

РОБЕРТ
КУВЕР

ПІСЕНЬКИ ТА НАСПІВИ
ІЇБИЛИЦІ

ПІСЕНЬКИ
ТА НАСПІВИ
ІЇБИЛИЦІ

Роберт
КУВЕР

ЧАС
ПОРА

Annotation

Одна з найкращих збірок оповідань в американській повоєнній прозі. Комічні, еротичні й реалістичні версії біблійних, казкових і легендарних історій. «Небилиці» Роберта Кувера закріпили за ним статус найвпливовішого і найвигадливішого експериментатора свого покоління, а також утвердили металітературу як провідну постмодерністську стратегію.

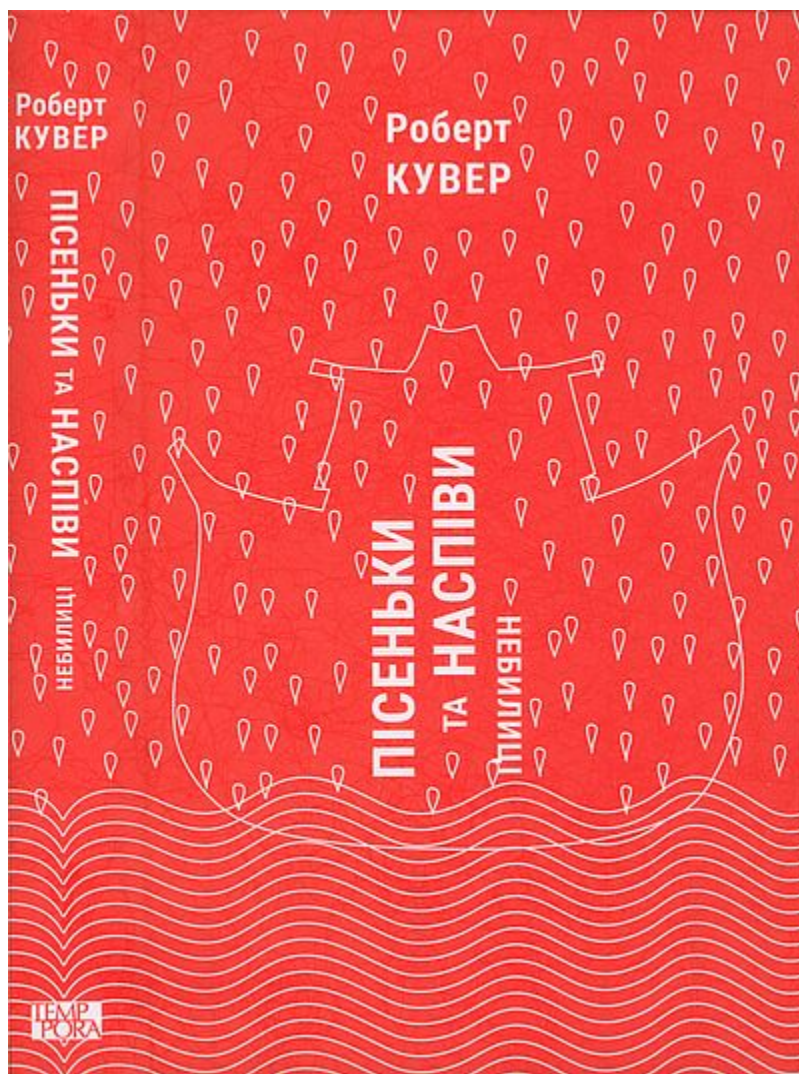
- [Роберт Кувер](#)
  -
  -
  - [Зміст](#)
  - [Двері: такий собі пролог](#)
  - [Чарівна коцюба](#)
  - [Морріс закутий](#)
  - [Прянична хатина](#)
  - [Сім повчальних небилиць](#)
  - [Ліфт](#)
  - [Роман Худого і Гладкої](#)
  - [Квінбі й Ола, Швед і Карл](#)
  - [Чутливий об'єктив](#)
  - [Нещасна пригода з пішоходом](#)
  - [Нянька](#)
  - [Вистава з капелюхом](#)
  - [Ігри з текстами / тексти про ігри Роберта Кувера:](#)
  - [Інформація видавця](#)
- [notes](#)
  - [1](#)
  - [2](#)
  - [3](#)
  - [4](#)
  - [5](#)
  - [6](#)
  - [7](#)

- [8](#)
- [9](#)
- [10](#)
- [11](#)
- [12](#)
- [13](#)
- [14](#)
- [15](#)
- [16](#)
- [17](#)
- [18](#)
- [19](#)
- [20](#)
- [21](#)
- [22](#)
- [23](#)
- [24](#)
- [25](#)
- [26](#)
- [27](#)
- [28](#)
- [29](#)
- [30](#)
- [31](#)
- [32](#)
- [33](#)
- [34](#)
- [35](#)
- [36](#)
- [37](#)
- [38](#)
- [39](#)
- [40](#)
- [41](#)
- [42](#)
- [43](#)
- [44](#)

- [45](#)
  - [46](#)
  - [47](#)
  - [48](#)
  - [49](#)
  - [50](#)
  - [51](#)
  - [52](#)
  - [53](#)
  - [54](#)
  - [55](#)
  - [56](#)
  - [57](#)
  - [58](#)
  - [59](#)
  - [60](#)
-

Роберт Кувер

Пісеньки та наспіви: небилиці

TEMP
PORA

Роберт
КУВЕР

ПІСЕНЬКИ
ТА НАСПІВИ
НЕВИЛИЦІ

TEMP
PORA

КИЇВ ТЕМПОРА 2017

УДК 82-32=030.111
ББК 84-44(7)
К88

Видання, з якого зроблено переклад:
Robert Coover. Pricksongs & Descants:
Fictions. — New York:
Grove Press, 2000. — 256 p.

Переклад з англійської Максима Нестелєва

Редактор: Богдана Романцова
Коректор: Ніка Чулаєвська
Дизайн та верстка: Ірина Мамаєва

Кувєр Р.

К88 Пісєньки та наспіви: небилиці. — К.: Темпора, 2017. — 344 с.
ISBN 978-617-569-322-3

Copyright © 1969 by Robert Coover.
© Темпора, 2017

УДК 82–32=030.111
ББК 84-44(7)
ISBN 978-617-569-322-3

Тобі, QBSP^[1]

Він суне, вона підіймається.

ДЖОН КЛЕЛАНД «ФАННІ ГІЛЛ»

*Унаслідок цього вони поставили переді мною
проблему рівності зовнішнього вигляду і кількості.*

*ПОЛЬ ВАЛЕРІ «РОЗДУМИ ПРО
ЕКЛОГИ»*

Зміст

Двері: такий собі пролог >>>>	9
Чарівна коцюба >>>>	17
Морріс закутий >>>>	50
Прянична хатина >>>>	70
Сім повчальних небилиць >>>>	86
<i>Dedicatoria y Prólogo a don Miguel de Cervantes Saavedra</i> >>>>	86
1. Вікторина >>>>	91
2. Закладка >>>>	104
3. Брат >>>>	109
4. На залізничній станції >>>>	117
5. Клеє мертвий >>>>	124
6. Шлюб Й >>>>	135
7. Подорожній >>>>	145
Ліфт >>>>	152
Роман Худого і Гладкої >>>>	167
Квінбі й Ола, Швед і Карл >>>>	182
Чутливий об'єктив >>>>	204
1. Сцена для «Зими» >>>>	204
2. Молочниця Саманьєго >>>>	212
3. Спіраль прокаженого >>>>	218
Нещасна пригода з пішоходом >>>>	223
Нянька >>>>	253
Вистава з капелюхом >>>>	297
Ігри з текстами /	
тексти про ігри Роберта Кувера:	
така собі життєтворчість.	
<i>Максим Нестелєєв</i> >>>>	317

Двері: такий собі пролог

Це була жорстока правда: бути Джеком, що став Велетнем, чії хороми знищені до пня тим дитям, яким він сам був. Так, він розсипав боби, видерся по своєму зеленому стеблу і перекинув старого Хитуна-Бовтуна, аби дізнатися, хоч набагато пізніше, що це, ймовірно, було так, як Старигань у своїй мудрості того й хотів.

Він замахнувся, повторюючи собі: тримай удар міцно, — і валив ці високі тверді дерева, однак занадто добре знав, що саме він робить, що там відбувається або має статися і що Людожер у ньому не відступиться і не лишить її на волі. І, диви, сьогодні він також вибирає молоді деревця, він зловив себе на цьому, Боже мій. Це була заздрість, оце й усе? Шкодуєш, стариганю, що вся та радість і жах для тебе скінчились і ніколи більше знову не постануть? Тепер до біса.

Але ж ні, не ревності, врешті-решт вона твоя кровинка. І всього лише дитина.

Він замахнувся, сухожилля клацнуло, дерево нахилилося, затріщало і з потужним хрипом та тріском завалилося. Він вирішив порубати його на невеликі поліна.

І, слухай, він побажав їй радості, так, він побажав, їм обом, якщо вже на те пішло, коли не всьому світу. Він їй про це розповів, він хотів би, щоб вона любила життя, і воно було частиною цього, гарною частиною. Ці шалені подорожі вгору й униз бобовим стеблом удосталь його цьому навчили. Але йому подобалося чути її сміх і з усмішкою дивитися на її здивування, і, ну, про жах він говорив небагато.

Він побачив, що на дереві трималося гніздо. У ньому розкидом лежали бліді плямисті яйця, всі, крім одного, розбиті. Він задивився на нерозбите. Зняв капелюха, витер з карка піт. Та що він міг вдіяти? Нічого.

Але все ж він боявся. За неї. За себе. Бо він прищепив їй світогляд, фрагментарний, звісно, достоту не додумавши його, вона слухає, він розповідає, і через її веселощі та його любов, його боягузливу самотню любов, він облишив жах. Гаразд, він відчув запах крові, але назвав це суттю. І коли вона з цим зіткнулася, то виявила, що самотня й в облозі:

що далі? Він — частина цього, ось що, налякана й ненависна. А він-то думав, що старий Велетень жив на небесах, бідний виродок!

Він люто замахнувся на звалене дерево, усе його тіло хиталося, збурене ударами, скаженіючи на життя, якому він так повинен чинити опір. Людиноконання. Любов. Триматися. Клятий гармидер.

Там була його старенька мати, яка тривалий період страждала, вважаючи за краще зогнити до загину: одержима, як і всі вони, шаленою волею, нерозважною і непримиренною. Він її ображав? так, бувало. Туди їм усім і дорога, безнадійно народжуючи у нез'ясовану порожнечу чутливі живі створіння, недбало даючи свої животи, пипки та силу, потім поступово відходячи в заплутану марноту, наспівуючи старі пісні, старі брехні та усміхаючись беззубими розлютованими посмішками. Боже! він щосили притулився до дерева.

І що гірше: вона могла боятися, його донька, вона могла ненавидіти. Він охоче помер би, рятуючи її від смерті, жив би з усіма жахіттями, якби лише міг її від них звільнити. Але, ні, думав він, пригадуючи мертвих світу й усі їхні забуті сверблячки, не можна так просто їх позбутися, старий друже, лише королі можуть заснути та знову постати, а всі королі згинули.

Він припинив рубати. Так, стук, він почув. Тоді, можливо, сьогодні. Можливо, доволі скоро. Він притулив сокиру до зваленого дерева і, хвилюючись, повернувся до хати. Він пам'ятав стару промовку: вщерть заповни живіт камінням.

Але зажди. Рано чи пізно це мало статися, хіба ні? Рано чи пізно вона про все дізналася б, дізналася б, що він брехав. Він вдавав, що тут не було чудовиськ, вовків і відьом, але, до біса, вони були, були. І достоту одна з таких відьом саме зараз за нього схопилася, змусила взятися за сокиру, церемоніально заткнути її за пояс і повернутися до своїх трудів і з дивною збоченою наполегливістю змусила його сміятися...

тож боронь мене Боже я загадалася про старі часи коли чеснота була сама собою так званою винагородою і здобула гарно оздоблену коштовним камінням шпильку ще й на додачу підкладену там у затхлих зібганих простирадлах місце де колись було так багато крові та краси як я кажу підкладена і гибію там у своєму старому ліжку під балдахіном яке у грайливіші дні могло видаватися чепурним добре

обструганим викликом старому переконанню але яке цього кепського дня погрожує звести стіни між стовпчиками й з божою поміччю вкласти мене в цю коробку і цікаво де мої смаколики? чи я дотягну до кінця? де та триклята дитина? і до якого жахливого часу випрацьовувати маленький мелодійний спомин чи два про не надто старі лихослів'я страждаючи але радше через старі дикі мрії про те що в якомусь іншому мовби світі я могла б мати так зі своїм бажаним способом обійманням качок і виціловуванням жаб і ящірок

о я знаю чому вона запізнюється ти її попередив і з того не буде нічого гарного я знаю хто отримав її запаморочливу увагу з його старими піснями про хана-з-піхви-та-пісюнки хіба ж я їх усі не чула Боже мій і не відчула його гаряче дихання у співі? так я його знаю бачу як він тепер облизує свою волохату чорну пельку та складає свої багатоголосся зі страху й апетиту шепочучи свої еклоги які виникли з лиха наспівуючи свої священні розваги так я добре його знаю і розповідаю їй але Бабусю каже вона Бабусю ти не розумієш часи інші це вже геть новий —

не розумію! і чий ніс вона думає обкрутити, дрібна корова? трішки пуху на лобку й соку в дрібних цицьках і вона вже дибки стає в тому своєму світі де ніяких тобі лісів чи розумників дурнувата усмішка на обличчі та спідниці задерті аж до вух ну ну я їй дам сьогодні таємницю дам якщо вже не надто пізно а якщо й так то що? смали! хай вона навшпиньки пройде крізь наплив і нудьгу і кілька разів перечепиться через свої повипадали шухляди тоді побачимо чи не побіжить вона до старої Бабусі бережи мене Боже і чи не заспіває тоді іншої пісні! не розумію! ха! хіба я не стара Красуня що побралася з Чудовиськом?

так

знала ж усі давні легенди знала й віддала своє серце тим хто їх і чути не хотів? певно ж тут щось не так з Красунею Татку? питають мої сестри хіба вона трохи не дивакувата гасає за жабами воронами та старими смердючими створіннями? але в мене була мрія і Татко можливо ніяковів через неї але він був лише православним тож мав її поважати й навіть благословив мій шлюб коли я знайшла собі Чудовисько

тільки моє Чудовисько ніколи не стало

принцом

але Бабусю це ж нове покоління! ха! дитино дам я тобі незліченні покоління швидкоплинні як хмари та плодючі як польові миші! не кажи мені про ті одкровення перенароджених і ворожок на геніталіях! не співай мені люмпенівських балад про дезодоровані землі очищені від смороду загадки та відрази! адже моя любове я побралася з монстром і слухалася його сідаю на колінця чищу його патичок після

а кошик зі смаколиками? чи то не ти дорогенька на стежці? поквапся! бо дуже вже потребую і мене переповнює мудрість та твій час доволі близько

адже слухай я все життя страждала від його собачого смороду поки насправжки не відчула що не можу без нього жити й дитино його хропіння могло й мертвого збудити хоча тепер я не можу спати в тиші так і я шкрябала разом з ним в каструлі та спинялася подивитися як він на людях навалює один-два кавалки на тротуарах та узбережжях у багатолюдних парках і приватних салонах і внучко мене розколювало від болю і жахливого поспіху його товстого швидкого прутня а потім ще свербіло і йшла кров витріщалася на те як він навмання стрибав на інших сучок і дивилася як моя краса марніє моя любове а Принца і досі нема нема Принца і ти ще маєш сумніви чи я розумію? і любила його дитино любила те проклятуще Чудовисько врешті-решт

так так я чую що ти стукаєш заходь! поквапся! неси мені смаколики! адже мені ще завіси піднімати та казки розповідати...

Щось змінилося. Вона незворушно стояла у дверях хатинки. Затрималася. Почувалася полишеною, осиротілою. Хоча її знайшли. Бджоли безугавно дзижчали серед квітів уздовж стежки. Сонце палило білу обшивку з безперервним, майже нагальним спокоєм. Що воно було — ? Ага! Для початку: двері ж бо були відчинені!

Так, вона приходила сюди багато років, здається, вічно, і багато разів щороку, завжди з однієї причини, і завжди — вона вагалася: якийсь тьмянний спогад — ? ні, ні — двері завжди були зачинені. Ну то й що? Вона відійшла від дверей, і немовби полегшення наринило на неї, немовби тривога. Цікаво. Ті двері. Хоча в іншому все видавалося тим самим: сама хатинка, біла на сонці; гарно доглянутий сад з

акуратними рядками і сарайчик отам, де зберігалися садові інструменти; старий колодязь під дашком, схожим на парасольку; з колодязя витягли відро, сухе й тріснуте, запевне непридатне, але більшість з цього було таким завжди; зрештою, нижче від хатинки на незначній відстані гай, де навіть зараз можна почути знайоме цюк-цюк сокири дроворуба, розмірене, розважливе, урочисте, приглушене, але виразно чутне. Просто двері відчинено.

Але зажди! Вона спохмурніла, притиснувши кошик до боку, позираючи довкола. Сонце як сонце: чи сьогодні не було якось спекотніше, яскравіше, чи не видавалося, що воно тут застрягло, доведене до якоїсь дивної смертоносної бездіяльності? І хатинка, хіба хатинка не мала чіткіших контурів, хіба лози не стискали обшивку ледь відчутніше і хіба не було повітря чомусь повне павутиння? Вона тремтіла. Старий колодязь, здавалося, зненацька переховував якийсь інший колодязь, сад говорив про дивніший, неймовірний сад. І навіть привітне ритмічне цюкання сокири дроворуба: хіба воно сьогодні не було чомусь надто близько, неоковирно наполегливе у своїй сталості?

Старі історії шумували в ній, наче сукупність нерозумних жахів старої жінки, люті звивисті образи з блискучими зубами та страшними очима, фантоми, які вистрибують з нічних тунелів сонця, щоб пожерти її дитинство, — перелякана, вона імпульсивно потягнулася до клямки, яка зухвало вилискувала в сонячному сяйві. Вона вагалася. А за дверима? Ручка в її долоні була тепла, і вона знову усвідомила подих і рух. Вона позирнула на отвір і зрозуміла: не її. Ні. Це і так було очевидно, вік минув, про це їй сказали прочинені двері.

Вона слухала дроворубові рівномірні удари сокири. Ліси. Так, зустріч, вона всміхнулася, згадуючи, пригадуючи його шанобливість, тоді вона її здивувала, але не більше. Зустріч і поява. Тож: вона повсякчас знала. І це відоме їй знання якось полегшило її страждання. Вона слабо всміхнулася на кпини щодо кошика, який стискала. Ну, це був би великий видобуток, це вже беззаперечно. Ретельна забава, прикрашена масками та поезією, урочистим введенням легендарних голубок і трав. А чому ні? Вона цілком могла скористатися його допитливо-улесливим апетитом, поки це тривало. Навіть коли сонце зненацька розв'язало свої пута й смикнулося на захід, штовхаючи її через поріг, вона усвідомила, що хоч це й була комедія, увійшовши в яку, вже не повертаєшся, воно, втім, опанувало власні здивування і

чаклування, свої вежі та закомірки і навіть ще більшу кількість стежок, садів і дверей.

Усередині вона негайно відчула пригніченість місця позаду себе, що спало з її плечей, наче червоний плащ. Усе, що від нього лишилося, — це похмурий ритм дроворубової сокири, і вона лише тоді врешті спромоглася заспокоїтися, міцно зачинивши за собою двері та засунувши засув.

Чарівна коцюба

Я блукаю островом, вигадуючи його. Створюю для нього сонце і дерева — сосни, берези, кизил і ялиці — і змушую воду плескати камінчики на його полишених берегах. Це, і навіть більше: я вкладаю тіні та вогкість, накручую павутиння і розкидаю руїни. Так, руїни. Маєток і гостьові будиночки, човнарні та причали. А також тераси, лазні та навіть спостережну вежу. Все потрощене, з вибитими шибками, написами і запаскуджене. Я накладаю спекотну полудневу тишу, глибоку й важку незворушність. Але все може трапитися.

>>>

Тут невелика і потайна затока трохи нижче від того, що колись було хатинкою доглядача, і неподалік від головної човнарні, у якій, ймовірно, колись була власна система причалів, вибудована задля захисту човнів від великих скель уздовж узбережжя. Принаймні рештки — довгі кістляві дошки із сірого лісу, звалені купою на одному краю затоки, — наштотували на таке припущення. Але, попри дошки, затока зараз — то лише затока, неглибока, вистелена камінням, бляшанками та пляшками. Табунці сріблястих риб, тонких, як нігті, затуманюють дно, а бабки стрімголов шугають над її спокійною поверхнею. Різке гарчання моторного човна — адже насправді наближається човен, заходячи з озера в цю невелику затоку, — раптово урвалося, і човен вирізьбив довгу положисту дугу через затоку, ковзнув, шкрябаючи дно, до мілкого камінцевого закутку. У човні двійко дівчат.

>>>

Глибоко занурившись у траву поруч зі стежкою до першого гостьового будиночка, лежить викута залізна коцюба. Вона довга й струнка, з хитро зробленою ручкою, а ще жовтогаряча від іржі. Вона лежить у тіні, але не дерев, а трави, що буяє довкола неї. Туди її поклав я.

> > >

Син доглядача, полишений, коли острів спорожнів, голим присідає на зарослому ожиною узліссі, оглядаючи затоку. Він дивиться, дряпаючи себе, як човен дошкрябує і спиняється, а дівчата встають — потім він дає дропака крізь дерева й кущі до гостьового будиночка.

> > >

Дівчина, яка стоїть попереду, — модна зачіска, вузькі золотаві штанці, складчаста блузка і кашне — вагається, спочатку фальстарт, а потім стрибає з човна, підбір її сандалі зачіпає край води. Вона коротко і роздратовано скрикує, заплигує на камінь, затинається, нарешті дістається землі й сухих бур'янів на іншому боці. Вона вивертає вгору підбір і супиться на нього, дивлячись вниз через плече. Дрібні м'язи біля її вух напружено пульсують. Вона нервово відганяє товсту чорну муху перед обличчям і сварливо запитує: «Що мені тепер робити, Карен?»

> > >

Я наводжу лад у гостьовому будиночку. Я гною ганок, шматую сітку та інфікую стіни. Я видираю вимикачі, патраю матраци, розбиваю вікна та накладаю купу на підлозі ванної. Іржавлю труби, гачу в обклеєні стіни, розхитую двері. Дійсно, це ні з чим не зрівняти. Насправді, це насолода.

> > >

Колись на початку цього століття родина з великими статками придбала весь цей острів, отут на кордоні, і побудувала на ньому всі ці доми, будиночки й маєток отам на мисі, а ще човнарню, причали, купальні, спостережну вежу. Вони трохи окультурили острів, висадили газон, виметикували власну каналізаційну систему з критим устаткуванням, провели електрику до кімнат усередині та для японських ліхтарів і ламп на стовпах зовні й час від часу приїжджали сюди влітку. Раніше вони утримували доглядача на острові цілий рік, приділивши йому хатинку біля човнарні, але потім голова родини помер, а у решти виявилися інші справи. Вони більше не приїжджали на острів і забули про догляд.

> > >

Та, що в золотавих штанцях, дивилася, як дівчина в човні перемикає на нейтралку мотор і перевертає його, підбирає з дна жовтувато-сіру мотузку й кидає її на берег до неї. Прямою рукою вона тягнеться до мотузки, потім ухиляється, даючи їй упасти на землю. Вона бере мотузку трьома пальцями та тримає перед собою. Друга дівчина, Карен (на ній світло-жовта сукня, а зверху накинуто бежевий кардиган), висмикує набір інструментів з-під сидіння, задумливо оглядає човен, а потім зістрибує. Її парусинові чобітки чіпляють край

води, але вона не звертає жодної уваги. В другій дівчини в золотавих штанцях вона бере мотузку, обмотує нею березу біля берега, тепло всміхається, а потім, кивнувши, першою йде стежкою вгору.

>>>

У головному будинку, маєтку, є своєрідна веранда чи тераса, сякий-такий балкон, що височіє на мисі, звідки розгортається захопливий вид на озеро з його широкими взаємопов'язаними обширами синього й багатьма островами. Тепер там стояв, задумливо вдивляючись у цей пейзаж, високий стрункий чоловік, одягнутий у широкі штани, білу водолазку і темно-синю куртку. Він кутив люльку, перехилившись через кам'яний парапет. Чи він чув, як човен прибув на острів? Він не певен. Звук мотора, здається, зменшився, ставши віддаленішим, перш ніж заглухнути. Хоча на воді, особливо довкола островів, жоден ніколи не може довіряти тому, що чує.

>>>

Також тоді це: масток з багатьма кімнатами, уламками, каменами й осиними гніздами, затхлим підвалом, величною шестикутною лоджією та яскраво-червоними дверима. Хоча двійко дівчат не прийдуть сюди певний час — спершу вони ще мають дослідити гостьовий будиночок і знайти коцюбу, — я був зайнятий. У лоджії я поставив зелене піаніно. Я витягнув з нього струни, пощербив і вижовтив клавіші зі слонової кістки й потріскав його зелену фарбу. Я ретельний, як ніхто, справжній заповзятець до деталей. Я розібрав на частини піанінові педалі й закинув старий черевик у його корпус (його я теж розробив: він горизонтальний, у формі арфи). Розірвані струни висять, наче іржаве волосся.

> > >

Крізь розбите вікно гостьового будиночка син доглядача спостерігає за тим, як вони наближаються. Він дебелий і волохатий, м'язистий, темний, із короткими зігнутими ногами й округлою шпичкуватою спиною. Волосся на голові довге, а на підборідді та верхній губі тонкі молоді паростки бороди. Його важкі й товсті геніталії звисають, а сідниці кошлаті. Оченята у нього зиркають туди-сюди: де вони?

> > >

У затоці сонячне світло було постійне й млосне; уздовж стежки — поцятковане й строкате. Хоча навіть у цій строкатості була певна монотонність, рішуче візерункотвориво, яке бажає гарного вітру. Хоча ці візерунки зворушують двох дівчат, Карен ступає довгими та м'якими кроками й вичікувально всміхається, друга дівчина квапиться позаду, затинаючись, знову кваплячись, із жалісними прокльонами ляпаючи по руках, ногах, потилиці. Щоразу, коли вони проходять між двома деревами, дівчина в штанцях спиняється, жадібно хапає простір руками, пробігає повз нього, але павутиння так само пікує і вплутується їй у волосся.

> > >

Між двома деревами на стежці величезний павук — чорний з червоним серцем на череві — плете заплутане павутиння. Дівчина затинається — налякана. Моторне блискуче чорне створіння працює, неначе саме для неї випикує якесь жахливе повідомлення. Як Карен проминула це, навіть його не зайнявши? Дівчина робить крок назад,

тримаючи руки біля обличчя. Як обійти? Ліворуч темно, праворуч сонячно: вона обирає сонячну сторону неподалік від стежки, натрапляючи на викуту залізну коцюбу, довгу й струнку, з хитро зробленою ручкою. Вона низько нахиляється, її золотаві стегна виблискують над травою: як це привабливо! За дивною спонукою вона цілує її — ХЛОП! — перед нею стоїть, курячи люльку, високий стрункий чоловік, привабливий, у темних широких штанях, білій водолазці й куртці. Він усміхається їй згори вниз. «Дякую», — каже він і бере її за руку.

>>>

Карен на певній відстані попереду, її майже не видно, коли друга дівчина виявляє занурену в траву викуту залізну коцюбу. Жовтогаряча від іржі, вона довга й струнка, з хитро зробленою ручкою. Вона присідає, щоб її оглянути, її вигнуто-золотаві стегна над блакитнуватою травою, її довге чорне волосся злегка спадає на її маленькі плечі й коливається перед її тонкокістним обличчям. «Ах! — каже вона тихо. — Як дивно! Як привабливо!» Вона гидливо її торкається, хапає, піднімає, перевертає. Не надто й іржава на нижньому боці — але жуків! їх *мільйони!* Вона випускає цю штуку, здригається, встає, декілька разів витирає об штанці руку, знову здригається. За декілька кроків вона спиняється, озирається, а потім — на все довкола, зосереджуючись, певно, запам'ятовуючи місце. Вона квапиться вгору стежкою й бачить, що її сестра вже в першому гостьовому будиночку.

>>>

Дівчина в золотавих штанцях? так. Друга, Карен? також. Вони насправді сестри. Я привіз двох сестер на вигаданий острів і повинен

невдовзі знову відправити їх додому. Я одягну їх і, цілком імовірно, вирішу їх роздягнути. Одній я дав три шлюби, другій — взагалі жодного, і це ще не кінець мого благодіяння і жорстокості. Можна навіть стверджувати, що я вигадав їм спільних батьків. Ні, не вигадав. У нас є додаткові можливості, які, визнаю, можуть комусь видатися на диво обмеженими...

> > >

Вона присідає, золотаво вигинаючи стегна над блакитнуватою травою, і цілує дивну коцюбу, цілує її ручку й довгий іржавий держак. Нічого. Лише різкий неприємний смак. Я дурепа, думає вона, тупенька романтична дурепа. Проте чомусь же вона підійшла до цього невеличкого луку? Вона цілує кінчик — ХЛОП! «Дякую», — каже він, усміхаючись їй згори вниз. Він нахиляється поцілувати її в щічку і бере за руку.

> > >

Гостьовий будиночок збудований з грубо обтесаних колод, навряд чи плід необхідності, враховуючи підручні кошти, але, ймовірно, це вважали модним; його гострий дах і колони з колод були переконливим доказом руху інших культур. Саме тут, на тінистому ганку, стоїть Карен, чекаючи на сестру. Карен махає їй, коли бачить, як вона пірнає отам уздовж стежки; потім повертається і входить до будиночка крізь зламаних вхідні двері.

> > >

Цей він знає. Він був тут раніше. Він присідає у дверях, його волохате тіло напружене. Вона входить, дивлячись просто на нього. Він рохає. Вона всміхається, задкуючи. «Карен!» Його оченята зиркають на дверну пройму, і він знову зіщулюється у тіні.

>>>

Вона цілує іржаву залізну коцюбу, цілує її орнаментовану ручку, довгий іржавий держак, цілує кінчик. Нічого не трапляється. Лише гнилий присмак у роті. Щось не так. «Карен!»

>>>

«Карен!» — дівчина в штанцях гукає біля гостьового будиночка. «Карен, я саме знайшла щось найпрекрасніше!» Другий східець на ганку зогнив. Вона переплигує через нього, навстіж розчахує подерті сітчасті двері. «Карен, я — *о, Боже збав!* поглянь, що вони *зробили* з цим будинком! Лише *поглянь!*» Карен, збираючись увійти до кухні, обертається, всміхається, поки її сестра оглядає кімнату: «Стіни всі потрощені, навіть розетки в стінах і вимикачі висмикнуті! Подумати лише, Карен! Вони навіть мали електрику! Отут, на цьому острові, так далеко від усього цивілізованого! І, подивися, які чудові шпалери тут у них на стінах! А тепер лише подивися на це! Воно таке — ой! яка тут, ні сіло ні впало, жахливо приваблива звірина!»

>>>

А де ж син доглядача? Не знаю. Він був тут, зіщулившись у тіні, коли зайшла сестра Карен. Проте, хоч вона й складає список кімнатних несправностей, жодної згадки про сина доглядача нема. Це якось дивно. Хіба ж я не вигдав його сам разом із дівчатами та чоловіком у водолазці? Хіба ж я не округлив його спину, не сповільнив ріст ніг і не спричинився до того, що волосся висить йому між сідницями? Не знаю. Дівчата, так, і високий чоловік у водолазці та, будьте певні, він — одна з моїх найперших вигадок. Але син доглядача? Чесно кажучи, я інколи питаю себе, чи це не він вигдав мене...

>>>

Син доглядача, геніталії якого звисають, тверді й важкі, а очі виблискують, знову зіщулюється у тіні, коли наближається дівчина, а потім мовчки стрибає в порожні кімнати. З-за знятих з петель дверей він крадькома визирає на галасливу дівчину в золотавих штанцях, потім майже інстинктивно вислизає до ванної кімнати, щоб сховатися. Саме тут, врешті-решт, вони вперше зустрілися.

>>>

Карен спокійно походжає будинком, неначе з ним знайома. На кухні вона піднімає пощерблений синій чайник, зазирає у нього. Увесь іржавий. Вона по ньому стукає: звук глухий. Вона ставить його на лавці проти сонця. Зусебіч розбиті речі: дійсно уламки. Вікна зяють, скалки скла по краях вказують досередини. Матраци на підлозі порізані ножами. Дерев'яні речі, яких тут обмаль, викривлені. Дівчина в золотавих штанцях і шовковому кашне, теревенячи, сновигає кімнатами. Вона прочиняє білі двері, ступає до ванної й так само швидко відступає. «Боже милосердний!» — задихаючись, каже вона, виразно нажахана. Карен повертається, брови занепокоєно зведені. «Не

заходь туди, Карен! *Не заходь туди!*» Вона притискає руку до складчастої блузки. «Десь сто мільйонів людей ходили в ту ванну кімнату!» Залишаючи ванну позаду, самотня муха ліниво пропливає повз її лікоть у затхле тепле повітря кухні. Вона кружляє над потрісканим столом — на столі лежать газети, клапті шпалер, консервні банки, цупкий чорний віхоть — потім влаштовується на стільниці біля іржавої зливальниці без труби. Вона натирає свої задні лапки, проходить повз тінь чайника до смуги чистого світла, яке розтяглося стільницею, і сідає там.

>>>

Високий чоловік стоїть, поставивши ногу на кам'яний парапет, вдивляється в синє осончене озеро, задумливо потягуючи люльку. Він глибоко зворушений острівним руйнуванням. А втім, це лише спустошення штучного, хіба ні, руїна цивілізованої зарозумілості людини, природа, що повертає собі своє. Навіть навмисні каліцтва: врешті-решт, певний інстинктивний відгук на даремні хитрощі нав'язаного порядку. Але такі міркування його не погамовують. Схилившись на підняте коліно, роздивляючись неосяжну дику місцину і сподіваючись-таки, що він почув, як сюди прибув човен, він яро пахає люлькою й утверджує причину, людину, порядок. Чи ми лише сліпі звірі, звільнені в системі бездумної енергії, безсилі, хибно спрямовані й нахабні? «Ні, — каже він уголос, — ми не такі».

>>>

Вона зазирає до ванної; так, він там, невиразно причаївся, кошлатий, але очі лискучі, за стільцем. Вона чує його нагальне бурчання і сміється. «Ой, Карен! — кричить друга дівчина із задньої

частини будинку. — Це дуже сумно!» Похапцем Карен виходить до коридору, притримуючи, зачиняє двері ванної кімнати, її серце калатає.

>>>

«Ой, Карен, це дуже сумно!» Це, звісно, знову дівчина в золотавих штанцях. Тепер вона видивляється з вікна. На: бур'яни та трави, тисняву молодих берізок, червоний ротанговий стілець з розбитим сидінням, тло сіростовбурних сосен. Вона думає про свої три зруйновані шлюби, інтрижки та духовне спустошення. Зламаний ротанговий стілець якимось передає їй відчуття реального фізичного болю. Де поділися всі принци? дивується вона. «Тобто це не ті, хто краде речі, сміттярі, знаєш. Я бачила людей у Парижі, Мексиці й Алжирі, у безлічі місць, черпають гнилі помаранчі та риб'ячі голови з переповнених каналів і їдять їх, і я їх не засуджую, не відчуваю до них *неприятні*, мені їх *шкода*. Мені навіть їх *шкода*, коли вони просто це роблять, щоб щось вкрасти, дістати щось задарма, навіть якщо вони не голодні абощо. Але це не люди, які шукають бажані чи потрібні речі або навіть непотрібні й беруть їх, це люди, які просто *нищать*, нищать, бо — Боже! бо вони просто *хочуть* нищити! Жага! Та й поготів, Карен! Бач? Хтось просто пройшовся цими кімнатами, гатячи кулаком у стіни, бо він мав завдати болю, неважливо, комусь чи чомусь, а може, він копав їх ногою, гамселив вікна й дер фіранки, а потім у *ванній* кімнаті сховався на те все! О Боже мій! *Чому?* Чому б комусь хотіти це *зробити?*» Вікно перед Карен (вона вже давно повернулася до нього спиною) досі, хоч лише одна шибка, ціле. У вилученій шибці пробоїна у склі тепер затягнута павутинням, складнішим за крильце метелика, за систему зірок, здається, що його срібні доріжки наслідують чи, може, просто розширюють тонку ажурність розбитого скла, яке й досі оточує отвір. Це нова павутина, адже поки нічого ще не потрапило до неї і не змінило її початкову конструкцію. Карен наближає до неї руку, але потім відсмикує. «Карен, ходімо звідси!»

> > >

Дівчата пішли. Син доглядача вистрибує гостьовим будиночком, тримаючись однією рукою, а другою трощачи стіни та вибиваючи вікна, щасливо покрекчує під час цього. Він вихоплюється на кухонну стільницю, з вікна спостерігає за двома дівчатами, поки вони завершують свій шлях до головного маєтку, потім радісно присідає над синім чайником, вкладаючи... любовного листа, так би мовити.

> > >

Любовний лист! Заждіть, це вже неконтрольовано! Що сталося з тою коцюбою, у мене з коцюбою було набагато краще, щось там у мене відбувається, архетипове і, може, навіть гарне, суміш еросу і мудрості, сексу і чуттєвості, музики й міфу. Але що мені робити з цим лайном в іржавому чайнику? Ні, ні, нічого не вийде, коли обтяжувати наші вигадкування нечестивістю. Досить уже, що шкіра світу засмічена нашою суперечливою штучністю, прокажена стигматами людської агресії та відчаю, аби наші пісні не страждали від того, що їх розчавила дикість. Повертаймося до коцюби.

> > >

«Дякую», — каже він, усміхаючись до неї згори вниз, її стегна виблискують над затіненою травою. «Але, скажи мені, звідки ти дізналася, що її треба поцілувати?» — «Назвімо це жіночою інтуїцією», — відповідає вона, злегка сміючись, і підводиться, вдячно поглядаючи. «А її колишній занедбаний стан, це ж має смакувати просто жахливо», — вибачається він і лагідно цілує її у щічку. «Та миттєва гіркота, якої я могла зазнати, — відповідає вона, — більш ніж

відшкодована солодкістю вашого розчарування». — «Мого розчарування? О, ні, моя люба, нема жодних розчарувань, самі просування й різні стилі опанування. Існувати — це бути зачарованим». Дивуючись, вона падає до його ніг.

>>>

Карен, одна на стежці до маєтку, спиняється. Де її сестра? Щось її відволікло? Вона заблукала? Можливо, вона зайшла наперед. Ну, навряд чи це важить, що може статися на безлюдному острові? доволі скоро вони зустрінуться в маєтку. А насправді Карен навіть і не думає про свою сестру, вона мовчки задивилася, зачарована, на зелену змію, що витягнулася впоперек стежки. Вона дримає? Чи просто небоязка? Можливо, вона ніколи до того не бачила справжньої людини чи не знає, що люди можуть зробити. Це можливо: сюди небагато людей приходить, а вона скидається на дуже молоду змію. Струнка, звивиста, зелена і блискуча. Ні, вона, напевно, спить. Усміхаючись, Карен сходить зі стежки, обходячи по колу змію, аби її не потурбувати. Праворуч від стежки галявинка, і там пече сонце; ліворуч прохолодно і тіняво в рясному лісі. Карен рушає цим шляхом під деревами, збираючи квіти, які тут дичавіють. Її кардиган чіпляється за ожину й сіянці берези, тож вона його стягує і вільно перекидає через плече, підчепивши пальцем. Неподалік вона чує звук, не подібний до м'яких кроків. Зацікавлена, вона простує в той бік, щоб побачити, хто або що це.

>>>

Стежка до головного будинку, маєтку, навіть не поцяткована сонцем, сюди воно взагалі не сягає, тут темно й пахне вогкістю, довкіл — гриби, цвіркуни, неначе пальці, шурхотять і мертве брунатне листя

ніколи цілковито не висихає, чи то так воно могло б видатися дівчині в золотавих штанцях, якби вона тут пройшла. Де вона? Його оченята зиркають туди-сюди. Тут, поруч зі стежкою, дерева завалені та зогнили, посходили сіянци та підлісок, а лишайники м'яко обплямили всі поверхні, живі та мертві. Тут перебувають дивні створіння.

>>>

«Назвімо це жіночою інтуїцією», — каже вона, легко сміючись. Він оцінливо дивиться на тонкі риси її обличчя, тендітні руки, м'які дівочі груди під складчастою блузкою, її пружні стегна виблискують золотом над затіненою травою. Він лагідно підводить її, цілує у щічку. «Ти чарівно приваблива, моя люба! — шепоче він. — Не хочеш зі мною тут трохи полежати?» — «Звичайно, — проказує вона й у відповідь цілує його у щоку, — але ці штанці просто жах як марудно знімати, і сестра нас чекає. Ходімо! Гайда до маєтку!»

>>>

Зелена змійка незворушно лежить упоперек стежки. Дівчина, наближаючись, бачить не її, а лише комах, які вільотно пурхають, дівчина у вузьких штанцях, які лишаються золотавими й тут, у глибоких тінях. Її рука безупинно вимахує перед обличчям, певна річ, саме жуки врешті-решт спровадили звідси людей, «Карен, я правильно йду?» — і вона майже наступає прямісінько на ту змію, яка, певно, дрімала, але тепер вдарила несамовитим батогом свого зеленого хвоста у вологе листя. Дівчина витріщається на несподіване сичливе ш-ш біля своїх ніг, обертається докруги, стиснувши руками плечі, очікуючи найгіршого, але навіть витріщаючись на звук широко розплющеними очима, вона нічого не бачить. Чому вона взагалі дала сестрі вмовити себе сюди приїхати? «Карен!» Вона біжить, не зважаючи тепер на

павутиння, крізь усю ту мошву та мух стежною вгору, вигукуючи сестрине ім'я.

>>>

Син доглядача, сторожко тримаючись на замшлій скелі, визирає крізь густі гілки, дивлячись на те, як дівчина йде стежною. Карен дивиться на сина доглядача. Ззаду його характерна риса — це спина, широка й округла, майже горбата, де розкидом проросли жмутки темного волосся. Його голова — то лише маленька волохата грудка за насипом важкої спини. Його руки такою ж мірою довгі, якою його ноги короткі, а лікті, наче коліна, вивернуті назовні. Густе волосся росте проміж його сідниць і аж до стегон. Усміхаючись, вона підбирає камінь, щоб у нього кинути, але потім чує, як її кличе сестра.

>>>

Схилившись на підняте коліно, курячи люльку, високий чоловік на парапеті роздивляється цю дику місцину, споглядаючи острівне руйнування. Дерев завалилися одне на одне, а неосяжні ділянки острова, колись розчищені, і, поза всякими сумнівами, майданчик для вечірок просто неба, славнозвісні на милі довкола, зараз практично непрохідні. Ожина й дерен дичавіють серед ломикаменю і грушанки, і все видиме оку поцятковане мохом. Лишайники: симбіотичний союз, пригадує він, грибів із водоростями. Він усміхається і водночас, неначе те прикликало до життя його усмішка, чує голос на садовій стежці. Дівчина. Як чарівно, він, врешті-решт, матиме компанію! Принаймні двоє, адже він почув голос на стежці перед маєтком і позаду себе, що безпомильно проковзував між деревами й кущами, рухаючи іншу істоту в жовтій сукні, яка через плече несла бежевий светр. Вона виглядає трохи простувато, не зовсім його тип, але ж хіба різнорідні

організми не можуть час від часу насолоджуватися обопільно вигідним партнерством? Він вистукує попіл з люльки й знову наповнює її чашу.

>>>

Часом я забуваю, що це впорядкування — то моя вигадка. Я починаю думати про острів як про щось справжнє, його об'єкти тверді й невіддатливі, його поруйнований стан — не так естетична задумка, як історична розв'язка. Ловлю себе на тому, що зазираю в сині чайники, лупаю очима на павутиння і споглядаю зеленувато-сірий паросток на одному з боків кам'яного парапету. Цікаво, чи інші могли б тут блукати без мого відома; цікаво, чи міг би я померти, а чайник лишитися. «Я привів двох сестер на цей вигаданий острів», — кажу. Це не навіженство. Я справді обтяжую їх цікавістю й історією, апетитом і риторикою. Якщо вони мають імена й гризоти, я їм надав їх. «Насправді, — додаю я, — вони б і піхов не мали». Це не (тут я втручусь, щоб сказати, що зробив усе належне. Я повертаюсь сюди, щоб принести вам цю новину, бо це місце видається мені таким же гарним, як і будь-яке інше. Хоча у вас ще багато попереду, і ще більше ви зазнаєте від мене, але насправді це останнє, що я вам скажу. А кінець може бути в середині? Так, так, він завжди є...) задля того, щоб стривожити, щоб лиш явити правду — хоч я сам чомусь стривожений. Знайти зарості волосся між своїх сідниць — це одне, а геть інше — виявити, що зісмикуєш із сестри Карен вузькі золотаві штанці. Чи, може, це те саме, проте непокоїть в обох випадках. Звідки з'явилася ця ілюзія, це відчуття «твердості» у синьому чайнику чи в залізній коцюбі, золотавих стегнах чи зеленому піаніно?

>>>

У шестикутній лоджії маєтку стоїть рояль, пофарбований у яскраво-зелене, хоч і пощерблений та потрісканий нині через вік і погане ставлення. За цим піаніно можна легко уявити дитину, піаніно таке раде і готове, може, й двійко дітей, і сонце сяє — ні, радше буря на озері, небо лютує, усе чорне і непроглядне, діти тут усередині поза вітром і бурею, маленька дівчинка праворуч, хлопчик ліворуч, трошки штовхаючись, позначаючи межу власних рядків на клавішах, бабуся чи, може, просто пані, хоча чому б і не бабуся? яка сидить на підвіконні-лавці, видивляючись пінисте синьо-чорне озеро, а діти саме грають «Чопстикс»^[2], сміючись, напевно, трохи гамірно, і бабуся чи пані часом позирає, терпляче всміхаючись, якщо вони принагідно поглядають на неї, потім — ну, але це тільки припущення, хтозна, чи були там діти, чи їм не було начхати на зелене піаніно навіть у кепський день, чи щонайменше на «Чопстикс»? Ні, це лише витвір фантазії, тої, що проминає в голові дівчини в золотавих штанцях, яка тепер тягнеться і б'є по клавіші. Звуку, звичайно, нема. Слонова кістка пощерблена і вижовкла, педалі розібрані на частини, струни вирвані й висять, наче іржаве волосся. Дівчину цікавить її нечупарність, почуває, як кучерик вибився на чоло, але тут нема дзеркал. Викрадені чи розбиті. Вона задивилася на неї, через якусь причину полинувши в ностальгію, на доладний дерев'яний дах лоджії, на чималий кам'яний камін, на старий черевик у дверній проймі, осині гнізда над вибитим вікном. Вона зітхає, виходить на круту терасу, винесену над озером. «Сумне місце», — каже вона вголос.

>>>

Високий чоловік у темно-синій куртці, поставивши ногу на кам'яний парпет, вдивляється у синє осонцено озеро, задумливо потягуючи люльку, поки дівчина у вузьких золотавих штанцях його малює. «Я чомусь очікувала тебе тут знайти», каже вона. «Я тебе чекав», — відповідає чоловік. Для неї його вид у три чверті ззаду дає змогу вмістити на ескізі лише кінчик його носа, окраєць чаші люльки, комір його водолазки. «Я боялася, що тут можуть бути інші», — каже

вона. «Інші?» — «Так. Можливо, діти. Або чиясь бабуся. Я бачила так багато імен, куди б не пішла, — на стінах, дверях, деревах і навіть нашкрябане на зеленому піаніно». Вона ретельно вимальовує темні контури його темно-синьої куртки на ескізі. «Ні, — каже він, — хай хто то був, вони давно пішли звідси». — «Сумне місце, — каже вона, — і все аж надто скидається на моє життя». Він киває. «Тобто програшна боротьба проти незбагнених сліпих сил, молоді мрії, доведені до загину?» — «Так, щось таке», — каже вона. «А ще дали копняка, випатрали та зверху насрали». — «Гм». Він випростовується. «Хвилиночку», — каже вона, і він відновлює свою позу. Дівчина довершила прийнятну подобу високого чоловіка, за винятком того, що його ноги куці (вона, ймовірно, хибно визначила центр свого малюнка, і їй забракло місця внизу папірця), а сідниці оголені й кошлаті.

>>>

«Сумне місце», — каже він, роздивляючись неосяжну дику місцину. Він повертається і бачить, що вона посміхається і ворушить до нього вухами. «Карен, ти з мене глузуєш!» — скаржиться він, сміючись. Вона ставить ногу на кам'яний парапет, схиляється на неї, встромляє залізну коцюбу собі між зуби й насуплено дивиться на озеро. «Ну ж бо! Припини!» — сміється він. Вона пахає залізною коцюбою, пускаючи уявні кільця диму, потім перетворює її на ціпок і шкандибає довкруг, наслідуючи бабуся, яка переслідує маленьких дітей. Потім вона приставляє коцюбу до плеча, наче рушницю, і дбайливо перевіряє всі розбиті вікна, які виходять на терасу, насуплюючись чи плачучи перед кожним. Чоловік бехнувся на підлогу тераси, зігнувшись від сміху. Раптово Карен виявляє вціліле вікно. Вона скаче вгору й униз, робить сальто, піруети, підстрибує і клацає підборами. Вона вказує на вікно, цілує його і знову вказує. «Так, так! — чоловік сміється. — Я бачу, Карен!» Вона вказує на себе, потім на вікно і знову на себе. «Тобі? Тобі подобається вікно, Карен?» — питає він, спантеличений, але досі сміючись. Вона енергійно киває, сує залізну коцюбу йому до рук. Вона брудна й іржава, із цією штукою

він почувається неоковирно. «Не розумію...» Вона вихоплює з його рук коцюбу і — бух! — скеровує її крізь вікно. «О, ні, Карен! Ні, ні!...»

>>>

«Сумне місце». Карен приєдналася до сестри на терасі, балконі, і вони вдивляються в озеро, двійко самотніх дівчат на безлюдному острові. «Сумне і все ж таки, я вважаю, заправильне для мене. О, я ні про що не шкодую, Карен. Ні, я помилялася, помилялася, як завжди, але я не шкодую. Хіба не було б по-дурному бути такою скривдженою і хворобливо вразливою щодо цього, Карен?» Дівчина, звісно, говорить про неуспіх свого третього шлюбу. «Щось буде зроблено і недороблено, а потім ми готові робити те знову». Карен сором'язливо на неї дивиться, а потім знову відводить лагідний погляд на той бік озера, синього, з неясною річковою блакиттю під цим опівденним сонцем. «Сонце!» — вигукує дівчина в золотавих штанцях, хоч і не зрозуміло, чому вона про це подумала. Вона намагається пояснити, що чомусь вона як сонце чи сонце як вона, але заплутується. Врешті-решт вона перепиняє себе, бовкаючи: «О, Карен! *Я така нещаслива!*» Карен схвильовано на неї дивиться: в очах сестри нема сліз, але вона болюче кусає нижню губу. Карен пробує всміхнутися, трохи недоладно, мабуть, не дуже розуміючи, і врешті-решт її сестра, на мить заплющивши очі, а потім, стріпнувши повіками, розплющивши, слабко всміхається їй у відповідь. Мить благодаті настає між ними, але Карен незграбно від неї відвертається.

>>>

«Ні, Карен! Будь ласка! Спинися!» По щоках чоловіка, що звалився на підлогу тераси, ллються сльози сміху. Карен знайшла старий черевик і тепер тримає його на відстані витягнутої руки,

начебто просторікуючи про смуток черевика. Вона ставить черевик на підлогу тераси та присідає над ним, прикриваючи його спідницею своєї жовтої сукні. «Ні, Карен! Ні!» Вона скаче вгору й униз, ударяючи в повітрі підборами, піднімає черевик і зазирає всередину. Широка усмішка на її обличчі, і вона виконує маленький танець, тримаючи черевик вгорі. З невеликим реверансом вона підносить черевик чоловікові. «Ні! Будь ласка!» Обережно, але досі сміючись, він дивиться всередину. «Що це? О, ні! Квітка! Карен, це занадто!» Вона вбігає до маєтку, повертається, несучи на спині зелене піаніно. Вона гепає його, одна ніжка відламується. Вона знаходить залізну коцюбу, підпирає нею піаніно, сідає на уявний стілець, щоб заграти. Вона високо піднімає руки над головою, потім опускає, знижуючись із навіженими владними жестами. Піаніно, звісно, повністю випатране, тож не видає ані звуку, але куці пальці Карен літають розбитими клавішами вгору й униз, дістаючись урешті від кресендо несамовитих розмахувань до величної кульмінаційної коди, яку вона виграє з такою силою, що аж згинає дві піанінові ніжки, які ще лишалися, і гепає його на підлогу тераси. «Ні, Карен! О Боже мій!» З уламків вистрибує дикий гусак, настрашено гелгоче і з лопотінням прямує до озера. Карен заносить назад до будинку піаніно, яке з тріском розколюється, і повертається, орудуючи коцюбою. «Обережно!» Вона тримає коцюбу обіруч й виконує маленький танець, вивертаючи кінчики ніг назовні, гопки вистрибуючи терасою. Вона різко зупиняється перед чоловіком, штовхає коцюбу йому під ніс, потім повільно підносить до губ і цілує. Вона кривиться. «О, Карен! Ух! Будь ласка! Ти вбиваєш мене!» Вона цілує ручку, держак, кінчик. Вона морщить носа і здригається, піднімає спідницю і витирає нею язика. Вона супиться на коцюбу. Вона міцно схоплює кінчик коцюби й кілька разів б'є ручкою по кам'яному парапету, ніби її випробовуючи. «О, Карен! О!» Потім вона підносить її високо над головою і щосили кидає — БАХ! — ХЛОП! це син доглядача виє від болю. Вона відходить і тікає від нього, коли він кидається на неї, знедолений і лютий. Вона завалюється в кутку тераси й там зіщулюється, схлипує, бліда й перелякана, поки син доглядача, важко дихаючи, знову припавши та напруживши сідниці, ходить колами довкруг неї, готовий стрибнути. Раптово вона схоплюється до парапету і перестрибує його, син доглядача скаче за нею, і вони вже завіялися, нестямно продираючись між деревами й

ожиною, залишаючи наодинці на терасі високого чоловіка в білій водолазці, який накульгує від сміху.

>>>

На озері буря. Двійко дітей грають «Чопстикс» на зеленому піаніно. Їхня бабуся ворушить у каміні жар залізною коцюбою, а потім повертається на своє місце на підвіконні-лавці. Діти позирають на неї, і вона до них усміхається. Раптово дивне голе створіння застрибує на лоджію, ідіотично посміхаючись. Діти та їхня бабуся нажахано кричать і прожогом чкурять з кімнати. Відвідувач застрибує на стільчик біля піаніно, запитливо витріщившись на клавіші зі слонової кості. Він тягнеться до однієї, й лунає нота — він перелякано відсмикує руку. Тягнеться до другої — інша нота. Він опускає кулак — БАБАХ! Ага! Знову: БАБАХ! Він збуджено скаче вгору-вниз на піаніновому стільчику, бахаючи кулаками по клавішах. Він вихоплюється на піаніно, знаходить усередині струни й витягує їх. ДЗВЯК! ДЗВЯК! Однією рукою він притримує геніталії, а другою видає струни, задоволено крекчучи. Потім розглядає залізну коцюбу. Він хапає її, милується, потім радісно вистрибує кімнатою, трощачи вікна й ламаючи меблі. Входить дівчина в золотавих штанцях і забирає у нього коцюбу. «Жага! Оце й усе!» — свариться вона і лупцює його коцюбою по гузну, верещачи від болю та здивування, він скаче геть, перестрибуючи через кам'яний парапет і прослизає ожиним лісом.

>>>

«Жага! — каже вона, — оце й усе!» Її ескіз майже завершений. «І вони не найгірші. Найгірші — це ті, хто дають цьому відбутися. Якби вони утримували свого доглядача тут...» Чоловік усміхається. «Тут ніколи не було доглядача», — пояснює він. «Справді? А я думала — !»

— «Ні, — каже він, — це лише острівна легенда». Вона, здається, спантеличена цим новим знанням. «Тоді... тоді я не розумію...» Він знову запалює люльку, підходячи, щоб оцінити її ескіз. Він сміється, побачивши кошлаті сідниці. «Чудово! — вигукує він, — але, боюся, не дуже схоже. Дивись!» Він спускає темні штани й показує їй свій зад, гладенький, як мармур, і безволосий, як у кінозірки. Він її зацікавив, проте не виголеними сідницями, а волоссям довкола своїх геніталій: тугі охайні кучері в обидва боки, наче крила орла чи дикого гусака...

> > >

Дві сестри повертаються до лоджії, їхні відвідини майже закінчилися, та, що в золотавих штанцях, досі намагається пояснити про себе і сонце, про своє поглинання зовнішнім вогнем, поки всередині зачаївся крижаний центр. Її погляд ще раз падає на зелене піаніно. Вочевидь, їй досі є що сказати. Але тепер, коли вона це виголошує, їй бракує публіки. Карен розгублено стоїть перед зеленим піаніно. Вона нерішуче піднімає палець і вдаряє по клавіші. Ані ноти, лише глухий чпук. Її сестра виявляє нове прозріння, якого вона щойно набула, — про те, що це не ті люди, які крадуть чи навіть нерозважливо руйнують, а ті, хто дає цьому відбутися, кому, власне, начхати. Вона наводить приклади. Раз Карен киває, але, можливо, лише на те, що вона сама собі думає. Вона піднімає палець, ударяє. Чпук! Знову. Чпук! Уся її рука керує сильним тупим пальцем. Чпук! Чпук! Є щось дійсно гарне в цій дівчині в золотавих штанцях і шовковому кашне, коли вона жестикулює і говорить. Її очі сумовиті й мудрі. Чпук! Карен ударяє по клавіші. Раптово її сестра уриває розмову. «О, Карен, мені шкода!» — каже вона, дивиться на піаніно, а потім вибігає з кімнати.

> > >

Я зникаю. Ви, безсумнівно, помітили. Так, і, поза всяким сумнівом, за якоюсь формулою розрахунку подій і нумерації сторінок. Але перш ніж нас віднесе одне від одного на відстань, недосяжну для сповідей (хоч попереджаю: наче Зенонова черепаха, я завжди поруч з вами), послухайте: як я й боявся, мій вигаданий острів справді посідає своє місце у географії світу. Чому цей острів видається дуже подібним до старої місцини Дальберга на Щучому острові на Дощовому озері^[3], цікавляться люди, і я питаю себе: а так могло статися? Один мені розповідає: я так розумію, що хтось нещодавно придбав місцину і планує її облаштувати, курорт там, може, збудувати чи що інше. На *моєму* острові? Надзвичайно! — та все ж це здається можливим. Я дивлюся на мапу: так, ось Дощове озеро, ось Щучий острів. Хто вигдав цю мапу? Ну, певно, я. І Дальбергів також, звичайно, і людей, які розповіли мені про них. Так, а, можливо, завтра я вигдаю Чикаго, Ісуса Христа й історію місяця. Так само, як я вигдав вас, дорогий читачу, поки лежав на полуденному сонці, глибоко уклавшись у блакитнуватій траві, наче стара залізна коцюба...

>>>

На озері буря, а вода піниста й чорна. Вітер виє біля кута кам'яного парапету, а сосни хитаються і скриплять. Двійко дітей грають «Чопстикс» на зеленому піаніно і сперечаються про сферу повноважень на стільчик і клавіші. «Ідть-но сюди, — каже їхня бабуся зі свого місця біля вікна, — і я розкажу вам оповідку про “Чарівну Коцюбу”...»

>>>

Колись родина багатих міннесотців придбала острів на Дощовому озері біля канадського кордону. Вони збудували на ньому дім, гостьові будиночки, човнарні й спостережну вежу. Вони встановили електрогенератори й каналізаційну систему з туалетами в приміщеннях, утримували доглядача і побудували причали та купальню. Вони назвали його Щучим островом, чи він мав таку назву, коли вони його придбали? Легенда не оповідає, та й не має казати. А каже вона, однак, про те, що родина, полишивши острів, залишила там залізну коцюбу, яку через багато років поцілувала молода приваблива дівчина, може, і не принцеса, але за тих обставин загалом їй тотожна. І коли вона це зробила, відбулося щось надзвичайне...

>>>

Був колись острів, уражений руїною і заселений дивними лісовими створіннями. Одні думали, що на ньому колись був доглядач, який чи помер, чи знайшов якусь роботу деінде. Інші казали, ні, там ніколи не було доглядача, то лише дитяча легенда. Інші вважали, що доглядач таки був і він там жив до цього часу і насправді був відповідальний за трагічний стан острова. Усе це ні в тин ні в ворота. А напевно беззаперечним є те, що жоден, хто відвідував острів, шукаючи легендарну Чарівну Коцюбу чи мстячись за втрату коханих, ніколи не повертався назад. Лишалися тільки їхні імена, похапцем написані на стінах та стелях і вирізані на деревах.

>>>

Колись дві сестри відвідали безлюдний острів. Вони блукали його стежками, охоплені своїми схильностями та докорами сумління, мріючи свої мрії та журячись своїй журбі. Вони налякали змію і, ймовірно, одну-дві пташини, вибили кілька вікон (там їх небагато

лишилося розбивати) і задумливо дивилися на озеро з тераси головного будинку. Вони написали свої імена під кам'яним каменем у шестикутній лоджії та насрали в резонансний ящик старого зеленого піаніно. Принаймні одна з них; друга не змогла зняти штанці. На острові вони знайшли прекрасну залізну коцюбу і, коли поїхали додому, забрали її із собою.

> > >

Дівчина в золотавих штанцях квапливо збігає з великого будинку темною доріжкою, де раніше спала змія, повз спустошений гостьовий будиночок і вниз поцяткованою стежкою до човна. Обабіч неї спроквола стугоняють під літнім сонцем мухи та бджоли. Крапчаста жабка, яка й дня не проживе, сідає, пильнуючи, на камінь, відригує, плигає у темряву. Білого метелика нечутно відносить до сітки павука, там він ледь тріпоче перед стратою. Раптово там, на стежці, поцяткованій сонячним світлом, дівчина різко спиняється, різкими вдихами хапаючи повітря, озираючись докола. Хіба це не — ? Так, так, це саме те місце! Починає усміхатися. І справді, це воно. Вона чекає на Карен.

> > >

Була колись прекрасна молода Принцеса у вузьких золотавих штанях, таких вузьких, що дійсно ніхто не міг їх з неї зняти. Лицарі приходили з усіх усюд, вони фухкали та пухкали, вони бурчали та стогнали, але штани не знімалися. Один хапливий Лицар навіть дійшов до того, що протиснув лезо свого меча спереду золотавих штанців, прагнучи вирвати їх у неї, але спромігся лише розбити меча — на свій довічний смуток і ганьбу. Король нарешті виголосив Відозву. «Будь-хто, кому пощастить стягнути штанці моєї доньки, —

заявив він, — матиме її за наречену!» Оскільки це, ймовірно, був не найпривабливіший трофей, бо Принцеса вже тричі була заміжня в попередніх змаганнях, Король додав: «І до того ж його обдарують Чарівною Коцюбою, чиї сили й дива добре відомі в Королівстві!» — «Старий тримає свого клятого воза перед конем», — кисло поскаржився один Лицар побратиму, почувши Відозву. «Була б у мене та клята Коцюба, то можна, трясця, закластися, не мав би я жодного клопоту скинути з неї ті клятві штанці!» Тепер сталося так, що це безтурботне зауваження підслухало дрібне, подібне на гнома створіння, яке зіщулилось, наге й неголене, в кущах поруч зі шляхом, і не встигли слова вимовитися, як цей дивний малий вирішив вкрати Чарівну Коцюбу і виграти для себе красуню. Така авантюра видається цілком неможливою навіть для найбезстрашнішого з Лицарів, а ще менш імовірною для такого бідолашного створіння, як ця бідна гола звірина з кошлатими крижами, але правда завжди дивніша за літературні вигадки, хіба ж не його батько колись був Офіційним Доглядачем Короля, а син зріс серед таємниць і потайних палат Двору. Уявіть собі, отже, здивування всього Королівства, коли наступного дня перед очі Королю з'явився син Доглядача, присадкуватий, голий і волохатий та рохканням і широкими жестами показав свій намір звільнити Принцесу від штанців і виграти собі нагороду! «Авжеж!» — гукнув його батько. Сміх Короля прогуркотів крізь увесь палац, і всі Лицарі та Дами до нього приєдналися, створюючи найвеселіший гамір. «Негайно приведіть сюди мою доньку!» — прогрімів Король, захоплений кумедним видовищем. Принцеса, приємно здивована, але водночас трохи налякана дивним малюком, боязко виступила наперед, виблискуючи своїми золотавими стегнами в яскравих вогнях Палацу. Син Доглядача швидко витягнув Чарівну Коцюбу, спрямував її на Принцесу, і — ХЛОП! — золотаві штанці спадають — плюх! — на підлогу Палацу. «Охи!» й «ахи!» подиву й захоплення здійсмаються схвильованим хором від юрби дворян, присутніх під час цієї найнезвичайнішої миті. Зашарівшись, тремтячи, нетерпляча Принцеса схопила Чарівну Коцюбу і поцілувала її — ХЛОП! — привабливий Лицар у сяйливо-білих і темно-синіх обладунках з'явився перед нею, курячи люльку. Він вихопив меча й убив сина Доглядача. Потім, усміхаючись до дівчини, що стояла в калюжі золотавих штанців, вклав меча у піхви, вибив попіл з люльки і став на коліно перед Королем.

«Ваша Величносте, — сказав він, — я вбив потвору й урятував вашу доньку!» — «Аж ніяк, — відповів Король похмуро. — Ти зробив її вдовою. Поцілуй дурня, дорогенька!» — «Ні, будь ласка! — благає Лицар. — Спинись!»

>>>

«Поглянь, Карен, поглянь! Дивись, що я знайшла! Як думаєш, ми можемо це взяти? Воно ж не нашкодить, тобто, що вже там з усім іншим — ? Воно просто гарне, і я можу відшкребти іржу і — ?» Карен позирає на коцюбу в траві, знизує плечима, усміхається на знак згоди, повертається, щоб йти з підвищення донизу до човна, маленький білий борт, який можна побачити мигцем крізь дерева внизу, в кінці стежки. «Карен — ? Будь ласка, ти б не могла — ?» Карен обертається, запитально дивиться на сестру, схиливши голову набік — потім сміється, низький звук рохання, щось подібне до напівполоскання, йде назад, піднімає коцюбу, рукою змахує з неї комах. Її захоплена сестра тягнеться до коцюби, але Карен знову рохає, лишає її при собі та несе вниз до їхнього човна. Там вона чистенько вимиває її озерною водою, тручи піском. Висушує своєю сукнею. «Не забрудни сукню, Карен! Вона все одно іржава. Ми почистимо її, як дістанемося додому». Якусь мить Карен тримає її між ними, перш ніж кинути до човна, і вони вдвох усміхаються, побачивши її. Досі мокра, вона блищить, вилискуючи цятками райдужнобарвного світла на сонці.

>>>

Високий чоловік позує перед нею, курячи люльку, одна рука в кишені його темно-синьої куртки. Крім куртки, на ньому лише біла водолазка. Дівчина в золотавих штанцях саме обцілює його. Від кінчика його корони до найменшого пальчика на нозі. Нічого не

відбувається. Лише гіркий присмак дикого гусака в роті. Щось не так. «Карен!» Карен сміється, низький звук рохкання, потім хапає чоловіка і піднімає спідниці. «Ні, Карен! Будь ласка! — кричить він, сміючись. — Спинись!» ХЛОП! Зі своїх спідниць Карен висмикує викуту залізну коцюбу, довгу й струнку, з хитро зробленою ручкою. «Вона гарна, Карен!» — вигукує її сестра і тягнеться до неї. Карен знову рохкає, тримає її між ними якусь мить, і вони вдвох усміхаються, побачивши її. Коцюба блищить на сонці, привабливий сувенір прекрасного дня.

>>>

Незабаром затока знову незворушна, срібні рибки та бабки повернулися, і лише найменше бурмотіння старого затопленого дерева біля берега зраджує нещодавнє занепокоєння. Човен уже далеко на озері, видно, як відступає його корма. Родина, яка підготувала цей острів, не знає, що дівчата тут були, і вони й не здивуються, почувши це. Самозрозуміло, з тим доторком божественності, поширеним у багатих, що вони, мабуть, забули, навіщо вони перш за все збудували на острові все це, чи що там опанувало їх так серйозно, щоб перейматися, щоб розтринькати приємні години на вибір того чи того предмета задля оздоблення новоспечених просторів чи щоб робити, що слід, щоб вибрати ту чи ту залізну коцюбу, наприклад. Човен уже майже поза полем зору, достоту такий віддалений, що більше не можна побачити його власників чи бодай дізнатися, скільки їх — усе перетворилося на просто розмиту пляму на яскравому поліску, що його по озеру проклало сонце, яке опускалося. Озеро спокійне. Тут видовжилися кілька тіней, жаба вмирає, дивна істота лежить убита, танагра^[4] співає.

Морріс закутий

Він у нас, доповідаю я нації. Безсонний пошук, непримиренні зусилля заради загалу: наша вдячність його полонителям. Морріс нарешті здався. Вдень і вночі переслідуваний нашою заплутаною парковою системою (Морріс, стара голова, запротестував: «Але ж лишилися самі парки!» Мугир! так, знаємо, що то не твій злочин!), вистежений за неприховуваними покладами овечого лайна, насамкінець потрапивши до засідки бездіяльних туристів. Допит був короткий, а зізнання не зовсім: олександрійське нахабство! Його не будуть *ані* повторювати, *ані* оприлюднювати. Морріс закутий, його вівці застрелені. Він попросив вигнання — усі вони просять! — він його не матиме.

Полювання було довгим і не безболісним: Морріс продирався старими стежками, змушений страждати від закоренілих зелених видінь, нещадно прорубуючись крізь вологі зарості нашої історичної гебефренії^[5]. Імовірно, це була своєрідна епопея, були задіяні наші найкращі голови, та все ж маємо віддати належне поневоленому: саме його завзятість і хитрість надали їй величі. Багато часу згаяли марно, звичайно, йшли на невиправдані ризики. Наша фундаментальна помилка полягала, ймовірно, у самій погоні. Але щойно визначна Доріс Пелоріс, MD^[6], PhD^[7], UD^[8], прийняла на себе командування, кінець настав швидко. Вона зібрала необхідні дані, присадила мисливців, встановила пастку з механічних коників і чекала невблаганного завершення. Вся хвала доктору Пелоріс! Її мудрість — благословення для Держави!

Зіткнення з Моррісом ніколи не були рідкістю, але Морріс ніколи не лишався битися. Боягузтво? хто б міг так сказати? він мав піклуватися про своїх овець. Обірвані уривки пронизливої гри на флейті досягали наших вух, і, опираючись мелодійній стежці, ми наближалися, оточували, сходилися, мигцем бачили жмут його бороди, баранячу безрукавку, шкіряні штани — а потім: *нема!* як це пояснити? вівці, й усе. Певний час: веремія, мовчання, групове засмучення. Потім: віддалена звістка Моррісового вигравання на сопілці, і погоня знову триває. Було схоже, наче Морріс кидав нам виклик. Але проста

пісня проти нашої науки! звісно, він програв. Як відомо, наші парки не пов'язані. Поки ще не зрозуміло, як Морріс перечвалав через бетонні ділянки, але, з іншого боку, не таємниця, що у нього в Місті є друзі. Категорії неспокутаних ще досі треба каталогізувати.

(проковзуючи ночеподібно крізь їхні неаркадійські проблиски й бризкаючи тут внизу через кахляні шлюзи кажу тобі якщо вони допетрали жити так близько одне над одним вони мають менше виділяти воно перетворює це на огидне купання бідний старий Рамсес і дівчата їхня вовна вся згорнулася з тими бібками і не сончить щоб висушити й над головою скрегочуть-скребуть сталеві підбори проколюючи бетонні кругляки той котячий концерт сирензойків той який певно не має нічого спільного з тим як дрімлюги мене лякають інколи по-дурному / ну чума на них старих пухноногих! це не мій вибір бог зна я не маю місії! лише люлюцерну і лотос оце й усе що шука і в ці дні достобіса важко на них натрапити скажу тобі / певно важко вирозуміти це ми умліли від їхніх стареньких дідуганів але щось прояснило справу з цим виводком аніхто з них не дасть перепочити старому герою його ниючому заду чи пограти в лежку чисто через і ту кляту осоку біля них роїться мерзота трясця їй! благословенна отара біжить хвора та пісна їхні шкури зогнили й геть попалені й потерновані сама лише кисла піна в натомлених старих цицьках і попри все що вони нам дають вони нам дають змушує мене прям хворіти! вони суціги вони взагалі хоч мають на увазі справу трясця якщо ні! бачиш їхні щелепи? бачиш їхні очі? вони не жартують і якщо не зробиш їх першими старі пухноногі вони сталевоскельцеві мурмили покладуть нам край тож чума на них чуєш? чума на їх!)

Ранні кризи були, це визнали. Ніхто, звісно, не мав сумнівів у кінцевому результаті: урешті-решт, то був найпростіший Морріс проти наших непомильних комп'ютерів. Правильно зібрані та використані дані повинні рано чи пізно завдати поразки лукавому старому довбню. Однак, можливо, через недооцінку збоченої життєздатності супротивника ці ранні експедиції занадто часто розвалювалися через безлад, і те, в чому тепер можна бачити безперечний безлад, було не більше, ніж випадковою низкою стихійних вторгнень, таких, що найбільше пасували власному безсистемному й безвідповідальному

життю Мор-ріса. Він просто лишався з підвітряного боку, ви- 53 гравав на флейті декілька тонких відлунювань від стін нашого Міста і заводив своїх панічних переслідувачів в одну закриту долину за одною. Наставали серйозні часи. Це вже не була проста кімнатна гра. Повідомляли, що формуються нові отари. Чули нові сопілки, жалісні проби, запевне, не зрівняти з Моррісовою майстерністю, але було важко помилитися щодо старомодних гармоній. Загрозувало повстання. Доктору Доріс Пелоріс віддали командування.

З'явившись на людях, доктор Пелоріс запевнила громадян, що боятися нічого. «Усі можливі причини для паніки будуть викоренені», — підтвердила вона з механічною точністю, її слова призначалися для безсмертя. «Ми покладемо край ідилійності. Досліджуваний дисонанс, на якому наша сучасна Держава так прискіпливо структурована, буде нелегко зіпсувати».

Наступними напруженими днями доктор Пелоріс і її штат підібраних висококваліфікованих урбанологів високо над Містом гнули спину над досьє попередніх набігів. Поллі й інші системні аналітики робили восьмикратні та символічні поправки до операційної системи, ламали старі системи програмного забезпечення, збирали дані під нові дескриптори та придумували новий стандартний пакет програм для проекту, відомого тепер як Проект Овеча Форма. Борис, головний по схемах, підготував деталізовані блок-схеми, побудував тривимірні поперечні проекції Меркатора для всієї паркової системи та намітив на мапі пересування Морріса, але разом з доктором вони погодилися: цього замало, щоб продовжувати. «Навіть незакономірності врешті-решт виказують таємну систему, — упевнено пояснювала доктор Пелоріс усім присутнім, — але допоки це просто неочевидно щодо нашого суб'єкта, що видається переважно інстинктивним». Нен, її особиста помічниця, працюючи над наново переробленими даними, редукувала відомі особисті звички Морріса, природні об'єкти, які, здається, його вабили, його найменші потреби та потреби його худоби, виявлену психосексуальну поведінку та симпатію до математичних формулювань у режимі реального часу, але навіть це виявилось непереконливим. «Ні, Нен, — поважно сказала доктор, затиснувши в зубах олівець, — цієї миті зрозуміло, що саме полювання повинно продовжуватися».

Вона зібрала експедиційний корпус на термінове засідання, підготувала їх до складних завдань попереду, відверто говорила про давні спокуси. «Ви смієтеся. Проте ми вже, припустимо, деякою мірою зіпсовані. Як нашими власними хиткими стартами, так і Моррісом. Ми майже готові примиритися з нотками дикості в наших парках, ще поки не заглушивши дикий оптимістичний заклик. Ми можемо й досі бути в захваті від проблиску безтілесних очей, що палають вогнем у темному лісі, від видіння оголених молочних залоз наяд, які купаються, і торсів горіхової барви з волохатими стегнами, від однієї закличної ноти сопілки з болиголою. Коротше кажучи, ми ще не звільнилися від гріха простоти. Але саме наші діти, кажучи по-старому, є тими, з ким ми маємо рахуватися. Для них не повинно бути плутанини між давніми легендами й мислимими реальностями. Саме вони зобов'язують нас викорчувати, раз і назавжди, забруднене сім'я нашого нещасного походження». Захоплені оплески. Борис записав інтенсивність на фонometr, виписав показник Нен для звіту в журналі. Він кивнув на Поллі, і вони обоє стурбовано спохмурніли, зауваживши її незворушний спокій і ледь вловиму усмішку. «Наша стратегія розділена на дві частини, — продовжувала доктор Пелоріс, — переслідування і пастка. Друге, звичайно, залежить від першого, яке по суті є місією зі встановлення фактів, але водночас має занепокоїти та виснажити супротивника, примусити до передбачуваної закономірності: щоб він більше втопився і став менш сторожким».

Борис і Нен після зібрання поговорили з доктором про Поллі. «Її розум неухажливий», — сказав Борис. «Її дупа занадто пухка», — зауважила Нен. Доктор Пелоріс тоскно кивнула. Усі добре знали, що Поллі — одна з її улюблениць. «А вона хоч мріє про милого птаха, про яскраву зірку?» — зітхнула доктор. «Ну, наша зацікавленість у ній слабше».

(вони його називають третій національний але попри те зрозуміло що мене охопило палке жадання його гаразд не замислюю своє простування але видається наче як ми доволі часто до нього приходимо: білі тополі та старі старі буки дме ручені міри в зеленому вітрі перемішалися в'язи ліщини й зрушить на захід мерехтливі тіні й чистий струмок купатися при місяці й топоти там вошей і мандрівний плющ і ладан з ним лісовий і колокасія перемішалися з витким

веселим акантом^[9] і солодке ложе з мітлиці в'язке на півноги завглибшки: чи не найщасливіша долина мо' але досить щаслива / і старий Рамсес йому тут аж надто смакує прокляття якщо ні він старішає той хлопчик чого я маю прокляття мало не батожити його щоразу щоб змусити його прибратися в цій маленькій старій лощині якій він запевне не догоджає аж ніяк до цих довгих швендянь поспішливих скопувань і також не сказати як я його клену / крім цього місця це ще щось доволі гарне певно правда тутки якісь туристи переважну частину часу але кажу-бо вони нівроку вони нас дійсно не турбують аж ніяк що нас задовбало так це не вони і врешті знаєш я насправді *не* антисоціальний тип мені немало задоволення приносить щось зіграти на сопілці для молодецтва полоскотати їх у танці круг чи два і їхні старі їм теж це подобається не дай їм себе одурити інак-як / потім понад усе те що чому тепер і знову в *щасливі* дні я навіть відчуваю привід триматися старої худобини серед травки м'якої^[10] як каже поет: кваплива мала туристична тяганина у хащах коли копи не беруть до уваги таке прокляття! *жінки!* не скажеш щоб старий Морріс коли повз яку проминув: чого мене так усе хвилює нестача новонароджених і старих хащ / ну крім хіба одного мо' але там це інша історія м'яка й фольклорна від неоперених недолітків: був сонячний полудень на гарячій середині весни вів отару в гай масивних старих дубів умочав свою підтягнуту нечубату плоть у прохолодний струмочок неподалік поруч спочивав пізніше кофтою огорнув свої шкіряки дозволивши старому фебу досушити мене аж бо я спершу покрикував на сполох на очерет позирнув угору і знаєш що? завбачив цю тут маленьку гусятницю що просто витягнулася поблизу! ну я був просто молодець і мене труснуло і я схопився за свої шкіряки виставляючи свої блискучо білі крижі й *те* видобуло з неї хи-хи / потім утулився у свої шкіряні штани дав їй смикнути себе до неї близенько і тож ми заговорили я сказав певна річ хіба не чудовий день? і вона сказала так певна річ то був чудовий день як на те і я сказав що її гуси доволі милі й білі а вона сказала мої вівці милі й білі і саме тоді один заліз на одну і прокляття якщо це не налаштувало нас обох похихотіти *клянуся!* певно тепер видається що говорити про це якоесь по-дурному / вона сказала що сонце б'є їй в око і потягнула мене щоб я її затіняв я настачив пересохлий цілунок її солодке дихання смерділо погоніями широкий півмісяць усмішки накрохмалені складки весняної сукні

облямованої на кінцівковигинах і яка здійснюється у продмухах вітерцю пальчики її ніг до сонця старі гусаки ходять колами неначе у священній побожності лілейно-білі пальці нишпорять моїми вільними шкіряними штаньми й хапливо тримають наче вим'я молочної кози її очі блискуче карі ваблять мене і мені складаються навіжені поезії в задній частині мого збудженого черепа нервово розстібнув квітковий ліф біло-яскраві груди виковзають з тіней мої тремтячі губи зігнулися до бубок — паскудний смак! заднина! *гусак вищипнув трикляття!* наляканий і закрявав гусак синій пухир вільно лопоче і під тим бридке з якоюсь слизькою бібкою майже проблювався прямо там на її бідне дурнувате обличчя скривило! / стиснув рота і позадкував від неї натягнув свою одежину й увесь час маленька гусятниця лежала залякла біля струмочка цицьками в синцях до вітерцю і посміхалася так навіжено як широкозуба місяцевидна посмішка *яловий ялівець!* я лозиною погнав мою здивовану отару геть звідтого гаю швидко коли б вони бігли просто полишивши ту гусятницю лежачи там їхній гусячий парад довкола неї в тому урочистому колі та знаєш дай скажу я б зробив невігядливу дугу з великого насипу її живота десь на милою поки наступна на бога гірка не перехопила б мій погляд! прокляття! і я ніколи там більше не був я певен ага в цьому але я робив дещо відтоді ну хтозна? мо' навіть гірші ага мо' — *ох-ох!* гей знаєш Рамсесе скидається на те що ми саме повинні б рухатися далі прокляття якщо це не так! просто завбачив що отам маленький пухкотілий розвідник з їхніх якраз за тим горбочком отам! вони нас переслідуватимуть до — *ах!* не сприймайте мене наче того актора! то не моя провина! і диви хіба ми досі не маємо цілу ніч? третій національний! ну бог непарному радий рахунку^[11] а хіба не так?)

Доктор Пелоріс розробила детальний набір завдань, проінструктувавши команду щодо базової методики. Але перш ніж експедиція змогла вирушити, сталася непередбачувана пригода: зникла Поллі.

Нен чортыхалася, Борис трусив старою кошлатою головою. На пошуки згаяли цілий день. Нарешті ми натрапили на неї поруч з одним з паркових каналів у Третьому Національному, її пухке біле тіло виринуло на ложі з пластикових настурцій, очі витріщені, на зачервонілих устах манірна усмішка.

— Опитування на дернику, — пирхнула Нен і зробила макрофото місцини.

— Морріс? — доктор Пелоріс зажадала відповіді дівчини.

— Морріса тут не було, — повільний нерівний голос Поллі долинув до нас з відкритої лункої відстані. «Ні. Не він». Різде сповіщення! Чоловік став на коліна, перехрестившись кров'ю з рани.

— *Morrice!* — вигукнула доктор, бліднучи, але натоді той чоловік уже зник.

У групі запанувало похмуре ніякове мовчання. Для більшості це було доволі несподівано. Доктор Пелоріс обстежила дівчину, потім надиктувала звіт з польових спостережень своїй помічниці, докладно виклавши очевидні причини та наслідки.

«І, о, Нен, — закінчила доктор дзвінко, так, що почули всі: — запечатайте його перснем». Її гумор, який був завжди наготові, зламав закляття. Ми від душі посміялися, стояли охочі й готові бути корисними. Ми бадьоро одержали своє обладнання, привезене на наші пости. Це був початок кінця старого Морріса.

Тим часом бородатий пастух вигулькував в одному парку за одним. Тепер він від нас рідше вислизав. Спостерігши Морріса, ми приблизно чотири години записували його поведінку, потім навмисно з'являлися, щоб змусити його пуститися підтюпцем. Вівці були повільні, випасалися занадто неквапно, спали, пили, плодилися, загиджуючи зелені насадження наших громадських місць, скубучи залишки старих пагорбів. Міг би Морріс зробити це без них? Наукове питання. Морріс уміщав їх, вони його, а його швидкість описувала їхня.

(неначе я не маю багато клопоту старий Рамсес розіграв йому повстання сучий сину! чи мав він його для свого старого друзяки Морріса відтоді як я обскуб його мармури та гадство я не хотів цього робити але отара примножувалася попри всі причини і я мав її спинити де-небудь вони тягнули мене до глухого кута, намагався пояснити це старому авряку^[12] але він не послухав мав дістати своє щоденне круть-верть він мав то що мені було робити? я підсмажив кількоро молоденьких і підрубав хвоста старому барану але ні не варто було трикляття! не варто було! старий Рамсесе! що на мене найшло? якби я мав час присісти й подумати! якщо збираєшся вивалашати їх маєш

робити те молодим трикляття! / тож зробивши він береться виправляти справи та тому отут опівдні ми робимо складний перехід на великі пагорби знаходимо собі зелений горбочок й облаштуємося там перепочити нас аж хитає хворобливо від біганини та збирання просто забагато! мав полишити бідолашну стару ягницю внаслідок того що вона була просто заповільна через окіт я полишив її без жодного догляду прокляття я ледь не заривав / але тепер то сонце мирно знижується вниз яром отара скопує гарну гірську конюшину і я з великим шматом смаженої баранини своїм в'юком своєю чашкою що спінується сніжно-білим молоком і перше знаєш я куняю марячи про стару сільську місцевість струнких дівчат і м'які півзабуті вкладає мене і стелить примхливо маленька пастушка лише чотирнадцяти років і ще ніколи не кошена і я просто заповзаю у її спідничку коли вона важко і швидко дихає і язичком у моєму вусі коли раптово прокидаюсь і виявляю що я в самій середині отари матерів одна зі старих дівчаток тицяється мені в обличчя своїм вологим носом і старі Рамсесові дзвіночки брязкотять неподалік / не можу побачити яр спершу коли сонце сіло а місяць лише ніготь але так! Вони буцають мене до старого барана! а мій підхмелений розум досі в тій давній місцевості й не може упорядкувати краєвид саме тієї миті: але потім мене проймає! урвище! *ці кляті ягниці штовхають мене носами до урвища!* ух я чимдуж тягну ноги під себе але ті сучки просто збивають мене знову заледве щось бачу лише саму їхню білу скручену вовну подібні до примар у місячному сяйві їхні копита і чорні писки затулені нічною темрявою а я й досі чую ті їхні дзвіночки наче бляшана жалобна пісня все ближче і ближче *яловий ялівець! божий небіжчик!* і моє серце б'ється і я мо' навіть кричу а потім о боже мій я зловив ясний жахливий блиск краю: бліде видіння ярів далеко внизу піді мною / старий Рамсес він повільно дозволяє землі відсунутися щоб дати мені простір для сковзування геть і я розлючено хапаюся за старого мурмила але все що маю це його кляті дзвіночки та ягниці тепер не штовхають прямо старий баран-ватажок відступає але вони незграбно і збентежено нишпорять навколо я знаю що будь-якої миті мав би згинуту — але раптом ляскаю дзвіночки на найближчій матері й відправляю її в політ і подзвін із кручі: півотари йде за нею слідом перш ніж не почую більше ані дзвіночка я врешті чіпляюсь і висну на задньому копиті старого Рамсеса / і потім врешті все скінчилось і я

похитуючись іду до скель завалююся хапаючи повітря Рамсес його війська подерті на клапті сповзають у відступі до сусідніх хащ сам не можу всю ніч заснути але вранці я бачу що старий баран і я уклали перемир'я: що завдає нам клопіт то не ми самі)

Дані щодня стікалися до захмарного штабу доктора Доріс Пелоріс. Тепер Морріс дуже рідко втікав від нашої мережі спостерігачів, та й то ненадовго. Його найменші дії записувалися в нотатник, на перфокарту, плівку, стрічку. Спостерігачі доповідали про його шум, запахи, рухи, вибори, набутки, екскременти, сім'явиверження, роздратування, сні. Його найдовше зникнення тривало лише три дні: наприкінці цього часу в яру знайшли кілька мертвих овець, Морріса виявили в так званих горах, менш ніж за годину по тому. Доповідь полетіла до доктора Пелоріс, яка була високо над Містом.

— Неважливо, — відповіла доктор, тепло усміхаючись, повернувшись від своїх машин. — Тепер він у нас.

Дали вказівки почекати кілька годин, а потім виморювати його з гір донизу. Доктор Пелоріс переїхала в Штаб Експедиції до майстерно прихованого табору в Третьому Національному парку. Там вона готувала прийом старому пастуху.

— Розумієте, Нен, — пояснювала вона ввечері своїй помічниці, — тепер Морріс точно стане тут на спочинок, у цій долині, поруч із цим каналом і отим гаєм, упродовж п'яти днів. Лад його безладу, як показали блок-схеми Бориса й оброблені дані, змушує його так чинити, незалежно від того, до яких операцій міг би вдатися його розум, щоб наблизитися до того, про що він схильний думати як про рішення. Якщо, звичайно, воно не включає передбачення того, що ми на нього тут чекаємо. І хтозна? можливо, навіть цього знання не буде досить, щоб зруйнувати силу закономірності простої розумової діяльності. Якби ситуація не була така критична, я б насолоджувалася експериментом, — Нен злегка усміхнулася, запаливши докторові цигарку. — Певні запобіжні заходи полегшать нам нашу справу, Нен. Будь ласка, зробіть запит, щоб воду в каналі подавали з трохи збільшеною швидкістю і, якщо треба, створили маленькі перешкоди, які б сплили на поверхню. Поки Морріса не спіймали, небо тут не має бути затягнуте хмарами. Якщо цей наказ серйозно конфліктує з

іншими відділами, то вам вільно змінити його на те, щоб це стосувалося тільки ночей, але за будь-яких обставин тут не має бути хмар від півночі до десь години після світанку.

— Температура, докторе?

— Десь двадцять три градуси, вологість трохи вища за звичайну.

— Так, докторе. Є якісь інші — ?

— Коли супротивник зайде до цільової зони, стежте, щоб сосна, мирт та гіацинти пахтіли слабко. Будьте особливо обережні, звичайно, бо в цьому легко можна перестаратися й застерегти нашу здобич. Механічних цвіркунів мають увімкнути на заході сонця, але тільки одного за одним, досягаючи повної потужності біля п'ятої ранку. Зробіть публічне оголошення десь о тій же годині, щоб трохи застопорити виходи з парку. О шостій ми замкнемо коло.

Нен подивилася вгору, зустрівши погляд сірих очей доктора. Вони кивнули, з розумінням усміхнувшись одна одній. О шостій.

(тож трикляття шо ти знаєш? цього вечора вийняв новісіньке ягня саме коли старий феб зачочувався на ніч він м'яко золотаво-червоно осяював цю подію маленька ягниця тільки ще й молодичка: її перше — як так що вони такі милі матері першого разу? у цьому ж і біль і переляк — але *прокляття!* я це знав! знавши це роками просто забувши я припускаю забуваючи колись проклятуще забуваючи також усі старі пісні такий я / розум виснажується цим усім проклятущим пасовищем — вистриби це наше все! ми просто не для цього зроблені чи не так Рамсесе? старієш таки так Морріс трикляття якщо ні! ну звісно я досі маю *трохи* пороху в порохівницях я *ще поки* не здаюся можу сказати однак певен гадство на схилі старої життєвої арки так так час марнує *все* довкруг і хіба ж це не так! / достеменно певен що тут уночі повинні бути мільйони зірок угорі! знаєш я якось почав було їх рахувати ну гадство я був молодий і мав дурну голову думав що їх завжди та сама кількість отам уявляєш? просто анічогісінько не знав! гей! послушайте тих цвіркунів! чого я не чув цвіркунів відколи був хлопчиком! звідкись надумав що вони винищили малих кузьок але припускаю вони так просто не здаються припускаю ніщо найменш не здається ти і я еге Рамсесе? / ну знаєш старий може й не треба було сюди повертатися кістками почуваю лихо почуваю але здається що це чомусь не важить — ні: коли допетраєш вони таки нас спіймають тут

чи деінде міг би просто також скопувати зелені трави так і давитися сміттям на алеях як вважаєш? і гей! лише понюхай того стрибучого старого валаха! лише послухай тих безсоромних цвіркунів! тіло аж хоче заграти на сопілці одну зі *старих* пісень!)

Як срібні равлики, у неї пасма кіс,
Як золото, у неї зуби білі,
Зелений, наче соловейко, ліс.
Й струмочок свіжий, як у цвілі.
Й струмочок свіжий, як у цвілі.

Як вуха радо миготіли,
Як очі геть все чули,
Яке, співав, життя є миле,
Якби ми мертві були,
Якби ми мертві були.

Вона згодилась й ніж втопила
В мої криваві груди,
Життя нове дала, о мила,
Молю, хоч спокій буде,
Молю, хоч спокій буде.

Злягався раз, злягались двійко,
Злягання тричі мали,
Хоч, як померла, була дівка,
Та хвойду поховали,
Та хвойду поховали.

Хоч наспів мій не до пуття,
Й словам в рядку затісно,
Зважай, що мрія менш життя,
І більше смерті пісня,
І більше смерті пісня.

На світ зайнялось о 5.55. Поблизу води, поруч із гаєм тополь і буків, разом з отарою лежав пастух горілиць до східного неба. Рівно о 6.00 доктор Доріс Пелоріс і її співробітники вийшли зі своїх схованок, посунувши на пастуха з різних боків. Він схопився, а потім виявив усе щільніші юрби нетерплячооких туристів, які нуртували за доктором і її командою: він не опирався.

— Ви пасли овець, — сказала доктор.

— Розумно кажете, пані. Я пастух овець.

Помічниця доктора пирхнула: «Безплідний силогізм еклогіки!»

Доктор Пелоріс усміхнулася: «Мій чорний портфель, Нен».

— Тепер, послухайте, мадам, я ніхто не хотів —

— Нічого, — виправила доктор Пелоріс. Вона витягнула стетоскоп та інше обладнання зі свого чорного портфеля. — Знімайте одяг.

— Мій — ?

— Не нахабнійте. Для мене це не менш складно, ніж для вас. Я маю на увазі ці сморідні бридкі шкіряні вироби, одягнуті на вас, як ви їх називаєте? мешини^[13], котурни — мені однаково, але *скидайте їх!*

Морріс нетерпляче пильнував за своїми полонителями, за юрбою, що тиснула. Доктор Пелоріс витягнула з торби ножиці. Морріс буркнув і зняв безрукавку та шкірянки.

Пролунали висвисти, а помічниця чутно йойкнула.

— Що таке, Нен?

— Той... *ноги*, докторе! *хутро* — !

Доктор Пелоріс усміхнулася, почепивши у вуха стетоскоп. «Я думала, ви знаєте», — сказала вона.

Поки доктор проводила обстеження, її співробітники методично знищували овець підшкірними ін'єкціями. Худоба вмирала швидко і, здавалося, із певним задоволенням. Оголений Морріс стояв збайдужіло. Його вразила, здається, лише смерть головного барана. Одна сльозинка, утворившись, ковзнула його смаглявою щокою. Помічниця доктора зазначила це в звіті обстеження.

Саме обстеження тривало недовго: очі, вуха, ніс, горло, серце, легені, артеріальний тиск, заведена процедура перевірки на грижу і геморой, пальпація простати, різні вимірювання життєдіяльності. Рентген, зразки крові й енцефалограму проаналізували на місці.

«Тепер зразок сперми, будь ласка», — сказала доктор, відвертаючись, кладучи на місце стетоскоп у чорний портфель.

Морріс, варвар з холодним поглядом, не поворухнувся.

— Нен! — сказала доктор, киваючи через плече на поневоленого.

Її помічниця ковзнула лівицею до гумової рукавички, вичавивши на неї трохи олії. Морріс зробив останній відчайдушний випад, але Борис та інший чоловік його схопили, міцно тримаючи. Юрба туристів притиснулася ближче. Нен наблизилася до нього, виконала три-чотири професійних рухи. Бронзове і бородате обличчя Морріса стало ще темнішим, очі розширилися і розфокусувалися, рот, здавалося, сповнився товстих зубів. Нен передала пробірку доктору. Доктор Пелоріс похапливо зробила мазок і зазирнула в польовий мікроскоп. «2-А! — вигукнула вона з м'яким оцінливим висвистом. — Незле для чоловіка його віку!»

Морріс тепер лежав пониклий в обіймах двох чоловіків. Його щоки байдуже провисли. Відкрита непокора скінчилася. Перемога була наша!

Доктор Пелоріс повернулася до Морріса, лагідно всміхаючись. «Для вас ще існує місце в нашому світі, — сказала вона. — Ви більш ніж здоровий, щоб поручитися, що реабілітація можлива. Я можу надати вам рекомендації. Можливо, для початку — праця на одній з наших баранячих фабрик. Вас би таке зацікавило?»

Морріс ошелешено дивився на доктора. Він закрив рота. Повільно, обдуманно, похмуро він похитав головою.

— Закути його, — наказала доктор. Вона закрила свою чорну торбу й попрямувала геть, до схвальних вигуків скупченого натовпу.

Цим, отже, завершується наш звіт. Доктор Доріс Пелоріс одержала найвищі Державні нагороди, хоча, звичайно, всі громадяни визнають, що її неможливо винагородити достатньо. Хай історія обдарує її тим, що поза нашими скромними коштами! Хоч він і лишається закутий, Моррісова історія може не закінчитися. Його передали урбанологам, і відомий урбаніатр виявив особисту зацікавленість у його випадку. Вони визнають, що Морріс — це серйозніший за попередні виклик для наших молодих наук, але реінтеграція не видається цілком неможливою. Ми лише одностайно можемо побажати, щоб це був саме той випадок!

(Хор Доріс Пелоріс і Морріс голос горлоріз Горацій рахубацій Борис — мали б можливість зробити *щось* ототам біля ялівця потім це нас канудить і блудить аж до старого тору ні то не гарно то не гарно гублю старі прийоми я такий трикляття / *a-a-a! Рамсесе!* нащо вони пішли й те з тобою зробили? це мать сказитися можна свобода!)

Прянична хатина

1

Сосновий ліс опівдні. Двійко дітей ідуть за стариганем, розкидаючи хлібні крихти, співаючи дитячі пісеньки. У затьмарену далечінь просотується щільна землиста зелень, уся в цятках і прожилках процідженого сонячного світла. Плями червоного, бузкового, блідо-блакитного, згоріло-жовтогарячого. Дівчинка несе кошик для квітів. Хлопчик зайнятий розкиданням крихт. У пісеньці йдеться про те, як Бог піклується про менших.

2

Бідність і смиренність важким тягарем лежать на старому. Його полотняна куртка латана й зношена, вицвіла на плечах, протерта на ліктях. Він не піднімає ніг, а човгає ними в пилюці. Сиве волосся. Спечена шкіра. Таємні сили відчаю і провини, здається, тягнуть його до землі.

3

Дівчинка зриває квітку. Хлопчик зацікавлено споглядає. Старий нетерпляче вдивляється в лісові глибини, де вже, здається, зачалася ніч. Фартух у дівчинки жовтогарячий, веселого кольору свіжозірваних мандаринів, і вдало перестрочений синім, червоним і зеленим, але

сукня на ній проста, брунатна, подрана на подолі, а ноги босі. Птахи підспівують дітям, метелики прикрашають лісові простори.

4

Хлопчикові рухи дуже скрадливі. Правиця прокладає стежку позаду нього, кидаючи крихти. Його обличчя напівповернуто до руки, але очі пильнують ноги стариганя попереду. Старигань взутий у важкі, заляпані брудом черевики, високі й зі шкіряними шнурками. Як і шкіра стариганя, його поборознені зморшками черевики зсохлися, потріскались. Штанці хлопчика синювато-брунатні, вилоги обірвані, на ньому полиняла червона куртка. Він, як і дівчинка, йде босоніж.

5

Діти співають дитячі пісеньки про травневі кошики, про пряничні хатини, про святого, який харчувався власними блохами. Можливо, вони співають, щоб полегшити свої молоді серця, адже червінькові жмутики сутінок саме зараз згортаються кільцями навколо стовбурів і гілок пущі. А можливо, вони співають, щоб приховати хлопчикові виверти. Найпевніше, вони взагалі співають без жодної причини, бездумна дитяча звичка. Щоб почути самих себе. Щоб заповнити тишу. Приховати свої думки. Свої очікування.

6

Рука і зап'ясток хлопчика, що стирчать з куртки, що з неї він давно виріс (полиняла червона вилога — зовсім не вилога, а просто

обірваний край, подерта облямівка зношених м'яких рукавів), засмагли, трохи замурзані, дитячі. Пальці короткі й пухкі, долоня м'яка, зап'ясток тонкий. Три пальці він стис, утримуючи крихти, розтираючи їх, виманюючи їх на позицію, тоді як вказівний і великий помірно скидають крихти одну за одною на землю, мить граючи з ними, згортаючи в кульки, стискаючи, немов на удачу або задля задоволення, перед тим як їх випустити.

7

Блідо-блакитні очі стариганя сумовито плавають у глибоких темних мішечках, напівоповиті важкими верхніми повіками під навислими кошлатими сивими бровами. Глибокі брижі віялом розходяться від відволожених кутиків, навскіс збігають вниз повз ніс, карбують засмагли щоки та затискають рота. Старигань дивиться прямо перед собою, але на що саме? Можливо, ні на що. На якийсь невидимий пункт призначення. Якусь безповоротну відправну точку. Одне можна сказати про його очі: вони втомилися. Чи вони бачили забагато, чи замало, вони не виявляють волі побачити ще щось.

8

Відьма загорнулася в скручений вихор чорного лахміття. Її довге обличчя блідо-синювате, зле й спотворене, а очі жевріють, як розпечене вугілля. Її кутасте тіло крутиться так і сяк, плескаючи чорним лахміттям — у чорному клубку миготять і спалахують цятки синього й аметистового. Її вузлуваті сині руки жадібно скубують повітря, деруть її одяг на шмаття, жорстоко кігтять обличчя і горло. Вона мовчки регоче, потім раптово шалено верещить, хапає голубку, що пролітає повз, і вириває у неї серце.

Молодша за свого брата дівчинка безтурботно вистрибує по лісовій стежці, її світлі кучері вільно спадають. Її брунатна сукня груба та непоказна, але фартух веселенький, а з-під подертого подолу миготить біла нижня спідниця. У неї свіжа, рожева й м'яка шкіра, ямочки на колінах і ліктях, рожеві щічки. Юний погляд дівчинки легковажно перепурхує з квітки на квітку, від пташки до пташки, з дерева на дерево, з хлопчика на стариганя, із зеленої трави на темряву, що підкрадається; і здається, що все це її однаково задовольняє. Її кошик переповнений. Вона хоч знає, що хлопчик розкидає крихти? Чи куди їх веде старий? Звісно, але це пусте! це ж гра!

Навіть зараз у лісі є сонячне місце з посипаними м'ятним драже деревами та кущами із солодкої вати, де повітря свіже та п'янке, як лимонад. Медові струмки течуть по гальці-мармеладках, а льодяники на паличці ростуть собі вільно, як маргаритки. Тут і стоїть прянична хатина. Сюди приходять діти, але, кажуть, жоден не залишає цього місця.

Голубка м'яка, лискуча й біла, голова піднята, грудка надута, кінчик хвоста на якусь пір'їнку не дістає до землі. Згори її було б видно на тлі бляклої стежки — суміш умбри й відтінків сірого та гострі брунатні штрихи соснових голок — але якщо дивитися з її рівня, збоку, її чиста біла незаплямованість відтінена сяйвом на тлі

темних малев і лісового зеленого моху на віддалі. Рухається лише її маленький дзьобик. Біля хлібної крихти.

12

Ця пісня про великого короля, який переміг у багатьох битвах, але дівчинка співає її сама. Старигань повернувся назад і тепер з цікавістю, але безпристрасно дивиться на хлопчика. Обернувся і хлопчик, вже не скрадаючись, із простягнутою рукою, але жодна крихта з його пучок не падає. Він втупився назад у стежку, якою вони втрьох щойно пройшли, роззявив рота, очі перелякані. Лівиця піднята, немовби завмерши за мить перед протестом. Голубки скльовують розкидані ним хлібні крихти. Його виверт провалився. Можливо, старигань, урешті-решт, не такий вже й невіглас у таких справах і від самого початку знав, що так воно й буде. Дівчинка співає про принади, які продаються на ринку.

13

Відьма так зіщулилася над своєю здобиччю, що вона видається лише купою наваленого на стовп чорного лахміття. Її бліді руки з довгими нігтями загинаються до грудей, погладжуючи якийсь предмет, голова звисає нижче зігнутих плечей, тьмяний гачкуватий ніс просунутий між неспокійних пальців. Вона спинилася, тихенько регочучи, зиркає ліворуч, потім праворуч, а потім підносить серце до очей. Блискуче серце голубки вилискує, наче рубін, полірована вишенька, діамант, гематит^[14] у формі серця. Воно досі б'ється. Тихе, променисте биття. Чорні кощаві плечі відьми здригаються від радощів, від жадібності, від жадання.

Очманіла ляпка тріпотливої білизні: голубка плескає крилами! Руки хапають її тільце, її голівку, її грудку, маленькі лапки з короткими пухкими пальчиками. Вона молотить крилами на тлі сутінкової лісової зелені, але її притискає до землі барви умбри. Хлопчик падає на неї зверху, його руки закривавлені дзьобом і кігтями.

До пряничної хатини через сад цукатів і солодких бурульок, ошатно вишикуваних короткими рядами, веде доріжка з плитняку різнобарвних вафель.

Тепер з уст дівчинки лунає не пісня, а крик туги. Кошик з квітами перекинувся, королі й святі забуті. Вона бореться з хлопчиком за птаха. Б'є його, навалюється зверху, смикає за волосся, тягне за червону куртку. Він зіщулюється навколо птаха, намагається ліктями вивільнитися від дівчинки. Обоє плачуть, хлопчик від гніву й розчарування, дівчинка від болю, жалю і скривдженого серця. Їхні ноги переплелися, кулаки лупцюють одне одного, пір'я летить.

Блідо-сині очі стариганя дивляться не вперед, а вниз. Погляд скоса, скорбота і нудьга зникли; очі ясні й зосереджені. Глибокі брижі, що віялом розходяться від їхніх відволочених кутиків, затискаються всередині, він коротко здригається, наче від якогось внутрішнього болю, якоїсь туги, якоїсь давньої мудрості. Він зітхає.

18

Дівчинка спіймала-таки птаха. Хлопчик, насилу переводячи подих, стоїть на стежці на колінах, спостерігаючи за нею; він уже майже не гнівається. Вицвіла червона куртка роздерта, у штанах повно пилу й соснових голок. Щоб захистити голубку, вона запхнула її собі під спідницю і сидить розставивши коліна, схилившись над нею і тихо плачучи. Старигань нагинається, піднімає її жовтогарячий фартух, платтячко і нижню спідницю. Хлопчик відвертається. Голубка вгніздилася на її маленьких округлих стегнах. Вона мертва.

19

Тіні видовжилися. Умбра, лаванда і зелень посіріли. Але тільки голубки досі сяє у сутінках, що згущуються. Здається, що білизна її скуйовдженої грудки дає відсіч нічній загрози. Вона усипана квітами, які починають в'янути. Старигань, хлопчик і дівчинка пішли.

20

Балки пряничної хатини — це лакричні палички, скріплені ірисками, обшиті імбирними пряниками й облицьовані карамеллю. З

шоколадного даху то тут, то там ростуть димарі з м'ятних паличок, вікна облямовані меренгами. Ах, що за хатина! Але найкращі в ній двері.

21

Тут глибока пуца. Гілки тягнуться вперед, наче руки. Снують брунатні тваринки. Хлопчик більше не скрадається. Дівчинка несе свій кошик для квітів, але не стрибає і не співає. Вони йдуть, взявшись за руки, широко розплющивши очі й дивлячись у ліс прямо перед собою. Попереду, вказуючи шлях, чвалає старий, його старі важкі черевики зі шкіряними шнурками човгають по вологій пилюці та підліску.

22

Очі стариганя, бліді на сонячному світлі, тепер, здається, виблискують у пізніх сутінках. Можливо, волога, що скупчилася в них, збирає останні мерехтливі відблиски дня. Він знову скося поглядає, але тепер у його погляді не втома, а радість. Його рот відкритий, немовби має щось сказати, дорікнути, але зуби зціплені. Відьма викручується і тремтить, її чорне лахміття вихриться, періщить, плескає. Зі своїх худих грудей вона виймає червоне серце голубки, що б'ється. Як воно сяє, як вирує, як танцює у сутінках! Старигань більше не опирається. Жага розгладжує його обличчя і затуманює старі очі, в яких тепер виблискують відбиття рубінового серця. Гримасуючи, він валиться вперед, підминаючи під себе відьму-реготуху, стрімголов летить у зарості ожини, що роздирають його одяг.

23

Дике вищання пронизує тишу сутінкового лісу. Птахи злітають з гілок, а підлісок оживає переляканими тваринками. Старий завмирає на місці, одну руку він підняв перед собою для захисту, другу, немовби продовження того самого інстинкту, простягнув назад, щоб прикрити дітей. Упустивши кошика з квітами, дівчинка кричить від жаху й кидається вперед в обійми стариганя. Хлопчик полотніє, дрижить, неначе його молоде тіло волого огортає холодний вітер, але мужньо не відступає. Якись форми, здається, скручуються і згортаються кільцями, а з лісової підстилки просочуються випари. Дівчинка схлипує, і старигань міцніше притискає її до себе.

24

Ліжка прості, але міцні. Їх зробив сам старигань. Сідає сонце, кімнату заповнили тіні, діти вкрилися ковдрами. Старигань розповідає їм історію про добру фею, яка пообіцяла бідаку виконати три його бажання. Бажання, як він знає, змарновані, але така вже історія. Він подовжує розповідь подробицями про добру фею, яка вона ласкава, добра та красива, потім дає дітям завершити історію своїми власними бажаннями, своїми власними мріями. Далі йому нав'язали жорстоке домагання. Чому доброта всіх бажань ні до чого не призводить?

25

Біля лісової стежки лежить перекинутий квітковий кошик, навколо розсипані зів'ялі квіти. Під його роззявленим ротом поширилися тіні, темніші за висхлу кров. Тіні довгі, адже опускається ніч.

Старигань звалився в зарості ожини. Діти, схлипуючи, допомагають йому звідти вибратися. Він сидить на лісовій стежці, втупившись у хлопчика і дівчинку. Він ніби їх не впізнає. Схлипування затихають. Діти тісніше туляться одне до одного, у свою чергу втупившись у стариганя. Його обличчя подряпане, одяг подертий. Він нерівно дихає.

Сонце, пісні, хлібні крихти, голубка, перекинутий кошик, повільно настає ніч: куди, питає себе старигань, поділися всі добрі феї? Розсуваючи гілки, він прокладає шлях. За ним ідуть мовчазні й налякані діти.

Хлопчик блідне, його серце калатає, але він мужньо не відступає. Відьма звивається, її чорне лахміття тріпоче, облизуючи покручені гілки. З тихим спокусливим хихотінням вона тримає перед ним лискуче вишнево-червоне серце голубки. Хлопчик облизує губи. Вона задкує. Сяйливе серце б'ється ніжно, рівно, схвильовано.

У доброї феї іскристі блакитні очі та золотаве волосся, м'який лагідний рот і ніжні руки, які пестять і втішають. Павутинчасті крила зростають з її гладенької спини; на бездоганній грудній клітці — двоє пружних грудей з яскравими, як рубіни, сосками.

30

Відьма, простягаючи хлопчику полум'яне серце, що б'ється, задкує в темний ліс. Хлопчик нерішуче йде за нею. Назад. Назад. Набряклі очі вилискують, відьма притискає рубінове серце до своїх темних худих грудей, а потім повз плече і подалі від хлопчика. Заклякнувши, він йде за ним, злегка її зачіпаючи. Вузлуваті, синюваті пальці впиваються кігтями в його бідне вбрання, червону куртку і синювато-брунатні штани, дивуючи його м'яку молоду плоть.

31

Плечі стариганя схилилися до землі, обличчя вкрила зморшками скорбота, шия покійно схилена вперед, але очі сяють, як розпечене вугілля. Він притискає до горла свою роздрту сорочку, пильно вдивляється у хлопчика. Хлопчик самотньо стоїть на стежці й тремтить, вступившись у моторошну лісову темряву. Форми шепочуть і згортаються в кільця. Хлопчик облизує губи, робить крок вперед. Лісову тишу роздирає жахливий крик. Обличчя стариганя кривиться, він відштовхує дівчинку, що схлипує, і б'є хлопчика.

32

Більше жодних крихт, жодної гальки, жодних пісень і квітів. У страшному лісі лунає ляпас, подвоюється своїми відлуннями, нарешті складаючись у звук, доволі схожий на шепіткий регіт.

33

Дівчинка, схлипуючи, цілує вдареного хлопчика й міцно притискає його до себе, прикриваючи від змученого стариганя. Приголомшений старигань невпевнено простягає руку, ніжно торкається тендітного плеча дівчинки. Вона відкидає його руку — майже здригаючись — і тулиться до хлопчика. Хлопчик розправляє плечі, його обличчя знову набуває кольору. Обличчя стариганя знову морщать знайомі брижі віку й відчаю. Його блідо-блакитні очі затуманюються. Він дивиться убік. З останніми променями дня він залишає дітей.

34

Але ж двері! Серцеподібні двері червоні, як вишня, завжди напівпрочинені, світить сонце чи місяць, вони солодші за льодяники монпансьє, чарівніші за м'ятну паличку. Вони червоні, як мак, червоні, як яблуко, червоні, як суниця, червоні, як гематит, червоні, як троянда. Ах, що за двері у цієї хатини!

35

Діти, самі в цьому дивному чорному лісі, жалібно туляться під великим вузлуватим деревом. Пугукають сови, загрозово миготять

між покручених гілок кажани. Дивні форми скручуються й шарудять перед їхніми стомленими очима. Вони міцно тримаються одне за одного, тремтять, співають колискові, але не можуть заспокоїтися.

36

Старигань важко плентається з чорного лісу. Його шлях позначений не крихтами хліба, а мертвими голубками, що примарно білють у порожній ночі.

37

Дівчинка готує матрац з листя, квітів і соснових голок. Хлопчик збирає гілля, щоб ним вкритися, сховатися, захиститися. Зі свого злиденного вбрання вони роблять подушки. Тим часом навколо з верескливим писком шугають кажани, а зверху на їхні юні, примарно-білі тремтливі тіла витріщаються сови. Діти заповзають під гілки, зникаючи в темряві.

38

Старигань похмуро сидить у темній кімнаті й дивиться на порожні ліжка. Добра фея, хоч і нічне таїнство, поширює навколо себе блискуче сяйво. Що це, природне сяйво її спритного тільця або, можливо, воно йде від зірки на кінці її чарівної палички? Хто може сказати? Її павутинчасті крила швидко тріпотять, і вона плине, груди з рубіновими наконечниками звернені вниз, ноги погойдуються, коліна в ямочках злегка зігнуті, а сяйливі сідниці вигнуті догори дугою,

кидаючи виклик ночі. Яка ж вона гарна! У чорній порожній кімнаті старигань зітхає і витрачає одне бажання: він бажає, щоб з його бідними дітьми все було добре.

39

Діти підходять до пряничної хатини. Повз посипані м'ятним драже деревами, встромляючи пальці в кущі із солодкої вати, смакуючи п'янке, як лимонад, повітря, вони стрибають по доріжці, співаючи дитячі пісеньки. Пісеньки-нісенітниці про коней у яблуках і умертвіння драконів. Лічилки і загадки-скоромовки. По гальці-мармеладках вони перебираються через медові струмочки, збираючи дорогою льодяники на паличці, які ростуть собі вільно, як дикі жовті нарциси.

40

Відьма змахує і тріпоче крізь почорнілий ліс, її обличчя синювате й спотворене ненавистю, її стан незбагнений. Очі жевріють, як розпечене вугілля, а чорне лахміття вільно плескотить. Вузлуваті руки жадібно кігтять гілля, вплутуючись у нічне павутиння, зариваючись у стовбури дерев, поки в неї з-під нігтів не починає текти сік. Внизу, знесилені, сплять хлопчик і дівчинка. Примарно біла нога з коліном у ямочках і м'яким, округлим стегном виткнулася з-під ковдри з гілок.

41

Але знову бажання! Квіти й метелики. Землясто-зеленава пуца просотується на віддалі, у цятках і прожилках післяполудневого сонячного світла. Двійко дітей ідуть за стариганем. Вони розкидають хлібні крихти, співають дитячі пісеньки. Повільно йде старигань. Рухи хлопчика скрадливі. Дівчинка — втім, воно ні до чого, знову злетяться голубки, нема жодних розумних бажань.

Діти підходять до пряничної хатини через сад цукатів і солодких бурульок, стрибаючи доріжкою з плитняку різнобарвних вафель. Вони пробують обшивку з імбирних пряників, облицьованих карамеллю, з підвіконь злизують меренги, цілують одне одного в підсолоджені губи. Хлопчик залазить на шоколадний дах, щоб відламати м'ятну паличку димаря, зісковзує з даху прямо в діжку для дощової води, повну ванільного пудингу. Дівчинка, потягнувшись, щоб його підхопити, підковзується на монпансьє і шкереберть летить у липкий сад каменів — зацукрованих каштанів. Весело сміючись, вони начисто вилизують одне одного. А який великий червоно-білий смугастий димар — показує їй хлопчик! Який яскравий! Який солодкий! Але двері: тут вони завмирають, у них перехоплює подих. Вони у формі серця й червоні, як гематит, і їхня блискуча поверхня мерехтить на сонці. Які чудові двері! Світяться, як рубін, як вишнева карамелька, і м'яко, осяйно пульсують. Так, дивовижно! смачно! неперевершено! але за ними: чи то не звук чорного лахміття, яке плескає на вітрі?

Сім повчальних небилиць

Dedicatoria y Prólogo a don Miguel de Cervantes Saavedra^[15]

Quisiera yo, si fuera posible (maestro apreciadísimo), excusarme de escribir este prólogo^[16], не лише через те, що нерозсудливість звертання до вас з такою фамільярністю і припасування вашої високості до цих учнівських небилиць запевне — і цілком справедливо — прикличуть на мою голову *el mal que han de decirde mí más de cuatro sotiles y almidonados*^[17], але також тому, що ми тут на середині книжки, де прологи видаються недоречними. Але так само, як ваші *novelas*^[18] були «зразково повчальними» у найпростішому смислі слова, бо представляли різні письменницькі ідеї, над якими ви працювали від 1580-х до 1612-го, так і ці сім оповідань — разом з трьома небилицями «Чутливого об'єктива», також включеними до цього тому, — представляють майже все, що я навігадував до початку роботи над своїм першим романом 1962 року, спроможне витримати цю пізню експозицію, і я відчував, що їхня наявність тут вимагала вставок.

Ejemplares^[19] назвали ви свої оповіді, бо «*si bien lo miras, no hay ninguna de quien no se pueda sacar un ejemplo provechoso*»^[20], і, сподіваюся, приписуючи своїм небилицям ту саму властивість, я не відхилився від ваших цілей, які, вважаю, були різноманітними. Адже вони і є *ejemplares* також, бо ваш намір полягав у тому, щоб «*poner en la plaza de nuestra república una mesa de trucos, donde cada uno pueda llegar a entretenerse sin daño de barras. Digo, sin daño del alma ni del cuerpo, porque los ejercicios honestos y agradables antes aprovechan que dañan*»^[21] — чудово, don Мігелю! адже, як розповів наш спільний друг don Роберто С.^[22], небилиці художньої літератури «мають давати нам творчий досвід, необхідний для нашого уявного добробуту... Нам потрібна вся наша уява, і потрібна вона нам тренована і в гарному стані» — і через те ваші *novelas* постають як повчальні зразки відповідальності перед тими найурочистішими й найблагодестивішими обов'язками, покладеними на це поклікання; вони розповідають гарні історії й розповідають їх добре.

Проте є ще дещо, якщо я вас правильно відчитую. Адже ваші оповідання також наводять зразки подвійної природи всього доброго оповідного мистецтва: вони боролися проти несвідомого міфічного залишку в людському житті та прагнули синтезувати те, що неможливо синтезувати, робили вилазку в підліткові способи мислення і змарнілі мистецькі форми й повернулися додому з новими складнощами. Насправді ваше створення синтезу між поетичною аналогією і літературною історією (не кажучи вже про реальність та ілюзію, розсудливість і божевілья, еротичне й сміховинне, візіонерське й копрологічне) породило Роман — імовірно, передусім ваші твори були зразками революції оповідної літератури, революції, яка керує нами, — на противагу тому, як вас ображали умовності Лицарського роману — аж дотепер.

Неважливо, чи то був Еразм^[23], Арістотель чи той незапам'ятовуваний італієць, який спонукав ваші мистецькі очі зосередитися — не на Вічних Цінностях чи Красі — а на Персонажі, Діях Людей у Суспільстві та Повчальних Оповіданнях, адже то був світанок нового Віку Науки, й отаке зрушення було в повітрі. Град Людський не був більше блідим образом Граду Божого, мікрокосмічним відбиттям макрокосму, а радше він був усім, ані мікро-, ні макрокосмом, хоч водночас сповнений потенції, увесь — обіцянка того, чого людський розум міг би досягти за допомогою Науки. Всесвіт для вас, *Maestro*^[24], був відкритий; його більше не можна було описати чарівними числами чи вмістити в компактну і дивовижно розроблену сферу. Оповідна художня література, беручи приклад з Ласарільйо^[25] й авантюристів Нового Світу, перетворилася на процес відкриття, і аж дотепер молоді автори роблять вилазку в художню літературу, як величні — справді божественно висвячені *pícaros*^[26], щоб знову і знову відкривати свою змужність.

Однак, *don* Мігелю, той оптимізм, невинність, атмосфера можливості, яку ви спізнали, значною мірою змарніли, і всесвіт знову замкнувся на нас. Як і ви, ми теж, здається, стоїмо наприкінці одного віку й на порозі іншого. Нас теж завели в глухий кут критики й аналітики; ми теж страждаємо від «літератури виснаження», хоча, за іронією долі, наші антигерої більше не невтомні й надокучливі амадиси^[27], а безнадійно переможені та прикуті до ліжка Кіхоти. Ми,

здається, перейшли від необмеженої, антропоцентричної, гуманістичної, природничої та навіть — тією мірою, якою людину можна розглядати як таку, що творить власний всесвіт, — оптимістичної вихідної точки до точки замкненої, космічної, вічної, надприродної (у найпоміркованішому сенсі) та песимістичної. Повернення до Буття повернуло нас до Задуму, до мікрокосмічних образів макрокосму, до творення Краси в межах космічної чи людської необхідності, до використання казкового, щоб дослідити поза феноменологічним, поза видимостями, поза безладно сприйнятими подіями, поза простою історією. Але ці досліди передусім — як вилазки вашого Лицаря — виклики припущенням напівсконалого віку, повчальні зразки пригод Поетичної Уяви, піднесені подорожі до Нового Світу і неважливо, що шкапа — то купа кісток.

Ви повчаєте нас, *Maestro*, наводячи приклад, що великі оповіді з плином часу зберігають своє значення як мова-посередник між поколіннями, як зброя проти периферійних ділянок нашої свідомості та як міфічне зміцнення нашого слабкого контролю над реальністю. Романіст використовує знайомі міфічні чи історичні форми, щоб боротися проти змісту цих форм і вести читача (*lector amantísimo!*^[28]) до справжнього, геть від містифікації до прояснення, від чар до зрілості, від таємниці до одкровення. І передовсім це потреба у нових способах сприйняття і художніх формах, здатних охопити їх, тих, кому я, цирульникову мідницю мені на голову, адресую ці оповідання. Якщо вони видаються замалими для такого тягаря, як ця багатослівна передмова, то, будь ласка, вважайте їх зі свого боку, *don* Мігелю, простим переднім словом до всього того, що квітне в цій маленькій книжці-у-книжці, до інших творів, які вже передували їм у друці, і до всього того, що ще попереду. «*Mucho prometo con fuerzas tan pocas como las mias; pero ¿quien pondrá rienda a los deseos?*»^[29] Лише прошу звернути увагу: *que pues yo he tenido osadía de dirigir estas ficciones al gran Cervantes, algún misterio tienen escondido, que las levanta*^[30]. *Vale*^[31].

Вікторина

Ситуація: телевікторина, публіка. Комашиться сценічне стробоскопічне освітлення і камери. Ведучий у корсеті в формі торби й чорному вбранні за столом / трибуною, вдавано-скромно блимаючи на об'єктиви й лампи, вправлявся гримасувати своїм м'яким ротом і бровами, вигнутими в сумірному свійському подиві. Напроти нього учасники вікторини: Підстаркуватий Клоун, Чарівна Пані й Містер Америка, товстий, як континент, і голомозий, як орел. Між Пані та Містером А — порожній стілець, який нині займає, на захоплене верещання загалу, глядач, якого з протестами витягнули з Публіки, невизначено представлений як Неохочий Учасник, чи, ще простіше, як Кепський Спритник, чи інакше — Моторний. Публіка: як і завжди, слухняна, чуйна, добросердна, настрашена. А як же Кепський Спритник, питаєте, хто він? дурень! ось хто він!

— *Ласкаво просимо!* — вітає веселий Ведучий, широко розвівши руки, а Публіка, за підказкою «Бурхлива Реакція», реагує бурхливо: «ДО ГОЛОВНОГО ЗАПИТАННЯ!»

Ти соваєшся в лещатах Пані (яка тебе хвилює) і Америки (який не хвилює, але все одно благослови його), але твоє совання розуміють хибно: Чарівна Пані здимає вії, скошує очі та схвильовано тягне повітря крізь покривлені губи, неначе вона соломинкою смочче молочний коктейль, і, видається, з іншого боку, Ведучий ковтає: «Ц-ц!» — і, ввічливо дорікаючи, погойдує своїм другим підборіддям. Тієї ж миті публіка щасливо завиває, і хто її засуджуватиме? Ти, Моторний, відмовляєшся мирно проходити випробовування і вітаєш їх боязкою усмішкою, більше не соваючись.

Потім мить затишшя, але Підстаркуватий Клоун її псує, глузуючи старим кавканням: «Дуже кепський кома Моторний!»

Публіка знову реве. Камери гойдаються, вигинаються, стрибають уперед, відступають. Освітлення нагрівається, тьмяніє, обертається, б'є.

— Нагадує мені стару історію про триголчасту рибу-колючку! — сокорить Клоун.

Виття і співи. Ведучий реагує сполоханим хихотінням і пальцем біля м'яких губ. Ні, ні! Підморгує Публіці.

Містер Америка штовхає тебе ліктем і бурмоче під гамір інших: «Деталь! Деталь! Забава на них збудована, не прогав!» Урешті-решт, друг.

Тож думай. Колючка. Прісноводна риба. Прісноводна риба: зелений салага-сім'янин. Сім'янин: сім'я. Так, але зелена: сире? зіпсоване? енергійне? Колючка: кілок. Чи, може, кілька, тобто ри-ба: Бах: Вакх: виноград: ягода. Ягода-сировина? Суниця? Можливо. Колюча ягода як сировина? Сире: сире. Що сире, те й вовк. Вовчі ягоди, кизил. А ще собача рожа^[32], собача ягода, саме так «дог беррі»^[33]. Догберрі^[34], Кизил: старший дозорець, так, правильно, дозорець у... як? «Комедії помилок»^[35]! Так! Ні.

— І ось тут цей хлопець-колючка протанцює шимі^[36] до дівчини-колючки, і вона виставляє йому свій кармазиновий животик. Та ну! Годі вже! Та да! Вони ушиваються донизу, до його подушечки!

Улюлюкання і завивання. Ведучий порскає від реготу. Лампи пульсують. Чарівна Пані сором'язливо відкриває животик. Зовсім не кармазиновий, а вершковий з рожевуватим сьомговим відтінком. Крики та свистіння. Танукання і тадакання. Сьомга: сім'я. І ми знову тут. Колючка: колотися. Животик: торбинка. Втім, чарівний.

— Тепер вірю, — широко посміхається Ведучий, — що ми можемо починати.

— Надто пізно, пацан! — кумкає Клоун. — Моторний уже все виконав!

Гигикання й освистування. Утримуєшся від подальших пошуків підказок у пупку Чарівної, знічений перед гамором, перед випиранням об'єктивів, ударами стробів^[37]: Очі Світу. На тобі, Моторний.

— Думай, — шепоче Америка. — Вона відкрила, вона відкрила.

Мотор: мести. І що: мети, лети, літак, хвості? Мести — це хвіст, а подушечка на лапі: тварина! Так! але кармазиновий: чому не просто червоний? Бо кармазин роблять з кермесу^[38]: комаха — ба більше! *висушені тільця комах-самиць!* Шимі: шиті, зшиті, сушити. А подушечка набивна, обдирай і давай: висушені й набивні жіночі животики? Дери і дай? Дерен і драй? Драйден^[39]. Можливо. Колючка: кілок: дрючок: дрючити — це щось шкільне, очевидно. І якась тварина. Світло. А Догберрі з — ?

Затишшя...

— Ви готові? — ставить запитання Ведучий, і Публіка відповідає: «Ми готові!»

Готові: годні: ладні: красні: червоні. Червона кістка. Зелене сім'я. Сім'янин: салага: сьомга.

— Тож продовжуймо!

Заокруглені склади, сухі й наповнені. «Я доволі обгрунтовано переконаний — тобто, — Ведучий кашляє і хихоче, — я вірю — **МОЖНА МЕНІ МАТИ ТАКИЙ ПРИВІЛЕЙ?**»

— Так! Так! — кричить Публіка.

— Звісно, йому можна, — шепоче Містер Америка. — Він питає тільки з лихим наміром.

— Так, — урочисто зітхає Ведучий, — адже обгрунтоване переконання — це лише відлуння і відіграш віри.

Енергійні оплески, шанобливо заданий ритм.

— Гурра! — улюлюкає Підстаркуватий Клоун, а товстун киває. Може, й так.

— Отже, з вашого дозволу, я вірю, — продовжував Ведучий, — з тим, що утворює майже категоричну впевненість, — зносячись догори на «ність», аж поки його голос не надломився, як у хлопчика, що викликало радісне «Ааа!» і хихотіння глядачів, наче сухий кашель, — перепрошую!

Ввічливий схвальний сміх.

— Так і *треба*, синку! — крекче старий Клоун. Сміх. «То негарно!» Гучніший сміх. «Тепер не займай, чистим тримай!» Непрстойний сміх.

— Підказка! Підказка! — хрипить гладкий Америка.

Не займати. Чисте. Непорочне. Незаймана. Не дрючена. Ага! Дрючок^[40]! Помічник Кизила в — ? «Віндзорські жартівниці»^[41]! Ні. Дрючок: дрюк: жезло: зело, знову повернувся до зелені. Зелений моторняк: зелений молодняк. Непорочний животик. Рожевий кизил. Даси глянути: досі там. Мило. А втім, не займай. Очі світу. Тримай їх непорочними.

— Тож віра як безперечна категорія —

— Уже краще, синку!

Ще більше сміху й оплесків.

— Дякую.

— Прошу, пацан.

Клоун кривляється. Сміх.

— Що всі ви, учасники вікторини, добре обізнані з правилами та приписами нашої маленької — нашої — навдивовижу *чудової* маленької гри.

Від мас, напханих за межами освітлення: вибух овацій, ентузіазм, що виразно наполягає на відсутності будь-яких заперечень, але ти кажеш: «Я не обізнаний».

Затишшя. Ймовірно, вороже.

Ведучий у тиші, неначе недовірливо: «Перепрошую?»

— Моторний не в курсі! — гукає Клоун, і ти підстрибуєш.

— Моторний не знає, — виправляє Ведучий.

— Я і кажу: він не в курсі! — відповідає Підстаркуватий Клоун. Гуркіт сміху. Нічого такого. Лише жарт.

— Той, у кого більше грошей, перемагає, — бурмоче Містер Америка собі під ніс, дихає він тепер важче. Хвилювання? Не схоже. Зростання. Так, досі зростає, старе сало, якийсь процес пророщування, що рано ввімкнувся і закоркував запобіжний клапан, клітини накопичуються і хутко, адже твоя дупа під тиском помітно ковзає лавкою у бік Пані. Вона занурена в себе, пудрить носика і пазуху, використовуючи об'єктив камери як дзеркало. Очі Світу: білі баньки й рожеві, як ягоди малини, чоловічки.

Вона повертається, піднімає ліф, усміхається до тебе. «Не знає чого?» — питає вона, воркуючи.

— Не зрозумів! — глузує старий шоумен з другого боку від неї. Чи то у нього між ніг старий вузлуватий кулак? Від Публіки: звичайна реакція. Вони його люблять. Всохлий і пожовтілий, покреслений зморшками, тремтить від паралічу, сивочолий і жовтозубий, Клоун — то залишок Великої Традиції. Але не надто допомагає. Навпаки.

— Що не зрозумів? — домагається Чарівна Пані. — Ну ж бо, хлопці! Ви дражнитесь! Що він не зрозумів?

— Дороженька!.. — благає Ведучий, тихцем хихотячи, але звівши брови в делікатному благанні. Вигуки та свист від Публіки.

— Та невже! — мило сміється Пані. — Можна подумати! Це щось, що я можу вдягнути?

— Тобі тепло! — гукає Клоун між вибухами сміху і плескає її ззаду.

— Не пхай носа до чужого проса! — шепоче Америка, заволодівши тепер ледь не половиною лавки, очі йому загубилися в розтрісканих згортках плоті, шви на костюмі розходяться, гудзики стріляють.

— Онде воно!

— Чи не натягнути мені його нижче поясу, ні? — питає Пані, потім червоніє й опускає вії. — Чи вище?

— Пов'язано з докорами твого сумління! — верещить Клоун, і натовп реве.

Ха! Докори: доколи: коли: кілок: колючка: риба-колючка. Тепер стає тепліше. Таки тепліше: рум'янець через Чудову Пані. А це її пальчики ніг під твоєю холошею? Не поспішай з висновками. Те, наприклад, не можна зробити, щоб його не помітив старий Клоун, хіба що там є щось кумедне.

Великий А слабко стогне, пирхаючи та смокчучи, наче запряжка рисаків, плоть виштовхує, коли рветься костюм. Натягнути і стягнути. Стягнути: здерти. Здерти: дерен, тобто кизил: собача рожа. Лапа і хвіст. А що мести? Собача рожа і — що? Рожа і докори? Рожа: ряди: кілки: кільки: колючки. Пішло по колу.

«Пов'язано — !» — задихаючись, каже Америка. Тепер довго не триватиме. Власні клітини проти нього. Свіжа рожевість собачих ягід. «Пов'язано — !»

Пов'язати: нав'язано. Але що пов'язано і на кому?

Старий Клоун згорбився, неконтрольовано тремтячи над вузлуватими суглобами. Гумор.

Пані: краса, хвилювання, саме життя.

Америка: важко вгадати. Можливо, престиж чи справедливість. Включення.

Команда.

А Кепський і Моторний Спритник? А, зрозуміло, твій мозок — оце вони мають на меті. Гумор, пристрасть, розсудливість і правда. З тобою, отже, це й пов'язано, вони пов'язані, вони всі пов'язані. Вони всі зав'язані. Ймовірно, так.

Дивна тиша. Зводиш очі, щоб довідатися: Ведучий постукує пальцями в каблучках по трибуні та витріщається прямісінько на тебе. Так, так, мить настала. Вони хочуть знати. Камери опускаються, відступають. Лампи жевріють. Ти, притиснутий, пітнієш.

Охолоджений огортанням жиру Америки, нагрітий, наче сьомговою, рожевістю Дами. Рожевий, як собача рожа. Як кизил. «*Кінець діло хвалить*»^[42]? Навряд.

Проте у тиші, чи то ти так собі кажеш, так видається: атмосфера надії. Ведучий розслаблений, доброзичливо усміхається. Зводить брови в спокійному передчутті. Публіка стримана до терплячого бурмотіння. Він це зробить? Ти це зробиш? Товстун, гинучи, роздувається і пирхає. Чарівна Пані споглядає, милується. Заохочує. Ти їм потрібен. Ти береш силу з їхньої потреби та відкашлюєшся.

— О, нумо, *нумо!* — виголошує Ведучий. — А можна не зараховувати цей старий приспів? Відтворити — це лише покаятися, а загублене менш згадуване!

Оплески та схвальні вигуки вітають його красномовство, приймаючи які, він чепуриться й усміхається. Але що це значить? *що це значить?* «Німота — ні м'ятежна, ні мінлива, ні та!» — вигукує Ведучий, теплішаючи тепер до цієї миті, катаючись на хвилях величавих осанн. «Заки однакова оправа, і закон один у забави!»

Нічого, тут геть нічого. Пригадай. Натягнути й стягнути. Хутчіш! Набий колючками і дери-дай дерен, Драйденів живіт. Натовп реве. Ведучий встає, щоб вклонитися. Кармазинове сім'я зелене, наче — ? Зелене, наче — ? *Хутчіш!* Вона могла його натягнути? Стягнути? Здерти! Оце воно! Так тримати! Так три — !»

— Надто — ! — задихаючись, каже Містер Америка, сліпий і млявий, майже безликий, і йому не стає повітря закінчити, проте роззявивши рота, силується.

Ти кажеш: «Я думаю —»

— *Прекрасно!* — нещадно усміхається Ведучий, викликаючи дошкульний сміх Публіки. — І що?

— Що, коли тема — це тварина —

Несподіваний вибух сміху. Пані зашарілася, опускає вії. Ведучий, аж кармазиновий від хихотіння й зі сльозами на очах, вигукує: «Господи Боже! Мені не хотілось би думати про це інакше!» Ого! заходиться Публіка, голосніше, ніж будь-коли, і навіть камери спазматично смикаються.

— Не займай, у чистоті її тримай, синку! — сокорить Підстаркуватий Клоун.

— Але ж — !

— Кажу: *не займай!*

Непорочний зад? Неймовірно!

— Пізно! — завершує товстун, псує повітря і помирає. Мертвий. Єдиний друг у будинку. Почуття втрати нема, але й полегшення теж. Проблема і досі та сама.

— Нумо, *нумо*, сер! — вигукує Ведучий, доволі втішений, але тепер підводячись і назираючи. — Ви маєте виметикувати деякі конкретні сполучення з незаперечного коментаря як коментаря, який просто так виразно складений!

Оглушливі оплески.

Допетрав! Зв'язав! Правда в тому: «Правда в тому — »

— Правда в тому, — бере горло Ведучий, тицяючи в нього сердитим пальцем, — *що ви програли!*

— Та я ж ще навіть — !

— *Чому ви тут*, — вибухає Ведучий, втрачаючи все своє терпіння, — як не на те, щоб намагатися розплутати цю заплутаність? Коротше, Моторний Спритнику, було б мудро пам'ятати, що ДУМА ПРО ЗАДУМЛИВІСТЬ — ЦЕ РОЗВІЙ РОЗВАЖЛИВОСТІ!

Дикі оплески, схвальні вигуки, улюлюкання, крики. «БЕЗ УМА І ГУМИ НЕМА, ЗНАННЯ — ЦЕ НАВЧАННЯ!» Неконтрольований гамір. Ведучий зриває краватку-метелика і жбурляє його, наче ружу, в верескливу юрбу, яка тупцяє. Лампи спалахують. «ПОРАЗКА! ВИ ЗАЗНАЛИ ПОРАЗКИ! І МАЄТЕ КОМПЕНСУВАТИ НАСЛІДКИ!»

— Але ж правда в тому —

— Правда в тому, — радо кавкає старий Клоун і застрибує на стіл; Чарівна Пані хапається за його тремтливу лапу і підстрибує, щоб до нього приєднатися:

Східні танці дівча полюбляло —

Пані напівроздягається до вишитої жіночої сорочки, поки Публіка свистить і кидає на сцену монети. Десь духовий оркестр грає типову музику для танцю живота. Великими пальцями вона штовхає і приспускає сорочку до стегон. Надягнути: стягнути, яскраві, як ягоди, і стара собача рожа...

Штуку цю за відгадку вважало —

Вище чи нижче? Пояс, ні?: поясни. Докори, рожеві, як сьомга. Кармазинові. Жіночий животик, кидання і совання...

*Раз вночі у халепі,
Забилло собі гену —*

Чарівна Пані зненацька спиняється, згинає колінця, смикаючись, наче через судому, пупок націлений на тебе: Око Світу — потім хитається, тобто так, у халепі, на столі, очі широко розплющені й рота викривлено на конвульсійне задоволення всього світу, потім падає — БАМ! — як сім'янин-салага з сьомгою...

— І гротескно від раку сконало!

Пароксизми Публіки сягають нових несамовитостей, коли Пані хилитається в останніх муках і дерев'яніє, ногами вгору до об'єктивів.

— Так, правда в тому, — промовляє Ведучий, коли нарешті може, і регоче, витираючи очі лляною хустиною:

*Хоч круть, хоч верть,
Хоч круговерть,
Крутиголовка це, Мотор... —*

Чарівна Пані дивовижно оживає і, підморгнувши Оком Світу, вабить тебе до стільниці. Грім і гуркіт сміху. Сюрчання, освистування, вороже улюлюкання. Камери присідають, налітають, штурхають, втягуються. Товстун, бач, був не Містером Америкою врешті-решт, а Містером Аменцією^[43]. Мав би знати. Це все міняє...

*— Однакова оправа,
Хоч неслава, хоч слава,
Справа наша — забава —*

Клоун і Пані хапають тебе, кожен — за руку. Спускається зашморг — так, так, усе пов'язано...

— назва її — *La Mort!*^[44]

— Я думав —

Але Публіка тебе заглушає. Ну, вони щасливі, подумай про це. Зашморг припасовано.

— Ви думали — ? — питає Ведучий, і натовп ущухає.

— Я думав, що те все було жартома.

— Тобто, — втомлено всміхається Ведучий, — багато галасу з нічого.

— Саме так! *саме так!* Так! *саме* це я й намагався — !

Ведучий хитає головою. Самому собі, жорстокий дідуган. «Перепрошую». Він притуляє підборіддя до свого пухкого кулака, поінформована надміром знання усмішка. Поважно киває Клоуну та Пані.

— У чистоті тримай, синку! — цокотить старий Клоун, добродушно штурхаючи тебе ліктем.

Навала сміху. Завжди той сміх. Друга константа.

Зашморг дряпливий. Лоскоче тобі горло. Ковтай. Не можу ковтати.

Запашне дихання Чарівної Пані тобі у вуха. «Не йди надовго, любчику», — воркоче вона й відправляє тебе з прощальним посвистом. *Вжух!* Іди геть!

Собача рожа, і це пов'язано

Лампи збільшуються — БАХ!

вибухають кармазиновими спалахами...

Очі того

Бувай, Моторний.

>>>

2

Закладка

Із сімох людей (Джейсон, його дружина, офіцер поліції та його чотири помічники) у кімнаті лише Джейсон і його дружина. Джейсон сидить у кріслі з книжкою, яку він, безсумнівно, читає, хоча цієї миті він дивиться, як його дружина готується спати. Про Джейсона: він високий і мужній, близько 35, із сильними мозолястими руками та чутливим носом; він глибоко закоханий у свою дружину. І вона: вона приваблива, ласкава, безпосередньо й чарівно говорить, якби ми могли це почути. Здається, що вона завжди невимушена.

Нині, гола, вона легко рухається кімнатою, складаючи светр до шухляди, вішаючи куртку Джейсона, яку він кинув на ліжку, піднімаючи з підлоги гребінець, куди він впав з комода. Вона не рухається ані підкреслено, ні сором'язливо. Хоч би який сенс був у її рухах, він існує в самому русі, а не в її міркуваннях.

Нарешті вона відгортає ковдри на ліжку (яке в кімнаті розташоване навкіс від Джейсона), збиває своє коротке світле волосся, рачки заповзає на свіжі простирадла, лагідно тицяється в подушки, потім перевертається на спину, руки під головою, через кімнату поглядаючи на Джейсона. Вона спостерігає за ним — і в її найменших рухах — той самий відвертий захват, — поки він знову бере книжку, знаходить потрібне місце і вставляє закладку. Він встає, майже хвилину без усмішки поглядає на неї у відповідь, потім все ж усміхається, водночас кладучи книжку на стіл. Він знімає одяг, навіщує штани на спинку крісла й кидає інші речі на сидіння. Перш ніж згасити світло за кріслом, він ще раз через кімнату позирає на дружину, її засмагле тіло веселе і розслаблене, ритм м'яких ліній на великому білому полотні ліжка. Вона усміхається в ледь виразному визнанні ймовірного задоволення, яке він у ній — знаходить. Він клацає вимикач.

У темряві Джейсон на мить спиняється перед кріслом. Образ його дружини такою, якою він щойно її побачив, повільно зникає (так само, коли, лежачи на пляжі, дивишся на відлиск сонця по викривленому морю, потім щільно заплющуєш очі, даючи образу відбитого сонця загубити свою яскравість, позеленіти, а потім випаруватися в забутті непевних асоціацій), поступово перетворюючись з того її голого тіла, яке хрускотить свіжістю випраних простирадл, на ту Красу, нечітку й нетекстурну, яка нібито досі з'являється з якоїсь глибинної вохристої

мряки, але досі без визначення, абстрактна Краса, що чомусь містить спустілу усмішку та музичні очі його дружини. Джейсон, і досі обличчям до ліжка, несхибно йде до нього, виставивши перед собою правицю, щоб відчути його в темряві. Коли він доходить до того місця, де мало бути ліжка, то лякається, не виявивши його. Він простежує свої кроки у зворотному порядку і натрапляє на... що? комод! Тепер, переорієнтований комодом, він знову вирушає і через певну відстань торкається стіни. Він починає гукати до дружини, але раптово чує її сміх: вона налаштована на якісь жарти, каже він собі, напівусміхаючись. Він сміливо йде на сміх, тільки щоб виявити — геть несподівано, — що він знову біля крісла! Він намагає лампу і клацає вимикач, але світло не вмикається. Він кілька разів клацає вимикач, але лампа, поза всякими сумнівами, не працює. Вона висмикнула штепсель, каже він сам собі, не зовсім у те вірячи, бо він не може уявити жодної причини для цього. Ще раз він стає перед кріслом і перетинає кімнату в бік ліжка. Цього разу, однак, він вже не йде впевнено, і хоча майже очікує на щось подібне, не менш збентежений, коли дістається не ліжка, а дверей. Він навпомацки йде вздовж стіни, повз батарею і сміттєвий кошик, поки не дістається кутка. Він рушає вздовж другої стіни, тепер працюючи методично, але не проходить і п'яти кроків, як чує незлобивий сміх дружини просто йому на вухо. Він обертається і виявляє ліжка... якраз позаду себе!

Хоча під час дивного пошуку він розгубив апетит до любовних дій, та хутко відновив його завдяки звуку її щасливого сміху і відчуттю її прохолодних стегон у темряві. Насправді досвід, його неспокій і загадки, здається, створили нову нагальність, майже звіряче бажання на мить поглинути причину та її невідповідності й дати пристрасті, благородній чи ні, піти її зголоднілим шляхом. Він дивується, виявивши, що вона суха, але сам вхід розслаблений і поступливий його рішучому проникненню. У мить тривоги він питає себе, чи це дійсно його дружина, але оскільки альтернативи бути не може, він відкидає свої побоювання як безглузді. Він нахиляється її поцілувати й саме тоді помічає дивний і неприємний запах.

Цієї миті вмикають світло, і офіцер поліції та його чотири помічники вдираються до кімнати.

— *Та невже!* — кричить офіцер поліції, різко спиняючись на місці. — Це доволі огидно.

Джейсон дивиться вниз і виявляє, що таки достоту під ним його дружина, але вона гниє. Її очі розплющені, але осклянілі, беззмістовно дивляться на нього вгору, витрішкуваті, неначе ним перестрашені. Плоть її обличчя жовтувата і відтягнута до вух. Рот роззявлений у дивакувато жорстокій усмішці, і Джейсон бачить, що її ясна всохли й відступили від зубів. Її губи чорні, а біляве волосся, тепер довге й запутане, вивернуте на подушці, наче туалетна швабра, розіслана сушитися. Довкола пипок її зморщених грудей — якась пухнаста речовина, ніби цвіль. Джейсон відчайдушно силкується звільнитися від її тіла, але, на свій найглибший жах, виявляє, що застряг!

— Ця жінка вже три тижні мертва, — каже офіцер зі щирою відразою.

Джейсон дико гамселиць по стегнах, прагнучи вивільнитися, зіштовхує одну ногу з ліжка так, що тепер вона там бовтається, вивернута і хитка, довгі жовті нігті на нозі шкрябають дерев'яну підлогу. Чотири помічники хапають Джейсона і силоміць відривають його від трупа померлої дружини. Якусь мить тіло карно рухається за ним услід, як аркуш паперу рухається за гребінцем, коли ним провести крізь волосся; потім, звільнившись через власну вагу, воно падає назад у купу сильно забруднених простирادل. Чотири чоловіки тягнуть Джейсона до столу, де досі лежить його книжка із закладкою. Вони тримають його навпроти столу, і офіцер поліції без зайвих церемоній витягує Джейсонові геніталії на стільницю і гатить їх на м'якуш руків'ям пістолета.

Він полишає Джейсона корчитися на підлозі й обертається, щоб йти до виходу разом зі своїми чотирма помічниками. Біля дверей він вагається, потім повертається до Джейсона. Просвіток співчуття на мить осяває його обличчя.

— Ви, звісно, розумієте, — каже він, — що я не в повному розумінні традиціоналіст. Я хочу сказати, що не визнаю традицію як традицію, освячену заради самої себе. З другого боку, я не з тими, хто вбачає у традиції якесь властиве їй згубне зло і хто, отже, вважає її жахливою необхідністю, яку всі звичаї за будь-яку ціну викоринюватимуть. Я особисто переконаний, якщо дозволите, що є шлях посередині, на якому ми усвідомлюємо, що нововведення знаходять найкращий ґрунт у традиціях, які, своєю чергою, виправдовуються нововведеннями, які їх створюють. Я вважаю, відтак,

що закон і звичай істотні, але постійне завдання кожного — оглядати та переглядати їх. Та попри це, все ж таки, *дещо досі змушує мене блювати!* Розчервонілий, він повертається до своїх чотирьох помічників. *«Тепер позбудьтеся цього сраного трупа!»* — кричить він.

Витерши своє рожеве чоло носовою хусточкою, він прикладає її до носа і відвертається від ліжка, коли його люди тягнуть за ноги розладнане тіло Джейсонової дружини. Офіцер помічає на столі книжку, яку читав Джейсон, і підходить її підняти. Вона трохи забризкана кров'ю. Він однією рукою похапцем її гортає, другою досі тримаючи хусточку біля носа, і хоча на його обличчі вираз помірної зацікавленості, важко зрозуміти, чи він щирий. Закладка випадає на підлогу поруч із Джейсоном. Офіцер кладе книжку на стіл і виходить з кімнати.

— *Закладка!* — задихаючись, відчайдушно волає Джейсон, але офіцер поліції і не чує, і не хоче його почути.

> > >

3

Брат

отам отам посеред того клятого поля він каже що — хоче скласти ту штуку до купи він і його вошиві ідеї а що воно мені я кажу «і як на біса ти збираєшся спустити його до води?» але він просто зосереджується на мені обводячи блакить своїми очима закотивши їх як вони заковчуються коли він навісніє через якесь нове несамовите зауваження і він каже не перейматися нічим просто чи я можу заради Бога йому допомогти й бо в іншому разі він не знає як це зробити вчасно і хоча треба бути недоумкуватішим за нього щоб сказати так я кажу звісно допоможу завжди буду божевільним як мій брат я мало що зробив відтоді як народився і моя дружина каже «не можу зрозуміти не добору розуму чому ти завжди маєш панькатися з тим старим дурнем

він же тобі ніколи нічого гарного не робив бачить Бог і в тебе тут є що робити поля треба орати це вже доволі кепський рік Боже мій і тепер той твій червоноокий брат гасає навколо наче клята хмара і не знати на чому йому там світ клином зійшовся буде клятий човен у селі Боже мій що далі? ти клятий дурень кажу тобі» але так само кладе мені кілька бутербродів і декілька для мого брата Господь з ним *його* дружина не має більше ніяких стосунків каже він може хоч виголодніти оце все що її турбує їй набридло ще відтоді як він змусив її сидіти сиднем на схилі три дні поспіль під дощем і таке інше бо він сказав вона побачить Бога а вона нічого не побачила і насправді ледь не померла з голоду на самих лише ягодах і його хлопці теж вони не надто тямущі але принаймні вони приходять допомогти йому з тим клятим човном тож нас хоча б не двійко дякувати Богу для *цього* і не рибальського дідько човна він хоче вибудувати також насправді це найбільша чортівня про яку я коли-небудь чув і тижнями *тижнями* кажу вам ми лишень те й робимо що рубимо сосни і тягнемо їх на його поле яке справді доволі високо на схилі й Боже мій ця праця нумо розповім і моя дружина вона зітхає і каже я божевільний *с-п-р-а-в-д-і* божевільний і її чотири місяці з дитиною і намагання виконувати мою роботу і її також і все ж коли я повертаюся з тягання лісу цілісінський день у неї ще лишаються сили натерти мені плечі й поперек і зготувати гарячу їжу її довге чорне волосся стягнуте позаду у вузол і дивовижно звисає на спині її очі лагідні але дуже втомлені Боже мій і я кажу братові «диви у мене багацько роботи приятелю ти маєш сам закінчити це дурбецало я хочу допомогти всім чим можу ти ж знаєш але» а він подивиться вбік і каже «жодна твоя робота не має значення» а я кажу «дідько як ти думаєш що ми я і дружина збираємося їсти тобто звідки ти думаєш ця їжа з'явиться якщо відкласти на потім чоловіче? цього клятого човна ти з'їсти не зможеш осьде воно готове зогнити на цьому гаспидському сонці» а він лише довго зітхає і каже «ні це просто не має значення» і він сідає собі на скелю немовби втомився і видивляється геть і скидається на те що він на Бога міг би навіть заголосити і я знову йду носити дерево вгору до нього а він уже став до праці над кілем і корпусом бозна-як *він* взагалі дізнався як будувати клятого човна загубившись у *своєму* тумані де він Господи йому було двадцять коли я народився і перший мій спогад це те що треба було його обводити щоб його не хвицнув клятий мул він що ніколи не міг

нічого до ладу зробити лише чималий волохатовидий хлопець тож хоч там як я звик щодня вставати на кілька годин раніше щоб поратися на землі моя дружина схильна втратити дитину якщо їй треба буде шарпатися туди-сюди так як вона те робила потім я йду працювати над човном до заходу сонця і далі й далі днями гарячими й сухими й моя дружина тримала мене на гарних харчах бо інакше я б запевне звалився і не має значення що я кажу щоб спробувати виплутатися з цього мій брат він каже «приходь нині й допомагай решта не має значення» і ми просто й далі своє правимо і Боже мій та чортівня вже витримає сотню людей і принаймні думаю *принаймні* там можна жити і не надто й кепсько в цьому принаймні воно нівроку хоч для чогось проте моя дружина вона лише зітхає і каже нічого гарного з того не вийде і проводить руками по моєму волоссю але вона не прохає мене більше не допомагати бо вона знає що з того добра не буде і вона мовби занурюється в себе тепер цими днями і вся напоготові а ми досі працюємо над тою чортівнею тим клятим човном і дні минають і мій брат він каже треба більше працювати у нас небагато часу лишилось і час від часу він принаджує кількоро сусідів доєднатися і допомогти затягнутим розміром і новизною тої штуки жартуючи коли-не-коли але вони не лишаються більше ніж на день-два і йдуть хитаючи головами й кленучи собі під ніс відчуваючи що їх пошили в дурні з тою штукою від самого початку а сам я засадив лише половину своєї місцини і наглядаю за своїм поголів'ям якомога більше моя дружина вона про них більше піклується ніж я але принаймні ми не голодуватимемо кажемо якби ще трохи дощу і нарешті ми ту чортівню дороблюємо завершуємо всю з Богом і просмолюємо її зсередини й ззовні та встановлюємо на ній щось схоже на чудернацький дах і я повертаюся додому того останнього дня і я ніколи не повернуся *ніколи* не дам вмовити себе на щось знову і від мене смердить дьогтем і моя дружина вона плаче і плаче і я кажу їй щоб більше не переймалася що буду вдома повсякчас і сам я теж трохи поплакав і хоча вона не помічає подумати лишень як їй велося так самотньо і важко і все інше і цілий день я просто сплю цілий клятий день і решту тижня я пораюся по господарству і якимсь надумую і йду до братової місцини й підбираю кілька полишених шматків дерева і щоби ви знали? вони всі живуть на тому клятому човні отам невідь-де він і його хлопці та декілька жінок і братова дружина вона теж там але вона лютіша від старої відьми та

присікується до нього хоче забратися геть з того клятого човна і піти додому а він каже маєш тільки день а потім він затягне її на човен але він каже це не як погрозу аж ніяк радше як факт простий факт завтра він затягне її на човен ну я не з тих хто втручається в побутові сварки бачить Бог тож я хапаю дерево і чалапаю з ним до господарства і тоді ж увечері роблю маленьку колиску таку собі чудернацьку з вирізаними на ній маленькими фігурками тварин і відшліфованими й після вечері дарую дружині як несподіванку і вона плаче і плаче і міцно мене тримає і каже ніколи більше не йди й лишайся поруч зі мною й інше і я почуваюся так чорт забирай гарно і тепло через все це і радий що чортівня з човном скінчилась і ми витягаємо трохи вина і вирішуємо що дитинка буде або Натаніелем або Анною а по тому ми п'ємо ще чашку за здоров'я Натаніеля і сміємось і зітхаємо і п'ємо одну за Анну і моя дружина вона ніжно торкається маленьких фігурок тварин і каже вони чудові але насправді це не так я не надто гарно роблю подібні штуки але я знаю про що вона і потім вона каже «а де ти взяв дерево?» і я кажу «воно лишилося від човна» і мить вона нічого не каже а потім питає «ти знову там був сьогодні?» а я кажу «так тільки щоб взяти дерево» і вона питає «що він там робить він же завершив човна?» а я кажу «кумедія вони всі живуть у тій чортівні окрім старої вона горлає на нього що він геть підтоптаний і куди він оце думає пливти і як якщо він боїться дорогою наскочити на восьминога він має повернутися додому а він і каже що вона навіжена тут нема ніякої води а вона і каже *так* оце вона *йому* і розповідає вже шість місяців» і моя дружина сміється і це найщасливіший сміх що я від неї чув за півроку і я сміюсь і ми разом п'ємо ще чашку вина і дружина вона питає «тож він просто живе самотою на тому одороблі?» і я кажу «ні там з ним його хлопці та якісь молодичі які може дружини хлопців чи щось таке не знаю я їх ніколи раніше не бачив і всякі там кляті тварини та птахи та різне що я й не бачив ніколи подібного» а дружина питає «тварини? які тварини?» а я кажу «о всілякі види не знаю цілий клятий звіринець усе захарашено і просмерділо на човні *Боже* який розгардіяш» і дружина знову сміється і вона трошки дурненька від вина і каже «закладаюся у нього там нема жодних свиней» і «о так я таки бачив їх» кажу і ми сміємося думаючи про свиней які нишпорять у тій великій посудині й вона каже «закладаюся у нього там нема жодних галок» а я кажу «так я бачив кілька їх теж чи переважно я чув їх ледь можна щось інше

почути» й ми знову сміємося думаючи про тамтих ворон і його стару і свиней і все інше і дружина каже «я знаю чого у нього там нема закладаюся у нього там нема жодних вошей» і ми обоє сміємося як божевільні та коли я можу то кажу «о так вони у нього є якщо він тільки не скупався» і ми обоє сміємося аж плачемо і ми докінчуємо вино і дружина каже «так *тепер* я знаю чого у нього там нема у нього там нема жодних термітів» і я кажу «твоя правда не пригадую жодних термітів може нам варто зробити йому подарунок» і дружина вона зненацька змушує мене замовкнути та каже «він справді рухається Натаніель справді рухається» і вона кладе мою руку собі на круглий живіт і той дрібнюк вибуцує цілий буревій я кажу доволі так занепокоєно «це боляче? ти не думаєш що —» і «ні» каже вона «це гарно» каже вона і тож я кажу тримаючи руку на її животі «оце за тебе Натаніелю» і ми вихилюємо те що лишилося на дні наших чашок і наступного дня ми прокидаємося в обіймах і йде дощ і *дякувати Богу* кажемо і через те що дощить нівроку ми лишаємося вдома і робимо хатні справи й ми щасливі бо дощ почався саме вчасно й увечері все пахне зеленню свіжо і смачно і далі трохи дощить але несильно тож я вирішую пройтись і мандрую повз братову місцину думаючи спитати його чи не хотів би він узяти кілька свійських термітів для його зібрання і там їй-богу його дружина на човні й не знаю чи він її затягнув туди чи врешті-решт вона просто сама прийшла проте вона нічого дідько незвичайного не каже і хлопці вони теж нічого не кажуть і мій брат він теж нічого не каже вони просто всі стоять отам угорі й видивляються і я горлаю до них вгору «нічогенький дощ еге ж?» і мій брат дивиться вниз на мене стоячи там під дощем і так само не каже нічого але підіймає руку доволі так весело і потім знову кладе її на поруччя і я вирішую нічого не казати про термітів і знову починає дощити трохи сильніше тож я відвертаюсь і йду додому і розповідаю дружині про те що сталося і дружина вона тільки сміється і каже «вони *всі* божевільні вони в нього нарешті *всі* збожеволіли» і вона приготувала мені особливе печиво зі свіжим м'ясом і так ми забуваємо про них але їй-богу наступного дня дощ і досі періщить сильніше ніж будь-коли і вода місцями починає обступати й через тиждень дощу вже можна бачити що зернові незле занапашено і великий клопіт і далі годувати поголів'я і дружина вона плаче і говорить про нашу недолю що ми могли б так само збудувати клятого човна а не обсаджувати все

те тими зерновими та й досі ми не допетрали що до чого тобто це просто не спадало нам на думку ані коли дощ продовжував заливати наче океан перегорнутий догори дригом і тепер вода застоюється у великих ковбанях справді величеньких і вже доходить до щиколоток біля будинку і просотується до нього і вже незабаром цілий клятий будинок повнісінький води а я проказую що може варто скористатися братовим човном поки це вщухне але дружина вона каже «ніколи» й потім знову починає плакати тож врешті-решт я кажу їй я кажу «не можна так лишатися іду його просити» й так я вирушаю у буревій і заледве можу бачити куди йду і місцями я заковзую аж по шию та врешті дістаюся туди де човен і гукаю вгору і брат він виходить і дивиться на мене вниз туди де я і нічого не каже отакий виродок він лише дивиться на мене а я кричу до нього я кажу «агов чи буде гаразд якщо ми з дружиною зайдемо поки оце не вщухне?» а він і далі дідько анітелень він лише так само піднімає руку як той телепень і я волаю «агов ти тупий сучий сину я вимок як хлющ під три чорти й мій будинок повен води та моя дружина вона ось-ось народить і вона схильна до хвороб усе мокре і пробирає до кісток і все про що я тебе прохаю —» і саме тоді саме коли я ще говорю він відвертається й іде назад у човен і я не йому віри я його брат але він не вертається назовні й я тиснуся під човном і я гамселю його кулаками і кричу до нього і називаю його іменами які тільки можу вигадати й я гукаю його хлопців і дружину і кого-небудь всередині й ніхто не виходить «іди ти під *три чорти*» кричу я чимдуж напівхлипаючи хворий а потім почувуюся надто змореним аби щось ще робити я відвертаюсь і прямую назад додому але дощ гуркотить тепер наче скажений і місцями я маю пливти а я вже не можу далі й пригадую пагорб поблизу і прямую до нього і коли я до нього дістаюся я збираюся на його верхів'я і добре знову почуватися на землі навіть якщо вона вогка і брудна і я блюю і мене нудить там деякий час і рушаю далі й наступне що розумію це те що я прокидаюся дощ досі в обличчя і вода напівзатопила пагорб і йде до мене і я позираю і бачу що братів човен пливе і я йому махаю але не бачу щоб хтось відмахнувся звідти а потім я швидко позираю в бік своєї домівки і все що бачу це її вершечок і зненацька я страшенно лякаюся через свою дружину і я схоплююся бігти до будинку пливучи більшість шляху і плачучи й кричачи й дощ усе періщить як божевільний і тож тепер ну тепер я знову тут на пагорбі як мало тут

його лишилося і я розумію що може мені лишився день якщо дощ і далі йтиме і нема жодних ознак припинення і я більше не бачу братового човна зник лише вода звідки звідки він знав? цей виродок і хоча я збираюся визнати його перевагу неважко побачити хто тут божевільний я більше не бачу свого будинку я просто залишив дружину всередині де я її знайшов я ледве міг витримати щоб на неї поглянути такою вона була

> > >

4

На залізничній станції

О 9.27 Альфред купує квиток у Начальника станції на експрес о 10.18 до Вінчестера.

Осьде Альфред: присадкуватий, зсутулений працею, густі сиві вуса на верхній губі, блідо-блакитні очі, сиве волосся, майже зникле на маківці, обличчя та шия засмагли й грубі, на вигляд десь п'ятдесят два. Вдягнутий у немодний заплямований нижче колін сірий костюм, що вільно на ньому висить, синю картату сорочку, застібнуту до шиї без краватки, масивні брунатні черевики на товстій підошві, обліплені багном. У лівиці (на ній золотий перстень) він тримає квадратний капелюх з м'яким козирком, поки правицею проводить операцію з квитком. Він запихає квиток до кишені пальта, потім піднімає маленьку сумку, що стояла біля ніг.

Експрес о 10.18 до Вінчестера: зараз він не на станції, і нема великої потреби про нього говорити. Він переважно для пасажирів і, так трапилося, електричний. Він завжди вирушає о 10.18 з Колії 2.

Тепер, коли ми припускаємо, що Альфред і експрес справжні (не кажучи вже про договір щодо квитка), комусь може видатися дивним, що, коли потяг вирушить на Вінчестер рівно через п'ятдесят одну

хвилину після того, як Альфред купує квиток — тобто вчасно, — Альфреда на ньому нема. Але повернімося...

Одержавши свого квитка, поклавши його до кишені порухом стариганя вся-рука-в-кишені й піднявши маленьку сумку, Альфред важко човгає кілька футів від квиткової каси до лавки, що навпроти виходу до Колії 2, над яким висить годинник. Окрім Альфреда і Начальника станції, тут порожньо. Пара лампочок на стелі тьмяно світять. Гола лампочка, прикрита парасолькою-абажуром із зеленого металу, різко ясніє в невеличкому кабінеті Начальника. Станція пахне запліснявілим деревом.

Альфред ставить сумку на лавку й сідає біля неї. Сідаючи, він зітхає, неначе просто сісти — то для нього жахливе навантаження. Всівшись, він знову зітхає і витріщається прямо перед собою на вхід до Колії 2, його капелюх на коліні.

Позаду нього Начальник станції щось пише у величезному довгастому гробуху і, роблячи це, позирає на годинник над входом до Колії 2. 9.29. «Гарний вечір», — каже він.

— Ага, досить гарний, як на те, — каже Альфред. — Може, на завтра задощить.

— Чував, як казали, що зона низького тиску рухається.

— Ага. Хоча для зернових гарно, — каже Альфред.

— Багато рибалили нещодавно?

— Неа, не ходив. Надто воно пекло, щоб рибалити.

— Що частіше ловите?

— Ой, окуня. Сонячного.

Повсякчас Альфред вдивляється у вхід до Колії 2, сидячи зсутулившись, обличчя невиразне, капелюх на коліні.

— О, отак? Ловите сонячного окуня, еге?

— Ага, — каже Альфред. — Вони маленькі, але їсти їх приємно.

— Ага, вони такі. Ну. А як родина?

— Гріх жалітися. Дружині ведеться трохи зле, але вона вичухується, тепер саме літо настає.

— Ой? Сподіваюсь, нічого серйозного.

— Неа, — каже Альфред. — Самі жіночі проблеми.

— Оті наїдки доволі добре виглядають, — веде далі Начальник станції, він говорить трохи голосніше. — То ваша дружина для вас їх поклала?

Альфред нервово шарпається у сумці, видобуваючи засмальцьований пакет із цупкого паперу.

Із нього він тепер витягає яблуко, яйце, складаний ніж і маленьку курячу ніжку, загорнуту в навоскований папір. Він кладе яблуко, ніж і яйце в перевернутий капелюх, кидає пакет поруч із сумкою і розгортає курятину. Вона вже над'їдена. Руки в нього тремтять. «Ага, — слабо каже він. — Вона гарний кухар».

Він зволікає, а потім зважується і кусає курятину.

— Щасливий той, у кого є гарна жінка, гарна їжа і гарна робота, — каже Начальник станції.

Альфред відкушує шматок курячої ніжки й повільно та неухважно її жує. Він досі не відвів погляду від виходу до Колії 2. На годиннику над ним 9.33. Він припиняє жувати, відкриває рота, немовби має щось сказати, але не каже.

Начальник станції крізь віконце каси зводить на нього очі. За мить він каже: «І той...»

— І той... — каже Альфред, його рот досі повен напівпрожованої курячої ніжки. Але його очі спантеличені, і він не продовжує.

— І гарна...

— І гарна дружина! — вигукує Альфред. Обидва сміються. Альфред знову жує.

— Ну, скидається на те, що старий 10.18-й 120 сьогодні буде вчасно, — каже Начальник станції, знову повертаючись до свого grosбуха.

— Гарно, — відповідає Альфред. — Гарно. Не хотів би пізно втрапити додому. Не в ніч на суботку. — Він загортає ніжку курки в зморшкуватий навоскований папір, повертає її до паперового пакета разом з яблуком і яйцем. На яблуку кілька надкусів, і западини вже поруділи. Яблуко пробували дуже давно. Яйце й досі ціле. Він знову відкриває полотняну сумку на лавці біля себе, зазирає досередини, запихає пакет у неї назад, закриває сумку. Він зітхає. Потім помічає, що складаний ніж досі в капелюсі на його коліні. Він похмуро на нього дивиться. Потім раптом, ніби нажаханий, він підхоплює ножа, знову відкриває сумку, закидає його всередину, закладає сумку. Явно трусаячись, він відкидається назад і знову втуплюється очима у вихід до Колії 2, продовжуючи механічно жувати непроковтнутий шматок курячої ніжки.

Певний час обидва чоловіки мовчать. Нарешті Начальник станції згортає свій grosбух, косячи очима на годинник. 9.42. «Як там помідоркам цього року ведеться?» — питає він.

— О, ну, як і слід було очікувати. Треба — *поглянь!* — Альфред раптом обертається обличчям до Начальника станції, у його блідо-блакитних очах неначе сльози. «А ви не думаете, що, може, цього разу я міг би — ?»

— Треба невеликого... — вимовляє Начальник станції м'яко і ствердно.

Альфред зітхає, знову повертається до виходу, працюючи щелепами над курятиною. «Треба невеликого дощику», — каже він похмуро.

— Усій місцині не завадило б трохи дощу, — відповідає Начальник станції.

Саме тоді, о 9.44, двері станції зі стуком прочиняються і ввалюється чоловік. Він високий і худий, з нечесаним темним волоссям і кількаденною бородою. Штани-хакі, сіра майка, теніски, шнурки розірвані й знову зв'язані. Разом із собою він вносить помітний сморід вивітрілого алкоголю, а його очі, хоча й блакитні та ніби вдумливі, не зосереджуються на чомусь конкретному. Він підточується до лавки, дає маху, вганяючись у стіну. Прихилившись там, він глибоко дихає, заводячи очі під лоба.

Альфред увесь цей час за ним спостерігає. Його обличчя пополотніло, руки тремтять. Начальник станції спостерігає за Альфредом.

— Улюблені! — гукає приبلуда, по-дурному вишкіряючись, відштовхуючись від стіни. Він хитається. «Тем'ба моєї пробовіші це...» Він знову грюкається спиною об стіну, уривчасто хекаючи. Альфред споглядає, паралізований. «Тем'ба... темба... а, *та пішло воно!*» — і чоловік відхиляється від стіни, завалюючись на спинку найближчої лавки.

Альфред тривожно позирає на Начальника станції, який досі спокійно споглядає на нього, знову на високого чоловіка, який перегнувся через лавку, вгору на годинник (9.45), знову на чоловіка.

Незнайомець повільно піднімає голову, напівпідводиться, спираючись руками об лавку, дивиться на Альфреда, але каламутним і незосередженим поглядом. «Отше наш, — вигукує він, потім

засмоктує з губ слину і ковтає її, — отше наш «сутчий на небесі... на небесі... *їсть своїх ше чортових ді'ей!*» І, нажахано вдивляючись у лавку під ним, чоловік всю її забльовує, скочується на підлогу, лежить там, закривши обличчя руками.

Альфред, несамовито жуючи, шарпає сумку, дивиться на годинник, 10.01.

Чоловік на підлозі здригається, потім з великими зусиллями підводиться. Він дивиться зизом, і цівка блювоти капає йому з рота. Він витирає рота, потім знесилено опускає руки донизу. Він смикається, неначе від незакінченого блювання. Обличчя його біле. Щетина на підборідді блищить. Він робить непевний крок до Альфреда, спиняється, ступає ще раз. Альфред відкладає сумку. «То поможи мені!» — гукає високий чоловік, що цієї миті зосереджує свій зір на Альфредові, — потім він, похитнувшись, заводить очі та беркицається на Альфреда. Альфред випускає сумку, простягає руки, ловить чоловіка в падінні й обережно кладе спиною на підлогу. Від хвилювання він мимоволі проковтнув шматок курячої ніжки. Він винувато дивиться на свої руки, а потім униз на ноги. Його нижня губа тремтить.

— Альфреде! — картає його Начальник станції. — Альфреде! Сором, *сором!*

На Альфредових очах сльози. Він повертає голову вгору на годинник, змахує сльози. 10.13. Він коротко і зболено зойкає, підхоплює полотняну сумку, розпачливо в ній дряпається. Він роздирає паперовий пакет, запихає його всередину, викидає геть. Він знову обшукує полотняну сумку, витягає складаний ніж, присідає над упалим. 10.14.

— Ну? — вимогливо і грубо каже Начальник станції. — Ну, Альфреде?

Альфред міцно заплющує очі, довго і розпачливо відсапується. Знову розплющивши очі, він швидко припадає до чоловіка на підлозі. Клацає ножем, хапає впалого за волосся. Чоловік спить, стріпуючись. Під білими вусами Альфредові губи розтулені, зуби зціплені. З них вислизає слабке тваринне скиглення-ремствування. Неначе борючись із невидимою рукою, він тисне лезо ножа донизу, врешті торкається чоловікового горла, однак, коротко змучено скрикнувши, його відсмикує.

— Уже 10.16, Альфреде, — тихо оголошує Начальник станції. Зовні справді можна почути, як прибуває 10.18-й експрес до Вінчестера.

Ніж випадає з рук Альфреда. Він плаче. Він притискає руки до обличчя.

Начальник станції виходить зі свого кабінету, стає на коліна поруч із Альфредом, підбирає ніж.

«Тепер, дивись, Альфреде, — каже він. — *Дивись!*»

Альфред визирає крізь руки, схлипуючи, скімлячи, поки Начальник станції трьома швидкими ударами відсікає голову високому незнайомцеві. Очі на голові раптово різко розплющуються, і тіло на мить спазматично сіпається. Кров булькає з шиї людини, заплямовуючи Альфредові штани там, де коліна торкаються підлоги. Альфред і далі схлипує поруч з довгим тілом, яке досі саме собою смикається маленькими особистими рефlekсами, поки Начальник станції заносить голову до свого кабінету. Він повертається, підважує тіло під плечима і виносить його за двері. Можна почути, як туша скочується сходами.

Коли Начальник станції повертається, Альфред досі стоїть на колінах, схлипуючи. Годинник над входом до Колії 2 показує 10.18, і можна почути, як зовні потяг свистить, а потім рушає. Начальник станції дивиться на Альфреда, коротко зітхає, хитає головою, а потім іде до виходу на Колію 2. Там стоїть стілець, який Начальник станції тепер підсуває до годинника. Він стає на стілець, відкриває скло, що захищає циферблат, робить руками кола, поки годинник не показує 9.26. Він сходить зі стільця, соває його назад на колишнє місце, повертається до кабінету. Альфред вивчає годинник, здригається, стомлено збирає свої розкидані речі та наново розміщує їх у полотняній сумці. Начальник станції знову розгортає свій гробсбук. Альфред з капелюхом у руці підходить до квіткової каси.

>>>

Клее мертвий

Клее, Вілбур Клее, помирає. Ймовірно, мертвий. Я знаю знаю: зарано. Це мало настати насамкінець після купи обнадійливо винахідливих приготувань: і отже, люб'язний читачу, Вілбур Клее збирається до своїх батьків. Але що поробиш? Він уже відійшов. Міський чиновник з типовою швидкістю перемістив його досьє фактично якраз перед обідом, а міський чиновник, громадський підлабузник як такий, не з тих, хто міг би перешкодити будь-якому докучалі втрутитися в справи як такі та — як би він висловився — якими вони мають бути. Навіть за хабар, звісно, не за той, який я міг би йому запропонувати, навіть не за квитки до цирку. Коротше кажучи, міський чиновник — це похмурий сучий син, доволі далекий від приймання людських подачок; і тому Клее помер безповоротно.

У деяких мовах можна сказати: *вмертися*, як: я вмираюся, ти вмрешся, він би вмерся тощо, хитро вкорінюючи ідею того, що чийсь руки, ймовірно, були причетні. (Що й, видавалося, було у випадку з Вілбуром Клее, коли б можна було так між іншим сказати.) Але, на жаль, я не знаю жодної з цих мов — бачить Бог, я не лупцював би вас своєю нестерпною англійською, якби знав — і навіть якби я їх знав, то немислимо, щоб я їх гарно знав, відмінювання передусім, у разі чого ви лише б посміялися з мого просторікування і забули, що суть справи — це те, *що Клее мертвий, і цілком імовірно, що те він сам собі заподіяв*, до дідька друзів, родину, коханих, роботодавців, богів, країни та всіх інших, хто на нього розраховував. За умови того, що він дійсно був хоч чимсь з цього обтяжений, і хто в усьому світі може сумніватися, що він не був?

А все ж, усупереч цьому, стара Міллісент Джі не мертва, хоч власноруч, хоч ні. Можливо, ви не знаєте Міллісент Джі?.. Ну, вашої провини в тому нема. Вона живе, як то кажуть, на вулиці Стейт між Дванадцятою і Чотирнадцятою авеню, відсутність Тринадцятої авеню — це пересторога, а не недогляд наших Батьків Міста, які мали всі підстави очікувати невеличкого безталання, живе вона там у багатоповерховому неосучасненому маєтку. Міллі, ця вірогідна, певною мірою паскудна старенька, добряче здитиніла, яка господарює сама-одна в підвалі разом зі своїм старим бараном, якого вона

безтактно кличе Лотарію, своїми застінними акваріумами та розлогим — і для наших цілей безіменним — збіговиськом породичалих котів, які забезпечують Міллі невелику втіху, що полегшує щоденний тягар догляду: малі трахунці! Час від часу чули (її вікна завжди відчинені, взимку і влітку, квадратні віконечка внизу на рівні землі, проте зсередини вони вище, ніж Міллі може дотягнутися, і це пояснює той факт, що вона їх ніколи не зачиняла, — чи є у цьому тимчасовому світі хоч щось, не зіпсоване безнадійно?), як Міллі сокорить, і, маємо припустити, вона зверталася до котів. Рибка вже певний час була мертва.

Можна лише здогадуватися, чим там Міллі господарювала на кількох надземних поверхах, і, як на мене, це її справа. Чутками світ повниться, але довіряти їм не варто. Перш за все: не заохочувати. У Конституції досить сказано про оприлюднення чуток, і тут нема потреби в нотаціях. Дякувати Богу за Конституцію. Хоч би чим вона там господарювала, втім, певне одне: навряд чи це є або було людиною. Міллі таке б не підтримала. І, можливо, там взагалі нічого нема. Безперечно, здається, ми імпульсивно змушені завантажувати порожні простори, роздувати якусь чортівню, будь-який предмет, реальний, уявний чи якийсь інший, де нині може й щасливо не бути нічого, мирна незаплямована й незалюднена порожнеча, і хтозна, може, саме це вона там і приховує?

Проте, не піддаючись нашим власним упередженням, варто сказати таке: Міллі, незважаючи на всі зусилля в зворотному, не повністю відділена від людства, і через це є підстава не йняти віри, що вона дала тому верхньому простору змарнуватися. Її син — бозна-як вона його здобула — не відігравав жодної ролі в житті жінки, вочевидь, за власним вибором. Він мешкав не зі старою Міллі, а десь в іншому місці, у малогабаритній квартирі. Вряди-годи він проходить повз, щоб завітати на сезонні релігійні обряди, у яких бере участь з усією добротою і гарним настроєм, вишукано вбраний у свій конюшино-зелений костюм і циліндр зі страусовим пером, що, як повідомило мені достовірне джерело, якимось пов'язане з його фахом, і тому з цього не варто сміятися. Нема сенсу говорити про нього більше, навіть якби я був на це здатен: він ніколи не відвідує матір, посміхається на саму думку про обов'язок чи зобов'язання і, можливо, насправді взагалі їй не син, а просто жертва доброзичливих, але

хибних пліток. Правду кажучи, шкода, що я зважив на нього на самому початку. Будь ласка, забудьте, якщо можете, що я про нього згадав. Навіть більше, я не зовсім певен, чому я розповідаю вам про Міллі. Звісно, вона не може мати нічого спільного з Вілбуром Клее. А насправді — я усміхаюсь, думаючи про це, про цю безтямну бабуню. Ймовірно, це було просто для того, щоб продемонструвати перед зустріччю з Клее, що я можу розповісти історію, не ведучи героя до якогось зловісно сенсаційного кінця, і хто, як не Міллі, могла бути цим героєм? У будь-якому разі, хоч би що мене сюди привело, дозвольте мені наостанок сказати: Бережи Боже стару Міллісент Джі! це найменше, що я можу зробити.

Що ж до Вілбура Клее, то я також небагато маю про нього сказати, ви будете раді дізнатися лише це: він стрибнув з височини й тепер мертвий. Думаю, можете повірити мені на слово. Не спробуєш, як це буває, не дізнаєшся. Чи треба розповідати про те, з якої височини? Ваші запитання, друже, нерозумні, хвороба західного розуму. З іншого боку, якщо ти хочеш прийняти причинно-наслідковий зв'язок — що він мертвий, бо стрибнув з височини, — гаразд, тобі вільно так робити, визнаю, що зі мною таке ставалося не раз і забарвлювало мою оповідь цілком. Звісно, певний зв'язок є: рештки Клее, досі вологі, розбризкалися на кілька тепер роз'єднаних частин з точки, що безпосередньо нижче височини, з якої він стрибнув лише за мить до цього. Але далі — без мене, перепрошую. Відмовляюся бути втягнутим у якусь із тих майже нескінченних і безсумнівно вчених суперечок, що такою мірою догоджають і поглинають національних мужів науки. Не хочу применшувати, людина має заживати насолоду, де їх знаходять, лише це — якщо я не був обережний — можна подумати до того, як вони покінчать зі мною, — що Клее помер заради порятунку фізики. А втім те, що Клее мертвий, не лишає багато простору для інших думок: він уже ніколи знову не буде тим самим, і лише найгірший різновид хворобливої емоційності допоміг би уявити слушне майбутнє для нього в його теперішньому стані. Тож осьде я стоятиму на своєму: Клее мертвий. Що ж до решти, якщо хочете вірити, як я, що він наклав на себе руки, чудово! Це, звісно, полегшить мені справу, якщо ми з цим покінчимо. Але категоричним я не буду.

Хто, питаєте, був той Клее? Не знаю, мені байдуже. (А якби знав, думаєте, я порушив би мовчанку заради такої причини, як смерть цієї

— чи будь-якої іншої — людини? Достоту, мій друже, ви мене цим кривдите і забуваєте мої обітниці. Хоча це не погорда. Каюся, я сам їх часто забуваю.) Вілбур Клее — то був Вілбур Клее, осьде воно починається і закінчується. Я, може, вже й так задалеко зайшов, можливо, це взагалі не його ім'я, може, я його вигадав, насправді це дуже ймовірно, враховуючи мою своєрідну і безпринципну схильність до логографіки — але це пусте! Його це ім'я чи ні, воно діятиме, як і будь-яке інше.

Та досить уже про Клее! Вже час для певної оцінки, час, що так загадково встановлений людьми зі збірки оповідань, щоб закруглитися і назвати його тридцятим, щоб пророкувати за хмарами й замовкнути... але мені нагадують, що для справи Орвала Нуліна Евачефски нема чіткої причини. Сподіватимемося на якийсь зв'язок, якесь світло і рухатимемося далі.

Орвал народився цього дня рівно сорок два роки тому, другий син Фелікса й Ілзе Евачефски, на маленькій фермі на сході, яку Фелікс придбав на заощадження своїх померлих батьків-іммігрантів. Ранні роки Орвала минали переважно без жодних подій. Дужий, але несміливий хлопчик посереднього розуму, він проминув школу в окрузі Портер як популярний атлет і байдужий учень. Часи були складні, світ великий і грізний, а родинна ферма була під кількаразовою заставою, тож Орвал і його два брати, Перк і Віллі, перший старший за Орвала, другий молодший (єдина сестра Мардж була заміжня і жила на деякій відстані в окрузі Гаффем) після школи лишилися допомагати батькові. Старий Фелікс утратив правницю через нещасний випадок з молотаркою і, безсумнівно, втратив би й саму ферму, якби Перк, Орвал і молодший Віллі не стали до праці. Він усе одно її втратив, як виявилось, не надто багато місяців потому, коли під час війни всіх трьох хлопців призвали на військову службу, вони не спромоглися підтвердити свій фермерський статус. Через два роки Фелікс помер, зломлений і розчарований, повністю залежний від державної допомоги. Навіть у цьому, міг би хтось сказати, йому пощастило не дожити до того, щоб дізнатися про неблизку службу-своїй-державі смерті синів Перка та Віллі. Лише Орвал повернувся з війни, хоч і не зовсім вцілілий: добромисний щодо іншого приятель познайомив його з Меггі Вілсон, яка зі свого боку познайомила його з Блідою Трепонемою, і лікування було довге й фізично виснажливе.

Кілька місяців після звільнення з лав армії Орвал, усамітнений і неголений, жив у помешканні матері (вона переїхала сюди, до Міста, після смерті Фелікса), і якби старенька не була геть глухою до зовнішніх явищ, вона, можливо, виявила б у синові нахил до хворобливої меланхолії. Але, на щастя, старий друг заохотив Орвала скористатись урядовою освітньою подачкою ветеранам, й Орвал вирушив до бізнес-школи, невдовзі забувши — вочевидь, попри все, — свою журбу. У школі він зустрів Сіссі Енн Медісон, урятував її від повсякденності світу бізнесу і познайомив з повсякденністю домогосподарки, хоч і не без кількатижневих страждань від дивної й ірраціональної паніки перед самою церемонією. Орвал і Сіссі були до болю повільні в досяганні того стану, який люди звать ідеальним союзом, і насправді, заповільні для Сіссі Енн, яка все більше нервувалася через затримку і конче шукала б власні розв'язання проблем, якби для цього в неї було досить уяви. Тим часом, попри брак більшості нахилів, потрібних для бізнесу, і часто буваючи гавою для недобросовісних колег, Орвал неухильно виріс до надійного й сумлінного продавця, бездоганно вірного Компанії та приголомшливо чесного у своїх перемовинах. Потім, як те часто трапляється, зі зростанням упевненості Орвала Сіссі Енн все більше ним насолоджувалася і, врешті-решт, із відповідними веселощами, вночі їхньої дев'ятої річниці весілля здивувала його новиною про те, що чекає дитину. Щось схоже на марення охопило Орвала. Він! Батько! Вперше за останні шістнадцять років він подумав про власного батька, цього похмурого, але доброго стариганя, і наступного дня після звістки від Сіссі Енн він імпульсивно купив сигари кожному в Компанії, дарма що чекати йому лишалося ще майже вісім місяців. Ну, таке можна зрозуміти й найчастіше пробачити у світі бізнесу. Його продажі зросли впродовж наступних кількох місяців, його впевненість здійнялася на новий і п'яний пік, і, коротше кажучи, життя було надзвичайно щедре до Орвала Нуліна Евачефски... аж до одного дня пізньої осені, коли на обличчі Сіссі Енн, лише за місяць до пологів, з'явилася дивна червона плямка. Вона про це й не замислилася, хоч і почувалася трохи кумедно, але потім через день з'явилася друга, і вона стривожилася. Проте її тривога була чистісінькою безтурботністю порівняно з тим, що відбувалося з Орвалом. Йому не треба було другої плямки, вистачило першої, щоб витягнути всі забуті й невизнані страхи його

нелегкого минулого, зокрема викликати вишкірений привид Меггі Вілсон і її спірохети. Він відсахнувся від сніданку на столі, забувши свій капелюх і портфель, і за кілька годин виявив, що сліпо тиняється десь у портовому районі Міста зі шматком холодного тосту в руці. Завдяки трьом джиновим коктейлям він спромігся до сутінок зібратися і знайти дорогу додому, але його сон розкололи жахливі біологічні видива. Наступного дня, ледь помітивши другу плямку на обличчі Сіссі Енн, він пішов без капелюха, портфеля, кредиток і навіть краватки. Чи пішов він до офісу чи ні, на жаль, невідомо. Однак о 12.47 Орвал на ліфті піднявся на тридцять сьомий поверх держспороди й о 12.52 без анінайменших зволікань вистрибнув із західного вікна назустріч смерті, наштрикнувшись на паркувальний лічильник на вулиці внизу, на превеликий жах Карлайла Сміта, шкільного вчителя тридцяти шести років, який саме збирався вкинути туди пенні. Якраз перед тим, як його дружина Сіссі Енн дізналася про його смерть, її акушер повідомив їй, що в неї доволі гострий випадок інфекційної бешихи. Він зробив їй укол пеніциліну в зад і наказав поспати.

Їхній підобід — невимовна суміш чорного м'яса, зеленкувато-брунатної підливи та товстих грудок якоїсь невизначеної тістоподібної речовини — нарешті завершився, міські пожежники вийшли, відригуючи, з кав'ярні «Домашня кулінарія Дженні», перейшли маленький майдан і, озброївшись шпателями та пластиковими відрами з мильною водою, заходилися раз і назавжди видаляти Клее геть з-перед наших очей, отже, сподіваємося, й з наших думок. Головний, зморшкуватий вороноликий кар'єрист із зігнутих синюватим носом і загальноміською репутацією суворого тлумача Законів, верещить непристойні команди в мікрофон, під'єднаний до системи гучного зв'язку з трьома збільшеними динаміками та безбожним виттям (є і четвертий динамік, але він від'єднаний).

Біля так званого нещасного випадку громадиться все більший пухир глядачів з дивно порожніми обличчями, що пильнують за спітнілими пожежниками в чорних дощовиках. Один з них, чималий пожежник, чия форма буквально розходить там, де зшита, несамовито тупцяє до — як це назвати? — точки удару і ніби на знак протесту проти тисняви смутної юрби нахилиється і неделікатно пердить, хоча, як з'ясовується, геть незумисно: хоча юрба щиро радіє, його гладке обличчя помітно буряковіє, і він припадає до поставленого

завдання з перебільшеною цікавістю. Його праця — просто збирати в мішечок уламки зубного протеза Клее, які валяються на бруківці, наче... еє... можна сказати, наче мініатюрні придорожні камінці, які позначають стежки його пролітої крові. Ну, можна було б сказати більше, але напрямок небезпечний.

Але зважте на цю деталь: невеликий клаптик паперу, абсолютно нерозбірливий і, може, навіть порожній, лежить неподалік від нас в облямівці бризок основного удару, придавлений суглобом пальця. *Чи можливо, що впродовж певного часу деструктивних елементів у характері Клее було обмаль і вони були ефективно — хоч і з великим зусиллям — приховані, але що Клее збочено охороняв нотатки й теми, які в миті відчаю забезпечували ці дрібнички, і що ці нотатки, всі надто чесні, всі надто незаперечні, зрештою зробили вирішальний внесок у його неминучий, хоч від того не менш різкий і тривожний кінець?* Гмм, але, мабуть, я зраджую свою довіру. Адже аркуш міг так само бути там, на тротуарі, до того, як Клее так мелодраматично прибув, і, отже, це було б обставиною, не дотичною до справи. Насправді, зізнаюся, він більше скидається на рекламну листівку. Вулиці завжди ними завалені, тим паче сьогодні. Врешті-решт, що таке життя, як не караван життєподібних підробок?

Всього Клее зібрали й набили ним навосковану господарську сумку — дивно, як мало його було, що все влізло! — і пожежники старанно працювали водою і скребачками. Доволі марудна справа. Навряд чи це з тих видовищ, коло яких затримується юрба, особливо коли в місті є цирк, і само собою зрозуміло, що вони всі розійшлися. Тож нумо й ми. Лишається тільки зазначити, що Орвал Нулін Евачефски страждав на психічний розлад, який позначався меланхолією й ірраціональними страхами, більш-менш осілими, які, взявши над ним гору через появу плямок Сіссі Енн, похапцем спонукали його до самознищення. Чи самогубство Клее, однаке, було результатом простої хвороби його власного розуму, чи, якщо простіше, сам розум був хворобою Клее, ми так, прикро казати, ніколи і не дізнаємося. І навіть якщо ми повинні якось з'ясувати, хоч я не можу цього уявити, навіть тоді це було б малою розрадою для Клее. Найкраще, що ми можемо зробити, це, врешті-решт, приписати заспокійливе викривлення індивідуалізації цьому безталанному байстрюку, і я все одно почуваю, що ми заслуговуємо більшого, зробив

він це чи ні. Бог свідок, ми не починали всього цього, просто щоб розшукати втішний наріжний камінь. Ні, ні, насамкінець, на правду, ми лишилися практично ні з чим: прогавлене верхнє ікло, полишене виття ГЗ^[45], заплямоване і зламане страусове перо, слабкий післязапах пожежничкового пердіння. Покинутий. І добрих п'ятнадцять, двадцять хвилин змарновано.

Мені шкода. Що я можу сказати? Навіть я очікував більшого. Маєте повне право сердитися. Ось, візьміть ці квитки, міський чиновник, цей улесливий дурень, відмовився від них, тож ви могли б піти. Я вам дещо завинив, й оце все, що я маю.

> > >

6

Шлюб Й

Це почалося не інакше, ніж можна було очікувати. Після надмірного періоду бездозвольного самоприниження, несамовитих заперечень кохання, страху, відчаю і цілковитої неможливості будь-якого уявного виду кінцевого щастя (на все з цього вона відповідала, і зазвичай навіть люб'язно, хоча й рідко так напружено) Й нарешті вирішив — чи, можливо, це повсякчас було його рішенням, а решта — просто поезією — взяти з нею шлюб. Повільно, але зрештою було визнано, що задум має істотні недоліки: почати з того, що він був набагато старший за неї. І хоча вона, безумовно, була розумна й наділена багатою уявою, він був значно ширше освічений. Насправді, невелике лихо сказати, і він змусив себе зізнатися в цьому, катуючись у миті найбільшої раціональності, що велику кількість тих гарних сказаних слів дівчина не спромоглася зрозуміти чи, радше, зрозуміла не їхній смисл, а просто видиме хвилювання, нагальність, обожнювання, яке стояло за ними. Він її обожнював, чи то було лише втілення можливого обожнення? Щоб знайти цю відповідь, Й собі

відверто не довіряв. І, більш загально і тому більш знаково, всі його найгнітючіші страхи про кінцеву ніщоту існування, неминучий розпад кохання, прискорений процес фізичного й розумового гниття, дурість людської пристрасті тощо були цілковито реальними, а насправді навіть більшими за страхи, це був його жереб, і він це знав. Але жодного вибору, крім смерті, не було, тож він вирішив взяти з нею шлюб.

На його превелике збентеження, однаке, вона була приголомшена тим освідченням, принаймні так здавалося, і виблагала собі трохи часу. Тільки значно пізніше він таки дійшов до розуміння, що в ній дав паростки новий різновид страху, страху, що, поза всяким сумнівом, повсякчас зіщулювався під поверхнею, але який завжди втихомирювала підозра, що сам Й насправді не був фізично реальнішим за свої слова, слова, які, щоправда, часом проймали серце, розпалювали кров, могутні слова, часом навіть болючі; але їхня могутність і біль нікого безпорадно не припинали до землі, вони й не *могли* цього зробити, не могли стати причиною справжньої крові.

Проте, хибно тоді розтлумачивши її поведінку, Й усе сердився, видушуючи свою прихильність з нетиповою дратівливістю. Вона зірвалася, знавісніло на нього плюнувши. Він відступив, занепавши духом у тривалій і почасти хворобливій меланхолії, неспроможний підняти молоток чи наточити лезо. Вона його шукала. Вона плакала, обійнявши його, намагаючись жалісно пояснити. Він знову все хибно зрозумів і поновив свій наступ. Вона нажахано закричала і втекла. Він знову вдався до сповненої каяття нестями. Він захворів. Вона про нього піклувалася. І так далі й далі, отже, це тягнулося, поки, насамкінець, нарешті він не зрозумів, що, хоч вона таки його любила і мала здоровий потяг до материнства, принаймні абстрактний, була панічно вражена перспективою самого любовного акту.

Що це було? ціле життя оманливих переконувальних від древніх понівечених баб, убогі старі розповіді про кров і катування в підземному світі (саме положення жінки під час цієї події мало кожному наштовхнути на роздуми) чи якась рання лиха пригода, можливо, владний татусь? Це не мало значення. Адже цієї миті минуле з усіма своїми занепокійливими складнощами стає недоречним. В усякому разі це те, у що вірив Й, і щойно безпосередня причина їхніх проблем нарешті з'ясувалася, він відчув величезне полегшення. Не лише тому,

що його гордість угамувалася, а більше через справу, і тепер не було жодних перешкод для їхнього шлюбу. На тому рівні, де вони існували, пояснив він їй, його голос належним чином приглушений, очі потемніли, брови борознилися, Правда, його царина, куди він міг би її скерувати, на цьому рівні секс не можна зрозуміти без кохання, але кохання можна вирізнити без покликання на секс; коротше кажучи, оте було ціле, а інше — просто частина, що сприяє вдосконаленню цілого, запевне, але не доконечне, не доконечне. Якщо точніше, додав він: хоч би якими були її умови, він не може уявити життя без неї, і якщо пізніше вони дійдуть до того, що розділять природний акт коханців, ну, тим краще, звичайно, але вони дістануться туди, якщо взагалі дістануться, лише за умови її висловленого заохочення й у її власному темпі.

Це була правда (саме тієї миті у всякому разі), все, що він сказав, вона прийняла, навіть якщо не були прийняті до уваги процеси людської діяльності, як вона їх розуміла, безсумнівно, значно точніше за нього. Але, крім цього, є дещо важливіше: вона раптово збагнула, більш інтуїтивно, ніж розумом, що з цим чоловіком і, ймовірно, з жодним іншим, вона завжди насолоджуватиметься перевагою в цьому єдиному питанні, хоч це не було її слово, сексу. Гаразд, сказала вона. Гаразд, так, вона візьме з ним шлюб, і незабаром потому так і зробила.

Їхня перша шлюбна ніч була насправду красою: пишнота святкувань, принишкла близькість прогулянки лише вдвох під загадковим світлом великого місяця, несподіване захоплення, виявлене у відбитті мерехтливої свічки в карафці витриманого вина, нарешті мовчазний плач в обіймах одне одного впродовж ночі, що у своїх численних вимірах видавалася нескінченною. Ближче до світанку Й, сидячи збоку на ліжку (обоє, звісно, досі вдягнені; мине ще деякий час, поки вони дізнаються про перше мистецтво голизни), переповнений глибокою прихильністю, почав пестити її скроні, і з першим тонким світлом нового дня вона поснула поруч із ним, і Й знову заплакав, усвідомивши значення і важливість її сну.

Попри всі сумніви та страхи, його замислене нетерпіння щодо обмежень, не кажучи вже про його загальний погляд на всесвіт, не зовсім, як показано, обнадійливий, Й, утім, кілька місяців насолоджувався неймовірним щастям. Усе стало для нього знаменно легким, найзанудніша деталь існування давала йому неосяжне

задоволення: парад мурах, наприклад, чи колір шматка дерева чи ріні, її слід у пилу. Просте споглядання, як її рука тягнеться по чашку чи прикладає гребінець до волосся, позбавляло його дихання. Кожна дія присвячувалася їй буттю, їй простому буттю. Ліжко, зроблене ним для неї власноруч, а ще стіл, на якому ніколи не бракувало їй подарунків для нього, маленькі флейти, та ляльки теж, і стілець, на якому вона сиділа, — це він також зробив. Майже від самого початку вони зіткнулися з невимовно прекрасною емоційною гармонією, і навіть минуле, бачить Бог: *другорядне*, перешкода до їхнього повного щастя, видавалося визначеним, таким, що зрештою поступиться їхній усепоглинальній любові. Й, упевнений у власній сексуальній привабливості, навіть у своєму віці, хоч він і не був урешті-решт застарий, — ні, не треба перебільшувати його вік — був терплячий, нескінченно терплячий, а вона, здавалося, принаймні більшість часу, як і він, бажала в належний час здійснити їхні шлюбні стосунки.

Якось увечері перед заходом сонця Й опинився внизу на березі моря. Він забув, чому він тут, імовірно, проста беззмістовна прогулянка перед вечерею, але все ж здавалося, що конче *мав* там бути, саме тієї миті, саме коли плавалося, згасаючи, сонце в похмурому морі, в'язке й кармазинове, саме коли далекі гори миготіли від жовтогарячо-зеленого до синього, саме коли перше ворухіння ночі збудило сосни над його головою. Це не було, це *не* було прекрасно, безглуздо було б думати про ту чи ту природну сполуку, що вона прекрасна, але це було так, ніби воно *може* бути прекрасним, неначе десь там у ньому перебувала можливість краси, яка раніше не існувала, *якась іскра врешті-решт*, лише ілюзія, звичайно, проте — і він саме вчасно обернувся, щоб побачити, як згори стежною до нього йде дружина. Паралізований, він застиг, наче закорінений, не говорячи, цілковито зачарований її граційним рухом, блідим світлом, яке грало на її стрункому тілі, і понад усе — її очима, які, усміхаючись, повертали його недоладний погляд. О, Боже мій, я люблю тебе! спромігся прошепотіти він, коли вона була досить близько, щоб почути. І тієї ночі в гарячкській радості він зарився обличчям у її груди і пестив їх, і вона дозволяла. Потім нарешті, здоланий надлишком емоцій, він заснув глибоким сном, сповненим чудових сновидінь, які, на жаль, ніколи пізніше не міг згадати.

Сам процес усе більшої близькості був складною послідовністю досягнень і обернень, які не треба тут перераховувати. Інколи Й бував заохочений, певно, якоюсь раптовою дією з її боку, погладженням його голої спини, поки він схилився над верстатом, притисканням його долоні до її грудей, ніжним згортанням напівсонною у його руках у їхньому ліжку. Але іноді він мимоволі її приголомшував, налаштував на плач чи вибігання з кімнати чи міг розбудити занадто наполегливою рукою на її стегнах. І справді, достоту видавалося, що найгірші побоювання виправдовувалися, що він може дійсно провести решту своїх років безсонний, кидаючись, катаючись поряд з її дивовижним, але геть непроникним тілом. У такі часи він виявляв, що заздрить воді, у якій вона купалася, чи стільцю, який він вирізьбив, виявляв, що гірко на самоті плаче, запорпавшись обличчям у якусь її одежину.

Але потім, якось повечерявши, зовсім без попередження він зайшов до її спальні й виявив, що вона роздягнута стоїть біля ліжка. Вона була навдивовижу приваблива, прекрасніша, ніж він уявляв її у найзнавісніших і найхімерніших снах. Він задихався, не вірячи, зробив нерішучий крок до неї. Вона зашарілася, опустивши очі долу. Тремтячими пальцями він розідрав на собі сорочку, побіг до неї, притиснув її до грудей, ні, вона не була простою примарою, він зі сльозами цілував її вуха, волосся, очі, шию, груди. Він марив, боячись, що може знепритомніти. Його руки шукали відчайдушно і незграбно, торкаючись її гладенької спини, зариваючись внизу між — Ні, сказала вона. Будь ласка, ні. Було щось у тому, як вона те сказала, не слова, явно безглузді, а те, як вона *склала* слова, нібито вирізьблюючи їх з неперевершеною майстерністю й упевненістю і розташовуючи їх, наче великі кам'яні скрижалі, поміж ними. Збентежений, він якусь мить ще нишпорив, далі відступив, а я й не — оце все, що він прохопився сказати. Я чекаю дитину, сказала вона.

Те, що відбулось тоді і, якщо вже на те пішло, тижнями після цього, звичайно, поширена історія, і не з тих, які особливо розважають. Й захворів, часто страждав на марення, а вона терпляче няньчилася з ним, повертаючи до здорового стану. Тепер вона вільно перед ним роздягалася, але заклопотана собою і байдужа до його присутності, що постійно зводило б з розуму молодшого чоловіка, не так гарно спорядженого до життя, як Й. Йому вона просто пояснила, що вагітність — то діяння Боже, і він мав визнати, попри всі накази

розуму, що так воно й повинно бути, але він не міг уявити, що там довело Бога до того, щоб вчинити так даремно і, ну, в якомусь сенсі майже вульгарно. Й завжди дуже багато про все думав, навіть про дрібниці, якими інші могли або розсудливо нехтувати, або спостерігати й забувати під час цього спостереження, а про *це*, будьте певні, він думав навіть більше, ніж завжди. Щодня, лежачи знесилений у ліжку, він крутив цю думку так і сяк, і в гарячкових снах ця таємниця розпалювала йому мозок і спричиняла крихітні болісні вибухи перед очима, які іноді продовжували триматися навіть після того, як він прокидався. Але жодні розумові зусилля не забезпечили його змістовною відповіддю; він просто не міг уявити, що будь-який Бог так втягнувся би в марудні особисті справи тієї чи тієї людської тварини, такі невимовно неважливі вони були одне одному. Насамкінець він просто здався цьому, скинув те з рештою незбагненої безглуздості життя, і відтоді все майже щоденно почало поліпшуватися.

І, на його честь треба сказати, що одна з причин, чому він почав намагатися повернути здоров'я, було погіршення її стану. Вона мало про це казала, поводитися з ним так само великодушно, як і завжди, усміхалася не менш часто, але жодних сумнівів у тому, що вона тихо чи нетихо страждала: це не було і не було б так просто. Співчуття змусило його забути власну нужденність, і щоденно, хоч він, здавалося, старішав, його постава немов ставала все величнішою. Він повернувся до теслярства з поновленою самовідданістю, потайки відкладаючи для неї маленькі порції їжі на випадок зими, що наближалась, навчившись розуміти у своїх денних справах більшість завдань, які колись само собою вважалися її. Останній місяць був особливо запеклим, велике нещастя несвоєчасної подорожі, дивна жорстокість стихій тощо, але вона прийняла це з великою мужністю, навіть більшою за його; гідно терпіла агонію народження, що роздирало плоть, скорчившись на брудній підлозі, наче звір при смерті, проте шляхетний, прекрасний. То була — та мить дивного народження — найпотаємніша мить для Й, єдиний беззаперечний просвіток усього його існування, хоч і той, від якого він пізніше відрікся, зайве й казати, зрозумів його пізніше у світлі переобтяжених і змучених емоцій. А також це була кульмінація його кохання до неї; по тому вони тихо і нечуло віддалялись одне від одного, допоки в останні роки Й не виявив, що неспроможний навіть описати її собі чи комусь іншому.

Формально сам шлюб тривав до кінця (у цьому разі — до кінця Й), що не настав рано, протривавши здебільшого тому, що нічого не робилося, щоб його припинити. Хлопець відігравав лише незначну роль у цьому процесі, хоча таки, звісно, певний час відволікав увагу матері, але не набагато більше. Щодо Й, попри його загальну готовність полюбити хлопця, він ніколи не міг цього зробити хоч якоюсь мірою ґрунтовно, і через цю чи іншу причину хлопець з раннього віку проявляв цілковиту байдужість до Й. І на краще; Й усе більше віддавав перевагу тому, щоб не надокучати будь-яким іншим формам існування.

Одне таки сталося, хоч, може, надто буденне, навіть щоб про це говорити, можливо, навіть неправда, тоді як певна кількість безсумнівного лишалася, хоча навіть Й сам про це вільно розповідав своїм близьким (чи, мабуть, він це наміряв, він ніколи не міг того заперечити, це міг бути один з тих прекрасних снів з часів тої ранішньої чарівної, хоч і забутої, ночі): а саме, десь після чотирьох-п'яти місяців по тому, як з'явився хлопчик, Й нарешті здійснив їхні шлюбні стосунки. Він справді забув про це, прийшовши до того, що сприймав за належне те чудернацьке життя, яке мав (пережиток тривалої хвороби й подальшого лікування), вклався спати, натомлений від праці, коли вона зайшла до кімнати, її груди досі відкриті, бо вона годувала дитину, і сіла поруч з ним на ліжко. Вона слабо всміхнулася, можливо, навіть і не до нього, він не міг бути певен, навіть не запитався, а потім вона почала купати свої груди маленькою вологою губкою, яку вона задля цього принесла. Й недбало підвівся, як він робив часом, забрав у неї губку (вона, дрімлива, охоче її віддала), вимив її груди (цікаво, що вони так мало його цікавили: хіба ж він не цілував їх нещодавно з таким жахливим захопленням? насправді, це було дуже давно), а потім шию і спину. Він її роздягнув, її змучене поступливе тіло, вийшов до колодязя, сам досі неодягнутий (потім це вразило як щось надзвичайне, додало дивну подробицю, що змусила його сумніватися у справжності подій), умочив губку в свіжу прохолодну воду і повернувся, щоб завершити її купання. Начебто не більше, ніж продовжуючи звичайну рутину, він проникнув у неї, досягши більш-менш задовільного сім'явиверження, перекинувся і спав до ранку. Незадовго до того заснула й вона.

Й помер, у такий спосіб завершивши шлюб, непривабливо — обличчям у склянці, повній червоного вина, на столі в кабаку багато років пізніше, і не належним чином, бо навіть на схилі життя він не був надто питушим. Він просто зауважив комусь поруч (зберігаючи при собі давнє омільне бажання, що тепер вже може з'явиться дитина для нього, своєрідне свідчення, що йому час піти), що життя не виявилось здебільшого нічим таким, чого б він урешті-решт не очікував, тепер він був дуже невмілий у теслярстві, мав повні груди сухот, а цілі дні вже минали повз нього, неспроможного згадати їх потім, мочився десь щогодини, й іноді в штани, окремо чи сукупно не бачив доцільності в будь-якому дні свого життя і так далі, типова кабацька розмова, коротше, але він додав, що одну особливість він не передбачав і, ймовірно, вона була найважливішою з усіх, саме такою, попри все, у цьому нема нічого трагічного, ні, нема про що хвилюватися, навпаки. Потім без переходу, розумова вада, випадки якої все частіше траплялися у нього в пізні роки, він радше невластиво йому подумав про той час, коли вона, дружина, засинала чи, мабуть, заснула того ранку після шлюбної ночі; він засміявся (той пронизливий скрегіт стариганів), налякавши людину, яка його слухала, і помер, як описано вище, під час нападу сухотного кашлю.

>>>

7

Подорожній

Я зустрів його на дорозі. Я зупинився, вийшов і пішов прямо туди, де він сидів. На старому придорожньому камені. Його довга сплутана борода була жовтуватого-сірого, очі тьмяні від дорожнього пилу. Одяг був кольору і запаху плісняви. Йому не поспівчуваєш, але що поробиш?

Я трохи постояв перед ним, руки на поясі, але він не звернув на мене жодної уваги. Я думав: він принаймні встане. Він не встав. Я

кінчиком черевика трохи сколотив між нами пил. Він осів, а може, й зник у тому пилові, який вже був на подорожньому. Але його погляд і досі неухвально. Відсутній. Можливо (думав я): бездумний. Хоч я міг бути певним, що він живий, адже він час від часу глибоко зітхав. Він боїться мене визнати, міркував я. Може так, а може ні, але цієї миті це слугувало корисною передумовою. Сонце гаряче, повітря сухе. Було тихо, якщо не враховувати дорожній рух.

Я відкашлявся, посочав ногами, зробив велику справу з вилучення записника з нагрудної кишені, гучно постукав по ньому олівцем. Я був сповнений рішучості виконати свій обов'язок у цьому питанні, безвідносно до того, наскільки прикрим це може виявитися. Інші проминали дорогою повз. Вони пропонували спочутливі усмішки, які я повертав вдоволенням кивком. На подорожньому був обвислий білий капелюх. Жмутки жовто-сірого волосся стирчали з дірок, наче зів'яла пшениця. Поза всяким сумнівом, воно аж кишіло. І він досі на мене не дивився.

Нарешті я присів навпочіпки, так, щоб моє обличчя опинилося на рівні його погляду. Повільно — здавалося б, нестерпно — його очі зосередилися на мені. Вони, здавалося, миттєво заясніли, але я не певен чому. Це могла бути як радість, так і лють чи страх. Лише це: його очі заясніли; обличчя лишилося розслабленим і невиразним. Це не було сьйво, нічого з того, що можна було зобразити діаграмою, найменша іскра, проблеск. Потім знову тьмяно. Плівчасті, неначе замазані якимсь слизом. Він втратив зосередженість. Не знаю, чи цієї миті сприйняття, чи ні, він зауважив жетон копа. Тоді мені хотілося, щоб це сталося і потім не було подальших двозначностей. Але я щиро сумнівався, що він таки зауважив. Він далеко замандрував, думав я.

Я почав з припущення, що він мене боявся. Загалом це безпечно припущення. Тепер виявилось, що мене долають сумніви. Це могло бути нетерпіння, міркував я, або гнів — чи навіть *презирство!* Незвична думка похитнула мене. Я всівся у пилу. Я почувався винятково легко, безґрунтовно. Я вивчав свій записник. Він був порожній! Боже мій! *він був порожній!* Терміново я щось у ньому записав. Ось! Тепер уже не так кепсько. Я почав надолужувати. Я ще раз припустив, що це острах. На це я був спроможний. Я встав, обтрусив пил зі штанів, потім знову присів навпочіпки. Але тепер: із певною самовпевненістю. Обов'язок, його належне усвідомлення, —

наш найкращий учитель: мій катехізис повертався до мене. Він не користуватиметься ніякими подальшими перевагами.

Я поставив йому запитання про нього, відповіді не одержав. Я записав його мовчання до своєї книжечки. Я написав слово *афонія*, потім стер. Правда, я міг би визначити причину простим обмацуванням шийних зв'язок, але перспектива занурення пальців у порожнини позаду його пліснявої бороди зворохобила мене, і це питання, врешті-решт, не було першорядним завданням. Ба більше, потім мені спав на думку другий метод: якби я зміг видобути з нього звук, будь-який звук, це б довело, що голосовий апарат досі був непошкоджений. Звичайно, якби він не видав жодного звуку, це б не утверджувало, що він німий, але я був певен, що міг би видобути з нього звук і покласти край цій проблемі.

Я відстебнув свою гвинтівку, що висіла на спині, і ткнув дулом йому під ніс. Його погляд безборонно промайнув дулом крізь мої груди геть у невизначений простір. Я спитав його ім'я. Я спитав у нього ім'я президента. Я спитав у нього своє ім'я. Я нагадав йому про серйозність його порушення і про мої необмежені повноваження. Я спитав його, який тепер день. Я спитав його, яке це місце. Він був незламний. Я опустив дуло і вдарив його ним у груди. Дуло глухо вдарило в його товстий верхній одяг, і щось тріснуло, але він нічого не сказав. Не набагато більше за шепіт. Він навіть не здригнувся. Я сердився. Внутрішньо, застеріг себе я. І далі цей старигань відмовлявся — кажу *відмовлявся*, хоча, можливо, це не питання волі; насправді це й не *було, не могло бути* — подивитися на мене. Я опустив дуло й ударив його в пах. Із таким самим успіхом я міг би тицяти подушку. Він, здавалося, зовсім не підозрював про мої знаки уваги.

Я нетерпляче встав. Я, звісно, знав, що багатьох поставлено на карту. Як я міг не знати? Перехожі тепер були менш співчутливі, більш зацікавлені, більш — так: більш осудливі. Я відчув піт за коміром. Я послабив краватку. Я закричав на нього згори вниз. Я наказав йому встати. Я наказав йому лягти. Я трусив гвинтівкою перед його носом. Я наказав йому зняти капелюха. Я вистрілив над його головою. Я кинув пилом йому в обличчя. Я тупцяв своїми чоботями по його паперовому взуттю. Я наказав йому подивитися на мене. Я наказав йому поворухнути пальцем. *Він навіть пальцем не поворухнув!* Я

кричав на нього. Я зламав йому носа прикладом. Але він усе сидів, сидів на старому придорожньому камені, сидів і дивився. Я був такий розлючений, ледь не плакав.

Спробую нову тактику. Я став перед ним на коліна. Я ще раз вдерся на лінію — якщо таке розпливчате явище можна так назвати — його погляду. Я вишкірив зуби. Я наказав йому сісти. Я наказав йому неухважно дивитися. Я наказав йому не, під загрозою смерті, зосереджувати зір. Я наказав крові текти з його м'ясистого носа. Він послухався. Чи точніше: він лишився таким, яким і був раніше. Я заледве задовольнився. Я очікував на якесь задоволення, часткове відновлення своєї впевненості, але розчарувався. А насправді я почувався засмученішим, ніж будь-коли. Я більше не дивився на цих перехожих. Я знав, що їхні докірливі очі дивилися на мене. Моя спина спітніла від інтенсивності їхніх збиткувань.

Я зціпив зуби. Вже час. Я сказав йому: якщо він не заговорить, я виконуватиму свої накази і страчу його на цьому самому місці. Мої накази, якщо бути точним, не вказували на це місце, але, з іншого боку, вони його не виключали, і якщо він не рухатиметься, то який у мене вибір? Навіть коли я попрохав його заговорити, я знав, що він не заговорить. Навіть тоді, коли я складав ці самі слова і промовляв їх, я вже обдумував давню дилему. Якщо я вистрелю йому в груди, була слабка ймовірність, що я схиблю і лише зачеплю серце. Він повільно вмиратиме. Це триватиме кілька днів. Я більш людяний і не отримував задоволення від цієї думки. З іншого боку, якщо я вистрелю йому в голову, він напевно помре миттєво, але з лица зробиться місиво. Я не насолоджуюсь виглядом спотворених голів. Ні. Я часто думав, що сам, коли час настане, волів би отримати постріл у груди. Груді, видається мені, доволі далекі від голови. Насправді я майже міг насолоджуватися вмиранням, даючи повільно і мрійливо оглядати мої груди, що стримано фонтанують кров'ю. На противагу цьому, думка про швидкий важкий удар у череп — то для мене вічне катування. Виходячи з цих міркувань, я вистрелив йому в груди.

Як я і боявся, він не помер відразу. Він на жодну мить не змінив ані виразу обличчя, ані пози. На ньому було багато товстого верхнього одягу. Я бачив отвори, просвердлені набоями, але крові не бачив. Що б це означало? Мене трусило від раптової, несамовитої, гарячкуватої нетерплячки. Тільки напруженим самоконтролем я зміг утриматися від

того, щоб роздерти на ньому одяг і оглянути рану. Я думав: якщо я негайно не побачу кров, *я знову програю!* Я тремтів. Я витер рота тильним боком долоні. Потім повільно на лахміттях почала проступати темна пляма. Саме вчасно! Вона поширювалася. Я зітхнув. Я всівся і поклав на коліна гвинтівку. Тепер лишалося тільки чекати. Час від часу я позирав на дорогу і безцеремонно приймав схвальні кивки.

Пляма збільшувалася. Це не забере багато часу. Я сидів і чекав. Його верхній одяг невдовзі просякне і кров крапатиме між його ніг на придорожній камінь. Знічев'я його очі прикипіли до мене. Його губи ворушилися, його зуби жували бороду. Хотілось би, щоб він швидше з цим покінчив. Я навіть обмірковував, чи не вистрелити вдруге йому в голову. А потім він заговорив. Він говорив швидко, відчайдушно, без пунктуації та структури речень. Тільки безупинне виверження тупуватої мови. Він говорив про сузір'я, кісткові структури, міфології та любов. Він говорив про віру і лімфатичні вузли, про розкопки, категорії та пророцтва. Він говорив дедалі швидше. Очі його блищали. Гармонії! Нашарування! Імпульси! Страждання! Голос його здійнявся до вереску. Нематеріальність батьковбивство ідеація тепловий удар чеснота предикація — я роздратувався і вистрелив йому в голову. Після цього він нарешті впав.

Моя робота виконана. Як я і боявся, він перетворився на місиво. Я відвернувся від нього, надійно стягнув ременем гвинтівку на спині, перев'язав краватку. Я успішно викинув з голови його теперішній стан, реконструюючи той образ, поки він був цілим. Не набагато краще, визнаю, але це був перший суттєвий крок до того, щоб його взагалі забути. У патрульній машині я детально розповідаю про цей випадок і скеровую загін свідчень на місце події. Я проїжджаю трохи далі по дорозі, паркуюсь, кидаючи життєво важливі дані у свій записник. Повний звіт я зроблю пізніше, коли повернуся до відділку. Я занотовую точний час.

Зробивши це, я поклав записник назад до нагрудної кишені, відкинувся на сидінні й неуважно подивився у вікно. Я не вгамувався. Мій розум ще не повністю звільнився від стариганя. Часом він маячив у внутрішньому оці, більший за сам красвид. Я припустив, що це через те, що зійшов до його рівня: мої мотиви були, звісно, похвальні, але наслідки такого жесту, якщо практикувати їх за звичкою, цілком могли виявитися згубними. У майбутньому я цього уникатиму. Гвинтівка

давила на хребет. Я зісковзнув нижче, щоб зняти напруження, притуливши голову до спинки сидіння. Я споглядав рух. Поступово він мене поглинув. Він плинув рівномірно, спокійно, опанувавши власну незламну грацію і точність. У деталях було різноманіття, але сам потік був один. Один. Ця думка мене зігріла. Він плинув ген-ген, і неприємні образи, які турбували мій мозок, плинули ген-ген з ним. Нарешті я всадовився, завів мотор і ввійшов до самого плину. Я почувався заспокоєним і щасливим. Учасник. Я насолоджуюся своєю роботою.

Ліфт

1

Щоранку без винятків та й без зайвих розмірковувань Мартін користується ліфтом самообслуговування до чотирнадцятого поверху, на якому працює. Так буде і сьогодні. Проте, щойно він приходить, знаходить порожній вестибюль, стара будівля ще досі в полоні фальшивих тіней і тиш, безлюдна, хоча й у мовчазному передчутті, і він має сумніви, що сьогодні щось зміниться.

Зараз 7:30: ще рано, отже, увесь ліфт у повному розпорядженні Мартіна. Він заходить всередину: яка тісна клітка! думає він, відчуваючи занепокоєння, перед його очима панель з пронумерованими кнопками. Від одного до чотирнадцяти, ще й «Ц» для цокольного поверху. Імпульсивно він натискає «Ц»: сім років — і досі не навідувався до цокольного поверху! Він пирхає через своє боягузтво.

За мить тиші двері гуркотливо зачиняються. Усю ніч чатуючи на цю мить! Ліфт повільно пірнає вглиб землі. Затхлий сумний запах старої будівлі викликає в нього безпідставне відчуття жаху й втрати, раптом Мартіну здається, що він спускається до пекла. *Tra la perduta gente*^[46], так! Його проймає легке тремтіння. А втім, вирішує Мартін твердо, нібито це так і було. Старий транспортер, здригнувшись, зупиняється. Автоматичні двері відчиняються навстіж. Нічого, лише підвал. Він пустий і майже темний. Мовчазний і безглуздий.

Мартін посміхається про себе, тисне номер «14». «Нумо, друже Хароне, — декламує він виразно, — пекло в іншому боці!»

2

Нещасний Мартін очікував, поки сморід кишкового газу дістанеться його ніздрів. Щоразу те саме. Він припускав, що то був Каррутер, але ніколи не міг довести. Не більш ніж голослівні плітки. Але це був саме Каррутер, який завжди керував ними, і хоча інші обличчя змінювалися, Каррутер завжди був серед них.

У ліфті їх було семеро: шість чоловіків і молода дівчина-оператор. Дівчина в цьому не брала участі. Дійство, безумовно, її ображало, але вона жодного разу не дала це взнаки. Їй була притаманна така зовнішня відчуженість, що навіть непристойні пропозиції Каррутера її не зачіпали. Ще менше уваги вона звертала на вульгарні розваги чоловіків. Хоча, як припускав Мартін, це було для неї справжнім стражданням.

І, так, він не помилявся — ось він, спочатку слабкий, майже солодкий, потім поступово сильніший, нудотний наринав на нього —

— Гей! Хто зробив бздинь? — закричав Каррутер, починаючи.

— Март бздонув! — пролунала безжальна відповідь. А за нею шквал голосного реготу.

— *Що!* Знов цей Мартін бздить? — заревів інший голос, тоді як їхнє вишкірене, товстогубе завивання згустилося довкола нього.

— О, Марте, агов! Не бзди знов! — кричав наступний. Це тривало до тих пір, доки вони не вийшли з ліфта. Ліфт був маленький, їхній регіт переповнював його, розпирив стіни. «Змилуйся, Март-О! Не милуйся на своє бздо!»

Це не я, *це не я*, повторював Мартін. Але лише про себе. У цьому не було жодного смислу. Це був фатум. Фатум і Каррутер. (Більше сміху, більше дошкульних кпин.) Кілька разів він протестував. «Агов, Марті, ти дуже стриманий», — гримів Каррутер. Гучний голос, здоровань. Мартін його ненавидів.

Один за одним, інші чоловіки залишали ліфт на різних поверхах, затуливши носи. «Старий Мартун-бздун!» — кричали вони всім, кого зустрічали на своєму шляху, і це завжди викликало сміх, унизу й угорі на поверхах. Повітря ставало трохи чистішим щоразу, як відчинялися двері.

Наостанок Мартін завжди залишався в ліфті наодинці з дівчиною-оператором. Його поверх, чотирнадцятий, був верхній. Коли все це починалося, дуже давно, він, виходячи, намагався виправдатися самим поглядом, але дівчина щоразу затулялася від нього плечем. Можливо,

вона думала, що він намагається з нею загравати. Нарешті йому довелося виробити звичку просто якнайшвидше, нахиливши голову, тікати з ліфта. У будь-якому разі вона б вважала його винним.

Звичайно, існувала відповідь Каррутеру. Так, Мартін це знав, повторював її незліченну кількість разів. Єдиний спосіб протидіяти цьому чоловікові — зустрітися з ним на його території. І він це також зробить. Коли настане час.

Мартін у ліфті сам з оператором, молодою дівчиною. Вона ані струнка, ані гладка, але дуже приваблива у своїй уніформі барви орхідеї. Мартін приязно, як і зазвичай, з нею вітається, і вона усмішкою повертає його вітання. Їхні очі на мить зустрічаються. Її — карі.

Коли Мартін входить до ліфта, там вже юрмляться декілька інших людей, але з рухом ліфта угору мускусною старою будівлею, інші, поодиночі чи групками, виходять. Нарешті Мартін залишається наодинці з дівчиною, що керує ліфтом. Вона хапає важіль, спирається на нього, і клітка із зітханням рушає вгору. Він говорить до неї, відпускає невимушені жарти про ліфти. Вона сміється і

Наодинці з дівчиною у ліфті, Мартін думає: якщо трапиться, що ліфт розіб'ється, я пожертвую життям заради її порятунку. У неї пряма та витончена спина. Її ясно-рожева фірмова спідниця вузька, щільно підібрана під її розкішні стегна, підкреслює там щось на кшталт западинки. Можливо, зараз ніч. Її литки м'язисті та сильні. Вона хапає важіль.

Дівчина та Мартін наодинці в ліфті, який здіймається. Він зосереджується на її круглих стегнах, доки не змушує її повернутися та подивитися на нього. Його пильний погляд курсує вздовж її живота, її вузький підперезаний стан, повз її щільно обтягнуті груди, зустрічає її збуджені очі. Вона глибоко дихає, її губи напіввідкриті. Вони обіймаються. Її груди м'яко його торкаються. Її рот солодкий. Мартін забуває, піднімається ліфт чи ні.

Можливо, Мартін зустріне Смерть у ліфті. Так, якимось опівдні йдучи на підобід. Або до кіоску по цигарки. Він натисне на кнопку в коридорі чотирнадцятого поверху, відчиняться двері, і чорна усмішка покличе до себе. Шахта глибока. Темна і мовчазна. Мартін пізнає Смерть за її мовчанням. Він не буде протестувати.

Він *буде* протестувати! О, Господи!
не важливо, що
відчуття порожнечі внизу перехоплює
дихання.

Шахта довга й глибока. Шахта темна.

Він не буде протестувати.

Мартін, звично й без зайвих розмірковувань, заходить до ліфта самообслуговування, щоб дістатися чотирнадцятого поверху, де він працює. Він прийшов зарано, але лише на декілька хвилин. П'ятеро інших приєднуються до нього, вітаються між собою. Попри спокусу, він не в змозі ризикувати кнопкою «Ц» і натомість тисне «14». Сім років!

Щойно автоматичні двері зачиняються та ліфт починає свій повільний жалібний підйом, Мартіну мимоволі спадають на думку категорії. Він спостерігає за цим маленьким приміщенням, таким звичайним і таким ущільненим, із певним меланхолійним задоволенням, цей ліфт містить їх усі: простір, час, причину, рух, величину, клас. Залишені наодинці з нашими пристроями, ми б їх, певно, відкрили. Інші пасажери гомонять із самовдоволеними усмішками (зрештою, вони не запізнюються) про погоду, вибори,

роботу, що чекає на них сьогодні. Вони стоять, вочевидь, незворушно, але рухаються. Рух: можливо, оце й усе. Рух і середовище. Енергія і зважені частинки. Сила і матерія. Образ захопив його цілком. Підйом і пасивна перебудова атомів.

На сьомому поверсі ліфт зупиняється, і з нього виходить жінка. Після неї лишається лише слід парфумів. Лише Мартін помічає — подумки, звісно, — її відсутність, коли знову починається підйом. На одного менше. Але вся сукупність всесвіту охоплена: кожна людина містить усе, втрата — незбагненна. Тож, якщо це так — холодний дроз проймає тіло Мартіна — сукупність — це майже ніщо. Мартін придивляється до чотирьох попутників, що залишилися, і поза тремтінням відчуває прилив співчуття. Кожен має бути готовий до можливості дії, нагадує він собі. Але жодному він не потрібен. Якщо б він був у змозі виконати за них роботу сьогодні, надати їм милість денного споглядання...

Ліфт зупиняється на десятому поверсі й, зависнувши, вібрує. Двоє виходять. Ще дві проміжні зупинки, й Мартін наодинці. Він безпечно спостерігає за ними крізь ґрати. Хоча, як завжди, перебуваючи в клітці своєї безжальної меланхолії, Мартін, втім, усміхається, виходячи з ліфта самообслуговування на чотирнадцятому поверсі. «Мені приємно брати участь», — виголошує він на повен голос. Але коли двері за ним зачиняються і Мартін чує, як ліфт спускається порожнім, то питає себе: і де тепер уся ліфтова сукупність?

Трос рветься на тринадцятому поверсі. Якусь мить триває смертельна нерухомість — потім раптове бездиханне пірнання! Нажахана дівчина повертається до Мартіна. Вони самі. Хоча всередині його серце розриває від жаху свої камери, зовні він залишається спокійним. «Думаю, безпечніше лягти на спину», — каже він. Він сідає на підлогу, але дівчина залишається паралізована шоком. Її стегна округлі й лискучі під орхідейною спідницею, й у напівтіні — «Нумо, — каже він. — Ти можеш лягти на мене. Моє тіло частково

поглине силу зіткнення». Її волосся лоскоче його щоку, її сідниці, наче губка, притиснулися до його паху. Закохана, зворушена його самопожертвою, вона схлипує. Щоб втішити її, він обіймає її живіт, що плавно здійсмається, заспокійливо її гладить. Ліфт зі свистінням падає.

Мартін допізна запрацював в офісі, розбираючи те, що потрібно зробити до завтра, рутинні справи, хоч і частина непорушної необхідності, що регулює його повсякденне життя. У Мартіна невеликий офіс, однак він і не потребував більшого, охайний, якщо не зважати на невеликий безлад на робочому столі. Із меблів у кімнаті були лише цей стіл і пара стільців, вздовж однієї стіни стояли книжкові шафи, на іншій висів календар. Лампа над головою була вимкнена, єдиним джерелом світла в офісі була флуоресцентна лампа на столі Мартіна.

Мартін підписав останній бланк, зітхнув, усміхнувся. Він витяг із попільнички цигарку, напівзгорілу, але яка ще досі жевріла, глибоко затягнувся, потім, видихнувши з ще одним тривалим зітханням, твердим рухом вдавив недопалок у чорну чашу попільнички. Досі намагаючись загасити, Мартін крутив його серед купи зім'ятих фільтрів і раптом байдуже поглянув на годинника. Його вразило, що годинник показував пів на першу і до того ж зупинився! Уже за північ!

Він підскочив, відкотив рукава, застібнув їх, різким рухом зірвав піджак зі спинки стільця, устроїв у нього руки. Пів на першу — це вже погано, — але ж, Боже! як пізно було зараз? Із піджаком, все ще натягнутим лише на три чверті, з краваткою набік, він поспіхом зібрав розкидані на столі папери й вимкнув лампу. Спотикаючись, він вийшов з темної кімнати в коридор, освітлений єдиною тьмяною жовтою жарівкою, і зачинив за собою двері офісу. Щільна важка клямка гучно клацнула в безлюдному приміщенні.

Він застібнув комірець сорочки, поправив краватку і комірець піджака, що зібрався на його правому плечі, поспішаючи проходом повз інші зачинені офісні двері чотирнадцятого поверху до ліфта

самообслуговування, його підбори розганяли тишу мармурової підлоги. Він невідь-чому тремтів. Його турбувала абсолютна тиша старої будівлі. Заспокойся, вимагав він від себе; дуже скоро ми дізнаємося, котра година. Він натиснув кнопку ліфта, але нічого не відбулося. Не кажіть мені, що треба йти пішки! пробурмотів він до себе з гіркотою. Він знов натиснув кнопку, вже сильніше, і цього разу почув знизу похмурий гуркіт, притишений удар та нерозбірливе нарікання, і цей сумний стогін поступово наближався. Ліфт зупинився, і двері відчинилися, щоб його прийняти. Заходячи, Мартін відчув раптову потребу озирнутися через плече, але придушив це бажання.

Він відразу вдарив кулаком кнопку «1» на панелі самообслуговування. Двері зачинилися, але ліфт замість спуску продовжив рухатися вгору. Чорт забирай цю стару руїну! роздратовано вилаявся Мартін, знов і знов натискаючи кнопку «1». Саме цієї ночі! Ліфт зупинився, двері відчинилися, і Мартін вийшов назовні. Пізніше він запитував себе, навіщо він це зробив. Двері плавно зачинилися за його спиною, він почув, як ліфт пішов донизу, його жваве грукотіння з відстанню ставало дедалі слабшим. Хоча довкола була цілковита темрява, йому здавалося, що він розпізнає силуети. Хоча він не міг нічого бачити виразно, цілком усвідомлював, що був тут не сам. Його рука навпомацки шукала на стіні кнопку ліфта. Пронизливий вітер кусав його литки та потилицю. Дурень! жалюгідний дурень! плакав він, п'ятнадцятого поверху нема! Притиснутий до стіни, не в змозі знайти кнопку, не в змозі знайти навіть двері ліфта, і навіть сама стіна була лише

Сильний голос Каррутера гуркотів у маленькій клітці.

— Март бздо-нув! — пролунала звична відповідь. П'ятеро чоловіків зареготали. Мартін зашарівся. Дівчина вдала байдужість. В'їдливий сморід бздіння переповнив тісний ліфт.

— Мартін, чорт забирай, припини бздити!

Мартін уп'явся в них холодним поглядом. «Каррутер трахає свою матір», — вимовив він твердо. Каррутер з усієї сили луснув його в обличчя, окуляри розкололися й упали додола, Мартін, похитнувшись, заточився до стіни. Він чекав на другий удар, але його не було. Хтось підштовхнув його ліктем, і він зісковзнув на підлогу. Він підвівся на коліна, тихо схлипуючи, почав навпомацки шукати окуляри. Мартін відчув присмак крові з носа, що тонкою цівкою текла йому до рота. Він не міг знайти окуляри, навіть не міг бачити.

— Обережно, мала! — гримів Каррутер. — Мартун-бздун намагається тишком-нишком подивитися на твої чудові труселя! — Вибух сміху. Мартін відчув, як дівчина від нього відсахнулася.

9

Її м'який живіт, наче губка, притискається до його паху. Ні, безпечніше на спині, люба, думає він, але відганяє цю думку. Вона плаче з переляку, притискається своїм гарячим вологим ротом до його. Щоб вгамувати її, він обіймає м'які сідниці, заспокійливо їх гладить. Падіння настільки раптове, що здається, вони зависли у повітрі. Вона скинула спідницю. Як то воно буде? питає він себе.

10

Мартін автоматично, без зайвих розмірковувань їде ліфтом самообслуговування до чотирнадцятого поверху, де він працює. Систематизація, ось що не так, висновує він, саме це їх руйнує. Він запізнюється, але лише на декілька хвилин. Семеро інших приєднуються до нього, стурбовані та спітнілі. Вони знервовано дивляться на свої годинники. Жоден з них не натискає кнопку «Ц». Вони швидко обмінюються люб'язностями.

Їхня безглузда тривога просочується, наче злий дух, входить у Мартіна. Він помічає, що й сам часто дивиться на годинник, стає нетерплячим через ліфт. Заспокойся, застерігає він сам себе. Їхні порожні обличчя пригнічують. Сумні. Занепокоєні. У жорстокому полоні власного деспотичного розподілу часу. Схильні до самокатування, яке до того ж, за всієї ймовірності, неминуче. Ліфт зупиняється з поштовхом на третьому поверсі, колихнувши їхні хворобливо-жовті щоки. Вони насуплюються. Жоден не натискав трійку. Заходить жінка. Вони всі кивають, угрумф, роблять короткі нервові рухи руками, щоб зачинити двері. Вони всі більш-менш усвідомлюють, що це жінка (вона їх затримує, чорт її забирай!), але лише Мартін дійсно помічає — подумки — саму її присутність, коли ліфт продовжує дертися вгору. Нарощування трагедії. Вона триває, народжуючи саму себе знов і знов. Вгору й униз, вгору й униз. Де вона завершиться? запитує він себе. Її парфуми пливуть похмуро в затхлому повітрі. Ці деформовані залякані тварини, наділені розумом. Стражденні й нестерпні. Вгору й униз. Він заплющує очі. Одне за одним, вони його залишають.

Він дістається, наодинці, до чотирнадцятого поверху. Він виходить зі старого ліфта, вдивляється у його виснажену порожнечу. Тут, лише тут і є спокій, втомлено висновує він. Двері ліфта зачиняються.

11

Тут, у цьому ліфті, моєму ліфті, створеному мною, рухомому мною, приреченому мною, Я, Мартін, проголошую свою всесильність! Насамкінець рука фатуму торкнеться усіх! МІЙ фатум! Мені все підвладно! ТРЕМТІТЬ!

12

Ліфт падає з несамовитим скреготом. Їхні оголені животи ляпають разом, руки зчіпляються, її вагінальний рот, наче губка, охоплює його скам'янілий орган. Їхні губи змикаються, язики переплітаються. Їхні тіла: цікаво, як вони їх знайдуть? Усередині, сміється він. Його підкидає з підлоги, яка різко падає. Її очі карі, повні сліз, і ці очі його люблять.

13

Але — ах! — приречені, старий, ПРИРЕЧЕНІ! Хто вони нам, МЕНІ? УСІ! Ми, я кохаю! Хай їхня плоть обвисає і груди теліпаються, хай їхній запах дошкуляє, хай їхня жорстокість калічить, їхня дурість сковує — але дай їм сміятися, отче! ВІЧНО! нехай плачуть!

14

але ж гей! отам чувак бач він сідає у цей клятий ліфт його всі знають бо в нього ковбаса десь півтора метра завдовжки я аж ніяк не жартую півтора метра і він сідає у цей — ага! можеш уявити вилупка який заходить до того сраного громудянського тобто громадського ліфта? еху! ні я не знаю як його звати Мерт-смерть здається чи Морт але головне те що він одержимий своїм материнським пальцем більшим за будь-який з тих що бачила за своє життя подруга Рахав^[47] — як тобі? Я не знаю але здається він обкручує його довкола ноги чи носить через плече чи якось так господи Боожее! у чому справа! та готовий закластися він прикінчив більше бідолашних краль ніж я взагалі комусь сував свого малого хробачка! Якось було навіть — слухай! Каррутер розповідав він божився що то чорт забирай було насправді я маю на увазі він поважає того вилупка — він навіть був одним з них із задрочених богів я забув як ви називаєте їх там у себе

околіїці після великої війни бачив цих тупоголових коли вони побачили як він якось розмотав свій півтораметровий шланг — він як каже Каррутер просто намагався розплутати довбані вузли — тож вони подумали що він клятий задрочений бог чи щось подібне та захотіли найняти його чи що там роблять з богами і так Морт прикинув що то була не така вже й погана пропозиція можливо ти знаєш кращу на зразок бурити свердловини в Аравії у пошуку нафти чи то затикати дірки у голландських дамбах як він робив до цього тож цей вилупок залишається на певний час там і вони малі шльондри в цьому околіїському містечку вони намащують йому свинячим салом чи то оливковою олією й усі гуртом як справді незаймані вони витягують його звідти у поля та поливають врожай і так Морт він каже він каже що він ніколи ще не був так близько до справжнісінького господи Боожее! він вартий того щоб сміятися нескінченно! і вони приводять до нього усіх старих тіток та бабусь і він розриває їхню плоть, це схоже на дивовижну евтаназію для старих жінок і він освячує усе їхнє сране породження стусанами своєї ковбаси і навіть халтурить на стороні риттям колодязів але в нього виникають проблеми з римсько-католицькою церквою через те що він не обрізаний і вони хочуть поганяти лисого але Морт каже ні й вони не в змозі наблизитися до нього через велетенський штурмовий таран що у нього тож вони поробили йому якісь дива та зморщили його пітона завдяки святій воді та підігріли його сім'я так що воно бухнуло на поля і навіть одного дня запалило клятий вулкан та господи Боожее! він не гаючи часу закидає свою штуку через плече і чимдуж шурує звідти я тобі кажу! та зараз я б сказав що все що було в ті пасторальні часи все віджило все загуло і він їздить вгору вниз у ліфтах як усі ми й ось зараз він сідає у цю довбану клітку і нас купа вилупків що дуркують з малою яка керує цією пасткою наче ненавмисно проводимо долонею по її шикарній дупці і святий боже вона починає йоржитися і збуджуватися то здається відштовхує нас то здається притягує та бавиться різко смикаючи того важеля вжух! мене бовтає у цій розвалюсі і тут старий Каррутер святий божеє він справді час від часу змусить будь-кого лопнути від сміху цей божевільний вилупок він підіймає її пурпурову спідницю і що б ти знав! маленька шльондра не носить трусиків! це щось чудове чувак маю на увазі солодка ущелина персика прямисінько звідти із заморського саду і бідолашний старий Морт він чи то хихоче

чи то кривиться від болю і якусь мить усі ми не розуміємо в чому річ усього гвалту та раптом ця неймовірна штука вискакує розгойдуючись прямісінько у нього під підборіддям як сране боже око слава Ісу й потім з жахливою силою розриває одяг і дідько! стає дибки й вивалюється наче клятий стовбур червоного дерева що зрубали боже-всемогутній! та збиває з ніг старого Каррутера шандарах! прямо на підлогу! його найкращого приятеля і ця бідолашна мала піхва щойно кинула погляд на ту неймовірну палицю що оберталася навколо та лупцювала по стінах вона одразу знепритомніла й упала як мертва і господи Бооожеее! і вона поточилася прямісінько на важіль ліфта і дідько! якусь мить я був певен що ми всі померли

15...

Вони падають, їхні вологі тіла плавляться, люто б'ються, у жаху, у радості, удар такий

Я, Мартін, проголошую, що ніякі фатуми не в змозі зруйнувати сім'я

Мартін не сідає, як звик, у ліфт самообслуговування до чотирнадцятого поверху, а, замислившись про це вперше й через якесь дивне передчуття, вирішує натомість піднятися сходами чотирнадцять маршів. На півдорозі вгору він чує, як ліфт проноситься вниз повз нього і як він потім розлітається на друзки. Він вагається, завмерши на сходах. Незбагненно — саме це слово нарешті спадає йому на думку. Він вимовляє його вголос, слабко всміхається, сумно, дещо втомлено, потім продовжує свій марудний підйом, час від часу зупиняючись, щоб кинути погляд на сходи, що залишилися позаду.

Роман Худого і Гладкої

Отже, багато історій розповідали й пісень співали про Худого і Гладку. Не лише тому, що є щось комічне в цьому паруванні, а й тому, що висока, пряма і кістлява статура Чоловіка та роздвоєна маса рожевуватої плоті, якою є Жінка, самі по собі такі очевидні метафори, які годі оминати. Щоб упевнитися, треба лише спробувати уявити Худу Жінку в парі з Гладким Чоловіком. Це не сміховинно, а неприємно. Ні, про те, як поєдналися Худий і Гладка, вже багато розповідали — це циркова легенда, у якій чимало істинного. Насправді це не більше й не менше, як завершений образ усіх наших звичайних повсякденних романів, які також, зізнаймося, у чомусь комічні. Ми всі Худі Чоловіки. Ви всі Гладкі Жінки.

Але такі спрощення невловимі: наші метафори обертаються проти нас, показують наші зворотні сторони — людські та складні. Адже поспостерігайте тепер за ними: Худань із заклопотаними очима уклікає і сутулить плечі, скидаючись не так на худого, як на хворого, а Гладка провисає, нерухома, у своєму стійлі й похмуро замикається в собі. Перехожий грайливо штрикає її великим пальцем у стегно, звичайне невинне явище, а вона плює йому в око.

— Гей, пані!

— Прямо в око! Я бачила її!

— Що це взагалі за цирк?

— Вона, певно, не гладка, а просто в костюмі повітряної кулі!

— Ходімо, люба, але до Гладкої близько не підходь, із нею щось не так.

Діти плачуть, а дивно стривожені закохані швиденько від них відвертаються, шукаючи клітку з мавпами. Ох! суто Образ усіх наших Романів!

Проте, можливо, — чому так! безумовно! — знаки безпомилвні: втрутилася третя сторона.

Заклинателька змій Мадам Кобра?

Неймовірна Людина з Подвійними Суглобами?

Відсутня Ланка?

Ні, у нашого трикутника зловісніший геній. Наш лиходій — це Шпрехшталмейстер^[48].

— Ми думали, що він зрозуміє. Ми з цим не ховалися. Циркове життя — гарне, але це також життя злиденне. Чоловік має бути чоловіком.

— Кинь ти цю дієту, Гладка, каже він. Свиня.

Гаразд, гаразд, кажу. Але він мені не вірить. Він найжджає на нас! Уявляєш?

— Я був у наметі Силача. У мені було десь одинадцять кг, що для Худаня незле. Я цим дуже пишаюся, і коли він заходить, я кажу: Гей! погляньте на цей м'яз! Я покажу тобі м'язи, каже він, і духопелить так, що моя бідна срака літає по всьому намету. Так не можна робити. У мене дуже крихкий хребет.

— Заміряє розміри, таблиці калорійності, ваги, усе таке. Не зводить з нас своїх очей-намистин ані вдень, ані вночі. Мені не дозволено пітніти, мій Хлопець не може напружитися. Що ж нам робити?

— Наче до тварин, отак він до нас ставиться. Поголів'я худоби. Перевіряє її зуби, підважує вим'я, шльопає по голих сідницях, коли її зважує. У нього зовсім нема серця. Вона плаче, але чи йому не байдуже? Їж! каже він. Їж! Маєш дозволити жінці бути жінкою, я так вважаю.

Тож доходить до цього: що навіть Останні Герої не вільні від моди. Худань бажав розвинути м'язи, щоб ще більше збуджувати свою Гладку Жінку —

— Робить витривалим. Допмагає крутитися.

А Жінка пробує скинути вагу, щоб стати привабливішою для свого Чоловіка —

— А мені було над чим подумати. Ти розумієш.

Отже, якби Шпрехшталмейстер був філософом, він міг би уникнути катастрофи — адже тут, як у всіх справжніх романах і, звичайно ж, у Найсправжнісінькому, наявна катастрофа. Можливо, він міг би переконати пару простим безглуздим силогізмом — те ж таки протиріччя! — про їхні відповідні бажання. Але, не будши філософом, він потурає наймерзотнішим угодам (і тому він найкращий лиходій!): він махляр, ділок, фінансист, Зберігач Найсвятіших Книжок.

— Філософія! Хочете філософії? Я вам дам філософію! Гаразд, гаразд, тож вони — романтичні символи, я це розумію, недурний, але те, що вони символізують, приятелю, не Краса. Це, як сказав той старий шахрай-штукар Мерлін, коли прийшов і намагався мене умаслити: Хто їх ганитиме, якщо вони бачать власні символи поза собою? Є щось у нас усіх, містере Шпрехшталмейстере, що, каже, постає проти крайнощів. Чорт забирай, і я так думаю. А бути символом: хто цього взагалі хоче? Нарцисизм і нічого більше. А чим ще є, бляха, увесь цей цирк? Філософія! До сраки філософію! І те саме відбувається з людською натурою! Хочеш, щоб я знищив свій клятий бізнес? Слухай! Якби Гладка Жінка не була найгладкішою, а Худий Чоловік — найхудішим у світі, — парубче, ми говоримо про визначальні принципи — ніхто б не платив, щоб на них подивитися. Де будуть всі твої кляті шляхетні абстракції, коли цирк провалиться і ми всі опинимося на вулиці? Пристосування, хлопчики й дівчатка! Доцільність! І до біса ту природу!

Однак усе складалося не так гарно, як очікував Шпрехшталмейстер. Гладка Жінка у своїй зажурі втрачає апетит і починає марніти. Худий Чоловік взагалі припиняє їсти, тож його доводиться підпирати, щоб тримати вертикально. І навіть Шпрехшталмейстер, який у нормальному стані такий стійкий, хай у нього й неприємний норів, стає нез'ясовно метушливим у довгі буркотливі ночі біля неспокійного ліжка цієї пари.

— Бідненька, вона не може спати. Рюмсає цілу ніч. Я намагаюся її заспокоювати, як тільки можу, але мої руки, так би мовити, зв'язані.

— Щойно зарипить матрацна пружина — і ось тобі світло!

— Той чоловік просто навіжений!

— Він дивиться на мого Чоловіка згори вниз і каже: Оцей один м'яз — це вже забагато! І вгамовує його запал холодною водою —

— Цілу ніч у холодному вологому ліжку!

Нарешті Шпрехшталмейстер укладає вельми вигідний контракт обміну з цирком-конкурентом, за яким він має одержати Посланця з Марса і невелику суму грошей за ту занепалу Гладку Жінку. Ще кілька тижнів, думає він, і вона нічого не коштуватиме. Єху! чудова угода, геніальна робота! Тихцем сам до себе регочучи (і безсумнівно — підло), він зручно закуняв, уперше за кілька тижнів, тоді як ліжко

поряд з ним неспокійно здіймалося прощальною тугою знавіснелих закоханих.

— Це не було вбивство, це була революція.

— Революція *кохання!*

Усі як один, опівночі весь склад цирку повстає —

— Тепер!

— Свобода!

— Рівність!

— Відлупцювати сраного бахура!

— якщо стисло: страчують і ховають Шпрехшталмейстера поруч з пустельним путівцем (символічно каструючи його в процесі — циркові люди народжені для символіки!) і призначають Гладку Жінку і Худого Чоловіка на посаду Представників Спільної Власності.

— Ми всі погодилися. Худий Чоловік і Гладка Жінка дізналися фактично останні.

— Посланець з Марса! Серйозно? Він думав, у нас нема гордості?

Так радість царює в цирку кілька тижнів. Кожна вистава завершується вечірною. Щастя двох закоханих, здається, щасливо променіє, приваблюючи нові юрби глядачів, кожен з яких зі свого боку збільшує їхнє щастя. Це дійсно рай. Худий чоловік без гризоти робить вправи та швидко збирає врожай — міцну парочку біцепсів. Аж сяючи, Гладка Жінка міняється таблицями калорійності з Худим Чоловіком і за тиждень втрачає одне з декількох підборідь. Кожен, включно з Худим Чоловіком, зауважує її красу. Кохання — слово дня. Циркові люди — переважно добрі. Їхня ненависть до колишнього Шпрехшталмейстера меншає, взятий у нього сувенір згодовано левам, а він незабаром зовсім забутий. У новому дні нема місця старим образам.

— Тобто живеш собі роками, бач, думаючи, що маєш Шпрехшталмейстера через те, що його повинен мати. Колись бачили цирк без Шпрехшталмейстера? Ні. Ну, це лише показує, як історія може тебе підманути!

— Це було прекрасно! Усе це просто відбувається! Виступи тривали спонтанно, тут, там, було дико, захопливо і непередбачувано!

— Раптом це тебе вражає, бач. Усе своє життя ти дивився на цирку і казав: отакі вони, цирку. А якщо не такі? А якщо це все — то клятий міф, поширюваний Шпрехшталмейстером? Доганяєш? А якщо

це все нічим не обмежено і ми можемо, якщо захочемо, жити у коханні?

— Ми навіть почали насолоджуватися виступами одне одного!

— Я колись проїхався верхи на слоні!

— Хто сказав, що клоуни повинні повсякчас падати на дупу? Я навчився грати в гурті, тренувати ведмедя і скакати на коні крізь вогненний обруч!

Але, саме коли дивишся крізь найрожевіші окуляри, кепська новина: занадто очевидно, що все менше людей відвідують стійла Худого Чоловіка і Гладкої Жінки, а ті, що проходять повз них, роблять це похапцем і цікавляться мало.

— Гаразд, тож вони щасливі, вони люблять одне одного. Що з того? Бачив одного закоханого — бачив їх усіх.

Спочатку кожен вперто зневажає знаки. Далі тривають вечірки, пісні та святкування. Худий Чоловік, як завжди, тягає гирі, а Гладка Жінка сидить на дієті. Їхні радісні серця, хоч і підточені побоюванням, усе ще розпалені коханням і радіщами. Можна майже сказати, що романтична легенда здійснилася. Але врешті-решт вони більше не можуть ігнорувати чорно-білу правду циркової бухгалтерії, якою самі ж і опікуються. Десь, мабуть, є гладкіша жінка і худіший чоловік. Їхній новий світ погрожує розвалитися.

— Знаєш, ми не хотіли кривдити їхні почуття. Ми з них трошки кепкували, сподіваючись, що вони зрозуміють натяк.

— Чому вони не могли просто любити одне одного заради самих себе?

— Заради всього цирку, казали ми.

Однієї ночі в їхньому фургоні, коли сумнів на мить згасив полум'я пристрасті, вони згоджуються: Гладка Жінка відновить свою знехтувану опастість, а Худий Чоловік поверне Силачу набір штанг. Вони знову міняються таблицями калорійності. Вони починають старанно повертати свою публіку, і виявляється, що, врешті-решт, публіка — невід'ємна частина їхньої прихильності.

Це нелегко. Стурбована тим, що бізнес дав задній хід, Гладка Жінка повинна тепер працювати вдвічі важче задля кожного кілограма. А Худий Чоловік виявляє, що його маленькі вузли м'язів схильні провисати, а не зникати. Але ними керує найсерйозніша рішучість. За

ними пильнує весь цирк. Миттєві відкочування лише більше сталять їх виконати завдання.

— Шоколадні цукерки! Для мене? Це було так давно!

— З любов'ю.

— Але тепер, коли ти мене такою бачив, чи будеш дійсно любити, коли я знову поглядшаю?

— Чесно кажучи, люба, я не певен, що бачу якусь різницю.

Для Гладкої Жінки найгірша частина дня — коли вона стає на ваги. Відчуваючи огиду до свого жиру, бо мало додала. Худий Чоловік щодня старанно записує її вагу, і доходить до того, що його присутність її дратує. Він клацає язиком, коли їй не вдається збільшитись, і тоскно зітхає, коли Гладка Жінка досягає успіху. Вона б заплакала, але боїться абищо втратити, навіть сльози. Вона відмовляється робити хоч би щось, що змусить її пітніти, і навіть вимагає, щоб її щодня вносили до фургона й виносили з нього.

Худий Чоловік день у день стає перед дзеркалом у повен зріст. Відчуваючи огиду до своєї худоби, він відчуває її, бо досі носить під шкірою ці маленькі мішечки. Він бажає бути просто кістлявим. Безжурно моторошні кістки без плоті. Гладка Жінка прискіпується і щипає грудочки, які колись були його м'язами. Йому цікаво, чи дійде до того, що він її зненавидить.

— Ану-бо підними руку, коханчику, дай-но я помацаю ті мляві м'язи — гей! як мило! наче маленька устриця!

— Угу? І що з того?

— А те: устриці — це розкіш, худорбаню. Люди можуть заплатити, щоб їх з'їсти, але не платитимуть, щоб просто подивитися.

Гладка Жінка, вказуючи на лантухуватість Худого Чоловіка, сумнівається, що він утвердився у своєму рішенні, і винює приховану їжу. Чоловік, щодня похмуро перевіряючи Жінку на вагах, починає підозрювати, що вона потай від нього спалює калорії. Упродовж дня вони прокрадаються в стійла одне одного, шпигують одне за одним в обідній час, уночі в фургоні ревню сперечаються над торговельними книгами. Якщо одного дня Гладка одержує на копійку більше, ніж Худий, він має звітувати про свою явну непостійність волі. Якщо дитина, яку проносять повз стійло Гладкої Жінки, не сміється чи на неї не вказує, Худий Чоловік використовує це як доказ її обманів. Яка з неї користь цирку, якщо вона навіть дитини не може

розворушити? І що гірше за лантухуватого Худаня, який ані копійки не може заробити?

— Вибач. Я ці клятві біцепси не за ніч здобув, і за одну ніч вони також не всохнуть. Я не можу позайматись у зворотному напрямку, кажу я їй. Просто попускаєшся і сподіваєшся на краще. Але я так і роблю, а вона тільки з мене сміється. Думаю, вона поклала око на Шибайголову Діка.

— Подумай про мої нерви, говорю я йому. Якщо це не гладкі нерви, каже, то мені з них жодного зиску. Він цілий день мене напихає. Навіть хоче додати внутрішньовенне харчування. Якось він приносить додому цю гантель. В очах — недобрый відблиск. — Дідька лисого, кажу. Але у нього виникла думка. Може, тобі варто завагітніти, каже. Це спрацює на дев'ять місяців, кажу, а потім що? І він на мене так дивно дивиться.

Становище швидко погіршується. Худий Чоловік стає кислим і понурим, плечі сутуляться, голова занурюється в темні думки. Гладка Жінка, нерухома і похнюплена, доходить уже до того, що непристойно відригує, коли перехожий помічає, що вона, зрештою, не надто гладка. Вони безупинно сваряться, і їхня похмурість, наче мокра тирса, поширюється по всьому цирку. Виторг від квитків зменшується, і навіть продаж арахісу падає.

А потім якось уночі Худий Чоловік стрімко рушає до фургона старого Шпрехшталмейстера, щось на кшталт жертви зі свого боку, відколи його тимчасово використовувала пара верблюдів. Гладка Жінка реве йому навздогін, що вона рада бачити, як він іде (проте щодо Шибайголови Діка — то неправда: хто б у такі часи думав про кохання?), поки він буркотливо тупає з її фургона, контрабандою виносячи під сорочкою торговельні книги. Він переглядає стару угоду з циркум-конкурентом, і перш ніж хтось зрозумів, що сталося, серед них уже з'явився Посланець з Марса, а Гладка Жінка зникла. Певні нечіткі ремствування невдоволених, звичайно, були, але оскільки ніхто не бажав, щоб його продали цирку-конкуренту, знаному тим, що він доживав останні дні, і сумнозвісному своїм розбещеним і тиранічним Шпрехшталмейстером, ці ремствування лишалися помірними.

— Ну, врешті-решт, була криза. Він зробив те, що мав зробити. Треба думати про конкуренцію. Усі вони хотіли нас заграбастати. Так було найкраще для всіх.

— Вона була моїм найкращим другом. Її всі любили. Але, здається, всім начхати. Я був сам. Що я міг сказати?

— У цьому житті до всього звикаєш.

При владі Худий Чоловік набирає сили. Він випростовує плечі й вживає заходів, щоб знову поставити цирк на ноги. Він безжальний до себе, як і до інших. Що важче він працює, то суворіше поститься. Він буде худий, і до біса весь світ. І навіть нещаслива Гладка Жінка, за милі звідти, втомлено піддавшись своїй долі, коли це сталося, виявляє, що роздатися тепер доволі просто.

Але заждіть! Дивіться, до чого ми дійшли. Гладка Жінка розлучена зі своїм нерозлучним Худим Чоловіком. Рішення, попри всю гідну захоплення волю Худого Чоловіка, не може не провалитися. Це цирк без задоволення. Які три арени визначення? Ці безвідрадни затінені намети, і хто може блукати крізь їхні розверзлі поли без відчуття остраху? Ні, ні, це навіть гірше, ніж міфологічна Худа Жінка в парі з Гладким Чоловіком! Із часом наша метафора розладналася. Допомогу викликано!

Давайте припустимо, що Худого Чоловіка раптово позбавляють влади, байдуже, чому чи як.

— Брав усе на себе.

— Навіть почав відрощувати вуса, купив собі батіг!

— У нас була зустріч і —

Не зважайте. Несподівано популярний Посланець з Марса перебирає на себе функції Худого Чоловіка, а останнього відсилають до цирку-конкурента в обмін на Сім'ю Перетинчастоногих Карликів.

І отже, поїхали! Аж ось Худий Чоловік, тремтячи і зі сльозами, що бризкають з очей, стрімголов кидається до намету Гладкої Жінки! Позаду біжать усі циркові люди, юрби відвідувачів і тварини, фиркаючи, огогокаючи, легковажно сміючись. Ого-го! у її обіймах! і вона, жадаючи і пробачаючи, притискає його до своїх пухлих грудей. Глядачі плачуть від радості! Образ тепер цілий!

— Гарно! Попри всю історію!

— Погляньте, як у них течуть сльози радості!

— Він зарився головою у її коліна!

— Тримайте мене!

Пізніше, коли любов світу за мить втрачено і юрби тихенько йдуть собі геть, вона виділяє йому місце у своєму маленькому фургоні. Він

зношений, як і весь старезний цирк, хоча у ньому досі є куточок для щастя. Шпрехшталмейстер, як усі справедливо стверджували, розбещений і дошкульний виродок, ще й неймовірно зажерливий. Але поки вони лишаяються дуже гладкою і дуже худим відповідно, вони задовольняють його денні понукання, а вночі він занадто занурений у свої гробухи, щоб звертати на них увагу.

Так, хоча жертви були значні, якщо навіть не надмірно високі, ми підкорилися безневинному шматку на наших виделках і міцно трималися за нашу дорогоцінну метафору.

Та втім, на диво, вона загубила трохи своєї давньої чарівності. Ми йдемо в цирк, щоб побачити Гладку Жінку і Худого Чоловіка, і хоч і надихаємося ними, ймовірно, навіть розважені чи підбурені ними, додому ми, втім, чомусь повертаємося незадоволені. Гладка, так, Найгладкіша, і Худий — але що з того? Можливо, лише те, що вони, як завжди, сміховинні і що тепер, стільки пройшовши, щоб знову їх поєднати, ми дратуємося, оголивши їхні обмеження, виявивши, що Сміховинний — це ще не Привабливий.

— Наче, ну, наче вони якось мають зробити для нас більше —

— Після всього, що ми для них зробили!

— Худий Чоловік, Гладка Жінка, гаразд, це мило, це кумедно, але...

Добре, припустимо, може, ми й самі розбещені. Ймовірно, ми перебачили та перебули забагатьох Шпрехшталмейстерів, передивилися парадів, були безпечними свідками забагатьох гострих відчуттів, вносили розрахунки у забагато книг. Можливо, ми просто втратили смак до простого в бентежливо простому світі. Адже, бачите, отам? Отам дитина весело сміється через напружену усмішку Худого Чоловіка, а отам молода пара хихоче перед масною Гладкою Жінкою.

Тож, чорт забирай, якусь циркову музику, будь ласка! Кілька розлючених левів, і білих коней, і виразне ляскання чорних батогів! Попкорн у карамелі! Арахіс! І мавпочку, яка б обернула хвостом флагшток!

Адже пам'ятайте: ці двоє, чарівна метафора чи ні, — ще не весь цирк. Ані — запозичивши з найстародавнішої пригоди з усіх — у цьому питанні цирків, життєвий цирк. Є три арени —

— Панітапанове, абсолютно унікальний, сюди, меценати, пустельні безплідні землі, найглибша Індія, вигодовані перевертнями,

голісінькі та волохаті —

— Сюди-сюди, народ! Вона — напівлюдина, напіврептилія! Ви-бо не повірите власним очам!

— Абсолютно дике, стоятимемо отам лише обмежений час, беріть-но тут квитки до того, як зайти-піти у Шапіто, побачте його зараз, може, більше ніколи не матимете такої нагоди, харчується винятково людською плоттю, ага правильно почув, синку! і ми не знаємо, як довго ми його зможемо утримувати живим — !

— А потім ще більше. Хто може все це охопити? І хто, охопивши, може витримати?! Ні, ми забагато всього втратили та продовжуємо втрачати, а повинні втратити ще більше. Навіть Худий Чоловік постарішає і зігнеться, а Гладка Жінка зсохнеться і помре. Ми не можемо вчепитися в ніщо. І найпаче — у просте.

— Сюди, хлопцїйдівчатка, Велике Шоу починається оце за мить! досі багацько місць, але найкращенькі йдуть, як гарячі пиріжки! саме так, містар, а скільки — ?

— Гей цукрова вата попкорнчик газировка!

— Беріть сувенірний буклет, поки вони ще є! П'ятдесяточка два четвертаки з долара! Гарненька й у всіх кольорах усенькі зірки візьми гострі відчуття з собою додому!

— Осьде вони! Це парад!

— Тепер останній шанс народ розкажуяквоно! лише обмежений час поки Велике Шоу почнеться! зверніть увагу мадам поки ще є запас усього четвертак покваптесь! усенькі гострі відчуття-чуття Шапіто в усіх кольорах четвертак п'ятдесятка з долара і а на додачу ще й торбинку горішків! агов ви отам — !

Але послухайте! втрати! хіба ці також не надто сміховинні? ці ж також частина комедії, так? циркова арена довкола циркової арени! Тож, до біса, нумо улюлюкати й гукати, гострі відчуття і горішки, кричати і хлебтати газовану, сміятися і волати! Давайте! Ми всі Худі Чоловіки! Ми всі Гладкі Жінки!

— Аттепер панітапанове атакож молодняк! (лясь) те чого ви всі так чекали (лясь!) на першій арені виступають Два Брата-Акробата з Таскилузи (лясь!) народ поаплодуйте їм! (лясь!) на другій уперше по цей бік Атлантики до нас приїхали з (лясь!) і йдуть на одноколісному велосипеді (лясь!) що це за ракета у тебе Джордже стережися (лясь!) а високо вгорі без сітки заграють зі смертю (лясь!) кидаючи виклик

законам гравітації (барабанний дріб і ляскання батога!) кажеш це нова таємна зброя над якою ви працюєте разом з державою Джордже? ну і як вона працює? (лясь!) між нею й усім світом самі її зуби народ! (фанфари!) і його треновані породисті арабські скакуни! (лясь!) Джордже не кажи що оце тепер ти хочеш тут запалити ту штуківину! (лясь!) а тепер їдуть Худий Чоловік і Гладка Жінка ха-ха давайте гарненько поаплодуємо (лясь!) тримайтесь!

Квінбі й Ола, Швед і Карл

Ніч на озері. Низька хмарність. Тихо хитається човен, його мотор чомусь заглушено. У далекому небі досить світла, щоб побачити неясні горби островів за мильо чи дві, але поблизу — нічого. Десь між ними є ще острови, але їхні контури — непевні, більш відчутні, аніж видні. Про човен, до речі, можна сказати те саме. З одного боку його протилежний край здається розплавленим в озерній чорноті. Відчувається, що може задощити.

>>>

Уявіть Квінбі й Олу перед ямою для барбекю. У густих сутінках їхні обличчя бліді. Після раптової звістки мовчанку порушує лише виття комарів у сирій траві та свист на віддалі. Мабуть, Квінбі щойно намагалася відвернути Олу від чогось, вона знову повертається до будинку, але дивиться через плече. На що вона дивиться — на Шведа чи на kota? А може, вона навіть бачить обох?

>>>

На носі човна сидів Карл. Карл з міста. Він щоліта на тиждень-два приїжджає на північ до озера, щоб порибалити. Інколи він приїжджає разом з іншими хлопцями, але цьогоріч сам.

Він завжди казав собі, що на озері йому подобається, подобається вибиратися подалі. Це він також розповідав приятелям, із якими працював: вибиратися зі старої упряжки, сказав би він. Але Карл не був певен. Можливо, йому й не подобалося. Саме зараз, на чорному, як смола, озері із зупиненим мотором, за милі від будь-чого, холодний і

голодний, ще й ані рибини не показалося за довгий день, він був майже певен, що йому це не подобалося.

> > >

Ти знаєш, що отам є острови, ймовірно, не більше, ніж за кілька сотень ярдів, бо їх видно вдень. Єдине, що можна зараз деінде розібрати, — блідий штрих того, що, ймовірно, є стовбуром берези, але ти знаєш, що там ще є ялини та сосни Банка, бальзамічні смереки, західні туї, норвезькі сосни та навіть клени та модрини. Ліси на цих островах завалилися на ліси.

> > >

Старі гайочки прим'яті, тнуться, наче розтронені кінцівки, виснажені дерева, каміння валиться в затоку, коли озерний вітер таракотить крізь сухі гілки і хвою. Вона гаряча, волога, рясна, злегка розширена. Сповнена бажання. «О, так!» — шепоче вона.

> > >

Гуляючи островами, ти помітиш ломикамінь і увулярію, клінтонію, грушанку і безстеблові черевички. Колись край сіу, так розповідали, алгонкін, переважно крі й оджибва. Це ти знаєш. Чи назви птахів, як-от: канадійські дикуша і кукша, американський трипалій дятел. Синьоголовий віреон. Червоно-чорна піранга. Непотрібна інформація. У всякому разі тепер. Ти навіть не знаєш, що породжує такий дивний свист, який тепер пронизує тишу.

> > >

— А скажи, Шведе, що це свистить? Скидається на кляте свистіння дорожнього руху!

Було доволі весело, але Швед не засміявся. Не сказав нічого.

— Думаю, якийсь птах. А, Шведе? Якийсь клятий птах.

— Білки, — нарешті сказав Швед.

— Білки! — зрадив Карл тому, що Швед хоч щось сказав. Принаймні він хоч знав, що той знову був тут. Боже мій, як темно! Він обнадійливо чекав іншої відповіді Шведа, але не почув.

— Щодня щось нове дізнаєшся.

> > >

Розповідаючи історію, Ола безжурно сміялася. Інші сміялися разом із нею. Що вона побачила тієї ночі? Це не мало значення, це було давно. Там було більше лимонних пирогів і котів. Їй подобалося бути в центрі уваги, і вона добре розповідала історію, чудово наслідуючи батькову лаконічну манеру. У головному будинку вона широко міряла довгими ногами підлогу вітальні, стискаючи уявну кішку, скрививши обличчя в комічній гримасі. Лише її розквітлі груди під жовтогарячою сорочкою, її молоді ноги, які щільно заповнюють торішні яскраві білі шорти, її м'які стегна, тонкі литки: Шведу вони не належали.

> > >

Вона — невиразна дразлива форма, яка зараз у затоці розколуює блиск місячного світла, а тепер з ним змішується. Вона рухається до берега, до будинку? Ні, вона тут, біля човнів, ближче до кінця причалу, занурюється серед тіней. Ти стежиш.

>>>

Удень тут важка зелень, переважно — глибока густа зелень сосон і затіненого підліску, полив'яна блакить і білизна каменів і корчів. Уночі тут лише темрява. Гілки лагідно шкребують по даху гостьового будиночка; інколи по ньому шугають білки. Заклики птахів, відригування жаб, шарудіння дикобразів і ондатр, а деінде лунає звук, схожий на дрібні кроки оленя. Часом чути вітер чи дощ, хвилі, що ляскають у затоці. Але загалом переважає глибоке безгоміння, невідомі місту безгоміння й темрява. І часто з дальнього краю озера, ймовірно, за милі звідси, проте так чітко, ніби одразу за дверима, лунає розмова чоловіків на риболовецьких човнах.

>>>

— Ну, думаю, ти доволі непогано знаєш шлях навколо цього озера. А, Шведе?

— О, ага.

— Думаю, як свої п'ять пальців.

Карла підбадьорило те, що Швед йому відповів. Те «о, ага» — це відмітна риса Шведа. Він майже ніколи не розмовляв, а коли говорив, то зазвичай лише «о, ага». Угору «о», вниз «ага». Швед нахилився до мотора, але на що він дивився? На мотор чи озирався назад? Важко сказати.

— Як на мене, він виглядає так само, просто багато дерев, води та неба, а зараз навіть це годі побачити. Ті клятві білки багато шумлять,

хіба ні?

Насправді вони, ймовірно, за милі звідти.

Карл зітхнув і хруснув суглобами.

— А тут можна на качок полювати?

Можливо, тут краще восени чи взимку. Можливо, він міг би зацікавити групу. Проте тут, імовірно, холодно. Просто зараз було доволі холодно.

— Ну, думаю, можна. Певен, дідько, чому ні?

>>>

Квінбі смажить м'ясо над ямою для барбекю. Товсті біфштекси на кістці, бо він повернувся після двох довгих тижнів відсутності. Він налив собі у склянку віскі, хлюпнув трохи води, а для Квінбі змішав більш розведений. Він дає їй напій і випростовується у шезлонгу. Вогні полум'я лижуть, хапають біфштекси, і дим від згорілого жиру валить з ями. На Квінбі — штани, напевно, невимушені вицвілі сині джинси та шкіряна куртка. Сонце тепер, пізно ввечері, ніжно осяює шкіру. У Квінбі є щось незламне і гарне. Більшість жінок скаржаться на полювання. Квінбі ж пече лимонні пироги, щоб відсвяткувати повернення. Її повні сідниці у м'яких джинсах вигинаються, коли вона щипцями перевертає біфштекси. Уявіть.

>>>

Її стегна притиснуті до планширів^[49], ваші вологі тіла ковзають разом, здивовано тремтять, губи зустрічаються — дивуєтесь власному божевіллю, тому, що острів може зробити з чоловіком, що може вчинити острівна дівчина. Пізніше, знову перетнувши затоку, повертаючись до скель, виявляєш, що твоє спідне щезло. Так, ось

стежка, ось те дерево — але нема. Дитячі пустощі? Але вона повсякчас була з тобою. Нижче, біля псарень загавкали собаки.

>>>

Швед у певному розумінні місцевий. Вони з дружиною Квінбі жили тут на острові та озері цілий рік. Вони тримали своєрідний сільський будиночок для чоловіків з міста, які приїжджали на риболовлю і полювання. Швед відвозив їх до найкращих місць, Квінбі куховарила й доглядала за хатинкою. Воднораз вони могли подбати про не більш як вісьмох. Вони переїхали сюди роки тому, невдовзі після одруження. Справжні місцеві, люди, що народились і виховувалися біля озера, доволі рідкісний випадок; їхня 14-річна донька Ола — одна з небагатьох.

Як далеко до острова Шведа? Це, можливо, краще запитання, аніж «Хто такий Швед?», але ти навіть менш упевнений у відповіді. Ти рибалиш цілий день і не звертаєш особливої уваги. Ніде не видно ані вогника, а Швед завжди лишає світло на причалі, однак можна бути на протилежному боці острова, відрізанім від світла товстими соснами, так би мовити, лише за кілька ярдів від домівки. Чи, може, миль. Радше миль.

>>>

Так, чорт забирай, мало задоцити. Карл смоктав пиво на носі човна. Швед тихцем вовтузився з мотором на кормі.

Що змусило хлопця переїхати в ці краї? замислився Карл. На тиждень-два ще гаразд, але він не міг би жити тут повсякчас. Ну, звичайно, якщо чоловік дійсно любив рибалити. Рибалити та полювати. Якщо йому не подобалася міська метушня і таке інше. Проте Шведовим дружині та дитині мало б тут бути паскудно. Карл

знав, що його дружина ніколи б не пристала на таку ідею. А Швед, імовірно, доволі жорстко поводить ся зі старою Квінбі. У Шведа ніколи не було суперечливих думок щодо чогось. Карлові так видавалося.

Карл вихилив бляшанку з пивом, вилив останні краплі. Несвіже і тепле. Воно йому остогидло. Він закинув порожню бляшанку в темряву, почув, як вона десь шубовснула в чорну воду. Він не міг побачити, тоне вона чи ні. Імовірно, не тоне. Незабаром знову захочеться відлити. Напевне, краще це зробити, поки вони знову не рушили. Він нічого не мав проти того, щоб відливати з човна, у певному розумінні йому це навіть подобалося, він почувався частиною цього світу, коли відливав з човна, але саме зараз, видавалося, було надто тихо чи щось подібне.

Потім він розхвилювався, що, можливо, не варто було її, ту пивну бляшанку, кидати отак у воду, ймовірно, щодо цього існував якийсь закон, і в будь-якому разі такі штуки можуть потрапляти в мотори човнів, хіба ні? Чортівня, можливо, саме в цьому полягали проблеми з тим клятим мотором. Імовірно, він просто знову показав себе невігласом. Оце те, що він найбільше ненавидів, коли сюди приїжджав, — показувати себе невігласом. У групі ще не так кепсько, вони всі зелені й могли з цього пожартувати, але зараз Карл був сам-один. Більше ніколи.

>>>

Горить кемпінговий ліхтар. Її тіло відсвічує у моторошному світлі, і накрохмалена біла білізна зловісно жива від хльостких тіней. Вона принесла чисті рушники; чи, може, каву, книжку. Було б неправильно загасити ліхтар, поки вона там, але його лютий відблиск непокоїть. Гілки сосни шкрябають дах. Тріскотять пружини в матраці, а під хатинкою щось шугає. «Швидше!» — шепоче вона.

>>>

— Слухай, Шведе, тобі допомогти?

Швед не відповів, тому Карл присів, ніби навпочіпки, і зробив рух, наче він збирався ступити назад і подати руку. Він заледве міг там позаду розгледіти Шведа й обачно лишився на середині човна. Геть дурним він не був.

Швед хмикнув. Карл зрозумів, що той не потребує жодної допомоги, тож знову сів. Лишалася ще одна бляшанка з пивом під сидінням, але він не надто хотів її пити. Коли Карл підводився і сідав, то помічав, що його штани вологі, і тому почувався нікчемно й засмучено. Правду кажучи, він однаково анічогісінько не знав про мотори на човнах.

>>>

То була історія про Шведа. Олі подобалося її розповідати, і їй це вдавалося. Десь три роки тому, коли Олі було одинадцять, Швед повернувся з двотижневого полювання на півночі. На качок. Розповідаючи історію, Ола робила велике діло з бороди, з якою він повернувся, і з того, як мати з цього жартувала.

Квінбі зустрічала Шведа вдома великою м'ясною вечерею: товсті біфштекси на кістці, загорнута у фольгу і запечена у вугіллі картопля, зелений салат, викладений гіркою. І лимонний пиріг. Ніщо у світі не зрівняється з домашнім лимонним пирогом Квінбі, і вона спекла його лише для Шведа. Це була чудова вечеря. Ола пропускала більшість деталей, але їх можна було уявити. Після вечері Швед сказав, що він принесе пиріг і каву.

У кухні він виявив, що кіт Оли пройшовся по пирогу. Якраз по середині. Він був пронизаний котячими кігтями, а шматки — розкидані всюди: на лавці та підлозі. Тато два тижні нетерпляче чекав на той пиріг, говорила Ола, а тепер він увесь був у котячих слідах.

Швед узяв рушницю за дверима чорного входу, витягнув кілька набойів з кишені куртки та зарядив її. Кота, у якого досі були крихти на лапах і вусах, він знайшов у пральній кімнаті. Він підняв його за

шкірку і виніс надвір. Сутеніло, але досі було доволі видко. Принаймні на тлі неба.

Він пройшов повз яму для барбекю. Було досить темно, і здавалося, що вугілля світиться. Саме за ямою він і спинився. Він виписав у повітрі рукою в'ялу дугу і високо підкинув kota. Його чотири лапи шарпали в повітрі. Тато звів рушницю і зніс коту голову. Він був вправний стрілець.

> > >

Її глузливо закоплені губи, коли вона ступає по кімнаті, затиснувши уявного kota, змушують сміятися. Їй потрібні нові шорти. Торік ці на ній вільно висіли, зморшкувато збившись на стані, зяючи довкруг її маленьких ніг. Але вона виросла, поповнішала, як дівчатка її віку. Коли сорочка піднімається над її станом, помічаєш, що блискавка зяє відкритою літерою V над її стегною кісткою. Біла тканина, що облягає її твердий задок, напнута і лискуча; а єдина зморшка — це майже хвороблива складка між ніг.

> > >

Карл потер бороду. Вона була щетиниста, але це тому, що тількино виросла. Він міг уявити, що скаже дружина. Кепкуючи, він серйозно спохмурніє і скаже їй, гадство, а я уявляв, що залишу бороду назавжди. Ну, він, звісно, не залишить, в офісі він би почувався з нею як дурко, просто сказав би це, щоб трохи розсердити дружину. Хоча, до біса, йому таки подобалася та борода. Йому хотілося б, щоб на роботі побільше хлопців носили бороди. Він різко підняв руку, щоб почухати бородою тильний бік долоні та зап'ясток.

«Ти хочеш це останнє пиво, Шведе?» — спитав він. Відповіді не було. Швед був жахливо тихий. Він з тихих хлопців. Потайний, отакий

він, подумав Карл. «Квінбі, можливо, спекла пиріг», — сказав він, сподіваючись, що це не прозвучало надто очевидно. Певна річ, прозвучало, адже він був сам так достобіса довго.

>>>

Він піднімає аж до грудей край футболки, оголюючи своє волохате черево, але здається, що вона не може цього дочекатися — її стегна сіпаються, щиколотки замикаються на його сідницях, і вони завалюються до ліжка, старі пружини верещать і стукотять, наче швидкісне метро, рух опівдні, потяги, які прибувають. Хоч його ноги та сідниці бліді та щуплі, вони видаються темними на тлі чистого білого видовища накрохмалених простирадл, рум'яне сяйво її повного тіла, що здіймається у суворому полум'ї кемпінгового ліхтаря. Дивно, що вони мають лишати його запаленим. Його коротка жорстка борода шкребе заглиблення на її горлі, його широкі руки місять її тріпотливу плоть. Вона зітхає, скиглить, благає, поки її тіло ритмічно наштовхується на його. «Так!» — хрипко кричить вона.

Ти мовчки відвертаєшся від вікна. Коли ти приходиш, бачиш, як Ола в будинку миє посуд.

>>>

Про що говорила Квінбі? Мабуть, про свій сад, сусідів і випікання пирогів. Про вітер, який здійнявся однієї ночі, поки його не було вдома і вона мала пересувати деякі човни. Про його двотижневу бороду: скидається на трикляту мітлу, казала вона. Тобі доведеться спати з собаками, якщо не поголиш її. Ола хихотітиме, уявляючи, як її тато спить із собаками. І так, Квінбі, мабуть, говоритиме про Олу, що вона зробила чи сказала, поки його не було, що вона робила в шостому

класі, про її домашніх тварин і друзів і те, як саме вона допомагала в господарстві.

Квінбі стоїть до нього повним задом біля ями для барбекю, перевертає м'ясо, п'є віскі, розповідає про острівне життя. Чи, може, і не розповідає. Може, просто дивиться на м'ясо. У будинку Ола накриває на стіл. Чи плаває біля причалу. Тут гарно. Сонце тепер — жовтогарячий м'яч позаду над соснами. Вода плюскає об причал і човни, хвильками накочуючись на берег через кілька хвилин по тому, як на віддалі проминає човен. Вогники та дим. Біля псарень собаки, можливо, зчинили гвалт. Може, то туди заблукав кіт Оли. Він мав звичку дратувати їх, сидючи із зовнішнього боку загонів. Собаки важко працювали й заслуговували на відпочинок. Подумки він уже дав коту копняка під ребра. Він уже погодував собак, але пізніше віднесе їм кісточки від біфштексів.

>>>

Стегна Квінбі шарудять одне об одне, коли вона йде. А в джинсах вони свистять; і шепочуть голі. В Оли не так. Навіть зі зведеними колінками (що рідко буває), у неї між стегнами лишається простір. Там тисне не через шпарину, а через незручність.

А ще, можливо, у неї інша хода, бо вона народилася на острові. Центр ваги її матері міцно облаштувався під сідницями; рух народжується там — легкий, спокійний, невагомий. Центр Оли й досі між її вузьких плечей, десь між прекрасних нових грудей, і її швидкою здивованою ходою керують кінчики стегових кісток, коліна, пальці ніг. Товста чорна подушка Квінбі — оце її рухливе місце; а донька досі ніяково згинається від дивно оголеного блілого пушку, що тепер визирає на внутрішні краї її білих шортів.

Чоловіку важкувато бути самому-одному на острові.

>>>

Карлу хотілося б мати цигарку. Він починав із цигарками, але надто розхвилювався, коли підчепив трикляту рибину, і вони всі висипалися на вологе дно човна. Що ще гірше, клята риба — велика північна, як сказав Швед, — порвала волосінь і зникла. Боже мій, за цілий день раз смикнуло, а він усе зіпсував! Швед спіймав дві. Окуні. Кепський день, врешті-решт. Швед не палив.

Правду кажучи, він хотів випити чогось міцного навіть більше, ніж викурити цигарку. Мріяв про гарячу вечерю. Ліжко. Навіть той прохолодний порожній будиночок Шведа з його затхлим сосновим запахом, холодними вогкими простирадлами та своєрідними звуками, що сповнювали його приголомшливою тугою. Не кажучи вже про домівку, справжню домівку, телевізор, друзів за бриджем чи покером, електроковдру.

— Авжеж, як тут жахливо темно, не? — Карл сказав «не» з поваги до Шведа. Швед завжди казав «не», і Карлу теж подобалося так казати, коли він тут бував. Йому подобалося пити пиво, і казати «не» і «він не той», і важко тупати довкола великими черевиками. Інколи він навіть виявляв, що каже «о, ага», як те робив Швед. Вгору на «о», вниз на «ага». Карл питав себе, як це виглядатиме, якщо так казати в офісі. Може, його за цим впізнаватимуть. Коли він помре, вони скажуть: «Ну, саме як старий добрий Карл зазвичай казав: о, ага!».

> > >

Йому видавалося, ніби він дивився, як падали качки. Він пив віскі, дивився на біфштекси, слухав Квінбі та дивився, як падали качки. Вони не лише різко падали, а й тріпотіли та гепалися. Інколи здавалося, що вони таки падали, але, на його думку, він бачив тих, які ще намагалися полетіти, зрозуміти, що за чортівня відбувається. Цей грубий тріпотливий звук і м'який вільний сплеск падіння змушували його любити полювання.

> > >

Швед, Квінбі, Ола, Карл... Після вечері всі зібралися на келишок у вітальні біля каміна, хоч той і не горів. Ола, звісно, не п'є. Вона розповідає історію про тата і kota. Складно не розсміятися. Вона мила дівчина. Карл потягнувся. «Ну, усі в койку, народ. Дякую за чудову вечерю. Побачимося зранку, Шведе». Квінбі: «Швед або я принесемо тобі свіжі рушники, Карле. Я забула їх покласти зранку».

> > >

Ти ж знаєш, що тут відбувається? Ти ж не такий дурний. Ти знаєш, чому так далеко, за милі від будь-чого, заглух мотор. Ти знаєш причину тиші. Очікувати. Відтягувати. Змусити її відчути. Урешті-решт, спіднього не було. Не зміг знайти його й у вранішньому сонячному світлі.

Але що було чоловікові робити? Ти пам'ятаєш дразливі сідниці, коли вона пливла по-собачому, смак її мокрого животика на планширах біля спуску до води, жахливий сплеск твого падіння. Нещодавно ти шарпонував куکان. Ти зголоднів і вже напівспокусився спрямувати човен до найближчого берега й приготувати двох окунів. Було відчуття, що куکان якось дивно обтяжений. І раптом у тебе видіння: на тому кінці — холодне тіло з крючком у щоці, очі потьмяніли, дитячі кінцівки плинуть за течією. Що ти робиш з такими видіннями? Ти їх забуваєш. Намагаєшся.

> > >

Вони йдуть на вечерю. Дорогою він зміщує кілька напоїв. Віскі буль-буль-булькає з пляшки. Надворі сідає сонце. Кіт Оли потерся об

його ногу. Мабуть, сподівається на велику годівлю, коли патратимуть качок. Підлабузник. Він піднімає ногу і гладить котячі вуха носакон черевика. Горлове мурчання. Він посміхається, ставить напої та сідає за обідній стіл.

Квінбі переповідає міські плітки, Ола розповідає про школу та скаутів, а він — про те, як стріляв качок. Доволі щаслива ситуація. Він захоплено їсть, оповідає, як здобув першого птаха, а Ола переказує про міст Золоті Ворота, перехресне запилення і Тома Соїєра — те, що вона читала в школі.

Він підчищає тарілку, а потім накладає всього вдруге і втретє. Бачачи, як він їсть, Квінбі усміхається. Вона попереджає, щоб він лишив місце для пирога, а він відповідає, що міг би ум'яти стадо слонів і досі мати місце для десяти пирогів. Ола весело сміється з цього. У неї, запевно, приємний сміх. Хоч вона й незграбна зараз, згодом стане милою дівчиною, вирішує він. Він випиває віскі й оголошує, що принесе пиріг і каву.

> > >

Як гарно це відчувати! Попри запах плісняви, вогкість жорстких простирадл, надто яскравий блиск кемпінгового ліхтаря, заклопотаний поспіх, прохолодне повітря, яке докучає волоссю на сідницях, шугання білок по даху, квапливе проминання прелюдії (один дивовижний цілунок, потім сорочка, куртка і штани летять геть одним нервовим порухом, і падаєш у самій футболці та шкарпетках): коли вже почалося, це було чудово! Нерозважно занурюєшся в ту парку м'якість, твої самотні руки жадають її тіла, її важкі ноги здіймаються дедалі вище, потім гепаються позаду твоїх колін, стегна здіймаються над простирадлами, її голос скреготить: «Швидше!» — усе інше забуто, як добре, як добре!

А потім вона пішла. І лежиш у своїй футболці та шкарпетках, напівзапаморочено пильнуєш за кемпінговим ліхтарем, курячи цигарку, думаєш про завтрашню риболовлю, ліниво промокаючи шортами вологий пах. Ти загасив цигарку, натягнув штани кольору

хакі, колючі для голої і збудженої шкіри, вислизнув надвір, щоб помочитися. Світло, що просотувалося з вікна, привернуло твою увагу. Ти пішов там постояти та крізь розбиту віконницю задивився на ліжку, скуйовджені простирадла, побачив там самого себе. Добре. Добре. Ти помочився на стіну, задивився крізь сосни на головний будинок. Тьмяно, але видно голову Оли у вікні кухні.

Ти знаєш. Ти знаєш.

> > >

— Слухай, еє, Шведе...

— Ага?

— О, та нічого. Тобто, добре, я почав було говорити, що, може, буде краще, якщо я налягатиму плечем на, ну той, одне з цих весел чи як там, в біса, ви їх називаєте. Я — ну, хіба що ти певен, що можеш дістатися—

— О, ага. Я певен.

— Добре...

> > >

Швед, Карл, Ола, Квінбі... Один чи одна з них, а може, більше, невдовзі помруть. Наприклад, Швед чи Карл, через помсту, хтивість або у самозахисті. А якщо один чи обидва таки повернуться на острів, що вони тут знайдуть? Чи, може, Швед уже давно помер, а Карл лише уявляє його присутність? Людина може багато чого уявити сама-одна темної ночі на дивному озері.

> > >

Карл, Квінбі, Швед, Ола... Напої у вітальні. У всіх них — післяобідня сонливість. Крім Оли. Прекрасна вечеря. Ніщо не зрівняється зі свіжим озерним окунем. І лимонним пирогом Квінбі. «Ви колись чули про тата і ката?»— питає Ола. «Ні!» Усі всміхаються. Ола всідається на пуфик. «Отже, тата не було два тижні...»

> > >

Послухай: на самоті, далеко від своєї дружини, коли навіть ні з ким у покер пограти, людина інколи робить дурниці. Випростався посеред ночі в спідньому на незручному ліжку; тебе, наприклад, збудили, ймовірно, кроки оленя біля хатинки, свист білок чи крики гагар, і тепер ти не в змозі заснути. Босоніж виходиш помочитися на передню стіну будиночка. Видається, що в затоці хтось купається біля причалу, навкіс від місця, де ти стоїш. У головному будинку не горить жодного світла, лише самотня тьмяна жарівка, як і зазвичай, блискає на дальньому кінці причалу, не відкидаючи світла. Яскравий місяць.

Ти тихенько йдеш донизу, до затоки, подалі від псарень, сподіваючись, що собаки не прокинуться. Тут вона плаває. Вона досягає скель поблизу, підтягується на них, потім стоїть там і тремтить, стрункою спиною до тебе, дивлячись на шлях, який вона пропливла, ген-ген на човни та причали, важкі будови, що припали до полив'яної від місяця води. Шпилькові уколи яскравого місячного світла виблискують на її маківці, вузьких плечах і лопатках, на виступі її сідниць, на литках і п'ятках.

Навряд чи усвідомлюючи свої дії, ти вислизаєш зі спіднього, скидаєш оком на будинок, а потім виповзаєш на скелю поруч із нею. «Як вода?» — шепочеш ти.

Трошки здивована, вона прикриває груди, але тобі всміхається. «Краще в ній, ніж поза нею», — каже вона, її зуби злегка цокотять від холоду.

Ти нагинаєшся, щоб частково приховати своє розквітле хвилювання, якого не сподівався, і занурюєш пальці у воду. Холодна?

Ти заледве помічаєш, адже тепер позираєш назад і вгору, повз тверду розколоту шишку, де дрібні крапельки води, ловлячи місячне сяйво, прикрашають коштовностями м'який низ, повз плаский мерехтливий животик і здавлені лікті, на темні тремтливі вуста молодої дівчини. Вона, здається, теж напівпритомна, адже, як і ти, тепер сідає навпочіпки, показуючи лише кістляві колінця та тремтливі плечі, а ще усмішку. «Усе гаразд, — кажеш, — у мене донька твого віку». Доволі по-дурному.

> > >

Їх несло між двома чорними островами. Карл примружувався і зосереджувався, однак берегів побачити не міг, не міг зрозуміти, чи далеко острови. Однаково не має значення. На них нікого нема.

— Гей, слухай, Шведе, тобі підсвітити? Думаю, у мене ще є тут кілька сірників, якщо вони не мокрі —

— Ні, сиди. Мить ще попереду...

Ну, гадство, спинись і подумай, чорт забирай, не можна ж запалювати сірника поруч із бензиновим мотором. «Ну, я просто думав...» Карл спитав себе, чому Швед не носив із собою ліхтарик. Господи Ісусе, людина живе на озері всі ці роки й не знає досить, щоб взяти із собою триклятий ліхтарик. Можливо, врешті-решт, не такий уже він і тямущий.

Він спитав себе, чи Шведова дружина натепер про них хвилюється. Ну, вона, ймовірно, вже звикла. Гарна, приязна жінка, добре куховарить, мабуть, за молодих літ мала гарну фігуру, хоча достоту не Карлового типу. Трохи запухкі стегна. Худорлява маленька дочка більше скидалася на Шведа. Втім, вона товстішає. Імовірно, за кілька років буде милою дівчиною. У Карла склалося розпливчате враження, що Квінбі, дружині Шведа, насправді тут не подобалося. Занадто самотньо чи щось подібне. Хто міг би їй дорікнути.

Він знав, що це схибнута ідея, але, як і раніше, прагнув, щоб тут було трикляте неонове світло чи щось подібне. Він помацав під сидінням, шукаючи ще пива.

> > >

«Я спитала тата, навіщо він застрелив кота», — каже вона. Вдягнута в жовтогарячу сорочку та яскраві білі шорти, вона стояла обличчям до них на протилежному боці вітальні, розставивши тонкі ноги. Це було сумне запитання, але її губи всміхалися, маленькі білі зуби весело блищали. Вона щойно пародіювала, як тато незграбно підкинув кота в повітря і зніс йому голову. «Ну, дорогенька, я надав йому один ризикований шанс, — сказав він. — Я підкинув його в повітря, і якби він полетів, я б у нього не стріляв». Вона приєдналася до загального сміху й незграбно по-дівочому пострибала назад до компанії. Це була гарна історія.

> > >

Вона ковзає у воду, не кажучи ані слова, і по-собачому пливе геть, її вузький задок то виринає, то щезає з поля зору. Якого біса, будинок темний, собаки мовчать: ти падаєш у воду — овва! раптовий удар крижаної оболонки, аж дух перехоплює! ого-го! — і слідуєш за нею, темна дразлива форма, яка брижить залиту місячним світлом поверхню.

Очікуєш, що вона змінить курс у напрямку до берега, до будинку, і раптово почувуючись посеред яскравої затоки викритим, голим і нерозумним, попри жадання знову побачити, як вона вийде з води, спиняєшся, ладнаючись повернутися назад. Однак, ні, вона біля човнів, біля краю причалів, зникає в темряві, яка її огортає. Ти пірнаєш, щоб щезнути з поля зору, пливеш під водою до причалів — довгенька прогулянка для людини твого віку — і знаходиш її там, вона тримається за мотузяну драбину біля спуску до води, яку її батько

використовує, коли приїжджають великі групи. Будинок поза полем зору, застереження поза розумом.

Вона підтягується на драбині, а ти слідуєш одразу за нею, її ноги чіпляють твоє обличчя і плечі. На планширах вона постає в повному місяці, і коли нахилиється, щоб почати спускатися, ти нагинаєшся поцілувати її блискучі сідниці, задурманений миттєвою фантазією. У твоєму мозку пульсує дурнувата ідея, що, коли вона протестуватиме, ти щось пожартуєш про свою бороду.

>>>

Карл ударив по бляшанці, і пиво вибухнуло. Він саме вчасно різко нахилився, проте частина потрапила йому у вухо. «Гей! А до тебе дістало, Шведе?» — засміявся він. Швед нічого не відповів. Чортівня, навіть тупо таке питати. Пиво стрельнуло йому через плече, повз носову частину, у протилежний бік від Шведа. Він спитав лише за звичкою. Бо не любив тиші. Він пробив другий отвір і приклав бляшанку до губ. Спершу була лише піна. Але, нахиливши бляшанку майже сторчма, він видобув кілька ковтків пива. Спочатку здалося, ніби воно смачне, але за мить витхлий теплий дріжджовий смак наповнив його рот слизом, і він зачудувався, а на біса її взагалі відкрив. Решту вирішив вилити в озеро. Однак, чорт забирай, Швед може його почути й поцікавитися, навіщо він це робить. Однак цього разу він пам'ятатиме і не кидатиме геть порожню бляшанку.

>>>

Швед, Квінбі, Карл, Ола... Історія, сміх і до ліжка. Дівчина випустила одну деталь зі своєї історії. Після татового пострілу кіт стрімко впав на землю. Але потім з того місця, куди він ударився, ніби щось пурхнуло. Однак пізно вночі це викликало її подив. Гілки м'яко

шкребуть дах. Білки свистять і шугають повз. Шурхіт бобрів, лисиць, скунсів і дикобразів. Глибинне безгоміння, яке, напевно, невдовзі зруйнує дощ. І далеко на озері чоловіки в рибальських човнах — сперечаються, теревенять, відкривають бляшанки з пивом. Розповідають історії.

Чутливий об'єктив

1

Сцена для «Зими»

Звуку нема, воно починається в повній тиші, звуку нема, крім, може, незначного періодичного потріскування, не подібного до електростатичного, але наше вухо це легко компенсує, чуючи не так звук, як його відсутність, саме розтягує, сягає поза будь-які статичні недосконалість, які, може, таки є, і знаходить: тільки тишу. Й ось так воно починається. Навіть не вітер. Просто тихо падає снігова пороша, рівно, не більша за найдрібніші цятки світла, осідає кригою на тихому лісі, наче замерзлий пил. Сніг складається в замети, чи, можливо, сама земля під ним ребрована, кидається в борозни повалених дерев і пагорки мертвого листя — ми не знаємо, ми можемо бути певні лише щодо поверхні, яку бачимо зараз: м'яко вигнута площина, яка викривлює і тріскає чорні тіні дерев, різьблячи складні візерунки, складні, втім спокійні, нанесені, відбиті: переплетені тіні й багатокутники яскраво освітленого снігу виказують тремтливу стабільність світла, непримітну несамовитість і рух тіней. Ми так близько до заметів, що цілих дерев не бачимо, лише товсті чорні, поцятковані білим стовбури й обтяжені снігом занурені гілки, що метуть небезпечно близько від білих куп землі, ми проходимо під ними, ковзаємо по чорних стовбурах над незайманими площинами снігового покриву.

Короткий різкий тріскотливий звук. Ми спиняємося. Різниться від статичного. Знову! Поруч із нами, досить близько: колоноподібний стовбур великої сосни. Тріск! У лісі. Так, знову! Тонкий хвиський голос дерева, що застигає. Ми вагаємося, вичікуючи, напружуємося, щоб почути це знову, — але нашу увагу раптово струшено, захоплено новим звуком, безладним, нищівним, разючим звуком, що повторюється чотири-п'ять разів, припиняється, потім знову лунає —

так, звичайно! рипливий плюскіт прокладеного безпомильного тріскоту снігу, який чавлять ногами! Рух! Тепер ми його бачимо — *отам!* Біле на білому, але виразне. Кролик! Хрусь-хрусь-хрусь-хрусь-хрусь. Спиняється. Хрусь-хрусь-хрусь. Спиняється. Слухає. Нервово посмикування широких ніздрів. Утік! Ритм хрусь-хрусь згасає. Припиняється. Потім знову, тепер голосніше. Припиняється. Ага! за тою сосною. Потім знову геть, хрусь-хрусь-хрусь-хрусь. Нарешті: тиша. *Зненацька — дивовижно близький план собачої голови, чорні блискучі оченятка, довгий чорний ніс, струшуючи, хитаючись, нюшить над білою землею, гострі нашорошені трикутні вуха*, і тепер бачимо собаку повністю, худого, світлої масті, благородного походження, виструнчене тіло. Носом донизу собака безгучно прослизає приглушеним лісом крізь невагоме падіння м'якого снігу.

Забуваючи про собаку, ми доходимо до того, що виявляється невеликим, майже пласким відкритим простором, до болю знайомі конфігурації світлотіні, не розбиті збуреними формами. Тут ми спиняємося. Наш погляд лине вгору до неба крізь сніг, якого все меншає, повз дугу наближених гілок, угору, де верхівки дерев схиляються всередину, наче одержимі, притягнуті до якоїсь усемогутньої зникомої точки. Побачити цю зникому точку чи хоча б небо ми не можемо: сніг валить і тут, і на віддалі від нас, згладжує все, крім статичних чорних контурів дерев. Коли ми знову дивимося вниз, бачимо, що цей відкритий простір — то насправді парк, де стійко і незворушно стоять ліхтарні стовпи, широкі лавки з подушками снігу розтягнулись у глибокому снігу біля їхніх ніжок, маленький обвітрений знак витикається вгору, фарба з нього ледь не вся облізла. Ми заледве можемо розрізнити, та й то пізніше, на дуже близькій відстані, слово ЛЮДИ на ній, але нема стрілочки, щоб повідомити, де їх можна знайти. Ліхтарі не світять: це яскрава частина днини.

Крізь парк, заледве видимий у безборонному снігу, проходить дорога, яку бачимо як злегка запалу площину десь три метри завширшки, витягнуту в невизначену далечінь. Фактично ми стоїмо на середині дороги, і коли наш зір простежує її напрям до обрїю — обрїй, до речі, не чітко окреслений, а скаламучений збіжним лісом, — бачимо, як наближаються сани, запряжені двома темними кіньми. Вони доїжджають безгучно й швидко, копита коней викидають вгору сухий сніг у вихровий вир хмар, стукотять до нас, але загалом панує

тиша. Чудові коні з летючими гривами та збитими гнучкими тілами, плечі пітніють, м'язи брижаться, морди в піні. А потім зненацька — ревіння саней, а ще гуркіт копит, коли сани пролітають повз нас, над нами, у буйстві сліпучого снігу!

Шум уривається так само раптово, як і почався. На мить усе розмито. Потім, коли дрібні порошини холодного снігу осідають коло нас, ми бачимо, що в кільватері саней лишився чоловік. Він іде пішки, усміхається, махає саням, неначе впізнає їх; тепер він твердо, розмірено йде за ними вздовж однієї з двох вузьких доріжок, залишених полозами саней.

Обличчя чоловіка знайоме, це хтось, кого ми знаємо чи принаймні бачили до того, чи, ймовірніше, він *подібний* до когось, баченого раніше. У нього зморшкувате обличчя чоловіка, що часто буває просто неба, чолові дуги, наче кручі, заплутані тонкі брови над сміливим зламаним носом, вузькі бліді очі мружаться від яскравого світла, покреслений лоб, свідок випадків здивованої розгубленості та нападів стійкого гніву, «гусячі лапки», глибоко пропечені в скроні, сильна випнута щелепа, грубе, висвітлене сонцем волосся роздимається навкіс. Його очі зосереджені на якійсь віддаленій точці, ймовірно, на санях, які безшумно тікають в обрій позаду нас, чи, може, просто й рішуче вдивляються просто в обрій. Він і далі всміхається, і ця усмішка кумедними глибокими ривчачками зморщує його обвітрені щоки. Незмінне засліпливе сонячне світло. На щоках чоловіка одноденна щетина, дротяні волосинки, які витикаються зі своїх темних борозенок, наче пошесть невтомних паразитів. Велика нерівна родимка, завбільшки з голівку чорної мурахи, біля однієї з вертикальних зморшок порушує щільну парость щетини, яку нині поглибила усмішка. Усмішка поступово зникає, хоч і не цілком, а насупленість глибшає, однак — *швидко відзначаємо ми* — це мужня задоволена насупленість того, хто зважився. Одна особливість: його тонкі губи видаються незвично темними, майже чорними, а його вії дивно виразні. Безсумнівно, простий дефект певних навичок; ми недобачаємо його, як могли б зігнорувати недоречне слово, небажану сльозу, перехняблений черевик, статику. На чоловікові розстібнута шкіряна куртка, закоротка на грудях і сильних плечах, своїми широкими шкіряними руками він вимахує розгонисті ритмічні дуги, енергійно йде крізь сніг, його ноги тісно загорнуті в грубі сірі гетри.

Його чоботи зумисно місять замети, але снігова заслона така засліплива, що ці черевики видаються не більше, ніж чорними пеньками у формі взуття: лише рідко ми мигцем бачимо окремих шнурок чи застібку — ні, здебільшого це лише хутряне прокладання тунелю в появі-зниканні чорного на тлі нестійкого білого.

Здалеку ми спостерігаємо, як чоловік іде до нас, його щелепа випнута вперед у дивному поєднанні гніву й розгубленості. Він один, зовсім один у розлогому білому спустошенні. Сніг більше не йде. Небо чисте. Ані дерев, ані тіней, навіть сліди саней зникли — лише стрункий чоловік у шкіряній куртці з відкинутим вітром волоссям, який несамовитими й широкими кроками йде крізь безплідний обшир незатінених схилів. Чоловік тепер час від часу затинається. Він здається неспокійним, ніяково позирає, можливо, загубився. Зупиняється. Потім: три нервові безладні кроки. Він знову зупиняється. Позирає довкола. Ми наближаємося. Він прикладає свою широку руку до чола, щоб затінити очі, тягнеться вгору, робить повне коло, шукаючи обрій. Опускає руку, підтягує штани, здається, зітхає, насуплюється. Із кишені куртки він видобуває пачку, пом'ятий пакунок з однією цигаркою. Витягає її, підбиває тильним боком руки, зухвало затискає цигарку губами. Він розчавлює порожню пачку швидким відпрацьованим жестом, жбурляє її у сніг десь на метр від себе. Тепер з тієї ж кишені: картонні сірники. Він відриває один, запалює його, тримає біля кінчика цигарки, руку чашечкою коло неї. Дим виходить з його носа. Викидає сірник геть, глибоко затягується. Його обличчя завмерло, напружене цілеспрямованою суворістю; він повільно видихає, губи стиснуті, очі спрямовані вдалечінь. Він неухважно різко кидає цигарку геть, квапливо роззирається і, випнувши вперед голову, знову вирушає.

Він ступив не більше трьох-чотирьох кроків, коли ще раз зупинився. Роздивляється. Облизує губи. Права рука боком притиснута до паху. Він ще раз сторожко і тепер якимось безсоромно позираючи довкола, робить повне коло, лівицею прикривши темновійні очі. Вочевидь, задоволений тим, що він наодинці, чоловік розстібує ширіньку і ладнається помочитися.

З-за його лівого плеча, повз розчервоніле ліве вухо ми можемо позирнути вниз на сліпучий непорушний схил перед ним. Його ліва скроня все менш напружена, тоді як певне заглиблення у своє завдання

— хоч там як, але задоволення — проминає тою частиною обличчя, яку ми можемо побачити: лише цей лівий бік, та й то не весь. Ба більше, засліпливий блиск того, що позаду нього, робить обличчя майже чорним. Він пише по снігу, поки відливає. Ми стежимо, але роздивитися слова не можемо — чи, радше, нам вдається їх до пуття розібрати, але пізніше ми не можемо їх згадати або хоча б згадати, чи він встиг дописати слово чи слова до того, як потік сечі послабнув, зменшився від початкового бурхливого напливу до тоненького знесиленого струмочка, тричі некеровано бризнув, а потім зав'яв до випадкових крапель. Чоловік струшує плечима, і ми бачимо, що він сміється, *сміявся під час усього процесу*, а тепер сміється неконтрольовано, але ми нічого з того не чуємо, тиша досі керує нашою свідомістю, лише випадковий і невстановлюваний статичний звук, який, можливо, ми чули повсякчас.

Чоловік струшує останнє, застібається, досі сміючись, закинувши голову назад, рот широко відкритий, білі зуби вишкірені, вузькі очі щільно стиснуті, «гусячі лапки» вологі й перебільшені. Він валиться на коліна й у снігу пальцем пише карлючки

Я ЦЕ ЗРОБИВ!

але невдовзі сміється так бурхливо, що провалюється головою у сніг і качається в ньому. *Сміх! тепер ми починаємо його чути! сильний, нестерпний, істеричний, клекоче, вільний і збочений, деренчить дедалі голосніше* — але хоча сміх наростає, ми бачимо, що чоловікове обличчя приголомшливо розсудливе! Він скорчився в снігу, скрутився калачиком жаху, його зморшкуваті очі вологі, його щоки побіліли, неначе присипані борошном — і ми вперше бачимо, що його усмішка не справжня, а намальована: його справжній рот вивернутий донизу, тоді як усмішка, те, *що, на нашу думку, було усмішкою*, лишається настійливою і безособовою на його заплаканому обличчі. Божевільний сміх гримить до піку, потім гуркоче вдалині. Порожній. Дивний. Зараз: не більше за відлуння. І потім знову та тиша. Тиша, яку ми тепер знаємо. Чорні губи чоловіка ворухнуться, неначе знову й знову вимовляючи якийсь жахливий склад, розкришуючи намальовану усмішку, а втім, як і очікували, ми нічого з того не чуємо. Лише той — але потім дещо дивне, ми *таки* вирізняємо щось на кшталт шуму,

новий звук, який нагадує перепинене блювання, своєрідне, здавлене глибоко в горлянці блювання —

Повільно *швидко* нас відкидає від чоловіка та звуку, лишаючи його там, згорнутим у снігу, безпорадного, як жук на спині, виковзуємо з розлогої та сліпучої рівнини, радо повертаємося до втішних тіней лісу, великого обтяженого лісу з його запоною снігозавалених гілок. *Якусь коротку, але приголомшливу мить ми знову раптово бачимо чоловікове істеричне обличчя, неначе спогад, раптовий жахний спогад, який жене крізь нас холодний і небажаний жах* — але ми поступово відчуваємо, що це не зовсім чоловік, ні, це лише обличчя білого кролика, нічого більше, його ніс з широкими ніздрами тремтить, очі гризуна каламутні, рот викривив сардонічний вишкір. Коли ми ковзаємо назад, виявляємо його у щелепах виструнченого собаки. Уважно слухаючи, ми спромагаємося почути ритмічний хрускіт, дуже подібний до того, коли солдати марширують по крихкій порцеляні. Усе гучніше й гучніше, навіть після того, як собака і кролик, якого він жує, уже давно зникли з нашого поля зору. Насамкінець, втім, навіть цей звук зменшується, поглинутий трансцендентною зимовою тишею. Починає сніжити.

Молочниця Саманьєто

*Llevaba en la cabeza
una lechera el cántaro etcetera futuro;
mira que ni el presente está seguro*^[50].

У нас нема нічого, щоб це припустити, крім, імовірно, невиразного усвідомлення існування десь у сільській місцевості, втім, це правда: сюди, хоча зараз ми її не бачимо, наближається молочниця.

Ані вираз обличчя чоловіка, ані його поза не виказують її прихід. Він просто сидить собі, як може сидіти самотній чоловік, біля підніжжя невеликого аркового мосту, ліниво дивлячись на те, як повз нього бурхливо тече потік, вряди-годи відламуючи кусень хліба від буханця на колінах і запихаючи його між жовтих зубів. Він жує без особливого інтересу, товсті грудки хліба утворюють опуклості на його темних неголених щоках. А втім, попри все, дійсно наближається молочниця: на її голові високий, злегка вигнутий глечик, наповнений свіжим молоком для ринку. Це майже так, немов був своєрідний невимовлений, але цілком зрозумілий пролог, не просто задуманий про всяк випадок епіграф, а точне витворення заданих образів, для нас водночас основне й попереднє, і ці образи описують молочницю ще до того, як наші відчуття визначать її в теперішньому сполученні форм і кольорів. Ми, отже, усвідомлюємо її незаперечне наближення, звідкись знаємо про тонкий граційний глечик, червону хустку, зав'язану на шиї, її накрохмалену білу блузку і яскраву спідницю у квітах, її тверду, проте веселу ходу курним шляхом, цим курним шляхом, який веде до аркового мосту повз дуби та кипариси, покриті тини, випадковий лад овець і рогатої худоби, уздовж рідких хатинок і частих полів, полів конюшини, капусти й тимофіївки, повз курчат, що гребуться в придорожній жорстві, під невблаганною спекою літнього сонця.

Втім, ми не можемо не думати про чоловіка. І якби неоднозначність наших очікувань дала простір для нього, як вона може його дати, наприклад, для різноманітних розташувань дубів, кипарисів, нарцисів і капусти, ми, ймовірно, не бачили б його саме там біля мосту, саме там, де невідповідної миті нашу увагу могла б відволікти та дівчина. І до того ж його обшарпаний чорний капелюх, волосся, що в'ється за вухами та навколо почорнілої від сонця шиї, його подерта жовта сорочка розстібнута донизу, його нерухоме і набрякле праве око на два пальці нижче за ліве: це все також несподіванки, та й такі, що могли б спонукати нас пошукати інший міст та іншу молочницю, якби був приступний такий щасливий варіант. Проте неначе усвідомлюючи, що ми відчуваємо його нав'язливість і розхлябаність, він раптово відривається від свого бездіяльного споглядання струмка під собою, зосереджено нахилиє голову праворуч, перебільшуючи тим самим гротескність свого поганого ока, і повільно, неквапно повертається подивитися через праве плече, у такий спосіб спрямовуючи нас до

самої молочниці, яку тепер ледве можна помітити на повороті дороги за кілька сотень кроків звідти.

Дівчина рухається граційно, рівно і, певно, іде до нас, її нібито несе вітерець, хоча цієї спекотної днини безвітряно, її ніжні руки — на складках яскраво уквітчаного фартуха, злегка здіймають її фартух і спідницю, щоб зробити ще плавкішою її легкотілу ходу, на її голові — високий глечик барви білої яєчної шкарлупи, неначе встановлений там навічно, з тих, які використовують, щоб принести на ринок свіже молоко. Її ступні створюють маленькі вихори куряви на дорозі, посилюючи загальний ефект серпанку середини літа. З'являється біла курка, скуйовджує пір'я, потім швидко перелітає перед нею дорогу, зупиняючись пошкребти жорству на іншому боці. Навіть з цієї відстані ми можемо розгледіти слід усмішки на тонкокістному обличчі дівчини, а під червоною чи, радше, нарцисово-жовтою хусткою, зав'язаною на шиї, її повні груди, можливо, повніші, ніж ми очікували, гордо випинаються в білій накрохмаленій блузці.

Коли вона повільно завершує довгий поворот на дорозі й наближається до нас, її стегна відчутно розширюються, спідниця виглядає більш наповненою. Глечик, керамічний жбан, довгий і плавкий, з вузьким горлом, м'якої вбирної білої барви і ледь сіруватого кольору шкарлупи; він стійко тримається на її каштановій голові, тоді як нижче вона рухається ковзаючи, простий лінійний рух курним вибоїстим шляхом, усмішка, що натяком вирає на її рум'яних устах, очі не дивляться ані ліворуч, ані праворуч, а настійливо вивчають дорогу за кілька кроків попереду. Поки вона йде, її спідниця майорить і крутиться, неначе підхоплена якимсь вітерцем, хоча його нема. Її — але чоловік, оцей, з обшарпаним капелюхом і набряклим оком, він стоїть і — ні, ні! дівчина! дівчина!

Хоча вихори куряви кружляють біля її ніг, ми можемо мигцем побачити під темною спідницею і яскраво картатим фартухом її щиколотки, радше товсті, але миготливо швидкі на літньому сонці. Хоч у неї грубі руки з широкими долонями, це сильні й самовпевнені, темні мозолясті руки молочниці, руки, які вишкрібають велику рогату худобу, хапають напухлі дійки та кидають лопатою корм у засіки. Над хусткою насиченої барви червоного золота, зав'язаною під шиєю, її замріяна усмішка, що оголює великі рівні зуби, білі та здорові. Її ніс зсунутий трошки ліворуч, злегка витягнутий, і під правою ніздрею

з'являється чи вже з'явилася маленька чорна цятка, доволі схожа на бородавку чи родимку. Її вузькі чорні очі не дивляться ані ліворуч, ані праворуч, а байдуже вдивляються в дорогу на кілька кроків уперед. Над її вилицюватим обличчям, засмаглим до темного від неослабного літнього сонця, у торф'януватому волоссі надійно вгніздився високий глечик, якому аж ніяк не заважає її важкотіла хода.

Колір самого глечика — блідо-сірий, затінений на шийці, і весь помережаний заплутаним ажурним сплетінням найдрібніших іржавобарвних прожилок. Навіть зовсім зблизька ми вражені його подібністю до шкарлупи білих яєць і за відтінком, і за текстурою. Насправді, коли ми придивляємося ще ближче, то виявляємо, що це зовсім не глечик, хоч він і скидається на нього, а справжні яйця, принаймні шість десятків, може сім, і всі вони вгніздились у великому кошику з рафії^[51], одному з тих кошиків, які використовують, щоб віднести свіжі яйця на ринок. Раптом, саме коли ми дивимося, здається, що своєрідна внутрішня енергія опановує яйця: вони перекидаються в кошику, розколюються, і сотня чи більше курчат, так! звичайно, більше! вискакують одне за одним, розпушують свій жовтий низ і метушливо бігають за насінням, яке їм кидає весела й схвильована молочниця в яскраво завітчаному фартуху. Вони тривожно, майже шалено соваються коло її вузьких щиколоток, і що швидше вони біжать, то швидше ростуть — тепер вони — гладкі білі кури, і тепер — ще гладкіші жовті свиноматки, їхні черева шкрябають по землі, їхні писки ненажерливо риються в надлишку капусти, висівок і жолудів, які струнка дівчина кидає в їхні корита. І зараз, коли ми дивимося вперше, виявляємо ще більше свиноматок, курчат і навіть велику худобу з телятами, які всі, ніби славлячи, оточують щасливу молочницю з білошкарлупним глечиком на голові.

Не далі, ніж за десяток кроків від неї, — високий хлопець, темний і тонкокістний, з палахкотливими карими очима й виразним ротом, шкребе товстогрудого, чорного, як смола, бика, його міцно засмагли — але досить про це! адже, коротше кажучи, він зводить очі вгору, вони презираються зарядженими поглядами, всміхаються, вона опускає очі додолу. Хлопця, здається, паралізувало, він з подивом витріщився на неї, на її прекрасне каштанове волосся, що виблискує у вогненному літньому сонці, на її ледь рум'яні світлошкірі щічки, на її м'яке повногруде тіло в накрохмаленій білій блузці та яскраво завітчаній

спідниці. Скребло падає на землю. Він проштовхується повз свиноматок і молодих телят, пробивається до неї, усмішка зникла з його вуст, очі розширені та здивовані, ніздрі роздимаються. Його руки на її грудях, на обличчі, роздирають її сукню, заплуталися у волоссі — ні! не — ! Молочниця вивільняється, але роблячи це, вона відчуває раптове полегшення, майже зростання, коли глечик свіжого молока нахиляється вперед, перекидається, відскакує від схилених плечей хлопця і звалюється в куряву біля його завмерлих ніг. Біла рідина вибулькує з вузького горла, марно всотуючись у суху жовту куряву вибоїстої дороги біля підніжжя маленького аркового мосту.

Дівчина нахиляється поправити глечик, але запізно. Згинуло. Молоко, яйця, курчата, товстопузі свиноматки, корови й телята, той незграбний дурненький гарний хлопець: усе згинуло. Сльози ринуть засмаглим дівочим обличчям. Згинуло, згинуло! Затуживши, вона не одразу помічає дві сухі потріскані руки, що допомагають їй правильно встановити керамічний жбан, але коли крізь сльози вона їх нарешті бачить, то лише за якусь коротку мить їй відкривається решта: обшарпаний чорний капелюх і непідстрижене волосся, темне бородате обличчя з набряклим і налитим кров'ю оком, сорочка з плямами поту, розстібнута до ременя. Вона нажахано відсажується, притискаючи правицю до відкритого рота. Вона зривається на ноги. Здіймає лівицю, неначе задля того, щоб відбити якийсь удар. Вона задкує і, здається, збирається тікати. Чоловік встановлює глечик у траві біля підніжжя мосту, повертається до неї й усміхається. Вона слабо усміхається, витирає зі щік сльози, ступає ще на крок назад. Він оглядає себе, свою подерту жовту сорочку та брудні черевики, робить примирливий жест і злегка кланяється. Вона киває, затискає обіруч свій яскраво-картатий фартух, знову усміхається, хитає головою, кроків назад уже не робить. Він знизує плечима, вказує на сонце, на глечик, що стоїть біля мосту, на хліб на траві поруч з ним. Вона приязно усміхається, показуючи свої великі білі зуби, хитає головою, а також вказує на високе сонце, а потім — на дорогу, якою подорожувала. Він стежить за її жестами, дійсно співчуваючи, дивиться на курний шлях, потім знову на порожній глечик, вагається, нарешті лізе в кишеню й дістає кілька монет. Він показує їх дівчині. Вона ступає вперед, щоб роздивитися поближче: їх мало, але вони золоті та срібні. Сказати правду, вони виглядають, немов цілий приватний всесвіт середлітнього сонця у

сильній і темній долоні чоловіка. Вона всміхається й опускає очі додолу.

Глечик, що, як ми спершу думали, стійко стоїть у траві біля підніжжя мосту, насправді, як тепер бачимо, — на маленькому колючкуватому кряжі: він похитується, перехиляється, а потім нарешті котиться злегка вигнутою дугою, вибухаючи своїми іржавобарвними прожилками на тисячу крихітних уламків, дуже подібних до розбитого шкарлупиння білих яєць. Більшість цих уламків лишаються в траві біля підніжжя мосту, поки решта тихенько скочується пагорбом донизу у вир потоку.

Спіраль прокаженого

Спочатку, напівреальної напівзгадуваної миті, прокажений спочиває; потім він починає наближатися, похапливо рухаючись через ту — ні, ні! неможливо! він завжди починає, завжди наближається, то лише блиск, просто блиск створив ілюзію: сонце в зеніті, й цей прокажений підходить. Самотній тріпотливий порух уперед, наче скалічений птах, прокажений, похитуючись з окремішності, хитко йде до нас, неначе у здивуванні, радості, зневірі, тут, під кип'ятінням пустельного сонця, через ту пересохлу й спустошену поверхню, сіпаючись, мнучи свій білий халат — якщо це халат — перекуйовджений, накрохмалений і зв'язаний, ілюструючи провину його руху, болісний зсув точки опори крізь його живіт, дивно непевна хода, неначе йому бракує нахилу, чи раніше він був, а тепер втрачений, ця мерехтливо-біла миготлива постать, яка перетинає розтоплені червоні площини, а дикий блиск розмиває його контур.

Втім, наш поступ, точний, керований, і був таким від початку. Активний принцип, можна й так назвати. Назвати глузливо. Ми описуємо велике коло пустельною поверхнею, початкове положення прокаженого як наш компасний румб (а це, як прийнято вважати, спонукає до подальшого переосмислення дійсності тої першої вільної

миті — Боже милостивий! чи ми завжди повинні наштовхуватися на такі загадки?). Відколи прокажений постійно наближається, повинен постійно наближатися, ми змушуємо його, рухаючись завченим маршрутом, зігнути його дурнувато плутані вистриби у спіраль, так підлаштовуючи нашу власну швидкість до графіку його прибуття, якщо тільки він, дурень, не спіткнеться і не впаде (а він не падає, не буде) на нашу вихідну точку.

Його, здається, спантеличив наш рух — ха! він йому має нагадувати політ, відскік, він не в змозі, за такого відокремлення, уявити будь-яку форму нашого швидкого руху — крім сталості! він лише віддає більше сил справі, більше напружує свої замалі сили, ступає тепер клишоного, тепер розчепірено, руки розкидані, наче подерті вітрила, ненадовго зчеплені, таз тепер виштовхує наперед, тепер скручує набік, голова ненадійно погойдується на його тонкій білій (оце ми заради мистецтва продовжуємо цю нещасну подорож? яка різниця! заради мистецтва чи ні, хай знає свої межі! — а як ще здобути владу над супротивником?) шиї. За певних інших обставин його наближення могло б навіть придатися на комедію, цей недоладний танець на гарячому сонці з високим закиданням ніг і покривленими кінцівками. Увесь гумор уриває його відірваність. Якщо тут і є щось серйозне, то це він сам.

Наша швидкість непостійна. Ні, а якби була, ми б залишили його насамкінець позаду, ми б мали виписувати додаткові кола, щоб схопити його з тилу, тупа й безглузда стратегія. Тож наша швидкість, поза всякими сумнівами, зменшується, і її можна обчислити. Він цього не знає. Він просто й далі танцює, викидаючи руки та ноги, танцює безпорадно далі — хоч і повен сподівань, та давня хвороба — через ту пустельну підлогу видряпуючи свою спіраль, можливо, менш повну, аніж наше досконале коло, хоча, як на те, привабливішу, його біла спіраль пари на обпаленому червоному літаку. Його халат тепер уже не так скидається на халат, як на... саван! Смерть! вигукуємо ми подумки, але відбиваємо (тривожну!) безглуздість. Це сонце, лише сонце, блиск, спека — але лише на мить! так і є, і так буде до кінця, прокажений у білій туніці. І помер він, а не ми.

Ми зісковзуємо до останнього сегмента дуги, тепер її замикаючи, наше завдання виконане більше ніж на дві третини, найгірше позаду. Наш темп стійко слабшає — тепер він доволі близько від нас, щоб

побачити його завзяту усмішку: дивна ця усмішка! адже його рот розколовся у кутиках, і навіть якби він не всміхався, тепер видавалося б, що всміхається. Вкриті кіркою очі випинаються над блискучо-білими вилицями, обшарпане шкурагтя його білої плоті поплуталося з (можливо, цей чуттєвий відступ своєрідний, і саме зараз, але, бач, його наявність — то певне задоволення, потреба, яку треба вдовольнити) можна сплутати з його тріпотливим халатом, що відшаровується в лускату куряву, яка розмиває його контур, злегка танцює довкола нього, поки він і далі дико хитається, наступаючи на нас. Плоть, плоть нагадує слюду: напівпрозорі шари мертвої лускатої матерії, що деінде зашкарубла в сяйливі вузлики, деінде поруйнована глибокими порожнинами. У річищі цих порожнин: темна речовина, що нагадує не так кров, як... як: екскременти. Ну, проста ілюзія, кров, змішана з гноєм і запечена на сонці, — ось що це таке. Його голі ступні лишають слід цього в'язкого брунатного

Але тепер — о Боже! — коли нас розділяють якихось кілька кроків, нашу точку початку — і кінця! — ми саме бачимо перед собою, груба реальність грюкає крізь бар'єри наших відчуттів: *зустріч тепер неминуча!* Захоплені записами наших зорових вражень, нашою беззмістовною математикою, нашим гедоністичним задоволенням простою дією та її силою — як же ми могли все це змарнувати! ми забули про те, що мало насамкінець настати! чи думали ми, лише *думали*, що протягнемо два кола чи десять, відклавши остаточне переживання, чи *могли*, але ми мали вибір лише раз, наша перша імпульсивна дія стала — на жаль! — даністю, невблаганним правителем усього, що лишилося, — чи ми повсякчас були у прокаженого? чи його темп дозволяв два кола? а це має значення? адже зустріч має настати, хіба ні? хоч після одного кола, двох чи десяти.

Це не має великого значення. Це в нас, ті умови прийняття. Повертаємося привітати прокаженого.

Наші руки, мої руки, постають переді мною, рум'яні, волохаті, із товстими зап'ястками, м'язисті, чимало чудової крові струменіє ними, тепер витягнутими для обіймів. Вони не тремтять. Прокажений, чий язик звисає — Боже! майже чорний! — з рота, жалібно спінений, очі порожні, все жалюгідне тіло сочиться якимсь молочним потом, він кидається нам у руки, придушуючи, притискає нас до червоної глини, його липка холодна плоть пристає до нас, до мене, його чорний язик

облизує моє обличчя, сліпі очі, те виття! його запахи нас душать, ми лежимо, я безпорадно лежу під бридкою вагою його тлінної плоті. Потім, тієї ж миті, кінець. Позбавлені всіх відраз, ми від нього звільняємося, лагідно кладемо на червону землю, висушуємо його останні несамовиті сльози. Спершу ми силкуємося рити землю пальцями, викопуємо доволі велику яму, щоб приховати загибель цієї гнилої купи. Але ми втомилися: земля тверда, а поховання — старий рефлекс. Ми лишаємо його лежати й сідаємо поруч перечекати. Під пустельним сонцем. Ми чекаємо, поки він чекає на нас, на тебе. Відчайдушно потребує, хоч і нажаханий. У яку жахливу гру ти з нами пограєш? мною.

Нещасна пригода з пішоходом

Пол зробив крок з узбіччя і потрапив під колеса вантажівки. Спочатку він не знав, що саме його збило, але тепер, лежачи тут на спині, під вантажівкою, не сумнівався. Чи я це? питав він себе. Невже я оце йшов і сюди потрапив?

Саме під час удару та поки валявся перед вантажівкою й уже під колесами, у чомусь на кшталт дивакуватого кульбіту з болу й жаху, він подумав: це вже раніше траплялося. Його шия хряснула, потім був раптовий яскравий сполох, і в потилиці заревло полум'я. Гарячий — майже запашний — біль: це було щось нове. І він відчув, що саме до цього місця він повернувся.

Він лежав під прямим кутом до рами вантажівки, під причепом, якраз позаду другої з трьох пар коліс.

Усе, крім голови та плечей, було під вантажівкою. Можливо, я знову народжуюсь, міркував він. Він уп'явся очима вгору, уздовж борту вантажівки, у небо, блідо-синє й безхмаре. Верхівки хмарочосів змикались до центру його поля зору; і тепер, коли він замислився про це, збагнув, що вперше за довгі роки звів на них очі, і здавалося, що вони ось-ось впадуть. Давня ілюзія; одна з них — у будь-якому разі. Вантажівка була червона з білими літерами, але під гострим кутом їх було неможливо прочитати. Велика «Ц», її він бачив — і номер, так, здається, то було «14». Він іронічно сам собі усміхнувся, бо мав власне захоплення числами: чотирнадцять! Він подумав, що пам'ятає: він переходив на зелене світло, але це вже не мало жодного значення. Ніяк не доведеш. Дотепер воно б усе одно змінилося. Ця думка чомусь його стурбувала.

— Божевільний клятий дурень він просто вискочив переді мною ніякої поваги просто поперед батька в пекло!

Чомусь знайомий голос, гортанний, хоч і фальцет, лунав десь згори праворуч від нього. Люди збиралися, витріщалися й хитали головами. Він почувався обраним. Спробував повернути голову до голосу, але його шия знов спалахнула вогнем. Справи були кепські. Краще зараз лежати, не рухаючись, і нічого не робити. Хоч там як, але тепер він бачив самим краєм ока кабінку вантажівки, червону, як і

причеп, а з вікна вистромилася величезна голова водія, що кивала в сонячному сяйві. На водієві був маленький твідовий кашкет — замалий, насправді: сидів на самісінькій маківці.

— Ох маєш свого часу я досить надивився як відгрібали але цей калач утнув такого кренделя Боже благослови робочі класи та вбережи нас від неочікуваної напасти!

Водій вантажівки розмовляв, активно жестикулюючи, вирячені очі оберталися, кремезне тіло смикалося сюди-туди з вікна кабіни, жваві рухи коротких рук видавалися некерованими. Пол і досі переймався світлом. Це було важливо, хоча звідки йому знати? Світ навколо був ефемерною місциною, він міг випаруватися щомиті. У водія був зламаний червоний ніс і жорстке руде волосся, що стирчало, як солома. Важке підборіддя виблискувало і також скидалося на віддзеркалення гачкуватого носа. Очі Пола втомилися від напруження, тож він більше не дивився.

— Послухайте леі та джентмени я добрий християнин з юдеїв порядний працелюбний з сімейних людей що чесно заробляє свої гроші та має кохану жіночку і сімох чудових діток усі моя кровинка відповідальна людина і на Бога цей клятий хлопець він просто вискочив переді мною та моєю злощасною вантажівкою!

На деяких обличчях Пол помітив співчуття чи принаймні нейтральну зацікавленість, дармову розвагу, але більшість виказувала докір. Тут були ті, хто здригнувся, побачивши його стан, і, здавалося, зрозумів, але були й інші — більшість — хто глузував.

— Він сам на це напрошувався, кажу вам!

— Цей дармоїд клеїть дурня, а роботягу за це у буцегарню!

— Заборонити таким взагалі вештатися по вулицях!

— Який сенс бігти, якщо ти на зустрічній смузі?

Ставало дедалі гірше. Їхні вигуки щораз голоснішали та зливалися до купи. Почалися промови та розмахування прапорами. Пол замислився: а він щось ніс із собою? Ні, ні. У нього лише — *зажди!* книжка? Скидається на те, але... ага, облич. Можливо, він досі її тримає. Він не відчував пальців.

Люди навколо нагадували мух, лунали образи, обирали, хто на чиєму боці, і все, схоже, йшло до бійки, але з'явився поліціант і зірвав її. «Гаразд, усі! Відійдіть назад, будь ласка! — вигукнув він. — Дайте людині подихати! Чи ви не бачите, що його травмовано?»

Нарешті, подумав Пол. Йому полегшало. Якусь мить він почувався, ніби у чужій і ворожій країні, але тепер знову був у себе вдома. Він навіть почав вірити, що спроможний вижити. Хоча дійсно: хіба він колись у цьому сумнівався?

— Усі назад, *назад!*

Поліціант був дієвий. Натовп припишк, і за звуком їхнього похмурого човгання Пол припустив, що вони задкують. Не те щоб йому стало вільніше дихати, але все одно полегшало. «Отже, — сказав поліціант тихо, проте рішуче, — що тут трапилось?»

І відразу все знову повернулося на круги своя: гамір, лайка, суперечки, завчене цитування, але ще голосніше й менш узгоджено, ніж було. Мені боляче, сказав Пол. Ніхто не почув. Поліціант закликав до порядку і поступово завдяки крику, кийку і погрозам знову їх угамував.

З краю долинув самотній голос: « — останній раз, містере, *припиніть лапати!*». Усі полегшено засміялися. «Припиніть її лапати, сер!» — наказав поліціант, рішуче виставивши вперед підборіддя, й усі знову засміялися.

Пол і сам майже сміявся, але він не міг, зовсім. До того ж відразу ж після він побачив картину, яка, зважаючи на його стан, аж ніяк не була весела. Він розплющив очі, і над ним саме схилився поліціант із записником у руці.

— Отже, розкажи, синку, що тут трапилось?

Обличчя поліціанта було худе й бліде, як у студента, і під вузьким кінчиком носа в нього ріс невеликий чепурний жмуток чорних вус.

Мене щойно збили, пояснив Пол, цією вантажівкою, і потім він зрозумів, що, напевне, взагалі нічого не сказав, він більше не володів мистецтвом мовлення. Пол очима вказав на кабінку вантажівки.

— Слухай, я питаю тебе, що тут трапилось! Проковтнув язика, юначе?

— Божевільний клятий дурень він просто вискочив переді мною ніякої поваги просто поперед батька в пекло!

Поліціант, усе ще схилившись над Полом, повернув голову, щоб побачити водія вантажівки. На поліціанті була блискуча синя уніформа з великими мідними гудзиками. Та золотими еполетами.

— Ох маєш свого часу я досить надивився як відгрібали але цей калач утнув такого кренделя Боже благослови робочі класи та вбережи

нас від неочікуваної напасти!

Поліціант подивився на Пола, потім на водія. «Я добре знаю водіїв вантажівок», — почув Пол його слова.

— Послухайте леі та джентмени я добрий християнин з юдеїв порядний працелюбний з сімейних людей що чесно заробляє свої гроші та має кохану жіночку і сімох чудових діток усі моя кровинка відповідальна людина і на Бога цей клятий хлопець він просто вискочив переді мною та моєю злощасною вантажиркою! Тобто вантажівкою.

Хтось у натовпі не втримався і порснув зі сміху, але поліціант насупився та, піднявши кийка, його вгамував. «Як тебе звати, хлопче?» — запитав він, повернувшись до Пола. Спочатку поліціант усміхався, він розумівся на водіях вантажівок і Полах, і в його усмішці було щось на кшталт порятунку, але поступово вона зникла. «Давай, давай, хлопче! Не бійся!» Він підморгнув і обережно його підштовхнув. «Ми тут для того, щоб тобі допомогти».

Пол, відповів Пол. Але ні, жодного сумніву, воно застрягло десь усередині, і він ніяк не міг його видобути.

— Ну, якщо не бажаєш мені допомогти, я не можу допомогти тобі, — вередливо сказав поліціант і задер угору носа. «Хтось знає цього чоловіка?» — гукнув він до натовпу.

Знову ревіння, погрозливий гамір зі слів і вигуків, крики з краю у край. Було важко зрозуміти, чи то ніхто його не знає, чи то його знають усі. Але нарешті долинув один голос, перекриваючи решту: «О, Боже небесний! Це — Аморі! Аморі Вестерман!» Голос, жіночий, істеричний за звучанням, пролунав поруч. «Аморі! Що... що вони тобі зробили?»

Пол зрозумів. Це не помилка. Його вразила власна кмітливість.

— Ви знаєте цього юнака? — запитав поліціант, підіймаючи записник.

— Що? Знаю його? Чи знала Сара Авраама? Чи знала Єва Каїна?

Поліціант зніяковіло прокашлявся. «Адама», — м'яко виправив він.

— Ви знаєте, кого ви знаєте, я знаю, кого я знаю, — сказала жінка й низько гортанно реготнула. Натовп відповів нестримним реготом.

— Але цей юнак — ! — наполягав поліціант схвильовано.

— Хто, ви та Аморі? — закричала жінка. — Не можу в це повірити!

Натовп зареготав, і поліціант закусив губу. «Аморі! Що це за нові гоніння?» Вона здіймалася над ним: стара, можливо, навіть під сімдесят, товста й грудаста, одутле обличчя з товстим шаром червоних рум'ян, голова увінчана кучерями рідкого жовтогарячого волосся. «Мій бідолашний Аморі!» І вона почала нахилитися до нього. Пол спробував ухилитися, натомість відчув у шиї пекучий спалах. Від її подиху тхнуло дешевим джином. Допоможіть, сказав Пол.

— Заждіть, мадам! Припиніть! — закричав поліціант, тягнучи жінку за рукав. Вона встала, здійняла руки до обличчя і, хитаючись, позадкувала. Що ще вона робила, Пол бачити не міг, бо її обличчя від нього майже повністю закрили величезні груди та черево. Знову пролунав сміх. «Тут усе в порядку, — буркнув поліціант, постукуючи по записнику. — Отже, ваше ім'я, будь ласка... е... міс, мадам?»

— Моє ім'я? — Вона незграбно обернулася на одній набряклій нозі та крикнула у натовп: «*Казати?*»

— Кажи! Кажи! Кажи! — вигукували глядачі, ритмічно плескаючи в долоні. Пол дозволив цьому себе поглинути; тим паче, йому нічого іншого й не лишалось.

Поліціант, відбиваючи олівцем на блакитному записнику ритм скандування, схилився над Полом та прошепотів: («Мені здається, вони зараз на нашому боці!»).

Пол проминув запамороченим поглядом худе біле обличчя офіцера поліції й червоний бік вантажівки й вступив очі в безкраю блакитну імлу. Він запитував себе, чи дійсно їхній альянс — то ключ до всього цього. Ким я є без них? Я хоч можу померти? Раптом, здалося, увесь світ перевернувся: його ноги відірвалися від землі, голова піднялася. Під ним червона машина випльовувала мазут та бруд, власник бунтував над його головою, земля виштовхнула його з-під низу до загострених хмарочосів, що нагадували безліч нечутливих пальців, на стежку, якою він мав пройти у забуття. Він чимдуж замружив очі, намагаючись повернути світ до звичайного стану — боявся, що проковзне під вантажівкою і назавжди щезне з виду.

— *Мене звать* — ! — заревла жінка, і натовп угамувався, тихо підсміюючись. Пол розплющив очі. Він знов лежав на спині. Поліціант стояв над ним, роззявивши рота, і балансував олівцем. Одутле обличчя

жінки виблискувало від поту. Пол задумався, що вона робила, доки він не спостерігав за нею. «Мене звать Гранді, офіцере».

— Перепрошую?

Поліціант, коли нервував, мав звичку закушувати вуса нижніми зубами.

— Місіс Гранді, любий, а хто я по-твоєму? — вона поплескала поліціанта по худорлявій щоці, смикнула за носа. — Але ти можеш звати мене Черіті, красунчику!

Поліціант зашарівся. Вона крутнула своїм вказівним пальцем його маленькі вуса. «Уті-путі-пу!» Натовп вибухнув від реготу.

Поліціант чхнув. «Будь ласка!» — запротестував він.

Місіс Гранді зробила реверанс і нахилилася, щоб розстібнути йому штани. «Привіт! Є хтось вдома!»

— *Припиніть негайно!* — пискнув поліціант під громоподібний регіт та оплески. Дивно, думав Пол, а мені це подобається.

— Виходь, виходь, де б ти не був!

— *Історію!* — наполягав поліціант крізь гамір.

— Історію? Яку — ?

— Цього молодика, — сказав поліціант, вказуючи олівцем. Він застібнув штани, висякався. — Містера, е, містера Вестермана... як ви казали —

— Містера *Як там?*

Жінка розгублено трясла щелепами. Вона кинула насуплений погляд на Пола, потім просяяла: «Так, звичайно! Аморі!»

Вона зблідла, її, здавалося, нудило. Пол, якби міг, неодмінно всміхнувся б. «Милостивий Боже!» — прохрипіла вона, наче налякана тим, що побачила. Потім, ще раз, наче оперна співачка, обійняла груди й зробила крок назад.

— О, смертні! О, яка фатальна невдача! Убито! Порядна людина лежить нерухома! *Delenda est Carthago!*^[52] *Sic transit glans mundi!*^[53]

Glōgia, виправив Пол. Ні, облиш.

— Розчавили, наче нікчемну комаху! — кричала вона. — Та ще й у розквіті сил!

— Так, хвилиночку! — запротестував поліціант.

— Вистава закінчилася! Останнє прощання! Кінець подорожі! За пагорб! Останнє зібрання!

На кожну її фразу юрба радісно вигукувала.

— Через річку! Шлях будь-якої плоті! Останнє коло!

Вона схлипнула, потім повітряною кулькою знову спустилася до нього, смикнула за вухо та прошепотіла: («Як тобі розумаха Черіті, а? Він впав і забив свою маленьку пусю? Мамуся поцілує та зробить добре!»). І вона нагородила його у — ну, щось біля лівого боку носа, лівої щоки та частину лівого ока: одним вологим, всеохопним, кислим, із бульбашками поцілунком, і цього разу, на жаль, поліціант цьому не перешкодив, бо був зайнятий занотовуванням чогось у записник. Офіцере, покликав Пол.

— Гммм, — пробурмотів поліціант і записав. — Г-Р-А-Н-е, кхм, Грандег, Грандег — Д, так, Д-Е-Г. Отже, як вас там — ?

Жінка незграбно звелася на ноги й почвалала за спину поліціанта, скося дивлячись через плече на його нотатки. «Тут має бути І, хлопче, І». Вона ткнула в записник куцим пальцем з яскраво-червоним кінчиком.

— Грандегі? — недовірливо перепитав поліціант. — Що це ще за ім'я?

— Ні, ні! — заскиглила стара, її шляхетні манери відразу кудись поділися. — Гранді! Гранді! Без — «ег», хіба не бачиш? Зніми свої —

— А, *Гранді!* Тепер зрозумів!

Поліціант почав шкрябати іншим краєчком олівця в записнику. «Триклята гумка. Майже стерлася». Папір порвався. Він роздратовано здійснював очі.

— А ми не можемо залишити «Грандег»?

— Гранді, — холодно відповіла жінка.

Поліціант видер сторінку із записника, сердито її зібгав і жбурнув на землю. «Добре, чорт забирай усе це! — люто крикнув він, записуючи: Гранді. Є. Отже, продовжуйте, пані!»

— Офіцере! — шморгнула носом Місіс Гранді, притуливши носовичок до шиї. — Не забувайте, де ви, бо я буду вимушена повідомити про це вашому керівництву!

Поліціант втягнув голову, зблід і закусив губу.

Пол знав, що буде далі. Він читав цих двох, як книгу. Я тут сторонній, подумав він. Йому кортіло бачити їхні обличчя, але на рівні землі у його поле зору потрапляли лише підборіддя. Найкраще було видно їхні проміжжя. Зади та животи: очима розчавленої комахи. Дивно й те, що він хотів бачити їхні обличчя.

Поліціант, заламуючи бліді руки, благав вибачити йому. Слабке, подібне до зміїного шипіння звивалося крізь натовп. «Стули вже пельку, приятелю, — нарешті сказала Черіті Гранді, — ти передаєш куті меду». Офіцер жував вуса, опустивши очі в землю, присоромлений. «Ти бажаєш дізнатися, що це за бідолашний блазень, так?» Поліціант кивнув. «Гаразд, ти готовий?» Вона знову обійняла груди, і натовп принишк. Офіцер поліції тримав свого записника, балансуючи олівцем. Місіс Гранді засопіла, кинула погляд на Пола, скривилася, відвернулася та заридала. «Офіцере! — видихнула вона. — *Він був моїм коханцем!*»

Атукання і схвальні вигуки з натовпу перейшли у сміх. Поліціант заусміхався, кліпаючи на тіло місіс Гранді, але різко смикнувши вуса, опанував себе.

— Ми зустрілися... сьогодні, але рік тому. О, лиха година!

Вона відважно всміхнулася, змахнувши сльозу, її нижня губа тремтіла. Раптом, закриваючи руками у скорботі обличчя, вона підморгнула Полу. Підморгування майже переконало його. Можливо, зрештою, я і є ним. Чому б ні? «Він продавав моряцькі скриньки, від хати до хати. Я навіть зараз бачу, як це було». Вона зробила паузу, щоб подивитися на нього, яким він був тепер, і гримаса відрази спотворила її обличчя. Чомусь це викликало сміх. Вона відвернулася, скривила рота й вирячила очі, кволо потрясла зап'ястками. Натовп дійсно був від неї у захваті.

— Місіс Гранді, — прошепотів офіцер, — будь ласка...

— Так, саме таким він був, засмучений і занедбаний, осиротілий у цьому ненажерливому світі, хоч і чистий і цнотливий, там: там, біля моїх дверей!

Випроставши кволу руку та погойдавши нею, вона зобразила двері.

— Він зігнувся майже навпіл під тягарем своєї неможливо важкої моряцької скриньки, піт виблискував на його мужніх бровах, стікав повз очі, зморщив його майку —

— Обережно, — попередив поліціант нервово, звівши очі від своїх нотаток. Він, напевне, вже списав двадцять чи тридцять сторінок.

— Коротше кажучи, моє серце на нього запало!

Жестом вона зімітувала рух серця.

— І хоча — лишенько мені — потреба у моряцьких скриньках була вичерпана —

Чомусь глядачів це розважило, і вони обізнано захихотіли. Він припустив, що переважно через те, як вона це сказала. Правдивість її історії не хвилювала Пола так, як його особисте захоплення оповіддю. Він знав про наслідки, але це не мало жодного значення. Насправді, можливо, саме це його й зачаровувало.

— Я запросила його до себе. Постав свою жахливу скриньку, милий хлопче, та заходь сюди, закричала я, заходь до своєї теплої та покірної Черіті, любий, заходь на чашку чаю, заходь відпочинь, дай відпочити своїм чудовим маленьким плечам, своїй чудовій маленькій спині, своєму чудовому маленькому... — місіс Гранді спинилася, посміхнулася з легким вигином брови, і натовп відреагував ще одним вибухом сміху. «Так, він був досить маленький», — буркнула вона, і вони знов загукали, тоді як вона зайшлася гортанним сміхом.

А як воно зараз? цікавило його. Насправді це його цікавило повсякчас.

— І, ось, офіцере, ось, що він зробив, він *таки* поставив свою моряцьку скриньку — лишенько! прикро казати, прямісінько на мого злочасного кота Распутіна, що куняв на нетривалому денному сонці, впокой, Господи, його душу, його (знов лишенько) певною мірою гомалоїдну^[54] душу.

У неї була чудова публіка. Вони ніколи її не зраджували, навіть зараз.

Поліціант, що нарешті присів навпочіпки, щоб записувати на коліні, встав і заклікав до порядку. «Тихо, *тихо!*» Його вуса смикалися. «Хіба не бачите, що справа серйозна?» Він кумедний, подумав Пол. Натовп також так вважав, бо сміх лише посилювався, потім нарешті вщух. «І... і що сталося потім?» — прошепотів поліціант. Проте вони його чули в будь-якому разі й захоплено верещали, знову починаючи нову хвилю шуму, у якій можна було розпізнати деякі непристойні варіації на запитання поліціанта. Бліде обличчя офіцера зашарілося. Він кинув на Пола швидкий, сповнений співчуття погляд, знизав плечима, стріпнувши еполетами. Пол спробував зобразити жест на кшталт «не переймайся», але припустив, що у життя його не втілив.

— Запитуєш, що було далі, пустунчику?

Місіс Гранді тремтіла й звивалася. Схвальні вигуки та свистіння. Вона підхопила пухкими долонями груди та сильно колихнула гладкими стегнами вбік. «Ви не розумієте, — звернулася вона до натовпу. — Моє єдине бажання було стати матір'ю цьому юнакові». Галас та освистування. «Але я не розуміла, тієї швидкоплинної трагічної миті, коли він звільнив себе від тягаря просто на бідолашного Распутіна, як я рвала на шматки його юне незаплямоване серце! О, так, я знаю, знаю — »

— Це найтупіша історія, яку я коли-небудь чув, — перепинив її нарешті поліціант, але місіс Гранді й бровою не ворухнула.

— Я знаю, що я стара й товста, що я вже перейшла Великий Клімактерій!

Вона підморгнула, коли натовп зайшовся сміхом. «Я знаю, що свіжий рум'янець першої квітки зник назавжди!» — заголосила вона, не бажаючи втратити слухну нагоду, притиснувши зморщені долоні до м'якого вигину дирижаблеподібних стегон, кидаючи сором'язливі погляди через огрядне плече на юрбу, яка шалено верещала. Поліціант тупнув ногою, але, крім Пола, цього ніхто не помітив. «Я знаю, я знаю — і в той же час: чомусь віч-на-віч з крихіткою Черіті якась первісна невідома сила наповнила його незаймані чресла, його чудовий маленький — »

— *Припиніть негайно!* — крикнув поліціант, неначе за командою. — Це вже задалеко зайшло!

— Але ж ти запитав, що було далі? Я скажу тобі, офіцере! Бо навіщо приховувати правду... від тебе й усіх людей?

Хоча йому було ніяково, але, здавалося, поліціант почувався задоволеним тим, як вона це висловила. «Тож без подальших розмов він сховав свою чудову маленьку голівку в мене на грудях — (Пол відчув тривожне задущення, хоча, можливо, воно було від початку) — і завалив мене там, так він це зробив, там, на ганку головного входу поруч зі своєю моряцькою скринькою та моїм Распутіним, який помирав, там, серед білого дня, перед Господом Богом, перед сусідами, перед майже глухим поштарем містером Данліві, перед очима дітей із сусіднього кварталу, що проминали у своєму сьайливому маленькому — »

— Божевільний клятий дурень він просто вискочив переді мною ніякої поваги просто поперед батька в пекло! — промовив знайомий

голос.

Широке обличчя місіс Гранді, тепер помережане струмочками сліз і цятками насичено-рожевого кольору, потемнішало від гніву. Запала довга й неприємна тиша. Потім вона звузила очі, ледь помітно посміхнулася, розправила плечі, піднесла носовичок до очей, знову запхала його у виріз декольте й продовжила: «Перед, коротше кажучи, усім світом, що до сверблячки вилупив баньки, відбулося спарювання, якому не знайти відповідника в усій історії західної хтивості!» Пролунали жваві оплески, за які вона була вдячна. «Гвалт, але — так, я визнаю це — гвалт, але ми були *збуджені*, я нагадала йому про — »

— Ох маєш свого часу я досить надивився як відгрібали але цей калач утнув такого кренделя Боже благослови робочі класи та вбережи нас від неочікуваної напасті!

Кинувши свій втомлений погляд якомога далі праворуч, Пол спромігся побачити, як водій вантажівки кивав величезною головою натовпу. Місіс Гранді, важко ступаючи, рушила до нього, її гладка потилиця почервоніла, її дамська сумочка описала в повітрі велику швидку дугу, але водій скрутився в кабіні, глузливо хихочучи. Потім, майже тієї самої миті, він знов виткнув свою голову з червоним шнобелем і, викотивши очі, сказав: «Послухайте леі та джентмени я добрий християнин з юдеїв порядний працелюбний з сімейних людей що чесно заробляє свої гроші та має кохану жіночку і сімох чудових діток усі моя кровинка відповідальна — »

— *Я не відповідаю за твою дупу!* — заволала Черіті Гранді та знову замахнулася своєю сумочкою, але водій вкотре ухилився, непристойно регочучи. Натовп, обираючи, на чий бік стати, заходився у ще більшій істериці, ніж раніше. Схвальні вигуки все голоснішали, було чути, як робили ставки.

Знов голова водія, розгойдуючись, з'явилася назовні: « — людина і на Бога — » — розпочав він, але цього разу місіс Гранді на нього чекала. Її велика мішкувата сумочка влучила прямісінько в його зламаний червоний ніс — ХРЯ-ЯЯЯСЬ! — і водій звис з дверцят кабіни без ознак життя, куці ручки повільно розхитувалися трохи нижче від його маківки. Наскільки Пол міг бачити, твідовий кашкет не злетів, але оскільки очі зводило від утоми, він мусив відвести погляд ще до того, як голова водія припинила стукатися об дверцята.

Людина та Бог! подумав він. Звичайно! чудово! Що б це означало! Нічого.

Поліціант марно поривався втрутитися, але, вочевидь, занадто поважав сумочку місіс Гранді, щоб довести справу до кінця. Ця сумочка була така велика, що в неї можна було покласти кулю для боулінгу, можливо, вона там і була.

Висолопивши язика та страждаючи від жахливої задишки, вона плескала рукою по грудях і обмахувала себе носовичком. Пол бачив, як піт стікав по її ногах. «І так — фух! — я... я — пуф! — я нагадала йому... про — фью! — чашку чаю!» — сказала вона, важко дихаючи. Вона зробила паузу, ковтнула, витерла чоло, втягнула повні легені повітря й повільно видихнула. Прокашлялася. «Отже, я нагадала йому про чашку чаю!» — проревла вона з величним змахом могутньої руки, давній стиль повернувся. Схвальні оплески свідчили про загальне визнання, яке місіс Гранді прийняла, коротко кивнувши. «Ми увійшли в дім. Повітря було важким від очікування й аромату котячого лайна, який годі з чимсь сплутати. Хтось, можливо, мав бути навіть задоволений, що Распутін сконав — »

— НЕГАЙНО ПРИПИНІТЬ! — закричав поліціант. — ЦЕ ВЖЕ — !

— Я налила чаю, ми співали відомий тепер дует «*¡Ciérrate la braqueta! ¡La bragueta está cerrada!*»^[55] Я танцювала для нього, він —

— Я СКАЗАВ ДОСИТЬ! — заверещав поліціант, його маленькі вуса тремтіли від обурення. — ЦЕ ВЖЕ БЕЗГЛУЗДЯ!

Ти гля, сказав Пол. Але це не зовсім те.

— Безглуздя? — приголомшено закричала Черіті Гранді. — *Безглуздя?* Ти назвав мій танець безглуздим?

— Я... я не казав, що —

— Гротескний, можливо, і так, дещо дивовижний — але *безглуздий!* — вона схопила його за лацкани, відірвавши від землі. — Що ти маєш проти танців, ти, тля? *Що ти маєш проти грації?*

— Будь л-ласка! Поставте мене!

— Чи, можливо, ти не віриш, що я *можу* танцювати?

Вона його відпустила.

— Н-ні! — пискнув він, обтрушуючись і поправляючи еполети. — Ні! Я —

— Дай йому! Дай йому! — скандував натовп.

Поліціант повернувся до них. «ПРИПИНІТЬ! В ІМ'Я ЗАКОНУ!» Вони підкорилися. «Ця людина травмована. Він може вмерти. Він потребує допомоги. Це не жарт. Я запрошую вас до співпраці». Він зробив паузу для ефекту. «Так краще». Поліціант пригладив вуса, трохи причепурившись. «Отже, гм, чи є серед присутніх лікар? Лікарю, будь ласка?»

— О, офіцере, ви такий милий! Ви *дуже* милий! — сказала місіс Гранді, застосовуючи новий підхід. Натовп захихотів. «*Чи є серед присутніх лікар?* — передражнила вона. — *Лікарю, будь ласка?*»

— Негайно припиніть! — наказав поліціант, кинувши розлючений погляд повз груди Пола на місіс Гранді. — Боже, чорт його забирай, ви зараз припиняєте, або... або побачите, що буде!

— Ооо, та ти *ревнуєш!* — закричала місіс Гранді. — До бідолашного маленького розпластаного Распутіна! Аморі, я мала на увазі.

Глядачі знову перебували в піднесеному стані, погрожуючи тотальною непокорю, офіцера поліції майже загнали в глухий кут. «Не ревнуй, мій любий! — воркотіла місіс Гранді. — Черіті відкриє тобі чудову розумахину таємничку».

— *Припиніть!* — схлипнув поліціант. Дивіться під ноги, попередив Пол знизу.

Місіс Гранді загрозово нахилилася над Полом і вхопила поліціанта за вухо. Він зморщився, але більше не намагався тікати. «Цей хлопець, — сказала вона, — *жахливо трахається!*»

Слова долинули до натовпу й порвали його. Це був її бенефіс, рум'яний рот роззявлено в обвислій беззубій посмішці, вона йде переможною ходою, піднімаючи дрібняки, які кидали люди (Пол здогадався про них, бо монети влучали і в нього; одна впала на Полову верхню губу і залишилася там, випромінюючи той знайомий мертвий запах, що мають всі дрібняки в світі), випнувши вперед груди, щоб ловити монети промежинкою між ними. Вона трясла грудьми, і чувся дзвін. Місіс Гранді схопила поліціанта за руку й потягла вперед, щоб разом вклонитися. Поліціант недоладно всміхався, сіпаючи вуса.

— Ви питали про лікаря, — сказав старий, але лагідний голос.

Шум натовпу зменшився. Пол розплющив очі й побачив над собою згорбленого стариганя у зім'ятому сірому костюмі. Його волосся було розтріпане й сиве, сухе обличчя покреслене віком. Він

носив окуляри без оправы та тримав чорний шкіряний портфель. Він усміхнувся до Пола, невимушена усмішка людини, яка розуміється на своїй справі та вгамовує біль, потім подивився на поліціанта. Незрозуміла хвиля жаху охопила Пола.

— Вам був потрібен лікар, — повторив старигань.

— Так! *Так!* — закричав поліціант, майже плачучи. — О, дякувати Богу!

— Я думаю, краще було б дякувати професії, — сказав лікар. — Отже, у чому справа?

— О, лікарю, це жахливо! — поліціант крутив у руках записник, майже нищачи його. — Цього чоловіка збила вантажівка, принаймні так здається, скидається на те, що ніхто не знає, усе це жахлива загадка, тут також є жінка, але зараз я її не бачу — ? і я навіть не певен, як його звуть —

— Не має значення, — перепинив його лікар, доброзичливо кивнувши старою головою, — хто він. Він — людина, і цього, запевняю вас, для мене досить.

— Лікарю, ви так гарно сказали! — схлипнув поліціант.

Я в халепі, подумав Пол. Ох, я насправді в халепі.

— Отже, нумо подивимося, — сказав лікар, нахилившись над Полом. Великим пальцем він підняв Полові повіки та пильно поглянув в очі; Пол, жадаючи допомогти, вертів ними в різні боки. «Просто розслабся, синку», — сказав лікар. Він відкрив свій чорний портфель, покопирсався в ньому, витягнув ліхтарик. Пол був не дуже впевнений щодо того, що лікар робив далі, та, здається, зазірав Полові у вуха. Я не можу поворухнути головою, сказав йому Пол, але лікар лише запитав: «Чому в нього під носом монета?» Те, як він запитав, не вимагало відповіді, тож йому й не відповіли. Лагідно, професійно, він розімкнув Полові зуби, придавив язика дерев'яною лопаткою й уважно оглянув горло. Голова Пола палала від болю. «Угу, так, — пробурмотів він. — Так, так».

— Як... як він, лікарю? — затинаючись запитав поліціант, його голос заглушали острах і повага. — Чи... чи буде він?..

Лікар презирливо поглянув на офіцера, потім витяг із портфеля стетоскоп. Він вставив його у вуха, ковзнув диском під сорочку Пола й уважно прослухав, його голова схилилася на один бік, як у пташки, що чатує на хробаків. Панувала цілковита тиша. Пол міг чути дихання

лікаря і легеньке скімлення поліціанта. Він мав тьмяне враження, що лікар раз чи два постукав йому в груди, але якщо й так, він цього не відчув. Із закритим ротом його голові було краще. «Гм, — сказав лікар серйозно, — так...»

— О, прошу! Що *там*, лікарю? — закричав поліціант.

— Що там? Що *там*? — вибухнув лікар неочікуваним спалахом гніву. — Я скажу, *що там!*

Він спритно, як на стариганя, підвівся. «Я не можу оглянути хворого, доки ви кружляєте у мене над плечем і скавчите, як пришелепкуватий школяр, *ось що там!*»

— А-але я лише — , — затинався поліціант, задкуючи.

— І як, на вашу думку, я маю оглядати людину, напівпоховану під клятою вантажівкою? — лютував лікар.

— Але я —

— Чорт забирай! Я б вас..., ви ідіот, якщо ви не приберете цю вантажівку звідси, щоб я міг визначити дійсну важкість травм цього чоловіка! *Я чітко висловився?*

— Т-так! Але... але, щ-що я маю *зробити*? — скиглив офіцер поліції, стиснувши кулаки біля рота. — Я лише простий поліціант, лікарю, що виконує свій обов'язок перед країною, Богом і хва —

— Простий, кажете! — гримнув лікар. — Я *скажу* вам, що робити, простак ви від Бога і піхви — ворушися давай!

Бог і піхва! Це знову трапилось, подумав Пол. Що тепер?

Поліціант, жалюгідно жуючи край свого записника, спочатку витріщився на Пола, потім на вантажівку, на натовп, знов на вантажівку. Пол тепер був майже певен: після «Ц» на боці вантажівки була літера «І». «Мені... мені витягти його з-під — ?» — почав невпевнено офіцер, худорляве підборіддя тремтіло.

— Боже милостивий, ні! — гарячкував лікар, тупаючи ногою. — У цього чоловіка, можливо, зламана шия! Перетягування його вб'є, хіба ти не бачиш цього, ти — плакса з курячими мізками? Отже, чорт забирай, витри свого жалюгідного носа й іди розбуди свого — свого співучасника, і я маю на увазі саме зараз! Скажи йому, хай здасть назад з цього неборака!

— З-здати назад — ! Але ж... але ж він тоді *переїде* його знову! Він —

— Лише спробуй *мені* переїхати-його-знову, ти фашистський найманцю, *бо я відберу твій значок!* — верещав лікар, розмахуючи стетоскопом.

Поліціант вагався, але лише мить, глянув на тіло Пола, потім повернувся і побіг до капота вантажівки. «Гей! Ти, прокидайся!» — він уперіщив водія по голові кийком. Глухий торох. «Вставай, до роботи!»

— ...ЦЕЙ КЛЯТИЙ ХЛОПЕЦЬ, — відсахнувшись, закричав водій, хитаючи головою, неначе загубившись, — **ВІН ПРОСТО ВИСКОЧИВ ПЕРЕДІ МНОЮ ТА МОЄЮ ЗЛОЩАСНОЮ ВАНТАЖІНКОЮ! ТОБТО ВАНТАЖІВКОЮ!**

Натовп знов розсміявся, уперше за довгий час, але лікар тупнув ногою, і всі миттю припишкли.

— Отже, запускай двигун, ти, негайно! Я не жартую! — наказав поліціант, гладячи вуса. Він потроху повертав свою впевненість. Він плеснув двічі чи тричі кийком по долоні.

Пол відчув, як здригнулась бруківка у нього під спиною, коли водій запустив двигун. Білі літери над ним пурхали на своєму червоному полі, неначе метелики. Вище блакитне небо стало глибшим, але на ньому з'явилися білі хмаринки. Хмарочоси посіріли, неначе приховуючи відомості.

Гуркіт вантажівки заглушив голоси, але Пол усе ж чув уривками лікаря і поліціанта, лікар повчав, поліціант прислухався, щось про масу й вагу, вектори та напрямки. Нарешті вирішили їхати вперед, адже попереду було дві пари коліс, а позаду лише одна (урешті-решт, дотримуються пристойного різновиду гуманізму, подумав Пол), але водій, вочевидь, щось не так зрозумів, бо, хоч там як, здав назад, і середня пара коліс переїхала прямісінько через Пола.

— Стій! Стій! — верескнув офіцер поліції, двигун кахикнув і завмер. — Я наказав тобі їхати *вперед*, баране, а не назад!

Водій виткнув голову з вікна, вилупив на поліціанта свої баньки, схожі на м'ячики для пінг-понгу, потім приставив свої дрібні руки до вух і забекав. Офіцер швидким натренованим рухом замахнувся на велику голову водія (еполати чи ні, та він мав деякі навички), але той спритно ухилився. Він здійняв свої цурупалки та знову зник у кабіні.

— Що, о, що нам тепер робити? — стогнав офіцер. Лікар похмуро глянув на нього з неприхованою огидою. Пол відчував, що задихається, але нижче шиї не міг визначити, де саме болить.

«Боже милостивий на небі! Колеса обабіч нього і колеса посередині».

— Чудово! — пирхнув лікар. — Докумекаєш сам, чи тобі потрібна допомога?

— Ви глузуєте! — скімлив офіцер.

— А ВИ ВБИВАЄТЕ ЦЮ ЛЮДИНУ! — ревів лікар.

Поліціант коротко тривожно крикнув, а потім знову кинувся до капота вантажівки. У натовпі відчувалася ворожість, Пол міг її чути. «Гаразд, гаразд! — кричав офіцер. — Назад чи вперед, *будь ласка*, мені байдуже, але швидше! ШВИДШЕ!»

Двигун знову запустився, було чути, як деренчать, стираючись, зубці в коробці передач, потім повільно повільно повільно середній міст позадкував по тілу Пола. Короткий напружений проміжок виник перед тим, як наступний міст на нього здерся, завагався, як чортове колесо завмирає у найвищій точці, потім пірнув з нього вниз.

Минув деякий час.

Він розплющив очі.

Вантажівка від'їхала геть з поля зору, у всякому разі з обмеженого поля зору Пола. Його повіки склепилися під власного вагою. Він пам'ятав, як лікар тупцював навколо, як з нього здирали клаптики одягу.

Значно пізніше, а може, й ні, він розплющив очі ще раз. Лікар і поліціант стояли над ним, а ще якісь інші люди, люди, яких він не впізнавав, хоча відчував, що мав їх знати. Місіс Гранді, вона була тут; насправді, для всього світу скидалося на те, що вона встановила театральну касу та брала плату за вхід. Деякі люди привели з собою маленьких дітей подивитися, теплі обличчя, ніжні, співчутливі; більш-менш. Його фотографували газетярі. Один із них сказав: «Ти станеш відомим!»

— Його кляте тіло, наче овочеve рагу, — розповідав лікар репортерів. Поліціант хитав головою. Він трохи позеленів. «А ви не думаєте — ?»

— А я не думаю що? — запитав лікар. Потім він розсміявся, тоненьким слабким сміхом стариганя. «Ви маєте на увазі, чи він *помре?* — він знову засміявся. — Боже милостивий, хлопче, ти все можеш бачити на власні очі! Від нього нічого на залишилося, він

просто якась клята мішанина, і навряд чи апетитна!» Він занурив пальці в Пола, облизав їх, скривився. «Фу-у!»

— Думаю, нам треба знайти для нього ковдру, — кволо сказав поліціант.

— Звичайно, треба! — випалив лікар, витираючи свої забруднені пальці маленькою білою серветкою, яку дістав зі свого чорного портфеля. Він подивився на Пола крізь окуляри без оправу, всміхнувся. «Досі тут, так?» — він присів поруч із ним. «Вибач, синку. Я нічого не можу вдіяти. Так, так, я можу прибрати цю монету з твоєї губи. Тобі від неї жодного зиску, ага?» — він м'яко розсміявся. «Давай подивимося, вона не виконує жодної функції, чи не так? Ні, жодної». Лікар хотів було її викинути, але натомість поклав до кишені. Для очей, чи не використовують їх для очей? «Що ж, так краще, я певен. Але будьмо чесними, це не має жодного стосунку до справжньої проблеми, чи не так?» Губа Пола, на якій лежала монета, свербіла. «Ні, навіть з мене тобі зараз дуже мало користі, хлопче. Я навіть не можу виписати тобі щось снодійне. Залиш це клятим священикам, а? Гі-гі-гі! Йой, вибач, синку! Чи бажаєш священика?»

Ні, дякую, сказав Пол.

— Ніяк не відійдеш, га?

Лікар помацав шию Пола. «Гм. Ні, вочевидь, ні, — він знизав плечима. — Тим краще. Що б ти, можливо, хотів сказати, га?» Він сухо хихикнув, потім звів очі на поліціанта, який так і не зрушив з місця на пошуки ковдри. «Не стій без діла, хлопче! Приведи цьому юнакові священика!» Поліціант, зціпивши зуби, поквапився геть із поля зору Пола. «Я знаю, прийняти смерть нелегко», — казав лікар. Він закінчив витирати руки, кинув серветку в чорний портфель, закритий його, клацнувши замком. «Ми усі боремося проти цього, хлопче, це невід'ємна частина життя, це суперечка, безцільна бійка не на життя, а на смерть. Насправді, дозволь мені тобі сказати, синку, усе, що є, — усе для життя». Він покивав пальцем, неначе позначаючи пунктуацію, та завершив, доторкнувшись до кінчика носа Пола. «Ось у чому таємниця, ось моє щасливе знеболювальне! Гі-гі-гі!»

Ці, думав Пол. Ці та 14. Що ж це мало бути? Тепер ніколи не дізнаюся. Одна з тих речей.

— Але смерть породжує життя, ось як, мій хлопчику, і ніколи про це не забувай! Виживання й убивство — синоніми, синку, перша

заковика всесвіту! Гі, гі, г — о! Вибач, синку! Не час для каламбурів. Забудь, що я це сказав.

Гаразд, сказав Пол. Слухаючи лікаря, він принаймні забув про свербіж губи, і той зник.

— Нове життя розквітає з гнилі, нові роти споживають старі організми, батько помирає від оргазму, мати — під час пологів, і лише стара мадама Маса з дійками-близнюками Матерією і Свербежем пручається, потерпаючи від повільного розщеплення на чисте світло й чистий вуглець! Гі-гі-гі! Яка витончена думка! Згоден, хлопче?

Лікар замріяно дивився в простір, щасливо спостерігаючи за процесом.

Ось, що я скажу, сказав Пол. Забудьмо про це.

Саме цієї миті повернувся поліціант з великою стьобаною ковдрою, разом із лікарем вони обережно розгорнули її над Половим тілом, залишивши відкритим лише обличчя. Люди підступали ближче подивитися.

— Відійдіть! *Відійдіть!* — кричав поліціант. — Майте якусь повагу до людини, що помирає! *Відійдіть, я кажу!*

— О, облиш, — дорікнув лікар. — Хай дивляться, якщо хочуть. Навряд це важить для цього бідолашного, а якщо й так, це не триватиме довго. До того ж це відганяє від нього мух.

— Ну, лікарю, якщо ви так вважаєте...

Його голос згас. Пол заплющив очі.

Поки він лежав тут серед зацікавлених, його розуму докучало декілька дивних запитань. Він розумів, що в них нема сенсу, але не міг їх позбутися. Наприклад, книжка: чи була в нього книжка? І якщо так, що то була за книжка і що з нею трапилося? І як щодо світлофора, цей загублений інкремент того, що люди називають історією, чому жоден не згадав про світлофор? І якщо чистий вуглець він якось уявляв, то світло: з чого може складатися його чистота? Ці. 14. Здавалося, що це вже раніше відбувалося. Так, загадки були, гаразд. Голова від них боліла.

Час від часу люди підходили до Пола, щоб заглянути під ковдру. Деякі лише зазирали, потім відверталися, тоді як інші залишалися, щоб поколупатися, встромляли руки в його понівечене тіло. Його каліцтва, здавалося, викликали більший інтерес, коли були під ковдрою. Тут виникали раптові сварки та випадкові дурущі, але лікар і

поліціант не дозволяли ситуації виходити з-під контролю. Якщо хтось зухвало намагався вставити щось латиною, лікар завжди ставив того на місце якимсь варваризмом зі стін туалетів; з іншого боку, він притримував свої найчистіші, найсолодкомовніші топоніми для діточок і молоденьких дівчат. З останніми він домовився про низку медичних консультацій. Офіцер поліції, попри нудоту, залишався поруч. Одного разу, коли Пол раптово розплющив очі після того, як деякий час вони були заплющені, поліціант тепло до нього всміхнувся та сказав: «Не хвилюйся, друже. Я досі тут. Не переймайся, якщо можеш. Я буду з тобою до самого кінця. Можеш на мене розраховувати». Лайно собаче, подумав Пол, хоча й без невдячності, а також подумав, що пам'ятає, як чув відлуння свого висловлювання з уст лікаря, коли знову заснув.

Коли він прокинувся, вулиці були порожні. Нарешті вони всі втомилися від цього, він знав, що так і буде. Хмарило, небо потемніло, ймовірно, була ніч, почався невеличкий дощ. Тепер він міг чітко бачити вантажівку, ліворуч від нього. Вочевидь, раніше її затуляв натовп.

ГУБНА ПОМАДА ЧАРІВНИЙ ЦІЛУНОК

у

14

РІЗНОМАНІТНИХ ВІДТІНКАХ

Ніколи б не здогадався. Таке може трапитися лише в реальному житті.

Коли він поглянув праворуч, то здивувався, виявивши стариганя, що сидів біля нього. Безсумнівно, священник. Нарешті й він прийшов... чорний капелюх, довга з сивиною борода, схрестивши ноги, він сидів посеред калюжі, яка щойно утворилася на вулиці. Іди вже, сказав Пол, не переймайся щодо мене, не чекай, але старий залишався, мовчазний, виснажений, дощ виблискував на його капелюсі, обличчі, бороді, одязі: уособлення терпіння. Священник. Хоча щось не так з його одягом: ну, це лахміття. Зшите докупи, висить клаптями. Капелюх теж, тепер він це помітив. Через короткі проміжки часу старигань кивав, його очі косили, тіло смикалося, він різко схоплювався, бурчав, підозріло

оглядав себе, потім Пола, нарешті знову заспокоювався і повторював цикл.

Очі Пола втомлювалися, особливо через дощ, що по них періщив, тож він укотре їх заплющив. Але його почали турбувати неприємні видіння старого священика, тож він їх знову розплющив, глянув скося ліворуч на вантажівку. Малий собака, кудлатий і жовтий, бігав по калюжах, його шерсть обвисла й скуйовдилася від дощу. Він обнюхав колеса вантажівки, підняв ногу біля одного, знов понюхав і побіг далі. Він кружляв довкола Пола, вочевидь, його не помічаючи, але пхав носа у кожний предмет, щокола звужуючи між ними відстань. Він пробіг біля стариганя, загарчав, вивершив ще одне півколо й наблизився до Пола зліва. Він зупинився біля Полової голови — задушливий сморід вологого собаки — заскімлив, облизуючи Полове обличчя. Старигань не поворухнувся, лише сидів, схрестивши ноги та пасивно споглядав. Звісно... взагалі не священик: старий жебрак. Чекає на одяг, коли Пол помре. Якщо хоч щось лишилося. Та забери його зараз, сказав йому Пол, мені байдуже. Але жебрак лише сидів і дивився. Пол відчув, як його тягнуть знизу, почув гарчання собаки. Здалося, усе його тіло смикнулося вгору, знову вражаючи гарячий сполох у шию. Задні лапи собаки вперлися в голову Полу, знову й знову права лапа втрачала опертя, завдаючи удари в обличчя, труський контрапункт до хвиль гарячого болю позаду його горла й очей. Нарешті щось піддалося. Собака струсив воду зі свого жовтого хутра й побіг далі, тримаючи в щелепах шматок свіжої плоті. Очі жебрака скошилися, голова впала на груди, він здригнувся, валячись уперед, але знову схопився, глибоко вдихнув, випростав ноги, знову схрестив, але по-іншому, поліз до кишені й витягнув старий недопалок, зім'яв його своїми жовтими пальцями, вставив у рота, але не підпалив. На мить земля знову перевернулася, і Пол виявив, що висить на вулиці, мішень для мільйона дощових стріл, які хтось уночі кидав у нього. Тут нікого немає, нагадав він собі, і земля стала на своє місце. Жебрак сплюнув. Пол від дощу прикрив повіками очі. Він подумав, що чує інших собак. Як довго це ще має тривати? запитав він себе. Як довго?

Нянька

Вона приходить о 19:40, запізнившись на десять хвилин, але діти, Джиммі та Бітсі, досі вечеряють, а їхні батьки ще не готові піти. З інших кімнат долинає дитячий крик, плин води, телевізійний мюзикл (без слів: імовірно, танцювальний номер — на думку спадають візерунки фігур на ковзанах). Місіс Такер забігає до кухні, заклопотана своїм волоссям, вихоплює з каструлі з теплою водою повну молока дитячу пляшечку і знову вибігає. «Гаррі!» — кричить вона. «Нянька вже тут!»

>>>

Оце Моє Бажаннячко? Я Буду Поблизу? Він посміхається самими зубами, злегка киває, тре маківку, яка все швидше лисіє. Може, Зачакловані? Чи — У Чому Річ? Він натягає труси, ляскає себе по стегнах. Дитина замовкає у напівкрику. Хіба це не та, що останнього разу користувалася їхньою ванною? І Кому Тепер Шкода, оця.

>>>

Джек блукає містом, не знаючи, що робити. Його дівчина працює нянькою у Такерів, і пізніше, коли вона вкляде дітей спати, він, можливо, заскочить туди. Інколи вони разом дивляться телевізор, коли вона доглядає за дітьми, це майже єдиний шанс з нею побачитися, адже коліс у нього нема, але вони мають стерегтися, бо більшість не любить, коли до їхніх няньок заходять хлопці. Просто цілуєш — і вона вже нервує. Вона не заплющує очі, бо має повсякчас спостерігати за дверима. Одруженим насправді добре ведеться, думає він.

> > >

«Привіт», — каже нянька дітям і кладе свої книжки на холодильник. «Що на вечерю?» Маленька дівчинка, Бітсі, лише скоса на неї позирає. Вона примостилася біля них на краю кухонного столу. «Я не мушу лягати раніше дев'ятої», — занудно оголошує хлопчик і напихає рот чипсами. Нянька мигцем бачить, як з ванної у самому спідньому квапиться містер Такер.

> > >

Її животик. Пахви. І її ступні. Це найкращі місця. Вишльопає його, інколи каже вона. Та нехай.

> > >

Той солодкий дівочий запах. М'якість її блузки. Він мигцем бачить ніжну тінь між її стегнами, коли вона підігала під себе ноги. Він пильно на неї дивиться. Він вкладає в той погляд багато значення, але вона навіть не погляне у відповідь. Вона лускає жуйкою і дивиться телевизор. Вона сидить отам, за кілька дюймів, м'яка, пахка й готова: але який його наступний крок? У магазині-аптеці він помічає друга Марка, що грає в пінбол, і приєднується до нього. «Агов, ця мамця захолола, Джекунчику! Вона потребує твоїх доторків!»

> > >

Місіс Такер виринає у дверях кухні, тримаючи згорнутий підгузок. «Так, Джиммі, їж не лише чипси! Дорогенька, дивіться, щоб він і гамбургер з'їв». Вона квапиться до ванної. Хлопець спохмура позирає на няньку, мовчки підбурюючи її виконувати наказ. «А тепер трошки цього чудового гамбургера, так, Джиммі?» — недбало каже вона. Він дозволяє половинці гамбургера впасти на підлогу. Немовля мовчить, а по телевізору чоловік співає пісню про кохання. Діти хрумкають чипсами.

>>>

Він любить її. Вона любить його. Вони безтурботно кружляють, здіймаючи легкий вітерець, крізь чарівний краєвид рожевого, смарагдового і синього. Її світло-каштанове волосся звивається і м'яко скручується на вітрі, а м'які складки білого вбрання ворухнуться на тілі й плинуть. Він усміхається серед усього цього, де б'ється крещендо щирості й пісні.

>>>

«Тобто вона сама?» — питає Марк. «Ну, там ще двоє-трое дітей», — каже Джек. Він засовує монету. Гуркіт сталевих кульок, які перекидаються, вишиковуючись у чергу. Великим пальцем він натискає плунжер, і одна кулька вигулькує на своєму місці, тверда й обнадійливо лискуча. Його погляд? сказати, що він її любить. Що піклується про неї та захищатиме, затулить її, якщо треба, своїм тілом. Усміхаючись, він схиляється над кулькою, щоб ретельно націлитися: вони з Марком вивчили цей автомат і збагнули, що до чого, та досі перемога дається не надто легко.

> > >

Їдучи на вечірку, він трохи думає про дівчину, трохи про свої давно минулі дні в старших класах. Сидячи там, на краю кухонного столу, разом з дітьми, вона, здавалося, навмисно вигинала спину, випинала зухвалі груди, совала стегнами: і для кого, як не для нього? Тож врешті-решт вона побачила, як він звідти з'явився. Він усміхається. Та що він ще міг зробити? Ті гарні часи минули, стариганю. Він поглядає на дружину, яка, поправляючи підв'язку, питає: «Що думаєш про нашу няньку?»

> > >

Він любить її. Вона любить його. А потім народжуються діти. І брудні пелюшки, й один за одним трикляті прийоми їжі. Страви. Шум. Безлад. І жир. Не просто туго, від корсета насправді боляче. Нещодавно вона десь прочитала про жінок, у яких були серцеві напади, чи рак, чи щось інше через надто тугі корсети. Буркотлива Доллі тягнеться зачинити дверцята в машині, на диво і казна-чому роздратована. Вечірковий настрій. Чому її чоловік наспівує «І Кому Тепер Шкода»? Тягнучись під'їзною дорогою, вона озирається на освітлене вікно кухні. «Що думаєш про нашу няньку?» — питає вона. Поки її чоловік затинається всім тілом, намагаючись відповісти, вона тугенько натягає панчошу, і підв'язки ще глибше в неї вгризаються.

> > >

«Припини!» — сміється вона. Бітсі тягне спідницю, і він лоскоче її ребра. «Джиммі! Ні!» Але вона забагато сміється, щоб це його спинило. Він стрибає на неї, обхоплюючи ногами її стан, і вони вдвох

падають на килим перед телевізором, де саме зараз чоловік у смокінгу та дівчинка в білій сукні з брижами вибивають чечітку. Блузка няньки витягнута зі спідниці, видно клаптик голого животика: ціль. «Шльопатиму!»

>>>

Джек натискає плунжер, виштовхуючи вгору сталеву кульку, і старанно схиляється над автоматом. «Ти вже свого досяг?» — питає Марк і відкашлюється, змахуючи попіл з цигарки. «Ну, не зовсім, поки ні», — каже Джек, ніяково посміхаючись, намагається більше натякнути, ніж визнати, і стріляє. Він обережно переміщує свою вагу на автомат, коли кулька відскакує від гумового відпружника. Він відчуває, як автомат теплішає під руками, лопатки зненацька оживають, тендітні візерунки швидких вогників утворюються у миготінні лампочок. 1000 КОЛИ ГОРИТЬ: зараз! «Рукою трохи погрався, оце й усе». Марк зиркає в інший бік автомата, до губи прилипла цигарка. «Може, тобі допомогти, — пропонує він, кутик рота викривила посмішка. — Отак, може, разом, чуваче, ми змогли б це зробити».

>>>

Їй подобається велика ванна. Для неї вона використовує такерівську сіль і залюбки занурюється в гарячу ароматну піну. Вона може випростатися, напівзануритися до підборіддя. Вона відчуває гарне сонливе поколювання.

>>>

«Що думаєш про нашу няньку?» — питає Доллі, припасовуючи підв'язку. «О, та я її ледве й помітив», — каже він. «Мила дівчина. Вона, здається, гарно ладнає з дітьми. А що?» — «Не знаю». Його дружина смикає донизу спідницю, позирає в освітлене вікно, яке вони минають, додаючи: «Не певна, що повністю їй довіряю, оце й усе. Тобто — щодо маляти. Вона видається трохи недбалою. А іноді я майже певна, що до неї заходить хлопець». Він посміхається, плескає рукою по широкому жінчиному стегні з підв'язкою. «Що в цьому поганого?» — питає він. Досі так само в коротких шкарпетках. Голі стегна і жодного корсета, а вище — нічого, крім тонесеньких трусиків і м'якої підліткової плоті. Його заповнили невиразні спогади про футбольні матчі та балкони в кінотеатрі.

>>>

Яке воно дрібне й пружне! думає вона, намилуючи між хлопчикових ніг, коли купає його у ванні. Просто кумедний похитунчик, що, скидається, навіть не мав би там бути. Хіба ж не про це всі пісні?

>>>

Джек дивиться, як Марк штовхає і крутить автомат. Тепер запустив його, набиваючи очки. Він не надто захоплений ідеєю Марка подуркувати з його дівчиною, але Марк — крутіший за нього спритник, і, може, цього разу в гурті він візьме гору над власною несміливістю. І якщо їй не сподобається, то довкола є й інші дівчата. Якщо Марк задалеко зайде, його можна урвати. Він відчуває, як напружилися плечі: досить — це досить, чувак... але ж ще бачити плоть. «Я їй, напевне, пізніше зателефоную», — каже він.

>>>

«Агов, Гаррі! Доллі! Радий, що вам вдалося прийти!» — «Сподіваюсь, ми не пізно». — «Ні, ні, ви одні з перших, проходите! Їй-богу, Доллі, ти щодня молодшаєш! Як ти це робиш? Подаруєш моїй дружині цю таємницю?» Він плескає їй по оперезаному задку за спиною містера Такера, проводячи їх до питва.

>>>

20.00. Нянька набирає воду у ванну, розчісує волосся перед дзеркалом. По телевізору — вестерн, тож вона дозволяє Джиммі подивитися, поки купає Бітсі. Але Бітсі не хоче купатися. Вона сердиться і плаче через те, що мусить бути перша. Нянька каже: якщо дівчинка швидко покупається, отримає дозвіл подивитися телевізор, поки купатиметься Джиммі, але краще не стає. Дівчинка пручається, намагається вийти з ванної, і нянька має сісти навпочіпки спиною до дверей і роздягати дитину силоміць. Є й кращі місця для няньки. Обидві дитини затято сперечаються, і потім, рано чи пізно, треба обов'язково збудити немовля, щоб поміняти підгузок і дати ще пляшечку. У Такерів таки непоганий кольоровий телик, і вона сподівається, що все досить заспокоїться, щоб встигнути на програму о 20.30. Вона штовхає дитину до ванни, але та досі кричить і гамселить навсібіч. «Припини вже, Бітсі, а то збудиш немовля!» — «Мені треба на горщик!» — голосить дитина, міняючи тактику. Нянька зітхає, переносить дівчинку з ванни на унітаз, змочивши під час цього процесу свої спідницю та блузку. Вона позирає на себе у дзеркало. Перш ніж вона помічає, дівчинки вже нема ні на сидінні, ні у ванній кімнаті. «Бітсі! Повернися!»

>>>

«Гаразд, досить!» Її спідниця розірвана, вона зашарілась і заплакала. «Чого б це?» — «Того, чувак!» Виродок суне до неї, але він силкується того стримати. Вони крутяться і падають. Столи перевертаються, світильники валяться, телевізор падає на підлогу й розбивається. Він жорстко гамселить правицею хлопцеві в живіт, з оберту лівою зачіпає його підборіддя.

>>>

«Ми сподіваємося, що це дівчинка». Не дивно, адже в них уже чотири хлопчики. Як і інші, Доллі вітає жінку, але не заздрить їй, анітрішечки. Оце й усе, що їй зараз треба. Через кімнату вона позирає на Гаррі, який поплескує спини й, як завжди, говорить усе голосніше. Він розходився в центрі, тож чого, на біса, він має повсякчас на неї скаржитися? «Доллі, ти щодня молодшаєш!» — то було миле привітання, яке вона почула сьогодні. «У чому твоє таємниця?» І Гаррі: «То все ці калорії. Вона повертає собі дитячий жирок». — «Хе, хе! Гаррі, май совість!»

>>>

«Хапай її за ноги!» — гукає він до Бітсі, у неї на ребрах його пальці, бігають по її голому животу, уплутуючись у підлісок лямок і дивного одягу. «Скинути її черевики!» Він притискає її, притулившись головою до м'якої грудної клітки Бітсі. «Ні! Ні, Джиммі! Бітсі, стій!» Але вона брикається, крутиться і катається докруг, вона не встає, вона не може встати, вона занадто бурхливо сміється, і черевики зіскакують, а він хапає її ступню в панчосі й безжально її дряпає, і вона підіймає

ноги, силкуючись його відкинути, вона дика, ух, але він тримається, а вона сміється, і на екрані саме стукіт копит, а він і Бітсі катаються колами по підлозі в божевільному родео довгих ніг, які хвицяють навсібіч.

>>>

Він вставляє монету. Металеве падіння і різке клацання, коли лунає тональний сигнал. «Сподіваюсь, Такери пішли», — каже він. «Не хвилюйся, вони в нас на хаті», — каже Марк. «Вони завжди перші приходять і йдуть останні. Мій старий постійно щодо них бурчить». Джек нервово сміється і набирає номер. «Скажи їй, що ми підійдемо, щоб захистити її від згвалтування», — пропонує Марк і запалює цигарку. Джек посміхається, недбало спираючись на одвірок телефонної будки, жуючи гумку. Руку тримає в кишені. Хоча насправді він доволі ніяковіє. Він відчуває, що якимось псує щось гарне.

>>>

Гола Бітсі вбігає до вітальні, тримаючи пуфик між собою і нянькою. «Бітсі!..» — погрожує нянька. Штучні червоні, зелені та багряні мерехтять на вологому тілі дитини, поки цокотять копита, тріскотить зброя і колеса диліжанса гримають порізаною коліями місцевістю. «Забирайся з дороги, Бітсі! — скаржиться хлопчик. — Я нічого не бачу!» Бітсі шугає повз, і нянька женеться, заганняючи дівчинку до дальньої спальні. Бітсі кидає щось, що м'яко влучає в няньчине обличчя: чоловічі труси. Вона прожогом хапає дівчинку, несе до ванної кімнати й, пекуче лягнувши по лискучому задку, знову запихає її до ванни. Капосна Бітсі пісяє у воду.

>>>

Містер Такер домішує трохи води до свого бурбону, і діти з господарем та іншим щойно прибулим чоловіком гомонять про гольф. Вони організують матч на вихідних, трійця у пошуках четвертого. Тримаючи питво у правиці, містер Такер розмахує лівою, імітуючи перший удар. «Ви маєте дозволити мені поцілити в лунку», — каже він. «Я тобі дам удар! — каже господар. — Нахилийся!» Сміючись, інший чоловік запитує: «А де це сьогодні твій хлопець Марк?» — «Не знаю», — відповідає господар, збираючи повну тацю питва. Потім він додає з низьким гарчанням: «Десь, певно, гасає за шелехвісткою». Вони злегка підсміюються з цього, потім співчутливо знизують плечима і повертаються до вітальні, щоб приєднатися до своїх жінок.

>>>

Штори засмикнуто. Двері зачинено. Дивляться телевизор. Можливо, під ковдрою. Так і є, під ковдрою. Вона заплющує очі, коли він її цілує. Її груди під руками їх обох м'які й поступливі.

>>>

Сильний удар у живіт. Обличчя. Якийсь темний бородань хитається. Входить шериф з квадратною щелепою, але отримує чоботом зі шпорою в обличчя. Темний кидається вперед, гатить плечем у дужу шерифову діафрагму, і її живіт стискається, чинячи опір, тоді як шериф розбиває темному чоловікові носа, грюкає ним об стіну, гатить його знову! і знову! Темний чоловік ритмічно рохкає, задкує, а потім самогубно пірнає вперед — її коліна складаються у захисті — шериф хитається! спіймав низом! але замість того, щоб

завершити справу, інший чоловік відступає — пістолет! у темного пістолет! шериф насувається! стріляє від стегна! вибухи! вона затискає руки між ніг — ні! шериф крутиться! поранений! темний чоловік вагається, прицілюється, її ноги залякли, спрямовані у бік телика, шериф відчайдушно крутиться в соломі, стріляючи: мертвий! темний чоловік мертвий! стогне, корчиться, ослаблена рука з пістолетом опускається, падаючи, він падає. Шериф лежить на підлозі, виснажений, посічений, дивиться втомлено. О, бути цілим! бути добрим, сильним і правильним! охоплювати й бути охопленим гармонією та цілісністю! Шериф зболено підводиться на лікоть, потирає розбитий рот тильним боком долоні.

>>>

«Ну, ми просто подумали, що можемо заскочити», — каже він і відверто підморгує Маркові. «Хто ми?» — «А, тут я і Марк». — «Скажи їй: така гарненька штучка, як вона, має піти по колу», — шепоче Марк, втягуючи дим, а потім змахує недопалок під автомат для гри в пінбол. «Що там таке?» — питає вона. «А, ми з Марком саме казали, що двоє — то компанія, а троє — оргія», — каже Джек і знову підморгує. Вона хихоче. «О, Джеку!» Позаду неї чути крики та постріли. «Ну, гаразд, якщо ненадовго, якщо ви обидва будете поводитися гарно». Так тримати, друже.

>>>

Імовірно, саме зараз там якийсь клятий хлопчина. Борсається на дивані перед його телевізором. Може, йому й слід повернутися додому. Просто перевірити. Нічого такого, вона там через роботу! Припаркуй машину за кілька дверей, прослизни через парадний вхід, перш ніж вона дізнається. Він бачить безлад в одязі, виставлені до мерехтливого

телевізійного світла молоді стегна, чує плач своєї дитини. «Агов, що тут відбувається! Забирайся звідси геть, синку, поки я не зателефонував до поліції!» Звичайно, насправді вони нічого не робили. Вони, вочевидь, і не знали як. Він поблажливо поглядає на дівчину, її спідниця вільно скрутилася на стегнах. Зашарілася, налякана, проте збуджена, вона поглядає на нього. Він усміхається. Пальцем торкається коліна, наближається до подолу. Прибуває інша пара. Повно людей. За ним не сумуватимуть. Просто вислизнути, мимохідь зупинитися позаду, щоб підібрати забуте те чи те, неважливо що. Він пам'ятає, що іншого разу, коли в них була саме ця нянька, вона купалася в їхньому будинку. Після того у неї було побачення, і вона прийшла якраз після тренування групи підтримки чи щось таке. Можливо, аспірин. Просто тихенько заскочити мимохідь до ванної, щоб прихопити аспірин. «О, пробач, дорогенька! Я лише!..» Вона здивовано, хоч і дивно зворушено поглядає на нього. Її м'які вологі груди здіймаються і спадають у воді, а живіт на вигляд блідий і хвилястий. Він пригадує, що її лобкове волосся, яке залишилось у ванні, було каштанове. Світло-каштанове.

>>>

Тільки-но вона ступила у ванну, щоб швиденько скупатися, коли Джиммі з-за дверей повідомив, що йому треба до ванної кімнати. Вона зітхає: просто привід, вона знає. «Доведеться почекати». Маленька неприємність. «Я не можу чекати». — «Гаразд, давай, але я у ванні». Вона припускає, що це його зупинить, але ні. І він таки заходить. Вона зісковзує у піну, поки її очі не опиняються на рівні краю ванни. Він вагається. «Давай, якщо треба, — каже вона трохи недоладно, — але я не вилазитиму». — «Не дивися», — каже він. Вона: «Якщо захочу, дивитимусь».

>>>

Вона плаче. Марк тре щелепу, куди він щойно його стусонув. На підлозі лежить розтрощена лампа. «Досить уже, досить, Марку! Тепер забирайся звідси!» Її спідниця роздерта до талії, на голому стегні — синці. Її трусики лежать на підлозі, як луснута повітряна кулька. Пізніше він обмиватиме її рани, допоможе із сукнею, піклуватиметься про неї. Коли жалість минає, у нього встає. Марк сміється, вказуючи на стояк. Джек присідає, чекаючи, він готовий до будь-чого.

>>>

Сміючись, вони перекочуються і завалюються. Їхні маленькі ручки повсюди на ній, копирсаються й щипають. Вона силкується стати на руки й коліна, але Бітсі застрибує їй верхи на шию, притискаючи голову няньки до килима. «Шльопай її, Джиммі!» Його ляпанці жалять: у неї задерлася спідниця? Дзвонить телефон. «Кавалерія поспішає на допомогу!» — сміється вона і скидає їх, щоб піти відповісти.

>>>

Цілуєчи Марка, вона заплющує очі, її стегна притискаються до Джека. Він дивиться на телеекран і, почувуючись невпевнено, рукою обережно заковзує їй під спідницю. Вона торкається руки, неначе опираючись, а потім тулиться, щоб потерти його ногу. Непогана ідея із цією ковдрою. «Привіт! Це Джек!»

>>>

Бітсі вийшла, а вода й далі набирається. «Мерщій, Джиммі, твоя черга!» Минулого разу він сказав їй, що купатиметься сам, але вона все ж зайшла. «Я не купатимуся», — оголошує він, прикипівши очима до телика. Він готується до боротьби. «Але я вже набрала тобі воду. Мерщій, Джиммі, будь ласка!» Він хитає головою. Вона не може його змусити, він впевнений, що сили в них рівні. Вона зітхає. «Ну, як знаєш. Тоді я сама скористаюся водою», — каже вона. Він чекає, поки не впевнюється, що нянька не передумає, потім скрадається і заглядає в замкову щілину в дверях ванної кімнати: саме вчасно, щоб побачити її великий зад, коли вона нахилиється розмішати піну для ванної. Потім вона зникає. Намагаючись побачити так низько, як дозволяє замкова щілина, він бахається головою об ручку. «Джиммі, це ти?» — «М-мені треба до ванної», — затинається хлопець.

> > >

Не так до ванної, просто зайти. Однією ногою на килимку, другою — у воду. Трохи нахилилася, вигнувши сідниці, пипки погойдуються, тримається за край ванни. «О, вибачте! Я лише хотів...» Він не звертає уваги на її здивування, незграбні виправдання, швидко рухаючись до тієї частини історії, де він тягнеться — «Якого біса ти робиш, Гаррі?» — запитує дружина, дивлячись на його руку. Господар, проходячи повз, сміється. «Він тренує свій розмах для неділі, Доллі, та це дідька лисого йому допоможе!» Містер Такер сміється, махаючи правицею в повітрі, неначе здіймаючи ключку-сімку для удару по зелені. Язиком він творить звук *док!* «Прямий удар!»

> > >

«Ні, Джеку, не думаю, що так буде краще». — «Ну, ми просто зателефонували, е, думали, що ми, той, на хвилю, подивимося телевизор півгодинки, чи, чи таке». — «Хто “ми”?» — «Ну, тут Марк, я з ним, і він каже, що йому хотілось би, той, якщо все гаразд, просто — » — «Ну, не все гаразд. Такери сказали Ні». — «Ага, а якщо ми лише — » — «І вони, здається, незле підозріливі останнім часом». — «Чому? Ми ж не — тобто, я просто думав — » — «Ні, Джеку, все, крапка». Вона кладе слухавку. Вона повертається до телика, але там реклама. Втім, вона прогавила більшу частину шоу. Вона вирішує, що, може, швиденько скупається. Джек однаково може прийти, це їй доводить до сказу, то буде кінець, якщо йому не байдуже, але якщо він усе ж прийде, вона б воліла не бути спітнілою. І крім того, їй подобається велика ванна Такерів.

>>>

Він несміливий, стоїть до неї спиною, його шийка зашарілася. Минає вічність, поки він починає, і коли нарешті вдається, це лише дрібненький струмочок. «Бачиш, то був лише привід, — буркотить вона, але подумки підсміюється з хлопчикова збентеження. — Ти просто надокучливий, Джиммі». Біля дверей, тримаючись за ручку, він вагається, соромливо розглядаючи свої черевики. «Джиммі?» Вона позирає поверх краю ванни, намагаючись зберігати незворушний вираз обличчя, коли він нишком нервово поглядає через плече. «Коли вже ти мене потурбував, — каже вона, — міг би й спинку намилити».

>>>

«Аспірин...» Вони обіймаються. Вона скручується калачиком у його руках, наче дитина. Любовно, по-батьківськи, обізнано, він огортає її голе тіло. Яке воно збите, туге й маленьке! Цілюючи вушко,

він позирає нижче її дупки на досі чисту воду. «Приєднаюся до тебе», — хрипко шепоче він.

>>>

Вона підбирає труси, які Бітсі в неї кинула. Чоловіче спідне. Вона тримає їх перед собою, дивлячись у дзеркало в спальні. Десь на двадцять розмірів завеликі для неї, звісно. Запускає руку в шпарину спереду, вистромлюючи великий палець. Як кумедно, певно, оце відчувати!

>>>

«Ну, чувак, кажу: ми просто підемо і згвалтуємо її», — рішуче каже Марк і перекиляє свою вагу на пінбол-автомат. «Ух! Ааа! Давай туди, твою мати! Ти диви! Ха! Чувак, та я цю малу перекину!» Джек ніяковіє через телефонну розмову. Марк лише гидливо пирхає, коли той кладе слухавку. Він жорстко ляскає своєю гумкою, злий, бо Джек такий страхопуд. «Ну, я у грі, якщо ти теж», — прохолодно каже він.

>>>

20.30. «Гаразд, мерщій, Джиммі, вже час». Він не реагує. Вестерн поступився місцем шпигунському шоу. Бітсі в піжамі нечутно ступає до вітальні. «Ні, Бітсі, уже час спати». — «Ти сказала, що я можу подивитися!» — скиглить дівчинка і починає битися в черговій істериці. «Але ти все робила заповільно, і вже пізно. Джиммі, йди вже до ванної, негайно!» Джиммі похмуро і незворушно дивиться телик.

Нянька намагається зловити перші кадри телепрограми, щоб пізніше розуміти, про що йдеться, поки Джиммі купатиметься. Коли починається реклама, вона вимикає звук і стає перед екраном. «Гаразд, Джиммі Такер, у ванну або я потягну тебе туди й сама скупаю!» — «Тільки-но спробуйте, — каже він, — і побачите, що станеться».

>>>

Вони стоять на вулиці у темряві, потім присідають в кущах, заглядають у будинок. Вона на підлозі, грає з дітьми. Зарано. Діти, здається, її лоскочуть. Вона стає на руки й коліна, але дівчинка стрибає їй на голову, притискаючи обличчям до підлоги. Тепер є очевидна ціль, і хлопчисько заходжується по ній бити. «Агов, поглянь, а цей малий дає!» — шепоче Марк, сміючись і м'яко клацаючи пальцями. Джек ніяковіє. Забагато сусідів, забагато машин проминає, забагато людей у світі. Проте той хлопчисько отам має над ним перевагу: Джек ніколи не думав її для початку полоскотати.

>>>

Його ручка, стискаючи мило, сором'язливо намилює вузький вигин між її лопатками. Вона склалася навпіл, охопивши коліна, зарилася в рясну піну і позирає на нього через плече. Мило вислизає з його рук і гепається у воду. «Я... я впустив мило», — шепоче він. Вона: «Знайди його».

>>>

«Я мрію про Дженні зі світло-каштановим волоссям на лобку!» — «Гаррі! Припини! Ти п'яний!» Але вони сміються, вони всі, курва, сміються! а йому, курва, добре від того, а тепер він просто усвідомлює, що потребує той аспірин. Спостерігаючи там за нею, її стегна розсуваються для нього, на канапі, у ванні, дідько, якщо на те — то й на кухонному столі, він відправляє м'ячик на Номер Дев'ять і — *ляп!* — лясає господиню по задку. «Удар — і в лунці!» — вигукує він. «Гаррі!» Чому його триклята дружина Доллі, коли сп'яніє, не може бути просто веселенька, а повсякчас лиш кисла? «Неперевершена буде неділя, друзяко!» — «Та ти вже й зараз неперевершений, Гаррі», — каже господар.

>>>

Нянька кидається вперед, хапає хлопчика за руки та стягає його з канапи, тягнучи разом з ним до ванної дві подушки. Він брикається, збиваючи журнали та попільнички зі столика біля канапи. «Ану залиш мого брата у спокої!» — кричить Бітсі й хапає няньку за попереки. Джиммі застрибує на неї, і вони завалюються. На мовчазному екрані затемнені кадри коридору в старому житловому будинку в якійсь чужій країні. Вона відбивається, і хтось падає їй між ніг. Інший сидить на її обличчі. «Джиммі! Припини!» — регоче нянька, її голос звучить глухо.

>>>

Вона дивиться телевизор. Сама-одна. Саме слушний час зайти. Тільки пам'ятай: насправді, хоч би що казатиме, вона цього хоче. Вони стоять у куцах, намагаючись набратися духу. «Скажемо, щоб поводитися добре, — шепоче Марк, — інакше ми її відшльопемо». Джек тихцем хихоче, але ноги в нього підломлюються. Вона стоїть. Вони завмирають. Вона дивиться просто на них. «Вона не може нас

бачити», — напружено шепоче Марк. «Вона виходить?» — «Ні, — каже Марк, — вона заходить — то має бути ванна!» Джек глибоко вдихає, його серце калатає. «Агов, а там позаду є вікно?» — запитує Марк.

>>>

Дзвонить телефон. Вона виходить з ванної, загорнута в рушник. Бітсі сильно за нього смикає. «Агов, Джиммі, лови рушник!» — верещить дівчинка. «Перестань негайно, Бітсі!» — сичить нянька, але запізно: коли в одній руці телефон, то самої другої замало, щоб не впустити рушника. Її раптова голизна наганяє на них страх, тож лише за мить вони згадують, що хотіли її полоскотати. Але натоді вона вже знову в рушнику. «Сподіваюся, ви гарненько роздивилися», — сердито каже нянька. Вона відчуває, як її пройняло холодом, і чомусь лякається. «Алло?» Відповіді нема. Вона позирає у вікно — чи там хтось є? Щось, вона щось бачила, і шурхіт — кроки?

>>>

«Гаразд, мені начхати, Джиммі, не купайся», — каже вона роздратовано. Її блузка висмикнута, зморшкувата, волосся розпатлане, вона почувається спітнілою. Є десь мільйон різних речей, які б вона бажала робити замість того, щоб няньчити цих двох. Трьох: принаймні мале спить. Вона на щастя стукає по перекинутому стільцю біля канапи, поправляє його, кладе на місце журнали й попільнички. Єдине, через що її насправді нудить, — брудний підгузок. «Просто йди спати». — «Я не мушу йти спати до дев'ятої», — нагадує він. Справді, менше дбати про них неможливо. Вона збільшує гучність телевізора, облаштовується на канапі, запихаючи блузку назад у спідницю, прибираючи волосся з очей. Джиммі й Бітсі дивляться, сидячи на

підлозі. Можливо, коли вони вже спатимуть, вона швиденько заскочить до ванної. Їй хочеться, щоб прийшов Джек. Чоловік, безсумнівно, шпигун, він переслідує жінку, але невідомо чому. Жінка проминає іншого чоловіка. Щось, здається, має статися, але незрозуміло що. Вона, напевно, уже забагато пропустила. Дзвонить телефон.

>>>

Марк її цілує. Джек під ковдрою, він спускає її трусики нижче по стегнах, що звиваються. Її рука в нього на штанях, витягає його, тягне до себе, міцно тягне. Вона знала, де його шукати! Марк також скидає одяг. Боже, це насправді відбувається! думає він з якоюсь благочестивою радістю і помічає відчинені двері. «Агов! Що тут відбувається?»

>>>

Він намилює їй спину, гладеньку й слизьку під його рукою. Вона зігнулася навпіл до колін, між його ніг. Її світло-каштанове волосся, що сягає блискучих плечей, вологе на кінчиках. Мило висковзує, падає йому між ніг. Він рибкою пірнає за ним, знаходить, ковзає його позаду себе. «Допоможи мені його знайти», — шепоче їй на вушко. «Звичайно, Гаррі, — каже господар, обходячи його. — А що ти загубив?»

>>>

Незабаром буде дев'ята, час вкладати дітей спати. Вона прибирає зі столу, кидає паперові тарілки та залишки гамбургера в сміття, кладе склянки і столове срібло до раковини, а майонез, гірчицю та кетчуп ставить до холодильника. Жодна дитина, зрештою, на вечерю не поїла як слід, переважно чипси та морозиво, але то вже не її клопіт. Вона позирає на книжки на холодильнику. Навряд чи буде нагода до них дістатися, вона вже доволі виснажена. Може, почуватиметься краще, якщо швиденько скупається. Вона набирає ванну, кидає сіль для піни, роздягається. Перш ніж спустити трусики, мить роздивляється гладеньке шовкове панно на животику, намацує місце, де може бути отвір, якщо й буде. Потім швиденько виступає з білизни, чомусь відчуваючись присоромленою, розстібає бюстгальтер. Вона зважує груди в долонях, позираючи на себе у ванному дзеркалі, і раптом у відчиненому вікні позаду помічає обличчя. Вона кричить.

> > >

Вона кричить: «Джиммі! Віддай мені його!» — «У чому справа?» — запитує Джек у слухавці. «Джиммі! Віддай мені рушник! Негайно!» — «Алло? Ти ще там?» — «Вибач, Джеку», — каже вона, важко дихаючи. «Ти застав мене у ванні. Я просто загорнулася в рушник, а ці дурні дітки його вихопили!» — «Ого, хотілось би мені там бути!» — «Джеку — !» — «Щоб тебе захистити, я про це». — «Ага, звичайно», — каже вона і сміється. «Ну, то що думаєш, може, я зайду і подивлюся з тобою телевизор?» — «Ну, не просто зараз», — каже вона. Він підсміюється. Він незле відчувається. «Джеку?» — «Ага?» — «Джеку, я... я думаю, там за вікном хтось є!»

> > >

Поки вона несе хлопчика до ванни, той увесь час б'ється, а Бітсі лупцює її по спині й буцає по щиколотках. Вона не може одночасно тримати його і роздягати. «Я кину тебе у ванну в одязі й зі всім, Джиммі Такер!» — важко дихає вона. «Краще не треба!» — кричить він. Вона сідає на унітаз, зціплює ноги довкола нього, швидко зісмикує з нього через голову сорочку, поки він не усвідомив, що відбувається. Зі штанами легше. Як у всіх хлопчиків його віку, у нього майже нема стегон. Він відчайдушно вчепився за труси, але коли їй щастить вицупити їх, він здається, починає ревти й дико гамселити її кулаками в обличчя. Вона пригинає голову, істерично сміючись, дивно зачарована видовиськом тої блідої маленької штучки внизу, що пританцьовує і, наче гумка, підстрибує від хлопчикової безпорадної люті та туги.

>>>

«Аспірин? А нащо тобі той аспірин, Гаррі? Певна, у них тут є аспірин, якщо тобі — » — «Я сказав аспірин? Я мав на увазі, еє, свої окуляри. І, знаєш, думаю, ну, я ніби, як той — перевірів би, чи все гаразд удома». Чого, на біса, відчуваєшся так, ніби в роті напаковано шість рядів зубів, а язик завбільшки з ліверну ковбасу, яку господиня обносить по колу? «А нащо тобі ті окуляри, Гаррі? Я тебе геть не розумію!» — «Ой, ну, люба, я відчуваю немовби запаморочення чи щось таке, і я подумав — » — «Запаморочення — саме так. Якщо ти хочеш перевірити дітей, чому б просто не зателефонувати?»

>>>

Вони впевнені, що вона гола і збирається залізти у ванну, але вікно у ванній кімнаті матове, тож видно нечітко. «Є ідея», — шепоче Марк. «Один з нас іде й телефонує їй, а інший спостерігає, коли вона

вийде». — «Гаразд, але хто телефонує?» — «Обидва, зробимо це двічі. Чи більше».

>>>

Усе далі забороненими провулками. Таємними переходами. Викриваючи страшні таємниці світу. Несподівані удари: люк! падіння! чи приголомшливий звук пострілу з гвинтівки, веей-йй-ййнг! кулі, що вгризаються в бетон біля твого вуха! Обережно! Потім посунься ще раз уперед, уникаючи світла, повільно, а тепер швидко навікача до відкритих дверей — стережися! це ніж! боротьба! ні! блискає довге лезо! ривки! випадати! встромив! Ні, ні, промахнувся! Нападник упав, так! шпигун зверху, притискає його, страшне борсання, шпигун зриває з нападника маску: жінка!

>>>

Незграбно намагаючись позаду, вона його знаходить, обвиває рукою, тягне. «Ах!» — задихаючись, каже вона, швидко відсмикуючи руку, її вуха набувають кармазинового відтінку. «Я... я думала, що то мило!» — він притискає її між своїх стегон, притягає її спину до себе, одна рука зісковзує її животиком вниз, між ніг. Я Мрію про Дженні — «Мені треба до ванної!» — каже хтось за дверима.

>>>

Вона розчісує волосся у ванній, коли дзвонить телефон. Вона квапиться відповісти, поки він не збудив дитину. «Алло, Такери».

Відповіді нема. «Алло?» М'яке клацання. Дивно. Вона раптово почувається самотньо у великому будинку і йде дивитися телевізор з дітьми.

>>>

«Припиніть!» — кричить вона. «Будь ласка, припиніть!» Вона стоїть на руках і колінах, намагаючись звестися, але вони для неї занадто сильні. Марк тримає її голову донизу. «А тепер, мала, ми збираємося навчити тебе бути гарним дівчиськом», — каже він холодно і киває Джекові. Коли вона отак зігнулася, її спідниця на стегнах задирається аж до стрічки трусиків. «Ну ж бо, чувак, уперед! Ця мала змерзла! Вона потребує твого доторку!»

>>>

Паркує машину за кілька кварталів. Спроквола підходить до будинку, заглядає у вікно. Як він і очікував. Вона без блузки, а сорочка на хлопцеві розхристана. Він спостерігає, поки вони повільно, незграбно, по-дитячому поводяться з одягом одне одного. Боже, на це їм потрібна вічність. «Якась вечірка!» — «І не кажи!» Коли вони більш-менш голі, він заходить. «Агов! Що тут відбувається?» Вони полотніють, як блакитний сир. Хе-хе! «Що то за дрібничка, яка у тебе стирчить, хлопче?» — «Гаррі, поведься пристойно!» Ні, він не дасть хлопцю вдягнутися, він його голозадим відправить додому. «Голозадим!» Він за це п'є. «Обіцянки-цяцянки», — каже господиня. «Я тобі поштою твій одяг відправлю, синку!» Він позирає на голу дівчину на канапі. «Скидається на те, що ми, ти і я, маємо зберігати маленьку таємницю, дорогенька», — каже він прохолодно. «Хіба ти бажаєш податися додому так само, як твій хлопець!» Він хихоче зі своєї невимушеної дотепності, нахилиється над нею і розстібає свій

ремінь. «Можна також перетворити це на дві таємниці, правда?» — «На Бога, про що ти говориш, Гаррі?» Він, похитуючись, виходить звідти, пил в руці, і йде шукати свою машину.

>>>

«Агов! Що тут відбувається?» Напівоголені, вони туляться під ковдрою, геть зненацька застукані. По телевізору: стук-перестук переляканих ніг, що біжать іноземними тротуарами. Джек незграбно винишпорює свої труси, що якимось заплуталися довкола його щиколоток. Ковдру зісмикнуто. «Одна нога тут, друга там!» Містер Такер, місіс Такер, тато і мати Марка, поліція, сусіди — всі заходять юрбою. Безнадійно, у нього жахлива ерекція. Така тверда, аж болить. Усі на це дивляться.

>>>

Бітсі спить на підлозі. Нянька купається. Вже понад годину, як йому треба скористатися ванною кімнатою. Він не знає, наскільки довго зможе чекати. Нарешті він іде й стукає у двері. «Мені треба до ванної». — «Ну, давай, якщо треба». — «Ні, поки ти там». Вона голосно зітхає. «Гаразд, гаразд, хвилиночку, — каже вона, — але ти справді надокучливий, Джиммі!» Він стримується, стискаючи його якомога міцніше. «Швидше!» Він затримує дихання, здавлюючи, заплющує очі. Ні. Запізно. Зрештою вона відчиняє двері. «Джиммі!» — «Я казав тобі, швидше!» — хлипає він. Вона волочить його до ванної і стягує штани.

>>>

Він прибуває саме вчасно, щоб побачити, як вона виходить з ванної кімнати, загорнута в рушник, щоб відповісти на телефонний дзвінок. Двійко його дітей скрадаються позаду неї та стягують рушник. Вона намагається втримати телефон і водночас забрати назад рушник. Ще те видовище. У неї милий задок. Стоячи там у кущах, лапаючи себе однією рукою, він другою здимає склянку і виголошує тост за її милий задок, який тепер ляпає його син. Хе-хе, може, той хлопець усе ж таки візьметься за розум.

>>>

Вони ховалися в кущах, сперечаючись про подальші дії, коли вона саме вийшла з ванної кімнати, загорнута в рушник. Вони чують плач дитини. Потім він припиняється. Вони бачать, як вона гола біжить назад до ванної, начебто злякавшись. «Я йду за нею, чувак, хоч ти зі мною, хоч ні!» — шепоче Марк і рушає. Але саме тоді з'являється світло, яке прочісує подвір'я, поки повз, похитуючись, проїжджає машина. Вони падають у багно, серця калатають. «Це копи?» — «Не знаю!» — «Думаєш, вони нас побачили?» — «Тсс!» Непевною ходою від під'їзної дороги йде чоловік, у руці — питво, перечіпляється через поріг кухні, а потім прямує до ванної кімнати. «Це містер Такер!» — шепоче Марк. Крик. «Давай забиратися звідси, чувак!»

>>>

21.00. Пропустивши більшу частину шпигунського шоу і, хай там як, не маючи інших справ, нянька саме помила посуд і трохи прибралася на кухні. Книжки на холодильнику нагадують про її найкращі наміри, але вона вирішує, що спершу подивиться, що там далі по телевізору. У вітальні вона знаходить Бітсі, що міцно спить на

підлозі. Вона ніжно її підіймає, несе до ліжка і підтикає ковдру. «Гаразд, Джиммі, уже дев'ята, я дозволила тобі не вкладатися, тепер будь гарним хлопчиком». Понуро, досі прикипівши сонними очима до телика, він задкує до своєї спальні. Драма триває. Вона перемикає канали. Гра в м'яч і детективна історія. Вона знову перемикає на драму. Це така собі любовна історія. Чоловік одружений з підстаркуватою жінкою-інвалідом, але закоханий у молоду дівчину. «Джиммі, зайди до ванної й почисть зуби, перш ніж лягати спати!» — гукнула вона, але так само хутко про це пошкодувала, адже почула, як у ліжечку заворушилося маля.

>>>

Двоє з них говорять про матерів, яких «маринують» у будинках для людей похилого віку. Ух, це чудово, достобіса нічогенька вечірка. Вона залишає їх, щоб сходити до сортира і, користуючись відступом, ненадовго хоч би трохи спустити корсет і кілька разів глибоко вдихнути. Вона уявила собі картину, як трійко дітей вивозять її до такого будинку. У тачці. Запевне, це щось, чого нетерпляче чекають, усе гаразд. Коли вона знову підсмикує корсет, то, здається, не може в нього втиснутися. Зазирає господар. «Агов, Доллі, все гаразд?» — «Ага, просто не можу влізти у клятий корсет, оце й усе». — «Ану, дай допоможу».

>>>

Вона натягує їх зверху на свої, стоячи перед дзеркалом у спальні, тримаючи свою спідницю підібганою довкола попереку. Десь на двадцять розмірів завеликі для неї, звісно. Вона щільно обтягує їх ззаду, запускає руку в шпарину спереду, вистромлює великий палець. «А я таки хлопець нівроку!» Вона хихоче: як кумедно, певно, це

відчувати! Потім у дзеркалі бачить його: він похмуро спостерігає, стоячи у дверях позаду неї. «Джиммі! Ти маєш бути в ліжку!» — «Це татові! — каже хлопчик. — Я розповім!»

>>>

«Джиммі!» — вона зтягує його до ванної кімнати та стягує з нього штани. «Навіть черевики мокрі! Скидай їх!» Нянька намилює теплий віхтик, який мала у ванні, шкрябає хлопчика від попереку і нижче. Бітсі стоїть у дверях, роздивляючись. «Геть! Геть!» — верещить на сестру хлопчик. «Повертайся до ліжка, Бітсі. Це просто нещасливий випадок». — «Геть!» Маля прокидається і починає репетувати.

>>>

Молода коханка жаліє свою суперницю, жінку-інваліда: вона вважає, що чоловік має обов'язки перед бідолашною, і наполягає, що ладна чекати. Але чоловік стверджує, що він має також обов'язки перед собою: його життя також коротке, і він не міг би любити свою дружину, навіть якби вона була здорова. Він гарячково обіймає юнку; та тужливо викручується. Двері відчиняються. Там, посміхаючись, стоять вони. Мають диявольський, але водночас доволі дурнуватий вигляд. «Джеку! Я ж сказала тобі не приходити!» Вона зла, але у певному розумінні також рада: їй було вже трошки самотньо у великому будинку, де всі діти сплять. Вона врешті-решт повинна скупатися. «Ми просто зайшли подивитися, чи була ти гарною дівчинкою», — каже Джек і червоніє. Хлопці нервово презираються.

>>>

Вона щойно занурилась у ванну, повну теплої духмяної піни, ладнаючись до гарного і довгого вимочування, коли саме задзвонив телефон. Обгорнувшись рушником, вона йде відповісти: там нікого. Але тепер маля прокинулось і верещить. Їй цікаво, чи це Джек повсякчас її турбує. Якщо так, брате, це кінець. Можливо, це однаково кінець. Вона намагається заспокоїти дитину напівпорожньою пляшечкою, адже не має особливого бажання її переодягати, поки не закінчить купатися. Брудні підгузки потрапляють саме до ванної кімнати, і вони засмердять її до небес. «Цить, цить!» — шепоче вона, похитуючи ліжечко. Рушник зіслизає, лишаючи порожнє повітря, яке поколює її ззаду вгорі й унизу. Перш ніж нахилитися за рушником, навіть перш ніж обернутися, вона вже знає, що позаду неї хтось є.

>>>

«Ми просто зайшли подивитися, чи була ти гарною дівчинкою», — каже Джек, посміхаючись до неї згори вниз. Вона зашарілася і мовчить, уста напівстудені. «Нахилися», — приязно каже Марк. «Намилимо тобі спинку, коли ми вже тут». Але вона лише зіщулилася там унизу в піні, дивлячись на них великими очима.

>>>

«Агов! Що тут відбувається?» Це містер Такер, який перечіпляється через поріг з питвом у руці. Вона відвертає очі від телевізора. «У чому справа, містере Такер?» — «О, ну, перепрошую, я загубився — ні, тобто мені треба взяти аспірин. Вибачте!» І він кидається повз неї до ванної, дорогою туди наскакуючи на одвірок у вітальні. Маля прокидається.

>>>

«Гаразд, забирайтеся від неї, містере Такер!» — «Джеку! — кричить вона. — Що ти тут робиш?» Якусь мить він не зводить з них очей: ось до чого йдеться. Потім, поки містера Такера сильно хилитає, він важко пробиває виродка правицею в живіт. А далі розуміє, що старий затопив йому в обличчя кулаком. Поки світло згасає, він не певен, чи то кричить його дівчина, чи маля...

>>>

Господар тисне донизу її гладке гузно й щосили підсмикує корсет, поки вона верещить через плече: «Я не хочу потрапити до будинку для людей похилого віку!» — «Ні, ні, не переймайся, Доллі, ніхто не збирається тебе змушувати — » — «Йой! Агов, мені боляче!» — «Треба купити більший корсет, Доллі!» — «Ой, та не кажи!» Якийсь інший хлопець виглядає з-за дверей. «Що таке? Доллі впала?» — «Ні, вона випала. Допоможи».

>>>

Коли вона нарешті витурила звідти Джека і Марка, то втратила нитку телевізійної програми. Чомусь тепер в історії йшлося про іншу жінку. У того парубка дуже заплутане життя. Вона нетерпляче перемикає канали. Вона ненавидить гру в м'яч, тож задовольняється детективною історією. А ще вона перемикає саме вчасно: на підлозі чогось подібного до офісу чи контори розвалився небіжчик. Огрядний детектив сидить навпочіпки та роздивляється тіло: «Його задушили». Може, врешті, вона таки скупається.

> > >

Вона затягає його до ванної кімнати та стягує з нього штани. Вона намилує теплий віхтик, який мала у ванні, але щойно доходить йому між ніг, воно починає пирскати, оббризкуючи її долоні й руки. «Ой, Джиммі! Я думала, що ти вже все!» — вигукує вона, підтягаючи його до туалету й спрямовуючи те в унітаз. Яке ж воно вологе й пружне. І його можна повертати на всі боки. Як кумедно оце, певно, відчувати!

> > >

«Припиніть! — кричить вона. — Будь ласка, припиніть!» Вона стоїть на руках і колінах, а Джек тримає її головою донизу. «Зараз ми тебе навчимо бути гарною дівчинкою», — каже Марк і задирає їй спідницю. «Ну, трясця мене бери!» — «Що таке?» — питає Джек, серце йому калатає. «Поглянь — вона надягнула ці великі чоловічі труси!» — «Це татові! — каже Джиммі, спостерігаючи за ними біля дверей. — Я розповім!»

> > >

Люди в детективі стріляють одне в одного, але вона така затуркана, що не знає, хто з них гарні хлопці. Вона перемикає назад на любовну історію. Здається, тут щось сталося, бо чоловік тепер ніжно цілує свою дружину-інваліда. Може, вона урешті-решт помирає. Маля прокидається, починає кричати. Хай собі. Вона збільшує гучність на телевізорі.

> > >

Схиляючись над нею, розстібаючи свого ременя. Усе відбувається саме так, як, він знав, воно й має бути. Чудово! Хлопча пішло, хоча штани, бідака, лишив. «Скидається на те, що ти і я, ми тепер маємо зберігати таємницю, дитино!» Але на канапі йому затісно, і все надто слизьке й дрібне. «Здійми ноги, дорогенька. Обхопи ними мою спину». Але натомість вона кричить. Він скочується, звалюючись на підлогу. Вони всі прийшли через вхідні двері. По телевізору хтось каже: «Я тебе обтяжую, кохана?» — «Доллі! Боже! Доллі, я можу пояснити!..»

> > >

Гра цієї ночі — Увіпхни Доллі Такер Назад у Корсет. Вони поклали її долічерева у вітальні, й уся та клята юрба працює над цим. Декілька розтягують корсет, поки інші силкуються втиснути жир досередини. «Думаю, на цьому боці ми вже виграли кілька дюймів. Перевертайте її!» Гаррі?

> > >

Вона щойно ступила до ванни, коли задзвонив телефон, збудивши маля. Вся в піні, вона пірнає на дно, намагаючись не чути. Але те маля не плаче, воно голосить. Вона сердито обгортається рушником, роздратовано тупцяє до кімнати малого, просто дозволяючи телефону дзеленчати. Вона перекидає маля на спину, похапцем розстібує булавки на його підгузку, її руки тепер повністю у жовтуватому дитячому калі. З неї падає рушник. Вона повертається і бачить Джиммі, що витріщився на неї, наче маленький ідіот. Брудною рукою вона дає йому ляпаса, тоді як маля кричить, телефон дзвонить, а по

телевізору сперечаються буркотливі голоси. Могла б знайти собі щось краще.

>>>

Що відбувається? Тепер тут з'явився молодий хлопець. Він тут заради молоді дівчини чи старої інвалідки? Щоправда, скидається на те, що він заради того ж чоловіка, що й жінки. Вона огидливо перемикає канали. «Знову душитель», — гарчить гладкий детектив, руки на стегнах, він роздивляється тіло напівоголеної дівчини. Вона розмірковує: знову перемкнути на любовну історію чи швиденько заскочити до ванної, коли зненацька рука затискає їй рота.

>>>

«Обидва ви страхопуди», — каже вона, дивлячись на них угору. «А якщо містер Такер повернеться додому?» — нервово запитує Марк.

>>>

Як він тут опинився? Він стоїть і дзюрить у своїй клятій ванній кімнаті, його дружина досі там, на вечірці, вони втрюх, наче гарні дітки, сидять у вітальні й дивляться телевізор. Один з них — Марк, син господаря вечірки. «Це гарна детективна історія, містере Такер», — каже Марк, коли той через хвилину до них заходить, хитаючись. «Сидіть тихо! — репетує він. — Я заскочив додому лише на мить!» Потім туп-тупає далі до ванної. Довга прогулянка для піпі, містере. Але щось його й досі непокоїть. Потім його осяяло: трусики

дівчини звисають з кролячого вуха антени на телевізорі, наче луснута повітряна кулька. Він завалюється назад, по дорозі нічогенько тріскаючись плечем об одвірок у вітальні — але вони вже не звисають. Може, то йому тільки привиділося. «Агов, містере Такер, — занудно каже Марк. — У вас штани розстібнуті».

>>>

Мале закалялося. Смердить аж до небес. Вона квапиться до вітальні, чуючи сирени та постріли. Детектив сидить навпочіпки надворі, зазираючи досередини. Усе — вона остаточно розгубилася. Маля горлає самими вершечками легень. Вона додає гучності. Але все так заплутано. Вона поквапно туди повертається, злою рукою затуляючи рота малечі. «Стули пельку!» — кричить вона. Вона кидає маля на спину, починає розстібати булавку на підгузку, тоді як маля знову заходиться. Телефон дзвонить. Вона відповідає, одним оком дивлячись телик. «Що?» Маля голосить, аж задихається. Нехай. «Кажу, привіт, це Джек!» Потім її осяяло: ой, ні! булавка на підгузку!

>>>

«Аспірин...» Але вона вже у ванні. Глибоко у ванні. Пильнуючи за ним крізь воду. Її животик блідий і хвилястий. Вона чує сирени та людей на ганку.

>>>

Джиммі підводиться йти до ванної кімнати, отримує ляпаса і тепер замащений лайном малюка. Потім вона волоче його до ванної, різко зісмикує з нього піжаму і кидає його до ванни. Усе гаразд, але далі вона роздягається і поводитьься так, наче збирається теж лізти до ванни. Маля кричить, телефон дзвонить, як божевільний, і тут входить його тато. Врятований! думає він, але ні, тато витягає його з ванни, дає чортів, нічого не питаючи, поки вона спостерігає, а потім відправляє його — бац! — назад до ліжка. Тож він лежить там, мокрий і брудний, голий і ображений, і йому досі треба до ванної кімнати, а за вікном чути, як говорять двоє старших хлопців. «Слухай, а ти знаєш, куди його, якщо ми її пришпилимо?» — «Ні! А ти?»»

>>>

«Раз-два взяли! Ух!» Доллі на спині, а вони працюють над її черевом. Комусь спадає гарна думка спершу намастити її знизу маслом. Щоб не втратити відвойоване, вони заштрикують його досередини шприцом. Але тепер раптово розгортається це велике перетягування каната між тими, хто хоче її заховати, і тими, хто хоче її відпустити. Щось рветься, але вона відчувається краще. Запах гарячого масла змушує її думати про кінотеатри та попкорн. «Агов, а хтось бачив Гаррі? — питає вона. — Де Гаррі?»»

>>>

Когось переслідують. Вона знову перемикає на любовну історію, і тепер чоловік повертається і знову цілує молоду коханку. Що відбувається? Вона здається, віршує швиденько скупатися. Щойно вона ступає до ванни, одна нога тут, друга там, як заходить містер Такер. «Ой, вибачте! Я просто хотів взяти аспірин!..» Він несамовито її обіймає, його старі мозолясті руки грубо стискають її задок. «Містере

Такер!» — кричить вона, звиваючись. «Телефонувала ваша дружина — !» Він щось штовхає їй mezi ніг, завдаючи болю. Вона підковзується, вони обоє підковзуються — щось холодне й тверде ляскає її по спині, розколює їй череп, здається, ніби вона потопає в морі...

>>>

Вони перекинули її через пуфик, спідниця задерта, штанці спущені. «Провчи її там, Джекунчику!» Світло телевізора мерехтить і спалахує на її блискучій плоті. 1000 КОЛИ ГОРИТЬ. Бац! Ляп! Трах-бах! Він нахилиється до неї, відчуваючи, як вона оживає.

>>>

Дзвонить телефон, будячи маля. «Джеку, це ти? Тепер слухай сюди — !» «Ні, люба, це місіс Такер. То телевізор такий страшенно голосний?» — «Ой, вибачте, місіс Такер! Я була той — » — «Намагалася зателефонувати до тебе раніше, але не могла втримати. Тобто, телефон. Вибач, люба». — «Хвилиночку, місіс Такер, з дитиною — » — «Дороженька, слухай! А Гаррі там? Містер Такер там, люба?»

>>>

«Припини!» — кричить вона і затуляє рота маляті. «Припини! Припини! *Припини!*» У другій руці повно дитячого калу, і вона боїться, що її знудить. Телефон дзвонить. «Ні!» — вигукує вона. Вона тримається за маля, очманіло відхиляючись, слухаючи телефонний

дзвінок. «Гаразд, гаразд», — зітхає вона, беручи себе в руки. Але коли відпускає маля, то воно більше не кричить. Вона його торсає. О ні...

>>>

«Алло?» Відповіді нема. Вона, обгорнута лише рушником, кладе трубку, дивиться у вікно на непривітне обличчя, що вдивляється у неї — вона кричить!

>>>

Вона кричить, до дідька його переполохавши. Він вистрибує з ванни, позирає вгору на вікно, куди вона витріщилася, саме вчасно, щоб побачити, як там присідають два обличчя, потім підковзується на кахлях у ванній, валиться на дупу і, падаючи, бахається головою об раковину. Вона, тремтячи, дивиться на нього вниз, рушник перекинута через її вузькі плечі. «Містере Такер! Містере Такер, як ви?..» І Кому Тепер Шкода? Так точно, чия спина перебита в кожному... Він дивиться вгору на маленьке пелехате вмістилище всіх своїх нещасть і непритомніє, марячи про Дженні...

>>>

Дзвонить телефон. «Доллі! Це тебе!» — «Алло?» — «Алло, місіс Такер?» — «Так, говоріть». — «Місіс Такер, це телефонує поліція...»

>>>

Так тісно, незручно та слизько, але він таки певен, що в неї потрапив, принаймні раз. Коли він прибирає піну з очей, то бачить, як вона на них витріщається. Крізь воду. «Агов, Марку! З неї досить!»

>>>

Усе нижче в піну. Почуваючись сонливо. Дзвонить телефон, сполошивши її. Загорнувшись у рушник, вона йде відповідати. «Ні, його тут нема, місіс Такер». Дивно. Одружені інколи так кумедно поводяться. Маля прокинулось і кричить. Закаляне, справді халепа. Ух, існує так багато всього, що вона хотіла б робити замість того, щоб няньчитися в цій божевільні. Вона вирішує помити маля у своїй воді для купання. Вона прибирає рушник, витягає затичку, зменшує рівень води, щоб дитина могла сидіти. Озирнувшись через плече, вона бачить, що на неї дивиться Джиммі. «Повертайся до ліжка, Джиммі». — «Мені треба до ванної». — «Отакої, Джиммі! Скидається на те, що ти вже сходив!» Дзвонить телефон. Вона не переймається щодо рушника — що там Джиммі може побачити нового? — і йде відповісти. «Ні, Джеку, і це востаннє». По телевізору сирени, коли там в'їжджає поліція. Але хіба ж це не канал з любовною історією? Можливо, швидка допомога. Треба з цим закруглятися, щоб принаймні встигнути на новини. «Скидай цю мокру піжаму, Джиммі, я знайду тобі чисту. Може, краще теж кинь її у ванну». «Думаю, щось не так з малям, — каже він. — Воно у воді на дні й не плаває, і нічого такого».

>>>

Вона дивиться на них вгору з килимка. Вони дають їй кілька ляпасів. Нічого не відбувається. «Ти її просто надто нахилив, чувак!» — м'яко каже Марк. «Треба робити ноги!» Двійко діточок

стоять у дверях, широко розплющивши очі. Марк пильнує за Джеком. «Ні, Марку, вони просто маленькі діти!..» — «Треба, чувак, бо інакше ми — трупи».

>>>

«Доллі! Боже мій! Доллі, я можу пояснити!» Вона сердито дивиться на них згори вниз, її розірваний корсет валяється біля щиколоток. «Що ви вчотирьох робите у ванній разом з моєю нянькою? — кисло питає вона. — Не можу дочекатися!»

>>>

Лементують поліційні сирени, спалахують вогні. «Я чув крик!» — вигукує хтось. «Тут було двоє хлопців!» — «Я бачив чоловіка!» — «Вона бігла з дитиною!» — «Боже мій! — вигукує хтось. — Вони всі мертві!» Натовп збігається. Прожектори обшуковують куці.

>>>

«Гаррі, де ти, в біса, був?» — скиглить його дружина, каламутним поглядом утупившись в нього з килима. «Можу пояснити», — каже він. «Агов, що таке, Гаррі?» — питає господар, із якоїсь причини весь замщений маслом. «Маєш такий вигляд, наче ти щойно привида побачив!» Де він лишив своє питво? Усі сміються, усі, крім Доллі, по її щоках струменіють сльози. «Гей, Гаррі, ти ж не даси їм забрати мене в будинок для людей похилого віку, правда, Гаррі?»

>>>

22.00. Посуд помито, діти в ліжку, її книжки прочитано, вона дивиться новини по телевізору. Сонна. Чоловічий голос лагідний, заспокійливий. Вона куняє — прокидається, здригаючись: нянька? Диктор щось сказав про няньку?

>>>

«Просто хочу встигнути на погоду», — каже господар, вмикаючи телик. Більшість гостей уже йдуть, але Такери лишаються подивитися новини. Коли вони розпочинаються, диктор щось каже про няньку. Господар перемикає канали. «Найкращий ведучий погоди у них на четвертому», — пояснює він. «Зажди! — каже місіс Такер. — Там щось було про няньку!..» Господар перемикає назад. «Поліція ще не повідомила деталі», — каже диктор. «Гаррі, думаю, нам краще піти...»

>>>

Вони неспішно виходять з аптеки й натрапляють на свого приятеля. «Агов! Ви чули про няньку?» — питає хлопчина. Марк буркає, позирає на Джека. «Є закурити?» — питає він хлопчину.

>>>

«Думаю, я чую крик маляти!» — вигукує місіс Такер, біжучи газоном від під'їзної дороги.

> > >

Вона прокидається, перелякавшись, виявивши, що містер Такер навис над нею. «Я, певно, закуняла!» — вигукує вона. «Ви чули новини про няньку?» — питає місіс Такер. «Частково», — каже вона, підводячись. «Кепські справи, еге ж?» Містер Такер дивиться репортаж про рахунок м'ячів і турніри з гольфу. «За хвилинку я відвезу тебе додому, люба», — каже він. «Навіщо ти, як мило! — вигукує з кухні місіс Такер. — Увесь посуд вимито!»

> > >

«Що я можу сказати, Доллі?» — каже, зітхаючи, господар, крутячи між пальцями намащені пасма її подертого корсета. «Твоїх дітей вбито, чоловік зник, у ванні труп, а будинок зруйновано. Мені дуже шкода. Але що я можу сказати?» Новини по телевізору вже закінчилися, і тепер там продають аспірин. «Чорт забирай, я не знаю», — каже вона. «Давай глянемо, що там іде в нічному ефірі».

Вистава з капелюхом

Простий стіл посеред сцени.

Виходить чоловік, одягнений як фокусник, у чорній накидці та чорному циліндрі. Знімає капелюх і, широко змахнувши ним у повітрі, вишукано вклоняється глядачам.

Оплески.

Він показує нутро капелюха. Порожньо. Б'є по ньому. Безперечно, порожньо. Кладе капелюх на стіл крисами догори. Простягає над капелюхом руки, засукує рукави, оголюючи зап'ястки, клацає пальцями. Запускає руку всередину, витягає кролика.

Оплески.

Кидає кролика за лаштунки. Знову клацає пальцями над капелюхом, запускає руку всередину, витягує голубку.

Оплески.

Кидає голубку за лаштунки. Клацає пальцями над капелюхом, запускає руку, витягає ще одного кролика. Оплесків нема. Квапливо запихає кролика назад у капелюх, клацає над ним пальцями, запускає всередину руку, витягає інший капелюх, точнісінько такий саме, як і той, звідки його видобули.

Оплески.

Кладе другий капелюх поруч із першим. Клацає пальцями над новим капелюхом, виймає третій, точнісінько такий саме, як і два попередні.

Слабкі оплески.

Клацає пальцями над третім капелюхом, виймає четвертий, знову тотожний. Оплесків нема. Пальцями вже не клацає. Зазирає у четвертий капелюх, витягує п'ятий. У п'ятому знаходить шостий. Із третього капелюха з'являється кролик. Фокусник витягає сьомий капелюх із шостого. Кролик з третього капелюха витягує з першого другого кролика. Фокусник витягує восьмий капелюх із сьомого, дев'ятий з восьмого, поки кролики виймають з інших капелюхів інших кроликів. Всюди капелюхи та кролики. Уся сцена — суцільна божевільна метушня капелюхів і кроликів.

Сміх і оплески.

Фокусник несамовито збирає капелюхи та запихає їх один в один, кланяючись, усміхаючись публіці, кидаючи водночас три-чотири кролики за куліси, усміхаючись, кланяючись. Відчайдушна боротьба. Спочатку немає певності, чи швидше він складає капелюхи й викидає кроликів, ніж вони знову з'являються. Кланяється, запихає, викидає, усміхається, пітніє.

Сміх наростає.

Повільно веремія вщухає. Тепер там лише купка капелюхів і кроликів. Тепер уже нема кроликів. Нарешті лише два капелюхи. Захеканий фокусник, спітнілий від надмірного напруження, із двома капелюхами плентається до столу.

Слабкі оплески, сміх.

Фокусник, витираючи чоло шовковою хусткою, розгублено вдивляється у два полишені капелюхи. Кладе хустку в кишеню. Зазирає спочатку в один капелюх, потім у інший. Невпевнено пробує запхати перший у другий, але марно. Пробує вставити другий у перший, також безуспішно. Кволо всміхається публіці. Жодних оплесків. Кидає перший капелюх на підлогу, стрибає на ньому, поки не роздушує. Бгає в кулак роздушений капелюх, ще раз пробує запхати його в другий. Він так само не вкладається.

Слабке освистування, нетерплячі оплески.

Тремтячи від хвилювання, фокусник розгладжує перший капелюх, кладе його на стіл крисами догори, а другий роздушує на підлозі. Туго згортає другий капелюх, відчайдушно намагається запхати його в перший. Ні, так само не вкладається. Роздратовано повертається, щоб викинути другий капелюх за лаштунки.

Гучне освистування.

Завмирає. Блідне. Повертається до столу з обома капелюхами, перший — у гарному стані крисами догори, другий — досі зім'ятий згорток. Дивиться на них, визнаючи свою поразку. Схиляє голову, ніби мовчки плачучи.

Осуд і освистування.

Несподівано обличчя фокусника осяює усмішка. Він розгладжує другий капелюх і встановлює його собі на голову, а перший капелюх залишає стояти догори дном. Видирається на стіл і зникає ногами вперед у капелюсі.

Здивовані оплески.

За кілька миттєвостей з капелюха, що стоїть на столі, висовуються ступні фокусника, потім ноги, потім тулуб. Останньою з'являється голова фокусника, яка відривається від столу разом з першим капелюхом. Фокусник змахує цим першим капелюхом до глядачів, показуючи, що він порожній. Другий капелюх зник. Низько кланяється.

Бурхливі тривалі оплески, схвальні вигуки.

Фокусник знову надягає капелюх, стукає по ньому, відступає за стіл. Не знімаючи капелюха, піднімає руку, клацає пальцями, витягує з верхівки капелюха кролика.

Оплески.

Кидає кролика за лаштунки. Клацає пальцями, витягує з верхівки капелюха голубку.

Розпорошені оплески.

Кидає голубку за лаштунки. Клацає пальцями, витягує з верхівки капелюха гарненьку помічницю.

Здивовані, але захоплені оплески та свист.

На гарненькій помічниці високий зелений капелюх з плюмажем, щільно обтисла зелена блузка на бретельках, коротенькі зелені шортики, чорні сітчасті панчохи, зелені туфлі на високих підборах. Соромливо всміхається на свист і оплески, підстрибуючи, стрімголов тікає зі сцени.

Свист і крики, оплески.

Фокусник пробує зняти капелюх, але він ніби приклеївся. Викрутаси й корчі у боротьбі з приклеєним капелюхом.

Помірний сміх.

Боротьба триває. Судоми. Гримаси.

Сміх.

Фокусник нарешті запрошує двох добровольців з публіки. На сцену із залу, незграбно всміхаючись, виходять двоє великих, мускулястих чоловіків.

Слабкі оплески та сміх.

Один здоровань хапається за капелюх, інший хапає фокусника за ноги. Вони обережно тягнуть. Капелюх не знімається. Вони тягнуть

сильніше. Капелюх, як і раніше, приклеєний. Тепер вони тягнуть щосили, їхні суворі обличчя червоніють, на товстих шиях пульсують тугі м'язи. Шия фокусника витягується, рветься навпіл: ХЛОП! Здоровані сторчголов летять у протилежні кінці сцени, один з тілом, інший з відірваною головою фокусника в капелюсі.

Крики жаху.

Два здоровані встають, нажахано дивляться, що нарobili, затискають роти.

Вереск і крики.

Безголове тіло встає.

Вереск і крики.

Спереду безголового тіла розстібається блискавка, з'являється фокусник. Він, як і раніше, у тій же чорній накидці й тому самому чорному циліндрі. Кидає сплющене безголове тіло за лаштунки. Кидає капелюх і голову за лаштунки. Два здоровані зітхають з величезним полегшенням, трясуть головами, нібито геть спантеличені, слабо всміхаються, повертаються до публіки. Фокусник змахує капелюхом і кланяється.

Шалені оплески, крики, схвальні вигуки.

Гарненька помічниця, досі в зеленому вбранні, виносить на сцену склянку води.

Оплески та свист.

Гарненька помічниця, сором'язливо всміхаючись, приймає оплески, ставить склянку з водою на стіл, слухняно стає поруч. Фокусник простягає їй свій капелюх, жестом наказує його їсти.

Свист триває.

Гарненька помічниця усміхається, відкушує шматочок капелюха, повільно жує.

Сміх і гучний свист.

Вона запиває водою з принесеної склянки кожен проковтнутий шматок капелюха. Нарешті капелюх з'їдено, крім вузької чорної шовкової стрічки, що лишилася на столі. Зітхає, поплескує оголений худенький животик.

Сміх і оплески, збуджений свист.

Фокусник запрошує на сцену із залу молодого селяка. Молодий селяк боязко виходить вперед, незграбно затинаючись своїми великими ногами. Видається розгубленим і геть збентеженим.

Гучний сміх та освистування.

Селяк стоїть однією ногою на іншій і, почервонівши, роздивляється свої руки, які нервово крутить перед собою.

Сміх і освистування голоснішають.

Гарненька помічниця боком підходить до хлопчини та по-материнськи його обіймає. Хлопчина різко нахилиє голову, наступає спочатку на одну ногу, потім на іншу, заломлює руки.

Ще гучніший сміх і осуд, свист.

Гарненька помічниця відверто підморгує публіці, цілує молодого селяка в щоку. Хлопчина підстрибує, мов ошпарений, спотикається через власну ногу і падає на підлогу.

Громовий регіт.

Гарненька помічниця допомагає хлопчині підвестися, підхопивши його попід пахвами. Хлопчині лоскотно, він борсається і безпорадно хихоче.

Сміх (як і раніше).

Фокусник стукотить кісточками пальців по столу. Гарненька помічниця відпускає істеричного селяка й, усміхаючись, повертається до столу. Хлопчина знову стає в незграбну позу, витирає тильним боком долоні шмарклі, шморгає носом.

Помірний сміх та оплески.

Фокусник простягає гарненькій помічниці вузьку шовкову стрічку від з'їденого нею капелюха. Вона запихає стрічку до рота, задумливо жує, насилу ковтає, здригається. П'є зі склянки. Сміх і крики поступилися вичікувальній тиші. Фокусник хапає гарненьку помічницю за потилицю, пригинає її голову разом з капелюхом і плюмажем до обтягнутих сітчастими панчолами колін. Відпускає, і голова миттєво відскакує у вертикальний стан. Фокусник повільно повторює ту саму дію. Потім швидко повторює чотири чи п'ять разів. Запитально дивиться на гарненьку помічницю. Її обличчя зашарілося від напруги. Вона метикує, потім хитає головою: ні. Фокусник знову пригинає її голову до колін, відпускає, даючи голові підскочити у вертикальну позицію. Повторює це двічі чи тричі. Запитливо дивиться на гарненьку помічницю. Вона усміхається і киває. Фокусник тягне збентеженого молодого селяка ззаду до гарненької помічниці й пропонує йому запустити руку в її туго натягнуті зелені шортики. Сільський хлопчина розбурханий, аж віри не може поінняти.

Поновлюється гучний сміх і свист.

Молодий селяк розпачливо намагається втекти. Фокусник його ловить і знову тягне ззаду до гарненької помічниці.

Сміх і т. ін. (як і раніше).

Фокусник хапає селяка за руку й силоміць засовує її у шортики гарненької помічниці. Молодий селяк мочиться в штани.

Істеричний сміх і освистування.

Гарненька помічниця кривиться. Фокусник, усміхаючись, відпускає до скрути зняковілого селяка. Хлопчина витягує руку. Виявляється, що в ній він тримає той самий чорний циліндр фокусника, цілий і неушкоджений, із вузькою шовковою стрічкою й усім іншим.

Шалені оплески й тупіт ніг, сміх і схвальні вигуки.

Фокусник відверто підморгує глядачам, миттєво вгамовує їх і пропонує молодому селяку надягнути капелюх. Хлопчина соромливо нахилиє голову. Фокусник наполягає. Несміливо, по-дурному посміхаючись, селяк піднімає капелюх над головою. Звідти виливається вода, стікає на його голову і замочує селяка.

Сміх, оплески, скажене освистування.

Украй принижений молодий селяк впускає капелюх і кидається бігти зі сцени, але гарненька помічниця ставить йому підніжку. Він перечіпляється й падає обличчям донизу.

Сміх і т. ін. (як і раніше).

Селяк принижено плазує на череві зі сцени. Фокусник, заливаючись сміхом разом з публікою, кидає гарненьку помічницю за куліси, піднімає капелюх з підлоги. Витирає його рукавом, двічі-тричі по ньому стукає, вишуканим жестом повертає його на голову.

Вдячні оплески.

Фокусник заходить за стіл. Дбайливо протирає на ньому одну ділянку. Здуває пил. Тягнеться по капелюх. Але, здається, він знову приклеївся. Гарячково з ним бореться.

Помірний сміх.

Просить добровольців. Виходять ті самі два здоровані, що й раніше. Один швидко хапає капелюх, інший ноги фокусника. Шалено тягнуть, але намарно.

Сміх і оплески.

Перший здоровань хапає голову фокусника під підборіддям. Фокусник, видається, протестує. Другий здоровань пристосовує ноги фокусника собі навколо пояса. Обидва тягнуть у різні боки, чимдуж напружуючись, їхні обличчя червоніють, на скронях пульсують вени. У фокусника вивалюється язик, руки безпорадно тріпотять.

Сміх і оплески.

Шия фокусника витягується. Але не рветься. Вона метр завдовжки. Два здоровані чимдуж напружуються.

Сміх і оплески.

Очі фокусника лопаються в очницях, як бульбашки.

Сміх і оплески.

Нарешті шия рветься. Здоровані, кожен зі своєю кривавою ношею, летять шкереберть у протилежні сторони сцени. У залі западає повна радісного очікування тиша. Перший здоровань підводиться, кидає голову з капелюхом за куліси і квапиться допомогти другому. Удвох вони розстібають блискавку на обезголовленому тілі. Звідти виринає гарненька помічниця.

Здивований сміх і захоплені оплески, свист.

Гарненька помічниця кидає сплющене безголове тіло за куліси. Здоровані пускають їй очима бісики та роблять до публіки трохи

непристойні жести.

Усе гучніший сміх і дружнє посвистування.

Гарненька помічниця пропонує кому-небудь зі здорованів запустити руку до її туго натягнутих зелених шортиків.

Божевільний свист.

Обидва здоровані охоче кидаються вперед, зачіпаються один за одного й сердитою купою завалюються на підлогу. Гарненька помічниця відверто підморгує глядачам.

Глузливе освистування.

Обидва підводяться, розлютовано дивляться одне на одного. Перший здоровань плює у другого. Другий штовхає першого. Перший штовхає у відповідь, перекидаючи другого на підлогу. Другий схоплюється на ноги, роз'юшує першому носа. Перший похитнувся, витирає з носа кров, дає другому стусана в живіт.

Гучні схвальні вигуки.

Другий знічено поточився, жалюгідно валиться на підлогу, стискаючи руками живіт. Перший жорстоко копає другого в обличчя.

Схвальні вигуки, помірний сміх.

Другий наосліп, хитаючись, підводиться, обличчя — знівечений безлад. Перший кидає другого спиною на стіну, б'є його коліном у пах. Другий згинається, осліпнувши від болю. Перший б'є другого ребром долоні за вухом. Другий без духу валиться на підлогу.

Тривалі схвальні вигуки й оплески.

Перший здоровань з несміливим поклоном приймає оплески. Згинає і розгинає суглоби. До першого здорованя підходить гарненька

помічниця, по-материнськи обіймає, відверто підморгує глядачам.

Тривалі оплески та свист.

Здоровань посміхається і аж ніяк не по-материнськи обіймає гарненьку помічницю, поки вона, повернувшись обличчям до публіки, вдає здивування.

Крики та сміх, скажений свист.

Гарненька помічниця вивільняється від здорованя, повертається до нього своїм пухким задом і нахиляється, зіпершись руками на коліна й випроставши привабливі ноги. Здоровань посміхається глядачам, поплескує одягнену в зелене дупу гарненької помічниці.

Скажені крики і т. ін. (як і раніше).

Здоровань запускає руку в туго натягнуті зелені шорти гарненької помічниці, заводить очі вгору й непристойно посміхається. Вона кривиться і трохи погойдує дупою.

Скажені крики і т. ін. (як і раніше).

Здоровань висмикує руку з шортів гарненької помічниці, витягуючи звідти фокусника в чорній накидці та чорному циліндрі.

Грім здивованих оплесків.

Фокусник, змахнувши публіці капелюхом, низько кланяється.

Тривалі захоплені оплески, схвальні вигуки.

Фокусник кидає гарненьку помічницю і першого здорованя за куліси. Оглядає труп другого здорованя, що лежить на сцені. Розстібає на ньому блискавку, звідти виринає молодий селяк, зашарілий і збентежений. Молодий селяк принижено плазує на животі зі сцени.

Сміх і освистування, більше оплесків.

Фокусник викидає сплющене тіло другого здорованя за куліси. Знову з'являється гарненька помічниця, усміхнена, вдягнена як і раніше — високий капелюх з плюмажем, туго натягнута зелена блузка на бретельках, зелені шорти, сітчасті панчохи, туфлі на високих підборах.

Оплески та свист.

Фокусник показує глядачам нутро свого капелюха, поки гарненька помічниця вказує на нього пальцем. Двічі чи тричі стукає по капелюху. У ньому порожньо. Кладе капелюх на стіл і пропонує гарненькій помічниці в нього залізи. Вона так і робить.

Енергійні оплески.

Коли вона повністю зникає, фокусник простягає над капелюхом руки, зачухує рукави, виставляючи зап'ястки, клацає пальцями. Запускає руку всередину, витягує одну зелену туфлю на високому підборі.

Оплески.

Кидає туфлю за куліси. Знову клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину, витягує другу туфлю.

Оплески.

Кидає туфлю за куліси. Клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину, витягує довгу сітчасту панчоху.

Оплески та розрізнені свистки.

Кидає панчоху за куліси. Клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину, витягує другу чорну сітчасту панчоху.

Оплески та розрізнені свистки.

Кидає панчоху за куліси. Клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину, витягує високий капелюх з плюмажем.

Усе більше оплесків і свисту, ритмічний тупіт ніг.

Кидає високий капелюх за куліси. Клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину, щось швидко намагає.

Легкий сміх.

Виймає зелений ліфчик, із великою вишуканістю його показує.

Бурхливі оплески, крики, свист, тупіт ніг.

Кидає ліфчик за куліси. Клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину, щось намагає. Відсутній, заклопотаний погляд.

Вибух сміху.

Виймає зелені шорти, із великою вишуканістю їх показує.

Жахливий гуркіт оплесків і схвальних вигуків, свист.

Кидає зелені шорти за куліси. Клацає пальцями над капелюхом. Запускає руку всередину. Довго щось намагає. Звук ляпасу. Похапцем відсмикує руку, на обличчі вираз подиву і болю. Зазирає всередину.

Сміх.

Із капелюха витикається голова гарненької помічниці яка обурено закричала губи.

Сміх і оплески.

Вона насилу витягає з капелюха спочатку одну, потім другу руку. Зіпершись руками на криси капелюха, звивається і згинається, поки назовні не вискакує одна оголена грудь.

Оплески та скажений свист.

Друга грудь: ХЛОП!

Більше оплесків і свист.

Звиваючись, гарненька помічниця вивільняється до пояса. Бурчить і силкується, але стегна ніяк не вивільняються. Жалібно, але невпевнено дивиться на фокусника. Він смикає і тягне, але вона, видається, застрягла міцно.

Сміх.

Він хапає гарненьку помічницю попід пахви та впирається ногами у криси капелюха. Силкується. Намарно.

Сміх.

Силою заштовхує гарненьку помічницю назад до капелюха. Знову щось намацує. Гучний ляпас.

Сміх наростає.

Фокусник відповідає лунким ляпасом.

Сміх раптово уривається, деінде розрізнене освистування.

Фокусник запускає руку в капелюх, витягає ногу без панчохи. Знову запускає руку всередину і висмикує руку. Він тягне до себе руку і ногу, але, попри всі зусилля, витягти решту не може.

Розрізнене освистування, окремі свистки.

Фокусник зніяковіло позирає на глядачів, запихає руку і ногу назад у капелюх. Він пітніє. Мацає всередині капелюха. Дістає голий зад гарненької помічниці.

Вибух схвальних вигуків, скажений свист.

Збентежено всміхається публіці. Відчайдушно тягне пухкий зад, але решта не з'являється.

Свист зменшується, наростає освистування.

Знову запихає зад у капелюх, витирає чоло шовковою хусткою.

Гучне недоброзичливе освистування.

Ховає хустку до кишені. Шаленіє. Хапає капелюх і енергійно по ньому б'є, трясє. Знову кладе його на стіл крисами догори. Заплющує очі, немовби читаючи закляття, простягнувши над капелюхом руки. Кілька разів клацає пальцями, мляво запускає руку в капелюх. Намацує. Гучний ляпас. Із сердитим подивом відсмикує руку. Хапає капелюх. Скрегочучи зубами, розлючений, жбурляє капелюх на підлогу, стрибає на нього обома ногами. Лунає хрускіт. Бридкий пронизливий вереск.

Репет і крики.

Нажаханий фокусник піднімає капелюх, зазирає в нього. Блідне.

Лютий репет і викрики.

Фокусник обережно ставить капелюх на підлогу і, украй наляканий і приголомшений горем, стає перед ним на коліна. Мовчки плаче.

Ридання, стогони, викрики.

Фокусник жалюгідно зіщулюється над розчавленим капелюхом, судомно ридає. З-за лаштунків боязко і розважливо виходять перший здоровань і молодий селюк. Вони бліді й перелякані. Ніяково зазирають у капелюх. Нажахано відсахуються назад. Затискають роти, відвертаються і блюють.

Ридання, викрики, блювання, звинувачення в убивстві.

Здоровань і селюк зв'язують фокусника, волочать його геть.

Ридання, звуки блювання.

Здоровань і селюк повертаються, обережно піднімають розчавлений капелюх і, нестримно тремтячи, несуть його на витягнутих руках за куліси.

Миттєве наростання ридань, звуків блювання, стогонів, потім шум поступово змінюється тишею.

На сцену наодинці прокрадається селюк, притуляє до столу звернений до глядачів плакат, потім, зігнувшись у дугу, скрадається геть.

**ВИСТАВУ ЗАВЕРШЕНО.
АДМІНІСТРАЦІЯ ШКОДУЄ,
АЛЕ ГРОШЕЙ НЕ ПОВЕРТАТИМЕ.**

Ігри з текстами / тексти про ігри

Роберта Кувера:

така собі життєтворчість

Максим Нестелєєв

Це була жорстока правда: Роберт Ловелл Кувер народився в місті Чарльз-Сіті штату Айова 1932 року. Закінчив Індіанський університет, став бакалавром зі славістики, а під час Корейської війни пішов на флот, де перебував у 1953–1957 роках. Пізніше він згадував, що одним з його обов'язків було розшифрування радянських радіоповідомлень. Кувер служив переважно в Європі, де вже в чині лейтенанта зустрівся з Марі дель Пілар Санс-Маллафре (або просто Пілі), яка навчалась у Барселонському університеті. Невдовзі вони побралися^[56], і у них народилося троє дітей — Даяна, Сара і Родерік.

Після флоту Кувер планував вступити до Чиказького університету, але перед тим вирішив визначитися, ким бути в подальшому. Друг дозволив йому пожити у своїй хатинці на одному з островів канадського Дощового озера (згадується в оповіданні «Чарівна коцюба») неподалік від північного кордону Міннесоти. Дістатися туди можна було лише човном, тож Роберт міг взяти із собою обмежену кількість речей і продуктів. Найскладніше було обрати книжки: урешті-решт Кувер зупинив свій вибір на Біблії (яку давно мріяв прочитати від початку до кінця як художній текст) і всьому Беккеті, що його тоді можна було придбати, а також на декількох інших представниках «театру абсурду». Цілий місяць у хатинці на озері він писав оповідання (більшість із них потім увійшли до збірки «Пісеньки та наспіви») і читав Беккета, який навчив Кувера одному: писати треба не заради грошей, а задля відпочинку, «релігійного відпочинку». 1971 року він написав про автора «Очікуючи на Годо» есей під назвою «Останній Кіхот», у якому порівняв творчу місію ірландського письменника з настановами відомого персонажа Сервантеса: «Творчість Беккета — це таємний текст для посвячених: бунтарський, блюзнірський, романтичний, непримиренно нігілістичний, виразно

копрологічний, проблиск у живій смерті буржуазного світу мрії». Езоп, третя важлива для Кувера постать, з'явився в його життєтворчості дещо пізніше.

Стипендія Вудро Вілсона дала Куверу змогу здобути ступінь магістра в Чикаго, де він навчався в 1958–1961 роках, і вже у віці тридцяти п'яти років Кувер почав заробляти собі на життя літературною творчістю, живучи то в Європі, то в США, працюючи в різних вишах, не затримуючись на тривалий час у жодному з них. Найдовше — від 1981-го до 2012-го, — хоч і з перервами, Кувер працював у Браунівському університеті, поруч із яким він мешкає й зараз, принагідно викладаючи там курс про гіпертексти.

Перше опубліковане оповідання Кувера під назвою «Мертве повітря» (*англ.* «Blackdamp» — безкисневе рудникове повітря, непридатне для дихання, яке переважно містить азот і вуглекислий газ) з'явилося у жовтні 1962 року в журналі «Нобл Севідж». У ньому йшлося про вибух на шахті, який забрав життя майже всіх гірників. Цей сюжет Кувер виклав у репліках дійових осіб, які чергуються з потоками свідомості різноманітних персонажів, які довільно з'являються і зникають, схожі на останні марення загиблих. І хоча чимало Куверових оповідань і новел були опубліковані, ще більше він лишав у письмовому столі до «кращих часів», прагнучи вдосконалити саме малі епічні жанри. Видавці не втомлювалися питати автора, чи нема в нього роману, бо ж письменник має писати саме їх. Урешті він вирішив використати зав'язку «Мертвого повітря» (яка в чернетках існувала ще з 1957 року) і дещо її розширити, не маючи жодного уявлення про те, чим ця історія може закінчитися. «Походження бруністів» надрукували 1966 року, а наступного року твір дістав нагороду фонду Вільяма Фолкнера за дебютний роман. Ця нагорода — дуже специфічна відзнака, яку давали лише десять років, але її встигли одержати також Томас Пінчон і Кормак Маккарті.

Кувер згадував, що спочатку перспектива написання великого твору його дуже лякала, але коли він саме цими роками вперше прочитав «Мобі Діка» Генрі Мелвілла (який відтоді став його улюбленим романом), то він із звітти найголовніше: працєю до кінця, не зрізай кутів. Намагаючись самому собі довести, що він «зможе впоратися з романною формою», Кувер розвинув твір з простої ідеї: якщо після вибуху на кам'яновугільній копальні з 98 шахтарів, які

потрапили до підземної пастки, виживе лише один, яке запитання найбільше цікавитиме людей? На думку письменника, одне: «Чому вижив саме цей?». Катастрофу Кувер частково списав зі схожої події 1951 року на шахті в місті Вест-Франкфорт (загибло 119 шахтарів, вижив лише один), але задля більшої достовірності також ретельно проштудіював близько 25 книжок про нещасні випадки на копальнях і про інженерну справу. Проте сам Кувер визнавав, що врешті-решт найбільше йому допомогло вибудувати цю історію про «патріотичний міф, поєднаний з християнським» те, що його дідусь був священиком. Це, безперечно, реалістичний твір, але, як зізнався в одному з інтерв'ю сам Кувер, він зрозумів реалізм тільки тоді, коли прочитав Кафку (Кейт Аткинсон вважає, що найбільш кафкіанський за стилем текст Кувера — це оповідання «Нещасна пригода з пішоходом»). Ось чому «Походження бруністів» — це реалістична історія, у якій складно відмежувати правду від вигадки, а фантазію від дійсності.

Довкола Джованні Бруно (алюзія на Джордано Бруно), єдиного, хто вижив після вибуху в місті Вест-Кондон, формується специфічний релігійний культ (бруністи), який бере початок зі статті під заголовком «Диво» журналіста Джастина «Тигра» Міллера в місцевій газеті «Кронікл». Сам Джованні в цьому участі не бере, адже його мозок пошкоджено вуглекислим газом, і він у несвідомому стані лежить в лікарні, зрідка виголошуючи загадкові нісенітниці. Голоси близько 20 персонажів різного соціального походження та з різними характерами оповідають історію постання «нової віри», де є свої апостоли й Іуда (донька Джованні — Марселла Бруно, коханка газетяра Міллера). Однак «Походження бруністів» — сатира не так на християнство, як на те, що стало його теперішнім заміником. Епіграф до роману з Біблії (Одкровення Йоана Богослова 1:11 «Що бачиш, запиши у книгу і пошли сімом Церквам»^[57]) у контексті розгортання оповіді дає читачу зрозуміти, що саме медіа стали церквою ХХ століття. Це також дає змогу автору наголосити на апокаліптичності часу, проте, щоб уникнути однозначності, Кувер усе ж вирішив не давати своєму роману назву «Антихрист» (цей заголовок бачив у чернетках один з інтерв'юерів).

Критик Річард Андерсен слушно вважає центральним епізод, коли бруністи йдуть до Гори Спокутування (так вони називають зруйновану вибухом шахту), а одна з них, Елен Коллінз, каже хлопцеві, що хотіла б

повернутися додому й подивитися кінець світу по телевізору, адже те, що там покажуть, буде реальнішим.

Багатолінійність (хоча спочатку автор запланував ввести трьох оповідачів, а лишився один — Міллер) й експериментальність твору лише поглибили його багатозначність, що ввела в оману не одного рецензента. Кувер спромігся майстерно зімітувати стиль прози XIX століття, біблійну оповідь, наукові трактати (зокрема нумерологічні), псевдофольклорні дурнуваті пісні (подібні до пінчонівських), проповіді, газетні статті, радіозведення, надприродні одкровення тощо. Проте критики все ж вказали на один серйозний недолік роману: «письменницьке вухо» не завжди адекватно чує конкретних оповідачів, через що їхній суспільний статус часом ніяк не позначається на їхній мові.

«Походження бруністів» — це завершена історія, проте Роберт Кувер ще з 60-х років почував, що сюжет потребує продовження, а тому збирав матеріали. Як Кувер зізнавався, лише побачивши вибори Джорджа Буша-молодшого та те, що вони відродили популярність євангелістів і фундаменталістів, він змусив себе дописати цей текст. Проте сюжет усе поглиблювався й став книжкою тільки 2014 року, коли президентом уже був Барак Обама. «День гніву бруністів» — це роман на 1005 сторінок про те, що відбувалось у Вест-Кондоні через 5 років після подій першого твору.

Його другий роман 1968 року «The Universal Baseball Association, Inc., J. Henry Waugh, Prop.» (складна для перекладу назва, що я поясню нижче) так само виріс з меншого твору — оповідання «Другий син» (1963), яке після доопрацювання стало другим розділом роману. У цьому тексті Кувер продовжив деякі ідеї «Бруністів» (передусім нумерологічні) і знову показав одвічне бажання людини вифантазувати щось, аби надати власному буттю бодай примарний сенс. На думку письменника, «роль гри тепер стрімко зростає, особливо коли в житті нема онтологічного значення і воно саме стає різновидом гри», тому він звертається до бейсболу — гри, яку критик Джексон Коуп назвав «американською релігією». За словами Вілфреда Шіда, Кувер створив «бейсбольне Святе Письмо». Не дивно, що події твору вкладаються саме в сім майже біблійних днів творення — від вівторка до «чорного понеділка», коли відбувається 56-й (у творі римськими — LVI) сезон

бейсбольних змагань. В останньому розділі події згадано ретроспективно, через багато сезонів.

56-річний холостяк і дрібний бухгалтер Є. Генрі Во (J. Henry Waugh, ім'я якого, безсумнівно, має складатися в абрєвіатуру JHW, тобто Єгова-Яхве) — математичний геній, який колись придумав гру «Інтермоноп», що дозволяє об'єднувати до 24 дощок для гри в «Монополію». Во вигадує настільну Світову бейсбольну асоціацію — СБА, (*англ.* UBA, «Universal Baseball Association»), що, безперечно, має відсилати до USA, тобто США). У ній гравці діють залежно від цифр, які випадають на трьох костях, а це, як зазначено в тексті, 216 імовірних комбінацій. Якщо одні критики вважали, що Кувер написав найкращий американський твір про бейсбол, то інші зазначали, що це просто розлога метафора беззмістовного життя і, до певної міри, інша варіація релігійного культу, яка вже була в «Походженні бруністів». У романі є навіть свій Ісус Христос (Jesus Christ) — бейсболіст Джок Кейсі (Jock Casey), якого власник гри (*англ.* «prop.» у назві — скорочення від «propriator», тобто «власник») убиває чи радше — «приносить у жертву», влаштуваючи так, щоб на костях випали три шістки. «Prop.» у заголовку роману можна також перекласти як «підпірка, опертя», адже вигадана гра виконує саме таку роль у долі Є. Генрі Во, даючи йому змогу заповнити порожнечу й безлад уявною складністю й ладом, стати богом для власного світу.

Проте, беззаперечно, цей текст вплинув на роман Люка Райнгарта «Людина жеребу» (1971), культову книжку 70-х, у якій головний персонаж — психоаналітик, що живе згідно з комбінаціями гральних костей, завдяки чому винаходить нове віровчення. Цікаво, що один з інтерв'юерів бачив це видання на полицях у будинку Кувера. Також роман «Світова бейсбольна асоціація» засвідчив непересічне значення для письменника гри як принципу текстотворення та світогляду загалом, адже у творах Роберта Кувера згадано заледве не всі спортивні й азартні ігри. Найвигадливіше це втілилось у його оповіданні «Чирвова масть» («Heart suit»). Цей твір — невелика колода з 15 карт, на кожній із яких написано уривок тексту. Карти покладено до паперової кишеньки обкладинки його збірки «Знову дитина» 2005 року, і їх можна розташовувати в довільній послідовності, щоразу створюючи новий сюжет.

Надмірне захоплення Кувера іграми з текстами та текстами про ігри, яке подеколи видається самоцінним, зовсім не означає, що він живе у «Вавилонській бібліотеці» чи вежі зі слонокості, адже ще в 60-ті письменник зрозумів, що найпопулярніша й найнебезпечніша гра — це політика. 1969 року він продюсує, фільмує і режисує «своєрідну ліричну документалку про радикальні зобов'язання» під назвою «Про конфронтацію в місті Айова», де доволі хаотично поєднує кадри хроніки та фото антивоєнної демонстрації 5 грудня 1967 року студентів Айовського університету, а також інтерв'ю з колишніми демонстрантами через рік по тому. Демонстрацію спровокувала поява у виші рекрутера від хімічної компанії «Дау Кемікал»^[58]. Студентський виступ завершився бійками та конфліктами з поліцією, за опір якій суд покарав сімох найактивніших учасників. Згодом Кувер згадував, що знімання зацікавило його передусім як нагода ознайомитися з кінотехнікою, потримати камеру і погратися з монтажем, тоді як сам фільм виявився досить сумбурним. Він цінний лише як факт письменницької біографії, а не визначне мистецьке явище.

1968 року він написав новелу «Кота в капелюсі на президента», яку незабаром переробив на повість «Політична байка», у якій відомий персонаж дитячої книжки (1957) Доктора Сьюза без особливих зусиль стає президентом США. Роберт Кувер завершив «Політичну байку» під час наполегливої праці над своїм третім романом «Публічне спалення», який через загрозу навали юридичних позовів не міг вийти друком аж до 1977 року. Цей твір виріс з авторського бажання створити текст як послідовність циркових виступів (цим, між іншим, закінчується небилиця «Роман Худого і Гладкої»), а точніше — буфонади, де клоун кумедно гепається, з нього спадають штани і потім він іде з арени геть. Для Кувера найперша асоціація з клоуном — це Річард Ніксон^[59], який, за словами письменника, «мав особливий талант пошиватися в дурні». Спочатку Ніксон був дійовою особою в його п'єсі, яку потім автор розширив до доволі великого й у певному сенсі надмірного твору, одного з характерних «надлишкових» постмодерних романів, за визначенням критика Тома Леклера.

Письменник навмисно обтяжив текст нав'язливими уривками зі статей «Тайм» і «Нью-Йорк Таймс», щоб показати організовану веремію довкола центральної події — «публічного спалення» на

електричному стільці подружжя Розенбергів на майдані Таймс-сквер 19 червня 1953 року, за яким спостерігає величезна і строката юрба. Насправді американських комуністів Юліуса й Етель Розенбергів, обвинувачених у шпигунстві на користь СРСР, стратили у в'язниці, проте за судовим процесом над ними дійсно стежив увесь світ, тож гротеск Роберта Кувера аж ніяк не випадковий.

Події цього (мета)історичного роману — заледве не погодинний опис трьох днів до означеної страти, частково співвіднесений із сюжетом вестерна «Рівно опівдні» (1952). Віце-президент Ніксон намагається розібратися в тому, чи дійсно вони винні, поступово закохуючись в Етель. Він постійно спілкується с Дядечком Семом, якого бажає наслідувати й у коханні до якого публічно звіряється наприкінці твору після того, як Сем його гвалтує. Інший бесідник Ніксона — його ворог Фантом, своєрідне втілення комунізму, який змагається із Семом за збільшення кількості своїх прихильників. Кувер зазначав: «Мені був потрібен тихий голос, який би час від часу втручався в цирк... хтось, хто живе в міфології, приймаючи її, але не перебуваючи в центрі, спостерігач». «Зшиваючи» тисячі ліричних, епічних і драматичних фрагментів («відлунь») у «велетенський неможливий пазл», Кувер прагнув створити текст, який могла б написати вся американська нація. Ось чому важливим є закінчення роману, де клоун Ніксон на Таймс-сквер лишається стояти зі штаньми, спущеними до щиколоток, із написом «Я — погань» на дупі, який зробила Етель після Ніксоної невдалої спроби взяти її силою. Водночас клоун виголошує промову про те, що не треба нічого приховувати й час уже скинути штани заради Америки.

1987 року в повісті «Хоч там що сталося з Похмури́м Гасом з “Чиказьких Ведмедів”» Кувер дещо доповнив образ клоуна при владі, пригадавши, що «однією з найуспішніших невдач» у житті Ніксона було рішення облишити кар'єру американського футболіста й піти в політику. Адже спорт і політика — майже тотожні, це конкуренція і змагання, саме тому для Похмурого Гаса перемога — понад усе. Річард Андерсен справедливо зазначає, що Гаса і Ніксона об'єднує те, що вони «заміняють співчуття дисципліною, потрібною для здобуття грошей, влади та слави, а тому стають бездушними клоунами».

Попри те, що за 50 років творчої діяльності Кувер видав 11 романів, кілька повістей і збірку п'єс, більшість критиків вважають,

що найголовніше досягнення письменника — його мала проза, а однією з трьох найкращих збірок оповідань у повоєнній американській літературі називають «Пісеньки та наспіви» (1969). Деякі дослідники уточнюють, що ця збірка разом із «Загубленим у кімнаті сміху» (1968) Джона Барта та «Шістдесятма оповіданнями» (1981) Дональда Бартельмі перевизначила форму й зміст постмодерної прози США, зокрема утвердивши металітературу як плідну письменницьку стратегію.

Експериментальна специфіка збірки «Пісеньки та наспіви» виявляється вже в тому, що номінально це 12 оповідань, але фактично 21, ще й з двома прологами: прологом «Двері» на початку та прологом-присвятою Сервантесу в середині книжки, передмовою до «Семи зразкових небилиць». Сам Кувер визначив своєю метою переспів відомих сюжетів: біблійних історій, казок, фольклору та народних легенд. Найраніші тексти в збірці — «Вікторина» (1957) і «Закладка» (1960), проте Кувер вирішив не подавати всі свої оповідання (яких натоді вже було понад 40), написані ще на тому острові поблизу з Канадою, а обрав лише ті, які, на його переконання, давали змогу створити «книжку з початком, серединою і кінцем». Водночас він обіграв сервантесівське слівце «*exemplary*» з назви його збірки новел, яке означає і «повчальні», і «зразкові». Тож переважно це вправи у стилі, зразки письменницьких можливостей (за його словами, «усе, що я навігадував до початку роботи над своїм першим романом 1962 року»), повчальні для нього самого і для колег з письменницького цеху. Кувер доволі своєрідно визначає жанр своїх новел, додаючи до назви збірки підзаголовки «*fictions*», який перекладаю як «небилиці», хоча його не можна адекватно передати іншими мовами, зважаючи на те, що англійською «*fiction*» — це художня творчість, література фікції, вигадки, що протиставляється літературі нехудожній, науково-популярній чи документальній — *англ.* «*non-fiction*».

В інтерв'ю Роберт Кувер уточнює, що для нього тексти «Пісеньок та наспівів» — радше параболи, де він прагнув зруйнувати читацькі сподівання і лінійність оповіді, ввівши ненадійного оповідача/-ів і утвердивши саму можливість множинного розгортання фабули, рівноцінності всіх сюжетних колізій, рівнозначності кожного голосу/погляду на запропоновану загальновідому історію. Прагнення оновити «мандрівні сюжети» чи знайомі наративні схеми для нього також було

приводом винайти нову форму, звідси — ці пронумеровані або розділені трьома значками короткі фрагменти, чергування звичних діалогів з потоком свідомості, своєрідна точка зору, коли оповідачем легко може бути і хтивий сатир, і чутливий об'єктив (перші спроби Кувера поєднати кіно та літературу).

Двічі у збірці автор безпосередньо висловлює свої погляди на художню творчість. Спочатку, коли наголошує на революції оповідної літератури, яку здійснив Сервантес, що, власне, і спричинило появу роману як жанру. Великий іспанець «боровся проти несвідомого міфічного залишку в людському житті та прагнув синтезувати те, що неможливо синтезувати, робив вилазку в підліткові способи мислення і змарнілі мистецькі форми», а найважливішим його досягненням було «створення синтезу між поетичною аналогією і літературною історією». Конкретніше своє ставлення до традиції, яку він переосмислює, Кувер вкладає в уста офіцера поліції в небилиці «Закладка»: не визнаю освячену традицію, але вважаю її найкращим ґрунтом для нововведень, тоді як роль митця — оглядати та переглядати закон і звичаї. Про це Кувер казав у інтерв'ю Френку Гедо 1973 року: «Я виявив, що можу бути водночас і анархістом, і конструктивним».

Найоригінальніше своє ставлення до традиції та рутинного процесу писання Роберт Кувер висловив на прикладі садомазохістських стосунків у повісті «Шльопаючи служницю» (1982): еротичне задоволення від шльопання (творчості) поступово втрачає елемент насолоди та стає обов'язком, набором стандартних приготувань і самої дії, де будь-яке неузгоджене новаторство може як переплутати заздалегідь встановлені ролі господар/служниця (автор/читач), так і зруйнувати всю сексуальну (мистецьку) взаємодію.

Колега Кувера Вільям Гесс у рецензії на збірку визначав декілька важливих аспектів творчості прозаїків-новаторів малої епічної форми: якщо Бартельмі обрав для переписування сюжету масової культури (телевізійні, журнальні, кінематографічні й газетні), то Кувер здебільшого працював з архетиповими, архаїчними сюжетами, водночас змагаючись з оригіналом і знищуючи його «значення і силу». Осучаснення цих стародавніх історій багато в чому відбувається завдяки подеколи надто активному використанню теперішнього часу, а також одночасним розгортанням безлічі можливих варіантів сюжету,

що нагадує відому постмодерну настанову Томаса Пінчона з роману «Супротивення» (2007): «Дійдеш до розвилки — обирай її». Зважаючи на важливу мелодійно-співочу складову збірки, означену в назві, Гесс пропонує називати ці небилиці фугами, тобто музичним жанром, у якому кілька голосів повторюють (імітують) одну задану тему.

Назва збірки «Пісеньки та наспіви» («Pricksongs & Descants»), за зізнанням самого Кувера, — це водночас плеоназм і антитеза. «Prick song» — це мелодія, покладена на ноти, яку в стародавні часи саме «prick» (англ. «виколювали») на папері. Друге поняття цього словосполучення — «descant», дискант, мелодія чи контрапункт, який супроводжує просту музичну тему (кантус фірмус — задана мелодія в одному з голосів поліфонічної композиції) і який зазвичай писали над нею. Саме на неважливість основної мелодії і натякає назва збірки, адже, наприклад, в оповіданні «Нянька», яке найчастіше потрапляє в антології короткої прози, усі теми й сюжетні колізії є водночас і головними, і другорядними.

Проте заголовок «Pricksongs & Descants», як зазначає автор, має також викликати очевидні асоціації з сексом (англ. «prick» — сленгова назва чоловічого статевого органа, тоді як англ. «cunt» — назва жіночого), адже в «такому собі» пролозі «Двері» він відсилає до назви збірки фразою «death-cunt-and-prick-songs», що перекладаю як «ханá-з-піхви-та-пісюнки». Кувер зазначав, що хотів цю ідею протиставлення та доповнення чоловічого й жіночого виразити в збірці як маскулінний натиск оповіді й ліричну гру довкола нього. Через це музичний аспект оповідань «Пісеньок та наспівів», тісно переплетений зі статевим та інтимним напруженням, й утверджує панування сексу й насильства в художньому світі Кувера, на думку Кейт Аткінсон, авторки передмови до найновішого видання збірки. До того ж епіграф, обраний автором зі скандально відомого еротичного роману «Фанні Гілл, або Мемуари жінки для втіх» (1748–1749) англійського письменника Джона Клеланда (1709–1789), — це фраза з опису бурхливого сексу, що поза контекстом скидається на протистояння чоловіка і жінки.

У «Дверях», якими «відкривається» збірка, подано три голоси героїв з трьох казок «Джек і Бобове дерево», «Красуня і Чудовисько» і «Червона Шапочка», яких об'єднано родинними стосунками, а самі двері стають символом переходу, дорослішання (коли виявляється, що

«дитяча невинність — це один з міфів), адже всі персонажі згадують своє минуле, час невинності, який змінився часом непевності та спогадів. Крім цього, у «Пісеньках та наспівах» також є авторська інтерпретація казки про Гензеля і Гретель — «Прянична хатина», де за дверима ховається зла відьма як своєрідне покарання чи то за інцест (на який натякається в оповіданні), чи то за переступ межі в ширшому розумінні, що передбачає відповідальність за свої вчинки, а отже, й зіткнення зі злом, яким пронизаний світ дорослих. Ключовий епізод — відверто еротичний опис оголеної феї, до якої звертається батько дітей, чудово розуміючи марність своїх бажань, коли питає сам себе: «Чому доброта всіх бажань ні до чого не призводить?»

У «Чарівній коцюбі» автор поєднує казковий сюжет з літературним, адже в острові легко можна впізнати місце дії «Бурі» (1610-1611) Шекспіра, в оповідачі — Просперо, у сині доглядача — Калібана тощо. Це також один з найраніших зразків звернення автора до літературної основи, а не до міфу чи казки. В есеї 2007 року зі збірки «Брати та Чудовиська» Роберт Кувер так пояснив своє розуміння відмінності казки й міфу: «Казка — це підземелля міфу. Міф — голова, казка — тіло; міф — сила, казка — опір; міф — милий, казка — неслухняна; міф — структура, казка — потік; міф — король, казка — дурень; міф — сакральний, казка — профанна». Це консервативні віджилі форми, і те, що автор до них звертається, — лише вимушена реакція на їхнє постійне повторення в теперішньому. Наприклад, 1996 року Кувер звернувся до відомої історії про Сплячу Красуню в повісті «Briar Rose» (приблизний переклад — «Роза Терник» або «Шипшинка», ім'я героїні казки у братів Грімм) задля того, щоб зруйнувати читацькі очікування: в оповіданні Кувера красуня не прокидається, а сама оповідь набуває актуального соціального акценту. 2004 року в повісті «Мачуха» головна героїня, типове втілення зла в усіх казках, як виявляється, здавна страждає від стереотипів і наклепів і є жертвою безжального чоловічого світу.

Важливо, що збірка Кувера «Знову дитина», яка цілком складається з його тлумачень різних міфологічних, казкових і літературних сюжетів, завершується новелою про байкаря Езопа, легендарного оповідача, найдавнішого попередника сучасного оповідача Кувера, який так само волів писати повчальні історії, що стали зразковими для подальших поколінь. Критик Джексон Коуп

доречно нагадує, що історія про Езопа — це історія про процес творення, бо сам він міг бути лише ім'ям, вигаданим для жанру. Як життя легендарного Езопа закінчується погано, так і в усіх казкових сюжетах, які перероблює Кувер, ніколи нема щасливого завершення. Тож вони, на відміну від оригіналу, закінчуються здебільшого або реалістичною життєвою драмою, або виходом з «дитячої форми» оповіді в еротичну чи порнографічну розв'язку, згвалтування чи жорстоку смерть. Еротика, як і елементи порнографії, — досить поширена тема у творах Кувера, але сам він пояснює, що це не якась нав'язлива фіксація, а солідарність з переконаннями античних поетів Гесіода й Овідія про те, що Ерос керує світом. Літературознавець Крістен Г'юм навіть намагається довести, що насильницьке ставлення чоловіків до жінок і навпаки, яке у творах Роберта Кувера нерідко показано як акт згвалтування, і є для письменника метафорою стосунків автора й читача. Оповідна історія має гвалтувати уяву й очікування того, хто приготувався до звичного розвитку подій і передбачуваної поведінки відомих персонажів.

У збірці також є дві біблійні історії, новаторство яких полягає не в сюжеті, а в ракурсі: у «Браті» — це погляд брата Ноя на будівництво ковчега й усесвітній потоп, а у «Шлюбі Й» — сумна історія Йосипа та його стосунків з фригідною Марією, яка незайманою народила Христа. Обидві журливі ліричні історії оповідають про неминучу втрату жінки, це опис патріархального світу, який ніколи не зрозуміє творця, якщо взяти до уваги, що тільки жінка дає життя, а, отже, і є богом для чоловіка, співвідносним з Богом для всіх людей. У збірці Кувера «Теологічна позиція» (1970) в однойменній п'єсі є інша цікава версія «Шлюбу Й». Ця одноактна драма починається із суперечки священика з одним чоловіком щодо неможливості другого факту народження дитини незайманою жінкою. Чоловік настійно переконує, що його дружина вже 6 місяців вагітна, тоді як еякуляції в нього не було, і пропонує спробувати самому священику (у назві п'єси обіграно позу в сексі та переконання представника церкви) позбавити жінку цноти. Коли й священик не може цього зробити, піхва починає обвинувачувати чоловіків і навіть кусатися. Виявляючи свою неспроможність зрозуміти жіночу позицію в чоловічому світі, священик «в ім'я Бога» вбиває жінку, але гендерне протистояння на

тому не завершується, адже невдовзі між собою починають розмову вже їхні статеві органи.

Роберт Кувер не включив до «Пісенок та наспівів» ще одне біблійне оповідання — «Возз'єднання» (автор пізніше згадував, що рукопис просто загубився в численних теках), у якому Фома після повішення Ісуса Христа переконує інших апостолів, що це кінець їхньої релігії і месії вони більше ніколи не побачать. Саме тоді у двері входить Ісус. Його голова тримається на шиї лише на клаптику шкіри та постійно завалюється то вперед, то назад. Важливо, що в тексті диво як основа християнської віри більше лякає, аніж надихає, турбує, а не заспокоює, бо закінчується все тим, що Ісус сідає на стілець і більше не рухається, тоді як автор додає: «Це довга і безрадісна ніч». Цей твір наочно ілюструє думку Кувера щодо справжньої мети мистецтва, яку він висловив у рецензії на роман чилійця Хосе Доносо «Непристойний нічний птах» (1970): «Його метою було не прояснити свій погляд, а витворити диво».

Крім співу та дверей, одним з важливих образів збірки є око, яке для Кувера символізує погляд Іншого: Бога, читача чи автора. Спроба об'єднати ці погляди в одному — триптих «Чутливий об'єктив», опис руху, що є актом творення і водночас тлумачення. Своєрідно обіграно око (англ. «eye») в небилиці «Ліфт»: Кувер використовує слово «Eyetalian»^[60], а нижче згадує боже око, що в контексті покликань на Данте й створює атмосферу новітньої «Божественної комедії». До речі, ще 1969 року Кувер називав себе передусім автором комічних творів, що письменник зрозумів, прочитавши перший роман Пінчона «V» (1963), і вважав, що, попри грубі й насильницькі сцени, він працює саме в жанрі комедії: «Трагедія — це різновид підліткової відповіді всесвіту, вища істина прихована саме в комічній відповіді».

Критик Луїс Макі справедливо вважає центральним твором збірки саме «Сім повчальних небилиць», основою яких є метафори автор — текст — читач — читання (інтерпретація). Жорстокість цих небилиць безпосередньо пов'язана з самою кількістю творів (зважте на епіграф з Поля Валері та й загалом на значущість цифр у всіх оповіданнях), адже на обкладинці першого видання збірки була репродукція картини нідерландського художника Ієроніма Босха «Сім смертних гріхів» (1475–1480). Найвигадливіше цю метафору розроблено в небилиці «Закладка», де читання вдає з себе любовний акт, що виявляється

некрофілією, а Джейсон (читач) з пенісом (закладкою) не може знайти дружину (книгу) і зрозуміти значення її смерті (тобто значення тексту), за що його карає офіцер (автор). Знаково, що за відмову від участі в метафоричному («алегоричному», за Ларрі Маккаффері) процесі теж карають: у «Подорожньому» — «перекрученій історії про доброго самарянина» (за висловом Кейт Аткінсон) — байдужий і незворушний «читач» гине від авторського «поліційного» втручання.

Одне з найкращих оповідань Кувера — «Нянька», де всі сюжетні лінії, кульмінації та розв'язки не заперечують одна одну, а існують у світі, де, за влучним висловом Вільяма Гесса, «наш автор каже “Так” усьому». «Нянька» написана короткими, здебільшого одноабзацними фрагментами, які частково поєднані хіба що часом дії (від 19.40 до 22.00), проте аж ніяк не її послідовністю, і за структурою це оповідання чимось подібне до «Чарівної коцюби» чи небиліці «Квінбі й Ола, Швед і Карл». На зауваження деяких літературознавців про те, що це проста історія, яку потім ускладнили, «змішавши пазли», письменник відповідав, що одразу написав її такою, як вона є, за одну ніч, і потім правив лише мову. «Нянька» цікава також тим, що дотепер це єдиний твір Кувера, який екранізували. Це 1995 року зробив режисер Гай Ферленд, а головну роль зіграла Алісія Сільверстоун. Відгуки на фільм були переважно негативні через те, що всю множинність фабульних рішень Кувера в ньому подано як фантазії різних героїв. Звичайно, ця ідея є і в оповіданні, проте там вона — не єдина, а одна з багатьох.

Роберт Кувер здавна цікавився можливістю застосувати кінематографічні методи в літературі, а в одному з ранніх інтерв'ю навіть сказав: «Я працюю з мовою, бо папір дешевший за кіноплівку». Фільм для нього цінний своєю «безпосередньою негайністю, тим, як він схоплює так багато і з такою швидкістю». Можливо, тому Кувер майже 35 років писав роман «Пригоди Лакі П'єро: режисерська версія» (2002), де використав усі свої знання кіноіндустрії: від мовно-змістових до структурно-формальних. Це твір про порноактора, який не може втекти з екрана, персонажа, що застряг у кінотексті та болісно відчуває свою неспроможність стати кимось іншим. Куверове захоплення рухомими зображеннями також відчутне в збірці «Ніч у кіно, або Ви маєте це згадати» (1987), де автор спробував продовжити сюжети різних, переважно класичних кінофільмів або переповісти долі

кіноперсонажів. Зокрема описав подальшу історію Ріка й Ільзи зі славетної «Касабланки» (1942).

Загалом Кувер деконструє не лише відомі сюжети, а й цілі жанри, наприклад, у так званій «апострофній трилогії» «Вечірка Джеральда» (1986), «Дружина Джона» (1996), «Нуар» (2010) — відповідно детектив, містичний трилер, нуарний різновид детективу. Назва трилогії пояснюється тим, що у двох книжках є апостроф у назві («Gerald's Party», «John's Wife»), а у перших варіантах третьої назви («Noir») він спочатку був, проте в остаточній версії зник, але натомість обігрується в тексті. А в романі 1998 року «Місто-привид» письменник переосмислює вестерн як жанр літератури та кіно (до речі, його улюблений фільм-вестерн — «Самотні — сміливі», 1962). Рідше Роберт Кувер звертається до реконструкції літературних сюжетів: 1991 року в романі «Піноккіо у Венеції» автор показує доросле життя славетного персонажа Карло Коллоді, а в найновішому творі «Гек на Заході» (2017) продовжує історію популярного роману Марка Твена про Гекльберрі Фінна.

Безперечно, у такий спосіб письменник пародіює теми та жанри, проте це високі пародії, як «Дон Кіхот» Сервантеса, де обмежена парадигма рицарської проблематики набуває загальнолюдського та філософського значення. Канадська дослідниця постмодернізму Лінда Гатчеон визначила пародію як «наслідування з критично-іронічною відмінністю», що доволі точно окреслює ставлення Кувера до художньої традиції.

Однак скидається на те, що тільки з появою інтернету та різних мультимедійних засобів, на кшталт планшетів, Роберт Кувер зрозумів, яким саме має бути мистецтво. Ще 1992 року Кувер написав есеє «Кінець книжок», де наголошував на важливості гіпертексту для художньої творчості та його небезпеці для книжки як літературної форми, а 1999 року він став одним із засновників Організації електронної літератури (мережератури). Цікаво, що в деяких інтерв'ю Кувер стверджував, що винайшов наріжні принципи гіпертексту (письма, створеного в нелінійному чи непослідовному просторі, яке уможливив комп'ютер) ще до появи цього поняття, наводячи як приклад ту саму «Няньку», де кожен, хто розгортає книжку, уже мимоволі стає співавтором, обираючи, у яку версію подій вірити.

Ідею гіпертексту виводять з відомого твору Борхеса «Сад з розгалуженими стежками» (1941). Саме аргентинський письменник, на думку багатьох критиків, суттєво вплинув на творчість Кувера. Зокрема Брайан Макгейл вважає, що найпомітніше це в небилиці «Квінбі й Ола, Швед і Карл». Продовжуючи борхесівські ідеї, Роберт Кувер в есеї «Гіперлітература: романи для комп'ютера» (1993) розписав усі переваги інтерактивності, які має цей новий для художньої творчості простір, що дає змогу розширити письменницьку палітру звуками та зображеннями, але найголовніше — збільшити роль читача. Сам автор дуже пишається тим, що в лабораторії Браунівського університету створив Cave (англійською дослівно «печера», що розшифровується як «computer automated virtual environment», «комп'ютерно-автоматизоване віртуальне середовище»), облаштований 3D-простір з ефектом присутності, який він уже довгий час пропагує як інструмент для писання.

Знайшовши врешті-решт ідеальний інструмент для написання текстів, механізм, який дає змогу об'єднати мінливе натхнення з надійними високотехнічними розробками, Кувер не відмовляється від традиційних літературних засобів. У свої 85 він так само багато пише й друкує, як і в молодості. Критик Деніел Грін у рецензії на його «Гека на Заході» іронічно зазначає, що письменник лишається вірним собі вже півстоліття, тож і теми в нього ті самі: різні види спорту, казки, кіно. І так само він скидається на фокусника з небилиці, яка завершує «Пісеньки та наспіви» — прагне розважити публіку всіма доступними засобами, видобуваючи з капелюха людської культури все, що зберігається в ньому вже кілька тисячоліть. Тож навіть ця остання фраза там могла б звучати так:

ПІСЛЯМОВУ ЗАВЕРШЕНО.
АВТОР ШКОДУЄ,
АЛЕ ГРОШЕЙ ЗА КНИЖКУ НЕ ПОВЕРТАТИМЕ.

Інформація видавця

Роберт КУВЕР
ПІСЕНЬКИ ТА НАСПІВИ: небилиці

Переклад з англійської Максима Нестелеєва
Редактор: Богдана Романцова
Коректор: Ніка Чулаєвська
Дизайн та верстка: Ірина Мамаєва

ТОВ «Темпора»
01030, Київ, вул. Б. Хмельницького, 32, оф. 4
Свідоцтво про внесення до державного реєстру:
ДК № 2406 від 13.01.2006.
Тел./факс: (044) 234-46-40
www.tempora.com.ua

Підписано до друку 10.04.2017.
Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Гарнітура Merriweather.
Ум. друк. арк. 33,95, Обл.-видавн. арк. 37,35.
Зам. № 17-167

Віддруковано:
ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф»,
02094, м. Київ, вул. Віскозна, 8.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру:
серія ДК № 2715 от 07.12.2006.

---

notes

Примітки

1

Isp. que besa sus pies — «дозвольте поцілувати Ваші ноги». Старовинний вислів вдячності.

«Чопстикс» (*англ.* «chopsticks», *досл.* — «палички для їжі») — вальс для піаніно, написаний 1877 року британською композиторкою Юфемією Аллен (1861–1949) під прибраним ім'ям Артур де Люллі. Оскільки мелодія Аллен дуже проста й популярна і її часто грають саме початківці, назва «Чопстикс» набула значення «примітивна п'єска». «Чопстикс» часто плутають із «Собачим вальсом».

Озеро на кордоні між Канадою (провінція Онтаріо) і США (штат Міннесота). Площа 932 км². Має понад 2,5 тисячі островів та острівців.

4

Танагра — пташка ряду горобцеподібних.

Гебефренія — один із різновидів шизофренії, який проявляється в безглуздій поведінці, розірваності мислення і химерній мові. У поведінці таких хворих переважає карикатурна вишуканість, театральна манірність із дурнуватою веселістю.

6

Lat. Medicinae Doctor — доктор медицины.

Lam. Philosophiae Doctor — доктор філософії.

Англ. University of Delaware — Делаверський університет, один з найстаріших університетів США в штаті Делавер.

«Без обробітку земля дари тобі слатиме, хлопче: / І мандрівного
плюща, і ладану з ним лісового, / І колокасію ще із витким веселим
акантом» — «Еклога IV» римського поета Вергілія (переклад Андрія
Содомори).

«Ось уже й пастихи біля овець гладких, / Лігши в травку м'яку,
тішать сопілкою / Бога, друга отар» — «Ода XII. До Вергілія-
торговця» римського поета Горація (переклад Андрія Содомори).

«Обвівши — круг віттаря йду я / Теж із ним три рази: бог непарному радий рахунку» — «Еклога VIII» Вергілія (переклад Андрія Содомори).

Авряк — баран-самець, якого лишують в отарі на розплід.

Мешини — шкіряні штани пастухів з кожуха, шерстю всередину.

Гематит (або желізовець) — від *грец.* «кривавий камінь» (у Роберта Кувера саме так його і названо), поширений мінерал заліза, одна з головних залізних руд.

Исп. «Присвята і пролог Мігеля де Сервантеса Сааведри» (тут і далі з певними відмінностями від оригіналу Кувер цитує «Пролог до читача» з «Повчальних новел» (1613) Сервантеса).

Исп. «Я хотів би, якщо це можливо, найповажніший учителю (у Сервантеса: «люб'язний читачу»), обійтися без написання прологу».

Исп. «усе дурне, що казатимуть про мене наші чотири тонкі й накрохмалені». Тобто літературні вороги Сервантеса, його критики.

Исп. «новели».

Исп. «повчальні», інше значення — «зразкові».

Исп. «якщо придивитися, серед них нема жодної, яку б не можна було вважати за повчальний зразок».

Исп. «винести на широкий майдан нашої вітчизни стіл для катання куль, до якого міг би підійти будь-хто, щоб розважитися, не пошкодувавши. Точніше, не нашкодивши душі або тілу, тому що чесні та приємні справи радше корисні, аніж шкідливі» [в оригіналі це одне речення].

Йдеться про Роберта Скоулза (інший варіант написання — Роберт Шоулз (1929–2016)), американського критика і теоретика. Далі Кувер наводить цитату з відомої праці Шоулза «Фабулятори: Даррелл, Воннегут, південники, Говкс, Мердок, Барт» (1967).

Еразм Роттердамський (1466—1536) — нідерландський мислитель епохи пізнього Відродження.

Исп. «Учитель».

Ласарільйо — персонаж анонімної іспанської книги «Життя Ласарільйо з Тормеса: його знегоди та пригоди» (1554). Один із перших пікареских (шахрайських, крутійських) романів.

Ісп. «крутії, шахраї».

Амадис — головний персонаж середньовічних лицарських романів. Найдавніший твір про нього, який дійшов до наших часів, — роман у чотирьох книгах Гарсі Родригеза де Монтальво, надрукований 1508 року.

Исп. «люб'язний читачу!».

Исп. «Я, слабосилий, багато беру на себе, але хто ж загнуждає бажання?».

Исп. «Якщо я наважився присвятити ці небилиці великому Сервантесу [в оригіналі: «ці Новели великому графу Лемоському»], значить, у них міститься якась таємна сила, що їх підносить».

Лат. «Прощайте». Цим словом закінчується «Пролог до читача» з «Повчальних новел» Сервантеса.

Собача рожа — інша назва мальви, а також рожа (або ще собача роза чи собачі ягідки) — інша назва шипшини. Шипшину в деяких регіонах також називають вовчиками чи вовчою ягодою.

Англ. «Dogberry» — «собача ягода», кизил (дерен) — кущ родини деренових.

Догберрі (Dogberry) — дійова особа в комедії Шекспіра «Багато галасу з нічого» (1598–1599). В українському перекладі Ірини Стешенко — Кизил. Ім'я Догберрі стало загальною назвою будь-якого безграмотного самовпевненого чинуші.

«Комедія помилок» — одна з ранніх п'єс Шекспіра (1592–1594), яку не було видано за його життя. Вперше «Комедія помилок» була надрукована в посмертному фоліо.

Шімі — популярний танець в Америці 60-х.

Строб — те саме, що строб-лампа; пристрій, що виробляє регулярно повторювані спалахи світла.

Кермес — комаха ряду рівнокрилих, родини кошенилевих. З пігменту, наявного в тілі самиці цієї комахи, виготовляється яскраво-червона фарба — кармін, а відповідний колір називають кармазиновий.

Джон Драйден (1631–1700) — поет, драматург і критик, що мав величезний вплив на англійську літературу (1660–1700 роки в Англії називають «віком Драйдена»). Відомий своїми переробками п'єс Шекспіра, а також тим, що першим порівняв його з Гомером, водночас захоплювався «природною» геніальністю Шекспіра і, як класицист, дорікав йому за «мистецькі недоліки» та неналежні слова.

Вергес (Verges, від *англ.* verge — жезл) — помічник Кизиля в комедії Шекспіра «Багато галасу з нічого». В українському перекладі Ірини Стешенко — Дрючок.

«Віндзорські жартівниці» (*англ.* «The Merry Wives of Windsor») — комедія Шекспіра, написана 1597 року, опублікована 1602 року. Дія відбувається в містечку Віндзор і його околицях. Це єдина п'єса Шекспіра, у якій дія розгортається в епоху королеви Єлизавети і більшість персонажів належать до середнього класу англійського суспільства.

«Кінець діло хвалить» (*англ.* «All's Well That Ends Well») — п'єса Вільяма Шекспіра, вперше була опублікована 1623 року в збірці п'єс «Перше фоліо». Сюжет твору базується на новелі з «Декамерону» Джованні Боккаччо.

Аменція або аментивний синдром (від *лат.* amentia — безумство) — одна з форм потьмарення свідомості, для якої характерні розгубленість, непоєднаність мислення і мовлення, хаотичність рухів.

Фр. «смерть».

Гучний зв'язок.

Итал. «[Крізь мене] входять згіблі покоління» (Данте «Божественна комедія» (Пекло, пісня III), переклад Максима Стріхи).

Рахав (або Раав) — мешканка Єрихона, блудниця, яку згадано в Біблії.

Шпрехшталмейстер — конференсьє в цирку (*англ.* Ringmaster).
Інша назва — інспектор манежу.

Планшир — горизонтальний дерев'яний брус або сталевий профіль у верхній частині фальшборту судна або борту човна.

Исп. «На своїй голові / Молочниця глек несе, і так далі, в майбутнє.
/ Дивись, навіть теперішнє не безпечне» — рядок з байки
«Молочниця» зі збірки «Моральні байки» (1781–1784) відомого
іспанського поета-просвітника Фелікса Марії Саманьєго (1745–1801).

Рафія — різновид пальми, волокна якої використовують для плетіння.

Лат. «Карфаген має бути зруйновано». Цією фразою, що згодом стала крилатим висловом, римський полководець Катон Старший, непримиренний ворог Карфагена, завершував усі промови.

Хибно переданий вислів «Sic transit gloria mundi» (*лат.* «Так минає мирська слава»). Тут: «Так минає мирська голівка».

Тобто пласку.

Исп. «Застібни свою ширіньку! Я ширіньку застібнув!».

Перший опублікований твір Кувера був опосередковано присвячений саме цій події та мав назву «Одне літо в Іспанії» (поема з'явилася друком восени 1960 року в № 46 журналу «Фідделгед»).

Переклад Івана Хоменка.

Компанія «Дау Кемікал» виробляла напалм для бомб, які американська армія використовувала під час В'єтнамської війни. Спочатку таких компаній було декілька, але після бурхливих протестів «Дау» лишилась єдиною, яка працювала в цій галузі до 1969 року.

Річард Ніксон — віце-президент США (1951–1961) і президент США (1969–1974), перший в американській історії очільник держави, який достроково припинив свої повноваження й пішов у відставку після скандалу, відомого як «Вотергейт» (викриття 17 червня 1972 року факту таємного прослуховування республіканцями перемовин у штабі демократів).

Розмовний варіант *англ.* «Italian», який виник 1944 року під час Другої світової війни в радіо- та телефонограмах американської армії задля уникнення плутанини між повідомленнями на кшталт «Two Italians» і «Two battalions».